This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06924416 2

ANGELSAKSISK

SPROGLÆRE

tilligemed

en kort

LÆSEBOG

ved

R. K. RASK.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

STOKHOLM 1817.
Trykt paa Mag. Wiborgs Forlag
i det HEDMANSKE Bogtrykkeri.

Rask
RK

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
422242 A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1920 L

Deres Ekselllense

Hr. Geheimekonferentsraad

JOHAN BÜLOW,

Ridder af Elefanten, Storkors af Dannebroge og Dannebrogsmand, Kommandör af Nordstjerne-Ordenen &c. &c.

Mer end aatte Hundredaar ere henrundne siden den Tid

da gamle Norden vendte bort sit Öje
med hellig Gru fra Fædres Hvilehöje,
og Munkens Messe dövede den Sang,
der fordum höjt om Nordens Kjæmpe klang.

Da forstyrredes vor Statsforfatning, da forvendtes vore Sæder, da fordærvedes vort Sprog, da begyndte vor Natsionalkraft at svækkes, og Kulturen at paaföres os uden fra, isteden for at udvikle sig af Folkets indre Væsen, hvoraf fulgde at hele Almuen udeluktes fra Delagtighed deri, og sank ned til Barbari og Trældom. Kun Islænderne synes at have höstet en umiddelbar Fordel, men i de tre nordiske Riger erholdt vi ingen synderlig Erstatning för henved fem Hundredaar derefter, da Reformatsionen og Videnskabernes Gjenfödelse befriede os fra den haarde Aandstrældom og aabnede os

gamle Grækenlands og Italiens rige Skatte af Tænkning og Smag. Med god Grund höjtideligholde vi derfor vist nok Nordens herligste Jubelfest og Frihedsfest ikke uden hellig Ærefrygt for de Mænd, der udförte det store Reformatsionsværk, som er Kilden til al vor nuværende Dannelse og Videnskabelighed. Dog ogsaa efter Religionsforbedringen vedbleve vi at foragte os selv og vore Forfædre som blinde Hedninger og vankundige Barbarer, fordi vi endnu ikke kjendte dem, men forblandede Hedenold med de næst foregaaende ulyksalige Tider. Först i senere Dage have vi ved det klare Lys begyndt

at oplede og afstöve de gamle Böger, efter at Tiden og Skjæbnen for evig har berövet os mer end Halvparten deraf, at rense og pryde vort Sprog, samt opsöge med Iver dets Kilder i deres förste Udspring, efterat de forrige Slægters Skjödeslöshed har adsplittet det i flere Dialekter og gjort det næsten ukjendeligt. Det er en af disse Kilder, som i nærværende Blade undersöges og skildres: Deres Eksellense vil derfor sikkerlig ikke anse dem som et upassende Bidrag til at höjtideligholde Reformatsionsfesten, hvorvel det fremhæres i nordisk Dragt. D. E. vil her, ved en lettet Sammenligning, ikke uden

Glæde se, hvor langt vort eget Oldsprog og dets Literatur hæver sig over Angelsaksernes, som ellers af nogle har været ophöjet til den næste Plads efter Latinen. Vort nuværende Modersmaal saavel som vor gamle Historie kan ogsaa af Angelsaksisken vinde saa meget Lys, at denne vel fortjente at fremdrages af Mörket og skildres paa Dansk. Omstændighederne gjorde det umueligt, efter Deres Eksellenses og mit eget inderlige Önske at faa dette Forsög, hvis Udarbejdelse aldeles skyldes Deres milde Understöttelse, udgivet i Fædrenelandet för min Afrejse. Dog haaber jeg at Arbejdet intet har tabt ved denne lille Op-

sættelse, og beder at D. E. ikke heller nu vil forsmaa Deres egen Ejendom i forandret Skikkelse; men gunstig modtage den som en Erindring fra Deres Eksellenses

Stokholm d. 31 Oktober 1817.

ærbödigste og taknemmeligste
R. Rask.

FORTALE.

Angelsaksisken staar unægtelig, hvad enten vi se til Sproget selv eller Literaturen, langt tilbage for det gamle Nordiske saavel i indvortes Fuldkommenhed som i Interesse og Vigtighed i det minste for os Nordboer. Det hörer til en anden hvorvel nærbeslægtet Sprogklasse, nemlig den germaniske; det har en simplere Indretning, adskiller færre Böjninger i Ordene, og röber sig derved som et yngre eller i det mindste mere blandet og mindre oprindeligt Sprog, hvorved det taber en Del af sin etymologiske Interesse. I Literaturen söge vi ogsaa forgjæves efter en Edda, en Njála, en Heimskríngla og et Kongespejl; vi finde i det Sted for det meste Oversættelser fra Latin, Kröniker, katolske Prækener, og Afhandlinger om Materier, som i Fölge Tidernes Omveksling for os have tabt sin Vigtighed. Ej heller fra Formens Side betragtet have disse Arbejder synderlig Interesse, da de næsten alle synes at mangle Smag og ejendommelig Karakter.

Ikke desmindre er dette Sprog maaskje af alle gamle germaniske Tungemaal det vigtigste for os; dels fordi det har været anset af de ældre for Kilden til de nuværende nordiske Sprog, i det mindste til Dansk; hvoraf dog nödvendig vilde fölge, at det ogsaa maatte være det til Norsk, som er det samme, og til Svensk, som er det saa overordentlig ligt, at det baade naar det skrives og tales let forstaaes af Danske og Norske. Men et Sprog, som af de lærdeste Mænd har kunnet ansees som Kilden til vort Modersmaal, bör vist nok ikke være ligegyldigt for nogen Dansk eller Svensk, som gjör Fordring paa lærd Kundskab i sit Sprog. Dels er det os nær-

mest af alle germaniske Sprog, da det er historisk bekjendt at Anglerne boede i det sydlige Slesvig og Holsten, og Sakserne, som med dem udvandrede til England, vare deres nærmeste Naboer. Dels indtræffer den angelsaksiske Literatur i et Tidsrum, som er ældre og tildels meget ældre end den islandske: vi sættes altsaa her et betydeligt Stykke tilbage i Fortiden, vi have her en betydelig Hvilepunkt i Undersögelsen om vort Folkefærds og Sprogs Oprindelse. Ogsaa Literaturen, skjönt under al Sammenligning med den islandske, har dog en höj Grad af Vigtighed for os: dens overordentlige Rigdom sætter os i det mindste i Stand til at kjende Sproget helt og holdet, baade i Henseende til dets Bygning og Ordforraad; og da det er saa vanskeligt at bedömme og anvende det vi kjende kun halvt, saa er dette et stort Fortrin, som Angelsaksisken besidder fremfor de andre gamle germaniske Sprog: Frisisk, Neder-rinsk, Frankisk, Allemannisk og Mösogotisk. Alle disse kjende vi kun af enkelte Smaaböger, eller endog blot af Brudstykker; vi kunne neppe af noget af dem opstille en fuldstændig Sproglære end sige Ordbog, vi kunne kun ved möjsommelig Sammenligning og Opsamlen af smaa Brudstykker gjöre nogle Slutninger om deres Ordföjning, deres Poesi o. desl. Angelsaksisken er det eneste gamle germaniske Sprog, som vi kunne siges at besidde helt, og er saaledes dels til den grammatikalske, men især til den leksikalske Sprogforklaring (eller Etymologi) af stor Vigtighed for os. Men denne Omstændighed gjör det endnu langt uundværligere for Germanerne, for dem er Angelsaksisk næsten hvad Islandsk er for Skandinaverne; ikke som om Hollandsk og Tysk egentlig talt skulde nedstamme derfra, men fordi Frisisk og de andre ældgamle, uddöde Sprog, hvorfra de nedstamme, ere saa ufuldstændigen tilovers, at de for

en stor Del maa oplyses og udredes ved Hjælp af Angelsaksisken, og alle Oplysninger hentes af Angels. hvor de andre aldeles forlade Sproggranskeren; ti Islandsken ligger fjærnere for Germanerne, skjönt altid ligesaa vigtig for dem som Angelsaksisk for os Nordboer. For den engelske Sprogforsker har det angels. som det gamle Natsionalsprog, dog den allerstörste Vigtighed, for ham er det aldeles hvad Islandsk er for os, og Latin for Italieneren. Engelsken bestaar vel og af mange fremmede Dele, især franske og latinske, men disse Sprog ere bekjendte nok, og de deraf laante Ords Oprindelse let at udfinde; hele Sprogets egentlige Stamme har derimod sit Udspring af det angelsaksiske, og kan for en stor Del allene deraf rigtig og tilfredsstillende forklares, hvorvel Islandsk og de germaniske Sprog ogsaa ere af Betydenhed i denne Henseende. Dette har og den berömte engelske Ordbogskriver Samuel Johnson *indset, og forsögt at angive kortelig den angelsaksiske eller overhoved gotiske Herkomst til den gotiske Del af Sproget.* Jacob Serenius *har og i anden Udgave af sin engelsk-svenske Ordbog paa Latin tilföjet en Del engelske Ords Herkomst af de gotiske Sprog, men da hans egen Kundskab i disse gamle Sprog har været ringe, saa ere hans Oplysninger laante paa anden eller tredie Haand, og derfor stundum falske altid usikre.* Jamieson *har ogsaa i sit store* Dictionary of the Scottish Language *(ɔ: den engelsk-skotske Sprogart i den sydlige og mellemste Del af Skotland), erkjendt og benyttet de gotiske Dialekter til den skotske Sprogforklaring; men da især Angelsaksisken hidtil har været saa lidet og utilfredsstillende bearbejdet, frembyder dette Sprog endnu en saare rig Höst for Engellændere og Skotter. Men den angelsaksiske Literatur har ogsaa virkelig for Indholdets Skyld en ikke ringe Grad af Interesse i flere Henseender. De mange gamle Love kaste meget Lys*

paa de gamle germaniske og nordiske Folkes Love, saavel som paa deres Sæder og borgerlige Indretninger; De gamle Aarböger og Slægtregistre ere vigtigeKilder i de nedergermaniske og nordiske Natsioners ældste Historie. De mange Dokumenter forklare meget i den engelske Historie. Ja selv de teologiske Lævninger, som vise den gamle Kirkes Bestemmelser og Lærebegreb ere for Kirkehistorien og for den nyere engelske og skotske Kirke ikke uden Værd, ligesom Bibeloversættelserne ogsaa kunne anvendes i den bibelske Kritik. Men de poetiske Stykker have dog af alt den störste Interesse, især det store angelsasiske Digt i 43 Sange, som Hr. Etatsraad og Ridder Thorkelin har udgivet i Kjöbenhavn 1815, og som han ganske passende i Fölge Begyndelsen kalder Scyldingis, *paa Dansk Skjoldungedigtet. Dette er vel det eneste angels. Stykke, som har Værd baade for Materie og Form, især for Nordboerne, da Hovedhelten er svensk eller götisk, men Handlingen foregaar i Danmark.*

Allerstörst skulde Sprogets og Literaturens Interesse og Vigtighed for os dog blive, hvis det var den sande Kilde til vort nuværende Sprog, det bliver derfor her uundgaaeligt at undersöge nöjere denne omtvistede Punkt. Det er da 1) bekjendt at Folkene före Sproget med sig fra det Sted hvorfra de udvandre, saaledes förte Fönikerne Punisk til Afrika, Grækerne Græsk til Neder-Italien, og Nordboerne det gamle nordiske (norræna) *til Island; men nu gives intet Spor til at vore Forfædre ere indvandrede i vore nuværende Boliger fra Engelland, det er meget mere bekjendt at Danmark, Norge og Sverrig vare beboede længe för Angelsakserne udvandrede til Brittannien, og först efter denne Udvandring var det, de sammensmeltede til en egen Natsion med et eget Sprog. Det begribes saledes ikke med hvad historisk Grund, man skulde kunne ud-*

lede vort Sprog af Angelsaksisk, som aldrig har været talt uden for Engelland. Tværtimod berette Angelsakserne selv at de have flyttet til Engelland fra de sydlige Dele af Sönder-Jylland, og de sönden derfor beliggende Egne af Tyskland, saa at man med större Ret kunde vende Sætningen om og sige at Angelsaksisk nedstammede fra gammel Dansk, hvilket dog ingen, saavidt jeg véd, har faldet paa, og som ogsaa endnu vilde være tilstrækkelig urimeligt og urigtigt, efterdi det ikke var de Danske selv men deres Naboer som udvandrede, det var saaledes ikke heller Dansk men deres egne med Dansken beslægtede (germaniske) Sprogarter som de förde med sig. 2) Ogsaa er det bekjendt at Angelsakserne ved Udvandringen bestode af tre forskjellige gotiske stammer, neml. Sakser, Angler og Jyder. Om Sakserne eller Anglerne vare de talrigste er usikkert, Anglerne indtoge tilsidst en större Landstrækning og gave hele Folket Navn, det var vel, og egentlig dem som vare indbudne af Britterne; dog er det mærkeligt at Engellænderne endnu den Dag i Dag baade af Britterne i Væles' og af Bjergskotterne (paa Kymrisk og Gælisk) kaldes Sakser *ikke* Angler *eller* Engelskmænd; *de udvandrede Sakser dannede ogsaa tre Kongeriger. Men hvad enten Sakser eller Angler antages at have været de talrigste, saa er det vist, at Jyderne vare de færreste. Dette sees tydelig af et mærkværdigt Sted i* Chronicon Saxonicum *Aar* 449, *hvor det heder:*

Of Jótum comon Cantvare and Vihtvare, þæt is seó mæið, þe nú eardað on Viht, and þæt cynn on Vest-sexum, ðe man gyt hæt Jútnacynn. Of Eald-seaxum comon East-sexa and Suðsexa and Vest-	*Fra Jyderne nedstamme Kantborne og Vigtboerne, det er den Stamme som nu bor paa Vigt, saa og den Flok i Vestsaksen, som man endnu kalder Jute-slægten. Fra Oldsakserne nedstamme Öst-*

sexa. Of Angle comon (se á siʒðan stód vestig betvix Jútum and Seaxum) East-engle, Middel-angla, Mearca and ealle Norðymbra.

sakser, Syd-sakser og Vest-sakser. Fra Angeln, (som bestandig siden stod öde imellem Jyder og Sakser) kom Östangler, Mellemangler, Merker og alle Nortumbrer.

Af de udvandrede udgjorde saaledes Jyderne en saare ringe Del, og selv denne levede adspredt i tre Dele, saa at vi ogsaa paa den Grund kunne blot tilegne os en saare liden Del af Sproget. Men hvad enten Anglerne antages for Skandinaver eller Germaner, saa kan derfra i det höjeste kun sluttes at Dansk er indkommet i Angelsaksisk ikke omvendt, efterdi de aldrig have vendt tilbage, og Danskerne ikke heller have kunnet blande sig med de overblevne Lævninger af dem; ti det heder udtrykkelig at de flyttede bort saa rent, at Landet stod öde imellem Jyder og Sakser. Men at Sakserne vare Germaner og ikke Skandinaver kan umuligen drages i Tvivl i Fölge deres hele Historie, deres ældgamle Bopæle og Kong Alfreds tillige med andre Angelsaksers egne Beretninger. Fra de udvandrede Saksers Sprog kan ogsaa Dansken af samme Grund umuligen udledes. 3) Ligesaa lidet kan ogsaa Dànerne og deres Sprog antages at nedstamme fra de egentlige gamle Sakser för Udvandringen; ti der gives ikke det mindste Vink eller Spor til nogen saksisk Indvandring i Norden, saalangt som Historien rækker; tværtimod skilles de Danske fra Arilds Tid af fra Sakserne, med hvilke de förte idelige Krige, f. E. da den svenske Kong Adils begjerte Hjælp af den danske Konge Rolf Krage imod Kong Ale i de norske Oplande, beretter Edda (eller egentlig Skalda Kap. 44.) at Rolf Krage kunde ikke komme selv, efterdi han var sysselsat med en saksisk Krig. De Danske beskrives ogsaa fra Arilds Tid som en stor og mægtig Natsion i Norden, der oftere syntes at skulde betvinge alle om-

givende Folkefærd, f. E. i Ivar Vidfadmes, Ragnar Lodbroks, Knud den stores, Valdemars og Dronning Margretes Tid, og kunne saaledes umulig antages for en saksisk Koloni med mindste Skin af Sandsynlighed. De skilles ogsaa her saa tydelig fra Sakserne, at det beskrives der boede en egen lille Stamme nemlig Angler imellem dem. At denne angliske Stamme var germanisk bliver rimeligt af den Omstændighed at den var saanöje forbunden med Sakserne, at den udvandrede ganske i deres Fölge; hvorimod det vel kun har været enkelte Familier fra Jylland, som af Rygtet havde hört den Lykke der var at gjöre, og af sig selv indfandt sig for at dele det rige Bytte. Men at Anglerne virkelig har været en germanisk Stamme bliver fremdeles rimeligt ja næsten afgjort vist deraf at Sproget saa snart sammensmeltede i Engelland, og antog en saa aldeles germanisk Karakter, at der, med Undtagelse af senere indkomne Normannismer, neppe gives noget eneste mærkeligt Spor af den gamle skandinaviske eller danske Sprogbygning i Angelsaksisk; saa at endog Frisisk i denne Henseende synes at ligge os nærmere. 4) Denne Forskjellighed i den angelsaksiske og danske Sprogbygning er saare mærkelig i mange væsentlige Punkter. a) *I den simple Hovedart af Navneordene f. E. böje Angelsakserne Flertallet aldeles ligesom den bestemte Form af Navneordene paa* an, um, ena, *saasom:* se nama *(Navnet); Fl.* þá naman *o. s. v. aldeles som* se góda *Fl.* þá gódan, *ligesaa i Tysk, f. E.* der Knabe *Fl.* die Knaben *gaar aldeles ligesom* der gute *Fl.* die guten. *Denne Overenstemmelse finder altid Sted i Flertallet imellem de simplere Navneord og Tillægsordenes bestemte Form i alle Kjön hos Angelsakserne og Tyskerne, f. E.* die Herzen, die Ohren — die Nahmen, die Strahlen — die Frauen, die Wellen *ligesom* die zarten, die langen, die berühmten, die hellen, die schönen,

die wallenden *o. s. v. I Dansk finder denne Overensstemmelse derimod aldrig Sted, f. E.* Hjerte-r Öre-n, Fyrste-r, Straale-r, Kone-r, Bölge-r, *men* de ömme, de lange, de berömte, de skjönne, de brusende; *ligesaa i Svensk,* hjerta *faar i Fl.* hjertan, stråle strålar, qvinna qvinnor *o. s. v. men* de ömma, ljusa, sköna. *(eller* de ömme, ljuse, sköne); *paa samme Maade forholder det sig i Isl., ogsaa der stemme de aldrig overens, f. E.* hjarta *faar* hjörtu *), geisli *faar* geislar, kona *faar* konur *(eller* konor), *men* þau, þeir, þær ástúðligu hjörtu, vænu *o. s. v.* b) *Angelsakserne have ligesom Tyskerne blot en bestemt Artikel, som altid sættes foran baade Navneord og Tillægsord; Dansken har derimod ligesom Svensk og Islandsk en ganske anden Artikel, som sammensættes med alle Navneord; i gamle Dage skjede dette saa at baade Ordets og Artiklens Endelser beholdtes, i nyere Tider udtrykkes Ejef. blot paa Artiklen, f. E.*

þæt lîf	*Liv-et*
þæs lîfes	*Livs-ens* eller *Livets*
se deáð	*Död-en*
þæs deáðes	*Döds-ens* eller *Dödens*
seó vuce	*Uge-n*
(þære) vucan	*Uges (Ugens)*
þá vucan	*Uger-ne*
(þæra) vucena	*Ugers (Ugernes).*

c) *I Tillægsordene gjöre Angelsakserne sædvanligvis ingen Forskjel paa Kjön i Nævneformen, kun i nogle faa har Hunkjönnet en egen Endelse, nemlig* e; *i Dansken tværtimod har Intetkjönnet sit bestemte Mærke* -t, *og i det gl. Sprog har Hankjönnet Endelsen* -er, *f. E.* unger Svend, feder Hest *o. s. v., men Hunkjönnet aldrig nogen egen Form:*

*) Overensstemmelsen i Intetkj. er blot tilsyneladende; de övrige Former i Fl. ere ganske forskjellige.

Form: angels. bràd *er altsaa baade* bredt *og gl.* breder *og* bred, gód *er baade* godt (goder) *og* god, mín *baade* mit og min, úre *baade* vort' *og* vor *o. s. v. Ogsaa heri stemmer Dansken derimod ganske overens med Svensk og Islandsk, i hvilken der gjöres tydelig Forskjel paa* breitt, breiðr *og* breið; gott, góðr *og* góð; mitt, minn *og* mín, vort *og* vor. d) *Den tredie Person i 'Nutiden af alle Gjern. er i Angels. altid forskjellig fra den anden, da den anden endes paa* -st, *den tredie derimod paa* ð, *hvilket svarer til det tyske* -st, -t; *i Dansken ere de derimod, ligesom og i Svensk og Islandsk, altid lige, og endes i alle Gjern. paa* r. *I Fl. af Nut. endes alle angels. Gjern. i alle Pers. paa* að, *i Dansk derimod paa* e, *hvilket svarer til det Svenske* e, en, a, *i gammel Dansk og Svensk gives i Fl.* 3 *Endelser efter de tre Personer, neml.* om (um), et (en), e (a), *hvilket svarer ganske til de isl. Endelser* -um, -it, -a; *og er saaledes himmelvidt forskjelligt fra Angelsaksisk. Angelsakserne ligesom Tyskerne slutte alle Gjern. (i den personlöse Maade) paa* n, *Danskerne slutte dem alle med en Selvlyd, for det meste* e, *gl.* æ, a, *ligesom Svensker og Islændere. Angelsakserne have ingen Lideform i Gjerningsordene, hvilken Danskerne derimod fra Arilds Tid have haft tilfælles med med Svensker og Islændere.* e) *I Angelsaksisk ere de korte Navneord, der afledes af Gjern., og ofte synes at være Roden til dem, ligesom i Tysk af Hankjönnet; i Dansk derimod, samt Svensk og Islandsk, af Intetkjönnet, samme Overensstemmelse med Tysk og Forskjellighed fra Dansk finder og Sted i mange andre Ords Kjön, Eksempler se S.* 83. *§.* 9. *og S.* 17. 18. f) *I Ordenes hele Klang hersker og en tydelig Modsætning imellem Angelsaksisk og Dansk, hvorimod Angelsaksisken*

stemmer overens med de andre germaniske Sprog og Dansken med de andre skandinaviske; f. E.

Tysk	*Angels.*	*Dansk*	*Islandsk*
fünf	fif	fem	fimm
leben	lybban	leve	lifa (*læs* leva)
trinken	drincan	drikke	drecka
fing	feng	fik	fèck
Licht	leoht	Lys	ljós
leicht	leoht	let	lèttr
recht	riht	ret	rèttr
gefroren	gefroren	frussen	frosinn
(gewesen)	vesan	være	vera
wolte	volde	vilde	vildi

g) *Samme Forhold finder for det allermeste Sted, hvor Ordene ere forskjellige, f. E.*

Tysk	*Angels.*	*Dansk*	*Islandsk*
Geist	gást	Aand	andi
Fleisch	flesc	Kjöd (Huld)	kjöt (hold)
alt	eald	gammel	gamall
genug	genóh	nok	nógr
schlafen	slapan	sove	sofa
grüssen	grétan	helse	heilsa
machen thun	macian dón	gjöre	gjöra
gebührt	gebyrað	bör	byrjar, ber
durch	þurh	igjennem	í gegnum
zwischen	betvux	imellem	í millum.

Betænker man nu at Angler og Sakser vare vore umiddelbare Naboer, og at en betydelig Del egentlige Danske ledsagade dem paa deres Udvandring, saa bliver denne klare Modsætning imellem Angelsaksernes og Danskernes Sprog höjst mærkelig, og synes tillige med de historiske Omstændigheder fuldkommen at afgjöre at Dansken ikke kan udledes af noget germanisk Sprog, eftersom den er saa betydelig og bestemt adskilt fra-

det der ligger os nærmest af alle, og i hvis Dannelse vi selv have haft Del. Angelsaksisk og andre nedertyske Sprogarter, have andre Böjninger i Ordene end vi, f. E. Hunkjönnet af Tillægsordene og Navneformen (gerundium) af Gjerningsordene o. desl., og omvendt fattes mange Endelser som vi fra Arilds Tid have udmærket tydelig, f. Eks. Intetkjönnet og Hankjönnet i Till., hvilke ogsaa gjenfindes i de overtyske Sprogarter. Angels. have andre Velklangsregler end vort Öre fordrer, og omvendt forsmaa dem, som vi fra de ældste Tider omhyggelig have sögt. Det synes saaledes imod al sund Sprogforklaring at ulede disse Tungemaal af hverandre, og mange Omstændigheder antyde et ligesaa nöje Slægtskab imellem vort Sprog og de overtyske Dialekter, mange andre, f. E. vor Lideform i Gjerningsordene, bevise ogsaa en mærkelig Overensstemmelse med de slaviske og trakiske Sprog, ligesom og alle historiske Efterretninger om vore Stamfædre pege hen til de östlige eller sydöstlige Dele af Evropa.

Hertil kommer at vort Sprog er, og fra Arilds Tid har været, saa ligt Norsk og Svensk, ja næsten aldeles det samme, at det umuelig kan udledes af nogen anden Kilde end begge disse. Norsk har som bekjendt i flere Hundredaar og især den hele Tid, siden Dansken hævede sig til et dannet og ordnet Sprog, været aldeles det samme, hvilket fælles Sprog maaskje er uddannet ligesaa meget ved Nordmænd som ved indfödte Danske, og det er blot de mange Bondesprogarter i Norge, der skille sig derfra, aldeles ligesom i Danmark, hvor ogsaa en Provins slutter Gjerningsordene paa a, en anden adskiller endnu alle tre Kjön, en tredie har bevaret en utrolig Mængde gamle Ord og Böjninger, som for de övrige ere uforstaaelige o. s. v. Dog kan den lange Forbindelse imellem Danmark og Norge og have

virket betydelig herpaa, vi skulle derfor her forbigaa al videre Sammenligning med Norsk; Svensken har derimod næsten lige siden Kristendommens Indförelse, endog under den kalmarske Forening og i Gustav den förstes Tid, været en egen Dialekt; med den er altsaa Jævnförelsen vigtigere. Jeg vil allerförst anföre en liden Pröve af gammel Dansk, taget af en skjön haandskreven Samling paa Pergament af katolske Prækener eller Betragtninger over Lidelsen, som tilhörer den svenske Rigshistoriograf Kancelliraad Hallenberg, der ogsaa har haft den Godhed at meddele og til den frieste Afbenyttelse udlaane mig mange andre Værker til dette Arbejde. Den har vel ingen Aarstal, men af en paa förste Side tilskreven Anmærkning kan man nogenlunde slutte til Alderen. Denne Anmærkning lyder saa:

Thenne bog haffwer tilhördt hogborne oc allereddelste försthinde frw Christine met gudts Nade vdj framfaren thiid Danm. Swerigis, Norgis &. c. Drotning &. c. oc er nw aff Stormegtugiste oc woffwerwinligste herre oc förste Her Christiernn aff samme nade Danm., Swerigis, Norgis &. c. Koning &. c. sendt oc giffwen Erlig oc fornumstig qwinna Jehanne Albrecth van gocks hwstrw, at hwn schall bede fore hennes nades oc alle christne siælle till thén aldsomegtugiste gud Amenn.

J. brockmann.

Af Teksten selv vil jeg anföre Slutningen af en Betragtning over Kristi Nedtagelse af Korset og Begyndelsen af den næste:

- - - Ther æffther drogh nichodemus then annen spiger pa vinstræ handh, oc fæk han sammeledes iohannes. Sidhen foor nichodemus nether, oc foor op at ien liden stige och togh spigene aff födærnæ, mædæn iosep hiolt pa ligommæt. væl var iosep sææl, som verdugædæs so om fegnæ vors herræ ligommæ! Siden spigern var udhæ foor iosep saktelige nether oc allæ toge veder vors herræ ligomme oc lagdæ'n nether pa iordæn, æn vor frwæ (oc the

andræ hulpæ henner) togh och lagde'n i siit skiödh, och magdalena vara ee vether födhernæ, vedh hwilkæ hun værdugæs faa so stor nadæ; the andræ stodæ omkring, oc allæ giöræ stor grædh owær han, so bittærlighæ som owær egnæ sön.

Aff vors herræ pinæ thenkilsæ om natsange thimæ.

En stwndh æffter at vor herræ var nether taghæn aff korsset, oc natten hun nalkædes, bad ioseph vor frwæ, at hun skulle ladæ swöpæ'næ i iet linnædæ kledæ oc iordæ'n; æn hun gat icki ladæt hanom fra sægh oc saghe til there: myn kiæræ vænnær! tager ikki myn sön so skiöt aff mægh, vare thet moghælight ath i iordedæ mæk med hanom! hon grædh oc feltæ taræn vthen lissæ, vithær ath hun so undænæ bodæ i sidænnæ oc handomen nw iet oc nw annet, skodæ anletit och hoffdit hans, so smæligæ oc vhoueligæ hannet, so thornæ stionghenæ, skiegget vt plukket, anlitit alt smittet aff blodæt och thieræ spittæ oc aff grædh.

Dette, som alt hvad der er ældre end Reformatsionen, afviger betydelig fra den nuværende Dansk, men det nærmer sig saare lidet til Angelsaksisk eller andre germaniske Sprog; det har flere nu forsvundne Böjninger, men som fattes i Angels. og kun gjenfindes i gammel Svensk og Islandsk; flere forældede Ord og Vendinger, men som stride imod den tyske Brug og stemmer overens med den ældgamle skandinaviske, f. E. then annen *isl.* þann annan, *angels.* þone oþerne — fæk han sammeledes iohannes *isl.* fèck hann (naglann) samuleiðis (honum) Johannes ɔ: leverte den (Naglen) ligeledes til Johannes — sidhen *isl.* síðan — ien *for* en *siges endnu i Jylland, samt i Upland og Dalene i Sverrig.* — æn *isl.* enn ɔ: men, *angels.* ac — henner *isl.* henni ɔ: hende, *angels.* hire — ee *isl.* æ ɔ: altid, *angels.* á — grædh *isl.* grátr ɔ: Graad, *angels.* vóp. — han *böjes her i alle fire Kasus saaledes.*

	gl. Dansk	*isl.*	*angels.*
Nom.	han	hann	he
Acc.	han	hann	hine
Dat.	hanom	hánom	him
Genit.	hans	hans	his

Accusativus han *forkortes til* æn *eller* 'n *og föjes til Gjerningsordene som et Slags Suffix, f. E.* lagde'n ɔ: *lagde ham*, iordæ'n ɔ: *jorde ham, hvilket er endnu ganske almindeligt i daglig Tale i Svensk, men sligt har neppe nogensinde fundet Sted i nogen germanisk Sprogart; efterdi* hine *t.* ihn *o. desl. har længere Selvlyd, og er ikke saa skikket til at apostroferes* — nalkædes *isl.* nálgaðist *sv.* nalkades ɔ: nærmede sig, *angels.* genéálæhte — saghe til there *isl.* sagði til þeirra ɔ: sagde til dem, *angels.* cvæð tó him — tager ikki myn sön so skiöt aff mægh *isl.* takið ekki minn sun (ɔ: *són*) so skjótt af mèr ɔ: fratager mig ikke min Sön saa hastig — taræn *isl.* tárin ɔ: Taarerne, *neutr. plur. med Artiklen.* — so *isl.* sá ɔ: saa, *angels.* seah — sidænnæ *isl.* siðunni ɔ: Siden (lateri) *i Dat. med Artikeln* — handom-en *isl.* höndonrom ɔ: Hænderne (manibus) *dat plur. med Artiklen.* — annet *isl. og sv.* annat ɔ: andet, *angels.* oþer — smælighæ *isl.* smánarliga sv. smædeligt ɔ: forsmædelig — anlitit alt *isl.* andlitit allt ɔ: hele Ansigtet.

Hermed fortjener at jævnföres et gammelt svensk Dokument, udgivet af Magnus Smék 1354. *det begynder saaledes:*

Wi magnus med güds nadh Sverikis konung, norghis oc skane, wiliom at thet scal allom mannom witerlikt wara, at wi aff wara serdelis nadh hafwm vnt bergxmannomen a noreberge thænnæ ræt oc stadhga, som hær æpter fölger: ffôrst hafwm wi stat oc skipat at tolff skulu wara the som fore bergheno sculu standa oc thera rätt wäria oc fulfölghia i allom lutom o. s. v.

Dette har, uagtet det er over et Hundredaar ældre, megen Lighed med det foregaaende, og er neppe at skjælne fra gammel Dansk fra samme Tid; kun ere Kasus her noget nöjere iagttagne, og flere Endelser slutte her paa a, *hvilke i gammel Dansk have* æ; *dog findes og* æ *for* a *i andre gamle svenske Lævninger, f. E. overalt i Vestgötaloven, som skal være det ældste skrevne der haves paa Svensk, ogsaa meget ofte i Uplandsloven efter de ældste Haandskrifter, som findes paa det kongelige Bibliotek i Stokholm; ti i Udgaverne har man ofte sat* a *isteden, efter den nyere svenske Udtale. Artiklens Böjning i Sammensætning med Navneordene er aldeles den samme i gl. Dansk og Svensk, i det nys anförte danske Stykke findes* handom-en, *i det sv. haves* mannom-en, *o. s. v.*

Ligheden i de danske og svenske Ord og Ordformer er og höjst mærkelig i fölgende gamle Dokument (af Danske Magaz. 2. Bd.).

Wii Erick meth guths nathe Danmarks Suerghes, Norghes — koning göre witerlikt alle the, thette breff see eller höre, at wi af vor serdelis Nadhe for Hr. Erick Nielssöns wor elschelike tro mans oc radhs bön sculd sva oc for troscap oc willich tieniste unne oc giue hanum - - - friihet oc frelsse med suadane wapen - - - som her vnder nedhen vtmaledh sta ..., datum 1433. - -

Men gaa vi længere tilbage til Sproget i de gamle danske Love, da gjenfinde vi næsten hele den ældste svenske og islandske Sprogbygning, hvorvel ikke strængt iagttaget, eftersom Sproget i de urolige og ulykkelige Tider, som foregik den kalmarske Forening, gjennemgik sin Gjæring i Danmark noget för end i de andre Riger. Til Pröve herpaa vil jeg anföre Slutningen af skaanske Lov med en ordret islandsk Oversættelse til Sammenligning.

gammel Dansk.	*Islandsk.*
Sattær war ræt thænne - - twém wintrum oc fæm ukum. sidæn Rö war wnnin til Cristendóms af Waldemar kunungi oc laght til Sjálanzs biscopsdóm(s) af Waldemàre kunungi oc Alexandær páue. Wåro från thém dage, ær hémen war skapader, oc til thæs dags, ær ræt thænni sattær war, siax thúsand wintær oc thry hundrad oc sju tjugh fæm mánadum minni oc threm ukum oc twém daghum. ÆEn sídan gud war boren i thænnæ hém war logh thæsæ sat thúsande wintrum oc hundradæ oc sju tjughæ oc sju mánadum oc tólf daghum.	Settr var rèttr þessi (*acc.* rètt þenna) tveim vetrum oc fimm vikum, sídan Rö var unnin til Cristindóms af Valdimar konúngi oç lögd (*neutr.* lagt) til Sjálanz biskupsdóms (dæmis) af Valdimari konúngi oc Alexandri páua. Våro frá þeim degi er heimrinn var skapadr oc til þess dags er (rètt þenna) settr var sex þúsund vetra (*acc.* vetur) oc þrjú hundrud (*sing.* hundrad) oc sjö tygir fimm mánudum minni oc þrem vikum oc tveim dögum (davgum). En sídan gud var borinn í þenna heim, våru (var) lög þessi sett þúsund vetra (vetrum) oc hundradi oc sjö tygi oc sjö mánudum oc tólf dögum.

De faa Afvigelser fra Islandsken stemme for det allermeste overens med Svensken, saasom, sattær *for* settr *sv.* satt, kunung *for* konúngr *sv.* kung, thúsand *for* þúsund *sv.* tusan, siu *for* sjö *sv.* sju *ikke med Angelsaksisk, hvor det heder* geset, cyning, þúsend, seófon. *Kun* ukæ *er det angels.* uce *eller* vuce, *hvorimod det sv.* vecka *svarer til det isl.* vika.

De alderældste Lævninger af vort Sprog indeholde dog Runestenene, og her endelig falder Dansken aldeles sammen med den ældste Svensk, Norsk og Islandsk. Til Eksempel vil jeg blot anföre en Runeindskrift fra Lolland (Vorm S. 252.*), der tydelig skjönnes at være ristet af en Indfödt:*

den

den lyder saa: Tóki risti rúnar eftir (þóru) góða stjúpmóður sína, *hvilket er aldeles ren og regelret Islandsk. En liden Afvigelse paa nogle danske Runestene i Artiklen (nl.* þensi *eller* þansi *for* þenna) *er en höjst ubetydelig Dialektforskjel, som man i ethvert Land kan finde Eksempel paa, og er desuden hverken ganske almindelig eller udelukkende, skjönt rigtig nok hyppigst, paa de danske Runestene. Dansken kan saaledes umulig udledes af nogen anden Kilde end Norsk, Svensk og Islandsk, med hvilke den lige til den Dag i Dag har bevaret en paafaldende Lighed, ja med hvilke den i de ældste Tider falder aldeles sammen. Men at udlede alle de nordiske Sprog af Angelsaksisk, hvilket vilde være det samme som at antage alle disse Folkeslag for Nybygder fra Angler eller Sakser, synes aabenbare urimeligt; efterdi de ere lige saa gamle, og i de ældre Tider altid optræde i Historien som langt overlegne i Antal og Magt.*

Angelsaksisken kan saaledes ikke med mindste Skin af Sandhed antages for Kilden til Dansk, hvilket vilde stride imod alle historiske Efterretninger og mod alle indre Grunde af Sprogenes Bygning selv; hvorimod Dansken slutter sig ganske nöje til Svensk, og begge falde i de ældste Tider aldeles sammen med Islandsk, som ogsaa, i Fölge alle gamle Efterretninger, fordum var almindelig over hele Norden, og altsaa nödvendig maa antages for Stammesproget til begge de nyere nordiske Dialekter.

En anden Sætning er derimod i senere Tider ytret af Professor Rühs i Berlin, som, hvis den befandtes grundet, ogsaa vilde give Angelsaksisken en höj Grad af Vigtighed for os. Han paastaar nemlig a) at den islandske Poesi er hel og holden laant af den angelsaksiske, og b) at den ligesaalidt som den isl. Gudelære nogen-

sinde har været almindelig eller natsionel i Danmark, Norge eller Sverrig. Disse Paastande fremsætter han paa sin Vis ikke uden Myndighed og Vigtighed i en lang Indledning til hans tyske Oversættelse af Prof. Nyerups og min danske Oversættelse af Snorres Edda, *samt i nogle Stridsskrifter, som deraf foranledigedes.*

Hvad den förste Sætning angaar, saa synes det meget overilet at slutte af Overensstemmelsen imellem en tyve, tredive isl. og angels. Digterord, at hele den ene Natsions Poesi er laant af den anden; ti dels ere flere af de opgivne Ord ganske prosaiske og almindelige i daglig Tale paa Island den Dag i Dag, f. E. klefi *et lidet Aflukke* (smjörklefi), lá *Vædske* (járnlá), hland, orrusta, greip, böl, bleckja, *o. fl. dels bekjendte Almuesord i Danmark, Norge og Sverrig, f. E.* Undorn *Middagstid, Spisetid: er almindeligt i Jylland, Fyn og svensk Nordland,* vamm *Lyde, Fejl (paa Kroppen) er almindeligt i Norge; ikke at tale om Ord som* gremja *d.* græmme, grenja *sv.* gränja, eykr *d.* Og, *sv.* ök, níð *d.* Nid *o. desl. dels gjenfindes de fleste virkelig digterske Ord, som Islandsken har tilfælles med Angels., ogsaa i Nederrinsk, Frankisk og Mösogotisk, f. E.*

isl.	*angels.*	*mösog.*
ambátt (*Slavinde*)	ambith	andbahts *Slave*
þjóðan	þeóden	þiúdans *Konge*
nár (*læs* naur)	neá	naus *et Lig*
niðr (*Fl.* niðjar)	niþ	niþjis *Slægtning*
burr	byr	baurs *Sön*
arfi	eafora	arbja *Arving*
gumi	guma	guma *Mand*
drótt (*Krigsfolk*)	driht (*d. s.*)	gadrauhts *Soldat*
þýr (*Slavinde*)	þeóv	þiús *Slave*
baðmr	beám	bagms *Træ.*

Mange af disse Digterord ere desuden saa dybt indvævede i vore Sprog, at det tydelig skönnes, de

maa være lige saa gamle i Norden som de nordiske Natsioner selv; f. E. af ambátt *kommer* embætti *sv.* embete, *d.* Embede, Embedsbroder, Embedsmand, Embedspligt *o. m. fl.,* þjóðan *kommer af* þjóð *et Folk, af* nár *kommer* nágaul, náfölr, nágríma, náhljóð *o. s. v.,* arfi *er almindeligt i gl. sv. Love og Dokumenter, af* gumi *kommer* brúðgumi, *sv.* brudgumme, *d.* Brudgom *o. s. v. Hvorfor skulle da just Islænderne mer end Mösogoterne og de andre gotiske Folkefærd have laant disse Ord af Angelsakserne? Disse Digterord synes meget mere, ligesom den gamle Poesi overhoved, at have været tilfælles for den hele gotiske Folkestamme fra Arilds Tid; mulig kunne og Angelsakserne, som Hickes antager, have laant en Del af Nordboerne under disses lange Herredömme der i Landet, men det omvendte synes i det minste höjst sjældent. Videre begribes ikke hvorfor Islænderne skulde laane den angelsaksiske Poesi mer end de andre nordiske Natsioner, det var dog egentlig Nordmænd og Danske ikke Islændere som bekrigede og tilsidst erobrede Landet. Islænderne gik blot lejlighedsvis og i ubetydeligt Antal til Engelland, for at tage Del i Krigen med eller mod efter Omstændighederne, de förde aldrig nogen Krig med Engelland paa egen Regning, deres betydeligste Handel og Söfart gik ogsaa altid ud paa Norge eller Danmark ikke paa Engelland, hvorover Udtrykket* at 'fara utan *blev det samme som at sejle til Norge eller Danmark, og endnu er Ordet* ytra (ɔ: *ydre, borte, udenlands) næsten enstydigt med Kjöbenhavn. Fremdeles ere mange af de fælles Digterord ligesaa digterske i Angels. som i Islandsken, og have ligesaa ofte deres tydelige Rod i denne som i hin, eller i ingen af begge; f. E.* hæle *en Mand isl.* halr, verþeód *Folk isl.* verþjóð *af* ver *en Mand og* þeód, þjóð *en Natsion det förste Ord* (ver) *findes ganske almindeligt over hele Norden*

paa Runestene og i gamle Skrifter, det sidste (þjóð) *er det sædvanlige isl. Ord paa* en Natsion, *som endnu bruges i daglig Tale*, darrað *et Spyd isl.* darraðr *af isl.* dörr *Genit.* darrar *et Spyd*, eórmengrund *Jorden isl.* jörmungrund. *Mange af deslige Digterord ere jo desuden tilfælles med Græsk og Latin, f. E.* dörr *gr.* δόρυ, ver *mösog.* vair *lat.* vir, burr *lat.* puer (por), *dor.* ποις *gr.* παις, klefi *lat.* conclave, eykur *lat.* eqvus; *og hvem vil nu afgjöre i hvilket af de gotiske Sprog disse Ord ere ældst? Nogle synes at komme Mösogotisk allernærmest, og ere derfor maaskje snarere at forklare som Lævninger af en fra det sorte Hav i Norden indvandret Stammes særegne Sprogart, end som Laan af Angelsaksisken.*

Men de islandske Digterord som ere tilfælles med de germaniske Sprog udgjöre desuden en uendelig liden Del af den gamle nordiske Poesi. Dens poetiske Udtryk ere utallige, og udgjöre næsten et eget Sprog, med hvis Rigdom det angelsaksiske ikke kommer i nogen Sammenligning: en Konge *f. E. benævnes efter ethvert berömt Kongehus i Norden eller Tyskland, f. E.* skjöldúngr, lofðúngr, döglíngr, ýnglíngr, ylfíngr, bragníngr, völsúngr, buðlúngr, *hvorledes skulde dette forklares af Angelsaksisken? Ligesaa betegnes* en Fugl, en Fisk, et Træ, *o. s. v. med næsten ethvert spesielt Navn paa nogen Fugl, Fisk, Træ o. s. v. Heraf findes endog Spor i daglig Tale i Islandsken, f. E. i Ordsproget* eplit fellr ecki lángt frá eikinni ɔ: Æblet falder ikke langt fra Træet (Egen!). *Ligesaa bruges enhver Ös Navn for Land i Almindelighed, enhver Flods Navn for Flod eller Vand i Almindelighed: en saadan Indretning maa nödvendig have sin Grund i Sprogets og Folkets særegne Beskaffenhed og Smag, og det skulde, om det optoges efter fremmede, blive aldeles uforstaaeligt. Det isl. Dig-*

tersprog indeholder ogsaa en stor Mængde Navneord, dannede af bekjendte Ord med sædvanlige Endelser, som ikke desmindre umulig kunne oversættes eller blive forstaaelige i noget andet Sprog, f. E. blóði *dannet af* blóð, barmi *af* barmr, lifri *af* lifur, hlýri *af* hlýr *(en Kind): alle disse Afledsord betegne en Broder, men hvem skulde begribe hvad man mente med* en Blode, en Barme, en Levre, en Kinde *eller desl. i noget andet Sprog? En Konge kaldes saaledes* vísi, mildíngr, mæríngr, öðlíngr, þjóðan, fylkir, drottin, ljóði *af* vísa *at vise,* mildr, mær *berömt,* öðull *rig,* þjóð, fólk, drótt, ljóð *Folk. Slige Ord bevise klarlig en overordentlig stor og ældgammel, Folket selv i dets bevidstlöse Barndom tilhörende Uddannelse af det poet. Sprog, som alle Digtere forgjæves skulde forene sig om at indföre siden. Men den gamle nordiske Poesi har ogsaa en overvættes Rigdom paa digterske Stamord eller i det mindste meget dunkle Afledninger, f. E.* en Konge *eller* Fyrste *kaldes:* jöfur gramr, harri, þeingill, tiggi, ræsir, siklíngr; en Kvinde *heder:* svanni, fljóð, sprund, drós, snót, svarri, ristill, rýgr; *og* en Hest: fákr, jór, vigg, goti, lúngr; *hvorledes skulde slige Ord, hvoraf der gives en næsten uendelig Mængde uden al Forbindelse med den övrige Del af Sproget, nogensinde blive indförte og forstaaelige for et helt Folk, hvis de ikke vare opkomne tilligemed Sproget og Natsionen selv, som Levninger af de gamle Stammers Sprogarter, hvoraf den er sammensmeltet? De tilhöre ogsaa hele Folket saa aldeles, at de endnu forstaaes almindelig af den isl. Almue, og anvendes af alle Skalde, ja man hörer dem endog stundum i daglig Tale, f. E.* jöfur, drós, fákr, jór *o, fl. og de skulle sikkerlig aldrig forsvinde, för hele det gamle Sprog og Poesi er forstyrret og forglemt. Det er kun disse sidstanförte, hvoraf Angelsaksisken og de andre*

gamle germaniske Sprog have en Del tilfælles med vort Oldsprog, de tvende andre Arter af poet. Udtryk, saavel som en stor Del af disse, ere det aldeles egne, i det mindste findes derpaa kun enkelte ubetydelige Eksempler i andre Sprog.

Det gamle poetiske Sprog har ogsaa mangfoldige Egenheder i Sprogbygningen, f. E. Sammensætningen af Pronom. med Verba, og nægtende Endelser i Pron., Verba og Smaaord, f. E. tjáðomk *de hjalp mig,* lætk *jeg lader,* múnat *ikke mon,* skalattu *du skal ikke,* varkattak *jeg var ikke,* þatki *ikke det,* svági *ikke saa o. m. fl. Af hvilket ikke findes mindste Spor hos Angelsakserne, men vel hos Indbyggerne paa Kavkasus.*

Men det isl. Digtersprog har, foruden disse enkelte Ord og Böjninger, en ubeskrivelig Rigdom af Omskrivninger paa de mest bekjendte Gjenstande, saasom: Mand, Kvinde, Sværd, Poesi, Hest, Guld, Sölv, Konge, Helt, Slag, Hav, Skib, *o. s. v. hvilke hentes af den hele gamle nordiske Gudelære og Historie, f. E. Jorden kaldes* Odins Hustru, *Guldet kaldes* Ægers (Havets, Flodens, Bölgens o. s. v.) Lys *eller* Ild, *fordi Æger, da han beværtede Aserne, oplyste Salen med Guld i*-*steden for Lys. Edda vrimler af Eksempler herpaa, jeg vil blot anföre et Par Vers af Bjarkemaal hin gamle, hvor Kongens Gavmildhed beskrives med mangfoldige slige mytiske Omskrivninger paa Guldet.*

Den gjæve Fyrste
begaved sine Folk
med Fenja's Arbejde,
Fafners Jord,
Glasers skinnende Löv,
Granes favre Byrde,
Dröpners dyre Sved,
og med Dragens Sæng.

Den runde Konge gav
(Krigerne det modtog):
Sifs Hovedfæste (falske Haar),
Haandens Is,
den nödtvungne Odder-bod,
Freyas Taarer,
Flodens Ild,
og Jættens glimrende Ord.

Disse og deslige Omskrivninger, som anven-

des af Skaldene til den Dag i Dag, kunne umulig forstaaes uden Kundskab i den gamle Gudelære, de ere os stundum mörke nu, efterdi vi have tabt denne Kundskab for en Del, og vore Ideer have taget en ganske anden Retning; men de gamle fandt, under den hedenske Tid, og tildels længe efter, en utrolig Fornöjelse deri, og satte saa meget Værd derpaa, at det tilsidst ikke ansaaes for Poesi hvad der ikke var fuldt af deslige Omskrivninger. Men af alt dette findes slet intet hos Angelsakserne, det har og saa aldeles hjemme i Norden, at det umulig kan tænkes indfört fra Angelsakserne, eller engang opfundet paa Island selv; ti i saa Fald havde disse Billeder og Udtryk naturligvis blevet hentede af Engellands eller Islands Helte og gamle Historie, hvoraf tværtimod neppe noget eneste er taget, men hvor kunde det falde Islænderne ind, f. E. at benævne Guldet efter en jötnisk Fyrste paa Læssö, eller en svensk Slavinde i Lejre, hvis ikke disse Personer og Tildragelser havde været bekjendte over hele Norden, og det poetiske Sprog dannet, förend Islænderne udvandrede til denne Ö? Hvorledes kunne ogsaa alle hine mytiske Omskrivninger og Billeder, som vel udgjöre Halvdelen af det isl. Digtersprog, være laante fra Angelsakserne, der havde antaget Kristendommen flere Hundredaar förend Island blev opdaget? Den islandske Metrik forklares ikke heller bedre ved denne besynderlige Hypotes; ti af alle de isl. Versearter, som stige over Hundrede, findes i Angelsaksisken intet tydeligt Eksempel paa mer end én eneste! At forklare alt dette særegne som en unaturlig Udvækst i Sproget, der opkom ved Smagens Forfald paa Island, er ogsaa en höst utilfredsstillende Udflugt; ti alle disse Egenheder findes saa langt tilbage som Poesien selv kan spores, för Islands Bebyggelse og til den Dag i Dag, f. E. i Bjarkemaal, *hos* Thjodolf fra Hvine, *hos*

Eivind Skaldespilder *begge Nordmænd, saavel som endnu hos de nyere Skalde, og tildeles i Færöboernes Kjæmpeviser; skjönt som alt andet i Sprog og Litteratur anvendt med ulige Grad af Smag og Kunst. Derimod synes dette meget mere at stemme overens med den österlandske især den persiske Smag i Poesien; Perserne sætte nemlig megen Pris paa vidtlöftige og kunstige Omskrivninger, hvorpaa den berömte* William Jones *i sin* Grammar of the Persian language *og* Commentario de poesi Asiatica *anförer mange herlige Eksempler. Hermed stemmer ogsaa vore Forfædres egne Beretninger: at Odin fra Donfloden indförte Sprog, Religion, Poesi og Bogstavskrift i Norden. Antage vi, som synes rimeligt, at gotiske Stammer för hans Tid have begyndt at indvandre i Norden, og fortrænge de gamle jötniske Indbyggere, saa bliver den simple Mening: at Sproget ordnede sig först efter at denne sidste Koloni kom til, at den medbragte den buddhistiske Religion, den österlandske Smag i Poesi, og den i hine Egne brugelige Runeskrift. Hvorledes kan ogsaa nogen Mand, jeg vil ikke sige af Lærdom, men blot med almindelig Menneskeforstand, antage det mueligt at et i Ordforraad, Böjninger og Vendinger fra det sædvanlige höjst forskjelligt poetisk Sprog opfindes med Kunst, og end videre udsmykkes med Billeder og Omskrivninger af en selvgjort hedensk Gudelære, altsaa i sig selv er gudsbespotteligt og aldeles uforstaaeligt for uindviede, og at dette ikke blot finder almindeligt Bifald hos Natsionen, hvor det blev opfundet, men ogsaa i tre eller fire fremmede, mægtige og kristne Stater? og at denne Smag vedligeholder sig i flere Hundredaar?!*

Men vi komme her til det andet Spörsmaal, om den gamle nordiske Poesi og Mytologi blot er fremkommen paa Island, eller har været nat-

sional

sional i Danmark, Norge og Sverrig. Besvarelsen ligger vel allerede i det foregaaende; men, siger Prof. Rühs, vi finde jo slet ikke denne Poesi, disse Versearter med Bogstavrim, Linierim o. s. v. paa det faste Land af Skandinavien, og i den gamle danske og svenske Folketro og Poesi hersker en ganske anden Aand. Man synes her at have glemt det allerede omtalte Bjarkemaal hin gamle, *som er bekjendt af Snorre og Saxe, samt af Skalda, Rolf Krages og Bödvar Bjarkes Saga. Det er ogsaa bekjendt at Ejvind Skaldespilder, som forfattede det hedenske Digt* Hakonarmaal, *der synes at være Kronen for alle gamle Skaldestykker, var en Normand, at han digtede et Æredigt om Islænderne, hvorover de paa en offentlig Folkeforsamling skjöd Sölvpenge sammen, og lode deraf forfærdige et kunstigt Smykke som de sendte ham; men at hans Fattigdom og en indtræffende Hungersnöd tvang ham til at slaa det sönder, og sælge det for Mad, over hvilken Omstændighed han ogsaa selv har efterladt sig et Vers, som Snorre har opbevaret os. Hvorledes kunde en saadan Tildragelse, som maatte være bekjendt over hele Island og Norge tænkes opdigtet, og det af en islandsk Skald, som dog ikke anförer nogen eneste Linie af Lovsangen over sin Natsion! Det berettes og om den norske Konge Harald haardraade at han forfattede et Vers, som vi endnu have hos Snorre, men at han var selv misfornöjet med det, fordi det var for simpelt og ikke havde Omskrivninger og poetiske Billeder nok. Jeg vil ikke tale om Ragnar Lodbroks Sang i Ormegaarden, men den beviser vel dog at den islandske Poesi var forstaaelig og yndet i Danmark paa de Tider; at det samme var Tilfældet langt senere i Sverrig beviser vel den bekjendte* Gunnlögs Saga *ligesaa uimodsigelig. I Sverres Saga forekomme Vers af de norske Par-*

D

tier, hvoraf det ene paroderede det andets Sange; og i den prosaiske Berettelse hos Saxe forekommer Navne paa de Helte, der deltog i Slaggene i saadan Orden, at de tydelig sees at være tagne af en Sang i Fornyrdalag, hvoraf endnu hele Strofer kunne opstilles med sit rigtige Bogstavrim. Denne Bemærkning skylder jeg Prof. F. Magnusen, som forhaabentlig selv vil beskrive denne höjst interessante Opdagelse. Kort alle gamle Mindeskrifter vrimle af Eksempler og Beviser paa at den islanske Poesi, altsaa og den deri indvævede Gudelære, var tilfælles for alle nordiske Folk, og Islænderne tillægge meget oprigtig ofte Udlændere, de allerfortræffeligste og sig selv mange saare maadelige Vers; ligesom de aldrig sætte Skuepladsen for deres Gudelære paa Island eller i Norge, men bestandig i Sverrig og Danmark. Det kan dog ikke heller være opdigtet at en Verseart Starkaðarlag *endnu har Navn efter Stærkodder, og at to Sange i Edda, nemlig:* Atlaqviða hin grœnlenzka *og* Atlamál hin grœnlenzku *samt en Verseart i Skalda* grœnlenzki háttrinn *bære Navn af det norske Distrikt Grönland (eller Þotn). Hvad skulde ogsaa bevæge Islænderne til at tilskrive gamle Jötner og norske Landskaber Æren for sine Opfindelser og herlige Digte, som de ved andre Lejligheder ikke glemme at tilegne sig selv?*

Dog alle disse Efterretninger, og alle disse Levninger af nordisk Poesi ere os opbevarede af Islænderne, og derfor noget mistænkte, uagtet dette i sig selv er ligesaa naturligt som at al den övrige Oldliteratur og Kultur allene af dem er bevaret i Middelalderen, og overleveret os efter Videnskabernes Gjenfödelse. Men vi have ogsaa egne Levninger af den gamle Poesi, som i det egentlige Skandinavien have undsluppet den ödelæggende Tid og Middelalderens Barbari; paa en ældgammel Runestav, som gjemmes i den Kongl. Oldsag-kommissions Samlinger i Kjöben-

havn, forekommer saaledes efter en Indledning af tre, fire Ord et helt aatteliniet Vers i Drottkvæde med Bogstavrim, Linierim og alt behörigt. Ligeledes forekommer et helt Vers af denne Indretning paa Karlevi Runesten paa Öland, hvilken findes aftegnet i Bautil og stukken i Kobber i Overintendenten P. Thams Bref till några Danska Lärde. *Dette Vers læses saaledes af den bekjendte Antiqvar* M. F. Arendt *fra Altona, hvilket jeg haaber med hans Tilladelse at meddele:*

Fólginn liggr hins fylgdu	Mun-at reid vidur ráda
(flæstr vissi þat) mæstar	ryggsterkr í Danmerku
deydir dólga thrúdar	Vandils iærmungrundar
draugr í þeimsi haugi:	úr grandara landi.

Fortolkningen har vel sine Vanskeligheder, hvilke jeg som aldrig har set Stenen ikke vover at afgjöre; men Verseindretningen er tydelig nok for enhver som nogensinde har læst et Vers af Drottkvædearten.

Det var naturligt at den gamle Poesi i senere Tider forsvandt i Skandinavien tillige med det gamle Sprog, hvormed den er saa uadskillelig forbunden; dog vedvarede Bogstavrimet saare længe, ja efter at Sproget var aldeles forandret og næsten rent overgaaet til den nyere Dansk og Svensk: man iagttog det vel ikke strængt saa langt ned i Tiden, men havde undertiden to Rimbogstaver i hver Linie for sig, undertiden gik en Linie bort uden Bogstavrim, men det igjenfindes dog saa ofte og saa tydeligt, at det er soleklart det har ligget i Natsionalfölelsen eller Smagen, og ligesom paatrængt sig Digterne, uden at de tænkte derpaa. Til Eksempel vil jeg anföre fölgende Sted af den danske Rimkrönnike (om Gorm Haraldssön).

Som *a*ndræ kongær toghe them tijl *i*dh.
i orloff oc krij ath öffuæ,
saa *t*og ieg meg foræ vdhi myn *t*ijdh
behendeligh *t*ingh ath pröffuæ.

Ieg spurde ther bodhe en *risæ* i nöör
meget *righ* paa kostellighæ eyæ,
thet sade meg *torkyld* myn *tiæner* föör
han *wistæ* wel thertijl *veyæ*.

Geruth saa hedh then iætthe *rig*,
(ther) *rwctæ* gik aff saa widhe
tijl *hannum* *hade* ieg meghen figh
ey *andhet* kunne ieg *idhæ*

Thi lodh ieg rede meg *holkæ* tree
met *hwder* saa wel betacthæ,
och *hundrede* men i *hwer* aff thee
ther *hædhen* tha mwnne ieg acthæ.

Saa *seglde* ieg hedhen wdhi then *söö*
paa hyn *syde* norgis rigæ,
saa lengæ *ieg* kom tijl en *öö*
ther bode saa *arghæ* tigæ.

I disse tyve Linier spores overalt Bogstavrim tildels meget regelret, kun i andet Vers har jeg sat risæ *for* iætthæ. *Grundtvig i Dannevirke læser her* kempe, *hvilket da svarer til* kostellighæ *i næste Linie. Heri findes og mange Islandismer, f. E.* behendeligh *i neutr. plur. uden nogen Endelse,* idhæ *isl.* iðja *gjöre, foretage sig,* kunne *isl.* kunni ɔ: *kunde*, seglde *isl.* sigldi ɔ: *sejlede*, tigæ *isl.* tíkr ɔ: *Hunde. Ja endog Bogtrykkerens Tillæg ved Enden af Bogen er ganske i samme Form:*

Eth tusend *firæ* hundrede hal*fæmtæ* sinnæ tyvæ,
paa *fæmthæ* aar, ieg will ey lyvæ,
tha wor *thenne* Krönnicke *tryckt* aff ny
wed Godfrid aff *ghemen* i Köbmannehaffn by.

Kjæmpeviserne indeholde utallige slige Levninger, f. E. De vare syv og syvsindstyve *slutter saaledes:*

Kongen stander ved *Borgeled*
vdi sin *Brynie* saa ny:
hisset kommer *Sivard* snaren *Svend*
han förer os *Sommer* i By.

Der gaar Dantz paa Bratingsborg
der dantzer de stercke Heldte,
der dantzer Sivard den starblinde Suend
med Eegen under sit Belte.
Det donner under Ross;
de danske Hoffmend de sammen ride.

Det selvsamme er Tilfældet i den gamle svenske Folkepoesi, f. E. en Vise, som findes i Haandskrift paa det Kongl. Bibliotek i Stokholm begynder saaledes:

Tårdkar sitter i sina Säte, rimmar om sin Werldh;
Trolletram haer hans hammer stuhlet, däth war en vsel ferd.
Thorer tämjer fåhlen sin i tömme.

Ofte tillader Indretningen at Versene deles i to, hvorved det hele faar langt mere Lighed med den isl. Poesi, f. E. de næste Vers af samme Vise:

Höer du Locke Löye
legedrängen min!
du skall flyge all land omkring,
och lete mig hammarn igen.
Thorer tämjer Fåhlen sin
i tömme.
Däth war Locke Löye
han låtte sigh giöre Guldvingar,
flyger han i Trolletrams gård,
Trolletramen stodh og smidde.
Thorer tämjer Fåhlen sin
i tömme.

Jeg har med Flid valgt disse Eksempler af den danske Rimkrönnike om Jætten Geiröd og den svenske Vise om Trolden Trym, hvorom ogsaa findes en dansk Almuevise i Nyerups Samling, efterdi de tillige bevise at de mytiske Fortællinger i begge de islandske Eddaer ogsaa have vedligeholdt sig hos Almuen i Skandinavien lige

til nu, altsaa igjennem et kristeligt Tidsrum af 800 Aar, at de imidlertid ere blevne lidt forvanskede kan ikke forundre nogen billig tænkende. De bevise saaledes paa en Gang den gamle Digtekunstes og Gudelæres Almindelighed over hele Norden, samt hvor dybt begge have været rodfæstede i de nordiske Natsioner.

Saaledes bortfalde da de anförte Paastande som Gisninger, der dels i sig selv ere usandsynlige og aldeles ugrundede, dels stride aabenbare imod mange bekjendte og beviste Sandheder; og den angelsaksiske Poesi kan ligesaa lidet antages for Kilden til den islandske eller gamle nordiske Digtekunst, som det angelsaksiske Sprog for Stammesproget til Dansk eller de andre nordiske Tungemaal. Imidlertid har dog Angelsaksisk haft betydelig Indflydelse paa de nyere nordiske Sprog: det var Nordboernes mange Tog til Engelland, som, næst Kristendomens Indförelse, gav Oldsproget i de nordiske Riger sit förste Stöd. Danskerne fortsatte Krigen og Sejren længst og stadigst, derfor er og deres Sprog det mest forandrede, og fra Knud den stores Erobring af Engelland kan man regne at Islandsken begyndte at forfalde i Danmark; nu var Hoffet ofte i Engelland, Krigsfolket laa der længe, og alle Love og offentlige Forhandlinger som vedkom Engelland bleve udstædte paa Angelsaksisk, men vore Forfædre havde den Gang hverken Sproglære eller Ordbog, eller noget egentligt lærd Studium af Sproget; enhver Barbarisme forplantedes derfor let, Omgang med de mange Danske og Norske, som vare bosatte i Nortumberland og andre Landskaber tilforn, og havde dannet sig en blandet Dialekt, aabnede dem især Indgangen. Knud den store satte sig ogsaa i Besiddelse af Norge, og hvorvel dette Rige snart tabtes igjen, var dog paa den Tid stor Forbindelse imellem alle tre nordiske Riger indbyrdes og med England. An-

gelsaksisk er derfor ligesom den anden Kilde til disse Sprog i deres sildigere Tilstand. Fra Islandsken (den gamle norræna eller danska túnga) udspringer den store Flod af Sprog og Sprogarter, som tales fra Grönlands til Finlands Kyster, imellem Ishavet og Ejderen, men fra Angelsaksisken kom en Arm som forenede sig dermed, og bidrog til at give den sin nuværende Retning, hvorvel flere Biströmme sönden fra siden ogsaa have virket saare betydelig derpaa. Angelsaksisken har saaledes ikke blot formedelst sin Lighed med Nordboernes fælles Oldsprog, sin Rigdom og Fuldstændighed, samt for de historiske Efterretninger denne Litteratur yder; men ogsaa som den förste af alle Bikildet til de nyere nordiske Sprog en höj Grad af Vigtighed for os. Gram har, med sin Afhandling om gamle danske Ord af det angelsaksiske Sprog forklarede, tilstrækkelig godtgjort dets Vigtighed for Danskerne. Som Eksempler paa svenske Ord, der gjenfindes her, vil jeg blot anföre stupa at falde (i Krig) angels. stúpian eng. to stoop og dette maaskje af steáp stejl, bratt; sämre værre, slettere angels. sæmre; dristig angels. dyrstig af durran torde, sv. töras; förkofra forbedre, uddanne angels. a-cofran komme sig; ehvad, eho hos de gamle ähvad o. s. v. af angels- æghvæt. æghvá ɔ: ihvad, ihvo, den angels. Forstävelse æg er almindelig i alle deslige Ord, men findes aldeles ikke i det nordiske Oldsprog, det samme gjælder om alle Ordene paa be- som enten ere laante af Angelsakser eller Tysker. Ogsaa for et grundigt Studium af Islandsken er Angels. ikke overflödig, da den som sagt er det nærmeste af alle germaniske Sprog, og det ofte træffer at hvad der i Isl. er sjældent og digtersk, i Angels. er sædvanligt og omvendt, f. E. bautinn (slagen) er et sjældent isl. particip. uden Verbum, men det angels. beátan at slaa (beót, beáten) er et regel-

ret prosaisk Ord. Heraf sees tilstrækkelig at dette Sprog og dets Litteratur ingenlunde taber sin Vigtighed for nogen af de nordiske Natsioner, skjönt dets Indflydelse og Anvendelse indskrænkes inden de Grændser, som Sandhed bestemmer.

Ligesom Angelsaksisken, efter hvad vi nu have set, paa den ene Side skiller sig tydelig fra Dansk og de andre skandinaviske Sprog; saa slutter den sig derimod paa den anden Side tæt til de germaniske. Beviset herfor ligger i det foregaaende, og behöver saa meget mindre her at gjentages, som ingen har nægtet denne haandgribelige Sandhed, men flere overdrevet den, og anset Angelsaksisk for det selvsamme som Frisisk, skjönt disse Sprog ere fuldt saa forskjellige som Spansk og Italiensk; men at de ellers have megen Lighed er naturligt nok, da Folkene vare umiddelbare Naboer, og höre til samme Underafdeling af den germaniske Stamme. Den store gotiske Folkestamme og Sprogklasse deler sig nemlig först i to store Grene den skandinaviske og germaniske: denne sidste deler sig atter i to Underafdelinger den over- og neder-germaniske, til den förste af disse höre de ældgamle uddöde Sprog: Mœsogotisk, Allemannisk og Frankisk, til den sidste Nederrinsk, Frisisk og Angelsaksisk. De adskille sig indbyrdes fornemmelig derved at de overgermaniske ere haardere og fyldigere, de nedergermaniske blödere og böjeligere. Alle have de tillfælles de sædvanlige Kjendemærker, hvorved de germaniske Sprog saa bestemt skilles fra de skandinaviske, at de fattes Lideformen i Gjerningordene, sammensætte ikke Artiklen med Navneordene o.s.v. Alle have fremdeles en bestemt, regelret og skjön grammatikalsk Indretning, i Deklineringen noget kunstigere og i Konjungeringen noget simplere end den græske og latinske, men ellers temmelig overensstemmende med begge disse. Denne Indretning

ning forstyrredes i Middelalderen, da fremmede Ord optoges, Endelserne forkortedes og antoge Selvlyden e, mange forblandedes og forglemdes aldeles, og af denne Gjæring, som varede i 4, 5 Hundredaar, udviklede sig omtrent ved Reformationstiden de nyere germaniske Sprog Tysk, Hollandsk og Engelsk. *Omtrent ligesaa gik det til i Norden; dog vare Germanerne uendelig lykkeligere end vi Nordboer, i det de for seks gamle Sprog (og formodentlig flere, skjönt vi ingen betydelige Levninger have af andre end de omtalte) erholdt tre ny, simplere men rige og fortræffelige, et for hvert af de tre store Folk, som de sammensmeltede til: vi derimod, skjönt langt ringere i Folkemængde, erholdt for et eneste Oldsprog, der fordum gjenlöd fra Holmegaard til Vinland hit gode, tre forskjellige Hovedsprog, nemlig* det gamle Nordiske, *som vedblev paa Island,* det danske, *som uddannedes i Danmark og Norge under disse Rigers lange og lykkelige Forening,* og det svenske, *som udbredte sig til Finland, hvor det endnu er den dannede Klasses Modersmaal. Dog være det vor Tröst at Forskjellen imellem de skandinaviske Sprog endnu ikke er större end imellem Attisk og Dorisk; Portugisisk og Spansk, saa at den der forstaar det ene ret vel kan hjælpe sig i begge Literaturer og alle nordiske Lande. Med Rette kvæder derfor Skalden i Sveas Navn:*

Ja Nordens döttrar äro vi ju båda;
Dem aldrig böjt en segerherres band:
Roms Legioner, anande sin våda,
Med bäfvan veko från de Cimbrers strand:
Se samma jord åt begges mödor bjuda
Af samma frukter lika tarflig sold.
Hör samma språk i begges sånger ljuda;
Och gömma inga spår af utländskt våld.

E

Forskjelligheden skulde vel altsaa ikke gjöre vore Literaturer saa stor Skade, om vi blot kunde besejre de virkelige Hindringer, Mangel paa Kommunikatsion og Natsionalfordomme, som gjöre os blinde imod vore gjensidige Fortrin og vor fælles Interesse.

Men for at komme tilbage til Angelsaksisken, da har den formodentlig fra förste Færd været en raa Blanding af Saksernes, Anglernes, Frisernes og Jydernes Sprogarter; men vi kjende den ikke i dette Tidsrum, den sammensmeltede ogsaa snart, til et eget Sprog, eftersom disse Stammer vare saa nær beslægtede, da de havde befæstet sig i Besiddelsen af Engelland, og forenet sig til et eget Folk. Med Kristendommens og de latinske Bogstavers Indförelse begyndte Litteraturen, og vedblev under alle de Krige og utrolige Ödelæggelser, som vore raa og krigerske Forfædre udbredte over Landet; ligesom og Natsionen under alle disse Omvæltninger og Ulykker bevarede en vis Selvstændighed: endog under de danske Konger udgaves Love og Forordninger paa ren Angelsaksisk, hvori man, med Undtagelse af nogle enkelte Ord, ikke sporer nogen mærkelig Virkning af det gamle Nordiske eller Islandske, som vore Forfædre til den Tid talte; snarere virkede Angelsaksisk paa det gamle Sprog i de tre nordiske Riger især i Danmark. Först efter den normanniske Erobring indförtes Fransk og Latin som Hofsprog og Lovsprog; hvorimod Angelsaksisken foragtedes, og sank ned til Almuemaal, der först efter en total Omstöbning og Sammenblandelse med de i Landet værende Nordboers Sprog og gammel Fransk, som taltes af Erobrerne, hvorved næsten hele den gamle natsionale Sprogbygning gik forloren, efter flere Hundredaars Förlöb, atter uddannedes til et eget Sprog, den nyere Engelsk. Vi træffe altsaa her de samme Omvekslinger i Sproget, som fandt Sted

i Tyskland, Nederlandene og Norden, men ingensteds foregik Overgangen med saadan Voldsomhed som i Engelland, ingensteds efterlod den sig derfor heller saa tydelige og uudslettelige Spor som i Engelsken. Först forefinde vi et ældgammelt ordnet, regelret og dannet Sprog, som i et Tidsrum af 500 *Aar vedligeholdt sig næsten uforandret. Kong Ædelbert* (Æðelbirht) *antog nemlig omtrent* 593 *(eller* 96*) Kristendommen, og hans Love, som alltsaa omtrent kunnes henföres til Aar* 600, *ere vel det ældste, vi have paa Angelsaksisk. Aar* 1066 *erobrede Vilhelm Bastard Engelland, men det saa betydelig uddannede og saa dybt rodfæstede gamle Natsionalsprog kunde naturligvis ikke straks udryddes, hvorvel det straks blev udelukket fra Hoffet, og denne Konges Love ogsaa bleve givne paa Fransk. Et Brudstykke af* Chronicon Saxonicum, *som anföres af Lye, og slutter med* 1079, *er endnu paa ren og rigtig Angelsaksisk; men en Fortsættelse af samme Krönnike fra* 1135—1140 *har allerede bortkastet eller forandret næsten alle Böjninger i Sproget, foruden Retskrivningen og en betydelig Del gamle Udtryk og Vendinger. Man kan derfor antage omtrent Aar* 1100, *som Grændsen for det angelsaksiske Sprog, hvis Indretning vi i det fölgende nærmere skulle betragte. Netop ved samme Tid begyndte det ældgamle skandinaviske Sprog i Danmark, Norge og Sverrig at forstyrres; dog blev det uforandret paa Island, men det angelsaksiske blev ingensteds bevaret uden i de gamle Skrifter, det er altsaa og har længe været et fuldkommen dödt Sprog, utilgjængeligt nok for de Lærde selv. Den efter* 1100 *overhaandtagende Forvirring hörer til* gammel Engelsk, *man beholdt vel længe* þ *og* ð *og den övrige gamle Munkeskrift, ligesom i Norden; men Sproget selv er ikke mere det samme, ej heller sig selv ligt hos to Forfattere i dette Tidsrum, hvilket bekvemmest sy-*

nes at udstrækkes til Reformatsionens Indförelse 1550 *eller* 1600 *for at angive et rundt Tal. I dette Tidsrum har naturligvis de ældste Skrifter megen Lighed med Angelsaksisk, og de yngste med Engelsk, ligesom det ogsaa forholder sig med gammel Norsk, Svensk og Dansk, samt Tysk og Hollandsk. Disse trende Tidsrum, som have en aldeles forskjellig og næsten modsat Beskaffenhed, bör man i alle disse Sprog nöje adskille: det er, blandt flere, en Hovedfejl hos Lye og Schilter at at de have forblandet de to förste i deres Ordböger, hvilket har gjort dem höjst forvirrede og næsten ubrugbare för den som ikke forud kjender Allemannisk, Frankisk og Angelsaksisk. Wachter og Jhre derimod ere vel ikke aldeles fri for at have forblandet de to sidste, men det er dog egentlig det mellemste, som de holde sig til, og dette er, som en begyndende Udvikling nærmere beslægtet med den fuldendte end den ældste aldeles selvstændige Forfatning af Sprogene, med dens Oplösning og Forstyrrelse.*

De vigtigste Hjælpemidler til det gamle angelsaksiske Sprogs Studium, hvis Skjæbne vi nu kortelig have betragtet, ere tvende fölgende Værker: Georgii Hickesii Thesaurus Linguarum vett. Septentrionalium. Oxoniæ 1705. i 5 Dele *(sædvanlig 3 Bind) i Folio. Den 1. Del indeholder en* Grammatica Anglosaxonica & Mœsogothica *(235 Sider) vist nok ufuldkommen, saavel formedelst den ulykklige Idé, at afhandle de to allermest adskilte germaniske Sprog, Mösogotisk og Angelsaksisk, under ét, som og i Udförelsen af de enkelte Dele, f. E. den anden Konjugatsion, eller de Gjerningsord som i Imperfectum blive Enstavelsesord, hvilke han alle anser for uregelrette, og afferdiger paa et eneste Blad: men den röber ikke desmindre overalt megen Lærdom, utrættelig Samlen, stundum lykkelig Granskning; den er ogsaa ligesom det hele Værk udstyret med mange*

Kobbere over gamle Mindesmærker, Runer o. desl. samt med herlige Samlinger og Pröver af forkjellige poetiske Stykker, hvoraf nogle ellers ingensteds findes trykte. Den fjerde Del indeholder en Dissertatio epistolaris de veterum linguarum Septentrionalium usu cum numismatibus Saxonicis, *hvilken ligeledes er rundelig udstyret med angelsaksiske Samlinger og Kobbere. Den 5:te Del er:* Librorum vet. Septentrionalium Catalogus historico-criticus, *ligeledes vigtig og fortjenstfuld. Det övrige af dette Værk vedkommer os ikke her at omtale. Det andet Arbejde er:* Edvardi Lye Dictionarium Saxonico & Gothico-latinum, edidit O. Manning. *Londini 1772. to Dele i Folio, den sidste med Tillæg af nogle interessante angels. Stykker, den förste med en* Grammatica Anglosaxonica & Mœsogothica in usum Tyronum, *(40 Sider). Foruden den foromtalte uheldige Idé at blande Mœsogotisk og Angelsaksisk sammen, skjont de ligesaa lidet som Hebraisk og Arabisk eller Græsk og Latin staa til at beskrive paa én Gang, er ogsaa her i Ordbogen indblandet en Del Nederrinsk af* Harmonia Cottoniana, *samt gammel Engelsk, af Fortsættelsen af* Chron. Saxon., *hvilken Fortsættelse dog er langt senere og ingenlunde bör regnes for Angelsaksisk. Men hvad værre er, Samlingen er uden al Kritik og grammatikalsk Kundskab; saa at man maa undre sig hvorledes en saa slet Ordbog kunde komme ud, efter at Hickes havde gjort saa god en Begyndelse til Sprogets Bearbejdelse. Det samme Gjerningsord, som i de forskjelige Tidsformer oftere antager Omlyd, anföres stundum 5 Gange, som forskjellige Ord, og sædvanlig angives en falsk Form, tagen af Imperf., for den almindelige i Infinitiv; f. E.* arnian — urnan — urnian — yrnan — ærnan *currere, hvor desuden to forskjellige Ord ere forblandede, nemlig* ærnan *lade löbe, og* yrnan *löbe, hvilke gaa som* bærnan og byrnan *(S. 54 og 64). Jeg vil saa meget min-*

ďre her anföre flere Eksempler paa disse Fejl, der pleje at tilskrives Udgiveren Manning, som jeg oftere maa komme til at beröre denne Materie i det fölgende.

Disse Hjælpemidler har jeg under Udarbejdelsen af nærværende lille Arbejde haft ved Haanden, og benyttet saa vidt mulig; skjönt jeg overalt har gaaet min egen Vej, paa hvilken Islandsken har været min beste Leder. Min Hensigt var ikke at give noget Udtog eller Udkast, men en tro Skildring af Sproget efter hvad Æmnet fordrede og min Kundskab tillod; jeg har arbejdet herpaa ligesaa længe som jeg har studeret paa Sproget selv, over 6 Aar, og i den Tid flere Gange omarbejdet det, at det ikke er saa vidtlöftigt, som min Vejledning til det Islandske, er til dels en naturlig Fölge af den angels. Srogbygnings Simpelhed. Forskjellighederne i de Vers, jeg hist og her har anfört af Skjoldungedigtet, fra den kjöbenhavnske Udgave, grunde sig ingenlunde paa Gisninger, men paa Hjælpemidler, som den lærde og navnkundige Udgiver paa lang Tid har udlaant mig til den frieste Brug. Hvis derfor Kjendere maatte billige nogen her optagen Forandring, da skyldes de samme Mands Liberalitet og Sandhedskjærlighed, som skjænkede os den förste Udgave af hele Digtet. Kun Versafdelingen, hvor den afviger fra Udgaven, tilhörer mig selv. Ved de övrige Vers og prosaiske Stykker i Læsebogen ere derimod alle Afvigelser fra den trykte Tekst mine egne Gisninger. Besværgelsen har vel store Vanskeligheder og liden Vigtighed; men i Mangel af al Mytologi, troede jeg en Pröve paa dette Folks Overtro dog vilde have Interesse nok til at fortjene en Plads i Læsebogen. Angaaende Fremstillelsen af Sprogbygningen ville maaskje nogle stöde sig over den forandrede Orden af Kasus og Genera; men denne Forandring er ikke desmindre naturlig og nödvendig i Græsk

og Latin, Islandsk og Tysk, Russisk og Polsk: kort i alle evropæiske Sprog af den kavkasiske Slægt, som have nogen egentlig Deklinatsion. Alligevel betænkte jeg mig, om jeg burde vove at afvige saa meget fra den én Gang antagne Form, hvori man plejer stöbe alle Sproglærer, indtil jeg saa at den naturlige og rette Orden fra Arilds Tid har været antaget af Indiens Braminer i deres Bearbejdelser af Sanskrit *og andre indiske Tungemaal, samt at flere Evropæer have fulgt deres Eksempel i indiske Sproglærer. Fra dette Öjeblik blev jeg befæstet saa vel i min Overbevisning om Rigtigheden deraf i alle den kavkasiske Menneskerases Sprog, som og i mit Forsæt at anvende den paa de gotiske. I det islandske og de nordiske Sprog har det dog nogen Vanskelighed at anbringe Intetkjönnet först, eftersom dets Mærke* -t *afstedkommer nogle Forandringer i Roden af Ordet selv; dog undergaar ogsaa Hankjönsmærket* -r *betydelige Forandringer, da det ofte bliver til* l, n, s, *og ofte udelades, saa at Vanskeligheden bliver omtrent den samme i Sproglæren, og kun mærkelig i Ordbogen; men i Tysk og Angelsaksisk foraarsager Omordningen aldeles ingen Forandring i Ordbögerne, og burde derfor her saameget mindre forsömmes. En anden Egenhed ved dette Arbeide er at jeg her har forsögt at anvende lutter danske Kunstord, hvilket forekom mig ligesaa rigtigt i Sproglæren som i Plantelæren og andre Videnskaber; da det danske Sprog har opnaaet en saadan Grad af Dannelse og Böjelighed, at det uden mindste Tvang tillader det. Saare faa af disse Ord ere af min egen Opfindelse; da imidlertid nogle kun sjælden forefindes, andre ogsaa virkelig ere ny, vil jeg til Slutning endnu tilföje en kort Fortegnelse over de vigtigste, tillige med de Forkortelser, hvormed jeg har betegnet dem i Bogen.*

Sprőglære	*Grammatica*
Formlære	*Etymologia*
Ordklasse	*pars orationis*
Navneord (No.)	*nomina substantiva*

ikke *Hovedord*, ti ofte kan et verbum eller pron. være Hovedord i Sætningen.

Navneform (Nf.) *Gerundium*

det er at sige Infinit. af Verba, altsaa en Form af et andet Ord, anvendt som Navneord med Præpositsion.

Tillægsord (Till.)	*nomina adjectiva*
Tillægsform (Tilf.)	*participium*

det er en Form af et andet Ord, som tjener isteden for Tillægsord.

Samlingsord *collectivum*

Samlingsform kunde man efter samme Bestemmelse kalde *pluralis fractus* i Arabisk.

Delingsord	*partitivum*
Formindskelsesord	*diminutiva*
Forstörrelsesord	*augmentativa*
Egenskabsord	*substantiva abstracta*

Böjning *flexio*, Böjningsmönster *paradigma*, Böjningsmaade (Böjn.) *declinatio* og *conjugatio*. Ligesom κλισις i Græsken synes og *Böjningsmaade* med rette at bruges almindelig; hvor Tydeligheden fordrer det, kan man tilföje hvilken Ordklasses Böjningsmaader der menes. Det er ved en aabenbar Misbrug eller fejlagtig Oversættelse af συζευξις (ɔ: Klasse af Gjerningsord) at *conjugatio* har faaet Betydning af Böjningsmaade.

Forholdsform	*casus*
Nævneform (Nævnef., N.)	*nominativus*
Gjenstandsform (Gjenstf., G.)	*accusativus*
Hensynsform (Hensf., H.)	*dativus*
Ejeform (Ejef., E.)	*genitivus*

Paa samme Maade kan man lettelig benævne de övrige Forholdsformer, saasom Udraabsform eller Kaldeform *vocativus*, Redskabsform *ablativus*, Stedsform *localis* o. s. v. saa mange som noget Sprog frembyder, naar man kun klart fatter hvilket Forhold hver Form fornemmelig tjener til at udtrykke.

Tal

Tal, Talform	*numerus*
Enkeltal, Ental (Enkt.)	*singularis*
Total, Tvetal (Tot.)	*dualis*
Flertal (Flert. Fl.)	*pluralis*
Kjön	*genus*
Intetkjön, (Intk.) Hverkenkjön	*neutrum*
Intetkjönsord	*nomen neutr.*
Hankjön (Hank.)	*gen. masculinum*
Hankjönsord	*nomen masc.*
Hunkjön (Hunk.)	*gen. foemininum*
Hunkjönsord	*nomen foemininum*
Kjönsbjöning	*motio*
Sammenligningsgrader	*gradus comparationis*
den förste (Grad)	*positivus*
den höjere ---	*comparativus*
den höjeste ---	*superlativus*
Gradböjning	*comparatio*
Stedord (Sto.)	*pronomen.*

Ligesom vi af *igjen* danne *Gjenganger*, af *imod*, *Modstand* o. utall. fl. saa synes vi og af *isteden* eller *i (en andens) Sted* at kunne danne *Stedord*, det er og brugt af af Bloch, Nissen, Sommer og flere af Danmarks beste Sproggranskere, og det er neppe muligt at udtrykke Begrebet paa anden Maade.

personlige Stedord	*pron. personalia*
tilbagevisende ---	--- *reciproca*
Eje-stedord	--- *possessiva*
bestemmende ---	--- *demonstrativa*
Artikkel, Bestemmelsesord	*articulus*

ikke *Kjönsord;* ti den findes ogsaa i Sprog, som ikke adskille Kjön, f. E. Engelsk og Kreolsk, samt i Sprog, der adskille dem, uden at den staar i nogen Forbindelse med Kjönnet, f. E. Arabisk og Hebraisk.

henvisende (Stedord)	*pron. relativa*
spörgende ---	--- *interrogativa*
ubestemte ---	--- *indefinita*
Talord	*numeralia*
Mængdetal	*cardinalia*
Ordens-tal	*ordinalia*
Mangfoldighedstal	*multiplicativa*
Fordelingstal	*distributiva*

Gjerningsord (Gjern. Go.) *verbum*
'ikke *Tidsord;* ti det er en Bisag ved Gjerningsordene at udtrykke Tid, i mange Sprog f. E. Kreolsk (paa de danske Öer i' Vestindien) indeholde de aldeles intet Tidsbegreb, hvilket her udtrykkes med egne Smaa-ord, men en Gjerning er unægtelig Hovedsagen; ti hvad enten jeg handler eller lider, saa skjer der en Gjerning.

indvirkende Gjern.	*verba transitiva, activa*
tilbagevirkende / gjenvirkende	— *reiciproca*
gjenstandslöse	— *intransitiva, neutra*
lideformet	*verbum deponens*
upersonligt	— *impersonale*
ufuldstændigt	— *defectivum*
uregelret, afvigende	— *anomale*
Hjelpeord	— *auxiliare*
Handleform	*activum*
handlende	*aktivisk*
Lideform	*passivum*
lidende	*passivisk*
Maade	*modus*
den fremsættende (frems.)	*indicativus*
— betingede (bet.)	*conjunctivus*
— bydende (byd.)	*imperativus*
— personlöse (persl.)	*infinitivus*
Tid, Tidsform	*tempus*
Nutiden (Nut.)	*præsens*
Datiden (Dat.)	*imperfectum*
Fremtiden (Fremt.)	*futurum*
Förnutiden, Fortiden	*perfectum*
Fördatiden	*plus qvam perfectum*
Förfremtiden	*futurum exactum,*

hvilke 4 sidste dog ikke forekomme som særegne enkelte Tidsformer i noget af de gotiske Sprog.

Biform *supinum*

hvilken dog ikke i de nordiske Sprog forekommer som nogen særskilt Form, men blot som Intetkj. af den lidende Tillægsform (med Undtagelse af Svensk, hvor den er indfört i Retskrivningen af de Sproglærde).

Biord	*adverbium*
Bindeord	*conjunctio*
Forholdsord (Fo.)	*præpositio.*

det er: særskilte Ord, som erstatte Mangelen af Forholsformer.

Udraabsord (Uo.)	*interjectio*,

svarende til Udraabstegn og Udraabsform.

Ordföjningslære	*Syntaxis*.

Subjektet kunde maaskje kaldes *Grundord*, eftersom det er det, hvorfra man gaar ud; og Prædikatet *Omsagn*, overensstemmende med Udsagn og Frasagn; samt Objektet *Gjenstand* eller *Gjenstandsord*, dog ere disse fremmede Udtryk, der ogsaa forekomme i det daglige Liv, höjst ubetydelige.

Verselære	*Prosodia, metrica*
Versemaal	*metrum*
Versefald	*cadence*
Stavelsemaal	*qvantitas syllabarum*
lang	*longa*
kort	*brevis*
ubestemt, tvetonet	*anceps*
Verseled (Fod)	*pes*.

Disse Verseledes Navne dannede Grækerne dels af deres Brug og Egenskaber, dels af Stavelsernes Antal: vi kunne meget let danne ligesaa gode Navne paa lignende Maade, f. E.

det ömme (Verseled)	*trochæus*
-- hæftige --	*jambus*
-- tvekorte --	*pyrrichius*
-- tvelange --	*spondæus*
-- rullende --	*dactylus*
-- modstödende --	*anapæstus*
-- lette --	*amphibrachys*
-- tunge --	*amphimacrus*
-- trekorte --	*tribrachys*
-- trelange --	*molossus*.

Af disse ere alle övrige sammensatte, hvilke derfor ingen Navne behöve. Saaledes kunne vi uden mindste Vold paa Sproget lettelig undvære fremmede Kunstord, blot at vi bruge vore egne overenstemmende med vort Sprogs Aand, f. E. *participium passivum* kaldes ikke Lideformens Tillægsform, men *den lid. Tilf.*, og *femföddede Vers* ikke fem-verse-leddede, men *femleddede* o. s. v., hviket Öret lettelig vil tilsige enhver, som forstaar sit Sprog.

At jeg har foretrukket de lat. Bogstaver her, er skjet efter fuldt Overlæg. Det forholder sig nemlig med de saa kaldte danske *(gotiske) som med de angelsaksiske: de ere intet andet end et Forsög paa at afbilde den lat. Munkeskrift, kun i den senere og mere fordærvede Form, som den havde ved Bogtrykkerkunstens Opfindelse. Da var det nödvendigt for Læsningen, at afbilde Skriften saa nöje som mulig; men siden har den dertil hörende Skrift afveget saa himmelvidt, at den udgjör et eget Alfabet, hvor man neppe gjenkjender noget af de trykte Bogstaver, hvilket er til stor Hinder for Almuen i at læse og skrive. Da var Munkeskriften almindelig ogsaa i Latin, Engelsk o. s. v. men nu er den forkastet af alle dannede Folkeslag i Evropa, undtagen Tysker og Dansker, hos hvilke begge de lat. Bogstaver dog og have fundet saa megen Indgang, at de umulig staa til at fortrænge, f. E. i Videnskabernes Selskabs Skrifter og i alle Indskrifter, ja enhver Bonde skriver sit Navn og enhver Bondepige syer sit med lat. Bogstaver. Hertil kommer at disse ere langt smukkere, tydeligere og hurtigere at skrive, saa vel som ældre og mere ægte.* "Es war also hier *(som Gatterer siger)* nicht Wahl zwischen Teutschen *(danske)* und Lateinischen Buchstaben, sondern zwischen ächt Lateinischen und elend verkünstelten."

Jeg slutter denne Fortale, som er bleven længer end jeg agtede, med at anbefale nærværende lille Arbejde til Kjenderes gunstige Dom. Det har kostet mig stor Umage og megen Granskning, formedelst de ringe Forarbejder saavel i Sproglæren som i selve Litteraturen. Men maatte det tjene til at oplyse Nordens og maaskje tillige de germaniske Folkes Sprog, Oldsager og Historie, skulde jeg anse min Umage vel anvendt.

FÖRSTE AFDELING.

Bogstavlære.

1. *Skrivningen.*

1. §. Da blot nogle af de angelsaksiske Bogstaver i Figuren afvige lidt fra de latinske, hvoraf de saavel som de gotiske (eller danske) ere en Afart eller ligesom et Slags egen Haand, der ogsaa brugtes af Angelsakserne til Latinen selv; saa har jeg ikke taget i Betænkning at ombytte dem med de nu brugelige i det fölgende. Kun Ð og Þ har jeg beholdt, saasom disse have en egen Lyd, hvortil den latinske Bogstavrække ikke har svarende Tegn. Retskrivningen selv har jeg ikke i mindste Maade forandret, men blot tilladt mig af flere vaklende Skrivemaader at vælge den, der forekom mig at stemme mest overens med Sprogets indre Væsen og andre beslægtede Sprogarter.

2. §. Den angelsaksiske Retskrivning er nemlig overmaade forvirret, og synes det efter Hickes og Lye endnu langt mere end den virkelig er; fordi disse Mænd slet ikke have vidst at uddrage Regler for den, og at adskille det sjældnere og skjödeslösere fra det egentlige og bestemt rigtige, at tilsidesætte eller i det höjeste blot anmærke hint, og derimod bestandig fölge dette: men i det Sted angive ved etbvert Tilfælde overordentlig mange Maader, hvorpaa Ordet skrives, og tage ikke sjælden den falske for

den ægte og omvendt. Hyppige Forbyttelser i Retskrivningen ere:

a og *æ;* som: ác og æc *en Eg*, æcer og acer *en Ager*.

o og *a* især foran *n* i en korttonet Stavelse; saasom: man og mon *en Mand*, lang og long *lang*, sand og sond *Sand*, saa og i Endelserne *ode* og *od*, der ofte skrives *ade* og *ad*, hvilket dog vel egentlig er en Islandisme.

ea og *e*: eaðe og eðe *letteligy*, ceaster og cester *en Borg*.

e, i, y: égland, ígland, ýgland, *en Ö*, eldan, yldan *nöle*, ymbe, imbe, embe *omkring*.

eo, y, e: seolf, self, sylf *selv*, veorð, vyrð *Værd*, sendan, seondan *at sende*, syllan, sellan *at give*, (isl. *selja*). Det samme skjer i andre Sprog; f. Eks. isl. *mjölk* ɔ: *Melk:* hermed kan og sammenlignes den russiske Udtale af *ë* som *jaa* ell. *jo*.

o og *u* især i Endelser: gemæro og gemæru *Grændser*.

g hænges ofte til de Ord, der endes paa *i*, som: híg eller híe for hi *de*.
og omvendt udelades ofte af de der endes paa *ig*, som: drí for dríg eller drýg *tör*.

g sættes ogsaa stundom foran et *e* ell. *i*, der udtales som j, saasom: geóv for eóv *eder*, geall for eall *al*.

nc, ng: sang og sanc *en Sang*, ring og ringc *en Ring*.

h og *g:* sorh og sorg *Sorg*, eahum og eagum *Öjne* (oculis).

3. §. Aksentuatsionen, som er saa yderlig nödvendig til at udtale, ja til at forstaa Sproget, er meget ofte forsömt af de gamle, og især i de trykte

Udgaver for det meste udeladt aldeles; den er derfor meget vanskelig at bestemme. Ligheden med Islandsk, Engelsk og Tysk er et Hovedhjælpemiddel, dernæst ogsaa Afledningen og Böjningen i Angelsaksisk selv; dog have dissé Sprogets indre Lighedsregler ofte först ved Sammenligningen med hine Sprog været at opdage: f. Eks. god *Gud*, og gód *god*, kan sluttes af det isl. *goð* -- *góðr* og det eng. *god* -- *good*, saavelsom det tyske *Gott* -- *gut*. Brýdguma ligesaa af *brúðgumi*, *bridegroom*, *Bräutigam*. Hyrde *en Hyrde* isl. *hirðir*, men hýrde *hörte* isl. *heyrði*. Slítan *at slide* — sliten *slidt* af isl. *slita*, *slitinn*, og af Overensstemmelsen med det eng. *bite* bide, *bitten* bidt, og mange andre lignende Ord i Islandsk, Engelsk och Tysk. Undertiden finder man og en dobbelt Selvlyd isteden for Tonetegnet i Angels. f. E. tiid for tíd, isl. *tið*, t. *Zeit*, og stundum finder man Aksentuatsionen virkelig iágttaget, hvilke Eksempler man nöje maa lægge mærke til. Besynderligt er det at Aksenterne i Lambardi Kvartudgave af de angelsaksiske Love (1568) ere forkastade i Wilkins forresten langt bedre Folio-udgave (1721).

4. §. Denne Aksentuatsion, der blot bestemmer Lyden eller Udtàlen af den Selvlyd hvorover den sættes, forblande man ikke med Tonefaldet eller Bestemmelsen af det Sted i ethvert Ord, hvor Hovedtonen falder. Dette har uden Tvivl omtrent som i Tysken været paa förste Rodstavelse i ethvert Ord, saa at Forstavelserne *ge-*, *a-*, *be-*, o. desl. aldrig faa Tonefaldet. I Sammensætninger af to væsentlige, betydningsfulde Ord falder Tonen sædvanlig paa den förste Del, hvilket alt kan sluttes af Rim-bogstaverne i Vers, f. E. *Scyld.* Indledn. 51.

	Him þá Scyld gewát	*Da forlod Skjold dem*
	tó gescæp hwíle	*(og gik) til bestemte Hvile.*
55.	Hí hyne þá ætbæron	*Da bare de ham ud*
	to brimes waroðe.	*til Söens Bræd.*

Her er paa förste Sted *sc* og paa andet *b* Rimbogstaver, uagtet *ge* i *gescæp* og *æt* i *ætbæron*, hvilket viser at disse Ord have haft Tonen paa anden Stavelse.

Bt. 17.	Oð þæt him æghvylc	*Indtil ham enhver*
	þára ymbsittendra	*af de omboende*
	ofer hronråde	*paa hin Side Havet*
	hýran scolde	*lyde maatte.*

Her er det paa förste Sted de tre Selvlyde *o*, *æ* og *y*, som udgjöre Rimbogstaverne, og paa det andet *h*, hvilket viser at den förste Stavelse har haft Tonen i Ordene *æghvylc*, *ymbsittende* og *hronråd*.

5. §. Til Skilletegn brugte de gamle Angelsakser blot en Prik ved Enden af enhver Sætning, og tre Punkter ved Enden af en hel Sammenhæng; men det forekommer mig ligesaa uskyldigt som nyttigt, at sætte de nu brugelige Skilletegn isteden for disse höjst ufuldkomne.

2. *Udtalen.*

6. §. De angelsaks. Selvlyde synes ikke at have været saa brede og haarde som de islandske, men at have nærmet sig mere til den danske og svenske Udtale i dannede Folks Mund.

a og *á*, have vel saaledes blot adskilt sig ved Længden; med mindre man vil antage at *á* har haft en noget dybere Lyd, ligesom det tyske *a* i *wahr* (*sand*), hvilket bestyrkes deraf at det stundum svarer til engelsk *o*, dansk *aa* og sv. *å*; f. E. sár eng. *sore*, d. *Saar*, sv. *sår*. Den islandske Udtale som *av* har det ikke haft; ti denne betegnes i Angelsaksisken ligefrem ved *áv* eller *au*; saasom sável ell. saul isl. sál *Sjæl.*

e og *é* have adskilt sig baade i Længde og Lyd; da *e* har været klart og höjt som *æ*, isl. og dansk *e* i *Hest*; *é* derimod dybere og bredere som vort *e* i *lede*, *se* o. desl. hvilket skjönnes af Sammenligning:

sendan er vort *sende*, *fédan* vort *föde;* det har sikkerlig klinget omtrent som vort *fede*, dette brede *e* hörer man ogsaa endnu Tyskerne at sætte isteden for langt ö, naar de tale Dansk. Et uaksentueret *e* i Enden af en Stavelse har vel haft samme Lyd som i Dansk og Tysk; f. E. beginnan *begynde* t. *beginnen*, vuce *Uge* t. *Woche*.

i og *í* have adskilt sig som i Isl. og Dansk i Ordene *viss*, *til* og *vís*, *tíd*. Det förste nærmer sig noget til *e*, det sidste til *ii* eller rettere *ij*.

o og *ó*, som i de danske Ord *for* og *foer*, hvorved blot maa bemærkes at den förste Lyd meget gjærne kan være lang ligesaavel som den sidste. Dette have vi ogsaa i Dansken; f. Eks. *forebygge*, o. desl. men i Angels. er det langt hyppigere. Den sidste Lyd har ikke været fuldt saa bred som den af det isl. *ó;* ti dette skrive Angelsakserne *óv;* f. Eks. *stóv* isl. *stó* et Sted, en Plads.

u og *ú* har ud. Tv. lydet det förste som eng. *u* i *us* vort *o* i *hos* eller *u* i *knurre*, det andet som *u* i *Hus*, det er næsten som *uu* eller rettere *uv*, hvilket sees temmelig tydelig af Overensstemmelsen med Engelsk og Dansk, hvor angels. full svarer til *full*, *fuld* og hús til *house*, *Hus*.

y og *ý* har vel i de ældste Tider været udtalt som i de danske Ord *Byg* og *Ly;* ti ellers var man neppe faldet paa at bruge denne Betegnelse i Stamord saasom brýd, *en Brud*, hermed stemmer ogsaa den jydske Udtale *(æ 'Bryd)* overens; men meget tidlig har dog dette Bogstav antaget samme Lyd som *I*, ligesom i det Isl. Tyske og Franske, hvilket sluttes af den uendelig hyppige Forveksling af *y* og *i;* dog forekommer det mig at *y* sædvanligen betegner svagt *i (i tenue*, uden Aksent) og *i* derimod haardt *i (i magnum*, med Aksent). I övrigt maa de adskilles efter deres Herkomst.

Det lange *aa* har, som ovenfor er sagt, ligesaavel som det korte været betegnet med *o* uden Ak-

sent; men det lange *æ* har ligesom i Dansk været betegnet med *æ*, der altsaa bör udtales ligesom det tyske og svenske *ä* og ikke som det isl. *æ* (ɔ: aj) hvilket let sees ved Sammenligning; f. E. gæst, þæs, fæderas med isl. *gestr* Gjest, *þess* dets, *feðr* Fædre; saavel som af den hyppige Forbyttelse med *e* i det Angelsaksiske selv.

œ findes sjælden, og synes ganske fremmed for Sproget, det er vel indbragt af Nordboerne, uden dog at have vundet Borgerret; ti i den nuværende Engelsk findes slet intet ö.

7. §. *E* bruges foran *a*, *o*, til at udtrykke *j* ligesom i den ældste islandske Retskrivning, der formodentlig er taget af den angelsaksiske; f. Eks. eorl gl. isl. *earl*, siden *jarl*, beódan gl. isl. *beóða* siden *bjóða* sv. *bjuda* ɔ: *byde*, eóv eng. *you* ɔ: *eder*, ongean *igjen*, sceán isl. *skjein* ell. *skèin* d. skinnede, georne isl. *gjarna* d. gjærne, ceap *Kjöb*, cearian *kjære sig om* o. m. fl. hvor man ser at *e* indskydes efter *g* og *k* i Angels. ligesom *j* eller *i* i Dansk og Islandsk. Eadveard, *Edvard* isl. *Játvarðr*. Eótaland *Jylland* isl. *Jótland*, o. m. fl. Dog er det troligt at denne Jodlyd har været noget svagere end det stærke Jod i Dansk; efterdi den forekommer saa uendlig hyppig, og man har betegnet den med *e* heller end med *i*, den ogsaa er bortfaldet igjen i saa mangfoldige Tilfælde: men at det ikke er en egen tvelydagtig Udtale, der betegnes med dette *e* foran en Selvlyd, kan sluttes saavel af den nysfremsatte Lighed med Islandsk og Dansk, som og deraf at det i Angels. selv ofte forbyttes med i; som: seó ell. sió isl. *sjá*, *sú* ɔ: *den (illa)*, heofon, ell. *hiofon* Himmel, leóð ell. lióð isl. *ljóð* Sang, geong eller giung *ung*; og ofte rent udelades efter *g* og *k* som: lyfigean og lyfigan *leve*, mænigeo og mænigo *Mængde*.

I betegner Jodlyden foran *e* og *u*; f. Eks. Jerusalem, iett eng. *yet* endnu (t. *jetzt*), Júdeas

Jöder, iúgoð Ungdom (t. *Jugend*). Derfor indskydes der et blödt *g* i Nutidsformen af alle Gjerningsord paa *ian*, f. Eks. ic lufige *jeg elsker* og i Tillægsformen: lufigende *elskende* o. desl. for at tilkjendegive at Ordet er trestavelset, da man ellers matte læse *luf-je*, men i den personlöse Maade: lufian *at elske* behöves det ikke, fordi her kommer *a* efter, foran hvilket Jod betegnes med *e*, men *i* beholder sin Udtale som Selvlyd i en egen Stavelse. *J* som et eget medlydende Bogstav findes aldeles ikke i Angelsaksisk; ej heller forekommer det efter en anden Selvlyd, saa at det regnes til samme Stavelse.

U bruges meget sjælden som Medlyds-tegn for *v*, da dette Bogstav var almindelig bekjendt hos de gamle, det er derfor kun en sjælden Retskrivningssærhed, naar man finder: saul for sávl ell. sável *Sjæl*, og caul for cávl *Kaal* o. desl. Der gives altsaa i dette Sprog slet intet som man kan kalde Tvelyd, med mindre det skulde være i enkelte fremmede Navne; saasom *Caius*, *Aurelius*, *Európa*, o. desl. hvor det dog blot er Retskrivningen, der synes fremmed; da Udtalen sikkerlig har været *Cajus*, *Avrelius*, *Evropa*.

8. §. Medlydenes Udtale stemmer for det meste overens med Dansken, man mærke sig blot fölgende:

H har haft en meget haard Udtale, det findes ligesom i den jydske Sprogart foran *e*, *i* (j) og *v*; saasom: heord *en Hjord*, hvit *hvid*; og desuden ligesom i Islandsk foran *r*, *l*, *n*; som: hring isl. *hringr en Ring*, hlot isl. *hlutr en Lod*, hnecca isl. *hnacki en Nakke*. Endelig findes det ogsaa ofte i Enden af Ordene, dels allersidst, dels foran andre haarde Medlyd: det synes her at have været udtalt omtrent som det græske χ tyske *ch*; f. E. þurh *igjennem* t. *durch*, leoht *Lys* t. *Licht*.

G har lydet som i Isl., 1) haardt som *g* foran *a*, *o*, *u*, og 2) som *gj* foran *e*, *i*, *y*, men 3) blödt som *j*, dersom det stod imellem to af de Bogstaver *e*, *i*, *y*,

hvilket sees deraf at det kan indskydes i *lufige* (for *lufi-e*) o. desl. uden at forandre Udtalen. For *gg* skrives sædvanlig *cg*; saasom: *secgan* sige, *licgan* ligge.

C udtaltes overalt som det isl. og danske *K*, saa at dette Bogstav blev overflödigt, og findes ogsaa yderst sjælden. Ligeledes er Q overflödigt og ubrugt; man skrev bestandig *cv* for *qu*. Foran *e*, *i*, *y* har *c* klinget som vort *kj*, hvilket sluttes dels af Islandsk, dels af Overensstemmelsen med dets Brug foran andre Selvlyd, hvor det saa ofte tager *e* (ɔ: j) til sig; dels af Skrivemaaden *cielf* for c e a l f *en Kalv*, *cierre* for c y r r e *en Gang*, o. fl. desl. dels endelig af den nuværende engelske Udtale, hvor det er blevet til *ch*, ved den selvsamme Overgang som i Svensk og Italiensk, hvor man dog ikke har forandret den gamle Skrivemaade, f. Eks. c i d a n eng. *chide skjænde paa*, c e f ell. c e a f eng. *chaff Avne*; ligesom det isl. *kénna* ɔ: *kjende* er blevet i Svensk til *känna* (læs *tschenna*) og det græske og lat. *κεντρον* *centrum* (læs *kjentrum*) i Italiensk til *centro* (læs *tschentro*).

L og *N* skrives ofte iflæng dobbelte eller enkelte i Enden af Enstavelsesord, men denne Fordobling bortfalder naar Ordet forlænges saaledes at en Medlyd fölger paa, saasom: v e l l eller v e l *(bene)*, e a l l *al (omnis)* e a l n e *(omnem)*, ligesaa i c s y l l e, þ u s y l s t, h e s y l ð *jeg giver* o. s. v. f e n n ell. f e n *Morads*. Heraf sees at *ll* og *nn* ikke har haft den haarde islandske Udtale i dette Sprog, man maatte i saa Fald nöje have adskilt dem fra enkelt *l* og *n*.

Ð og Þ svare begge til det engelske *Th*, men dette har, som bekjendt, en dobbelt Udtale: 1) en haardere som i *thing en Ting*, hvilket er omtrent det det græske Θ og det isl. Þ, og 2) en svagere eller blödere som i *this denne*, der synes at være Engelsken egen. *Spelman* tillægger Ð den haardere og Þ den blödere Lyd, og *Somner*, *Hickes* og *Lye* sige ham

ham det efter, jeg begriber ikke paa hvad for Grunde. Tværtimod synes det klart at ð har haft den blödere og þ den haardere Lyd: 1) fordi det er aabenbart at Ð er taget af D, og altsaa rimeligt at det har tilkjendegivet den Lyd som kommer D nærmest; ligesom paa den anden Side at þ er taget af Runen þ, ligesom det isl. þ, og derfor og sandsynligvis har betegnet samme Lyd. 2) fordi ð forefindes saa ofte i Enden af en Stavelse og imellem to Selvlyde, hvor der endnu i Engelsk findes den blödere Lyd; og i Islandsk efter den gamle Retskrivning ligeledes ð, men nu omstunder skrives rent *d;* f. Eks. soð *sand* eng. *sooth* gl. isl. *saðr* ell. *sadr*, oðre *andre* eng. *other* isl. *aðrir* ell. *adrir*. þ derimod findes mest foran i en Stavelse, hvor Islandsken altid har den haarde Lyd, for Eks. þeód *et Folk*, isl. þjóð, þencean *tænke* isl. þenkja. Her er det mærkeligt at ogsaa i Begyndelsen af Stedord og Biord, hvor Engelsken har den blöde Lyd af *th*, der har Angelsaksisken ligesom Islandsken for det meste þ, saasom: þú *du*, þær *der*, undtagen efter en Selvlyd og hvor Ordet ligesom sammentrækkes med det foregaaende, i hvilket Fald ogsaa Islænderne udtale þ meget blödt næsten som *d*, f. Eks. isl. ég sé-það' ecki; heyr-þu, hvor man egentlig burde skrive *ég sè-ðað ecki, (jeg ser ikke noget af det)*, og *heyr-ðu! (hör!)*. Ellers ere disse Bogstaver, fordi de Sproglærdes Regler vare lige modsatte Sprogets Natur, uendelig ofte bleven forvekslede med hinanden, saa at man endog i bestemte Anförelser hos *Lye* ofte vil finde den modsatte Skrivemaade af Hovedstedet, naar man vil gjöre sig den Umage at jævnföre dem. Ja nogle have endog anset det ene for rent overflödigt, og Lye, som dog beraaber sig paa Spelmans og Somners Formodning, at ð var det haarde og þ det blöde *th*, anförer ikke des mindre begge som et eneste Bogstav, hvilket han giver Plads efter *T* i Alfabetet, men i Ordbogen indskyder han

de dermed begyndende Ord midt i Bogstavet *T*, som om det blot var en Forkortelse for *Th;* da dette dog er én senere latiniseret Skrivemaade isteden for den gamle ægte angelsaksiske, der er grundet paa Lyden. I övrigt maa bemærkes at man isteden for ðð ofte finder þð, saasom siþðan for siððan *siden;* eller þþ, som oþþe *eller*, o. desl.

3. *Bogstavforandringer.*

9. §. Ombyttelser saavel af Selvlyde som Medlyde udfordres stundum til Afledningen eller Böjningen, de vigtigste af disse Selvlydenes Overgange ere:

á til *æ*: stán *en Sten*, stænen *som er af Sten;* hál *hel*, gehælan *læge;* lár *en Lære*, læran *at lære;* án *én*, ænig *nogen.*

a til *æ* kort: habban *at have*, ic hæbbe *jeg har.*

Kun sjælden bliver et kort *a* og *ea* til *e*, saasom: man eller mann *Mand* til men ell. menn *Mænd;* standan *at staa*, he stent *han stadr;* geþancas *Tanker*, geþencean *betænke;* heah *höj*, hehst *höjest;* neah *nær*, nehst *nærmest;* men sædvanligvis til *y*, som: eald *gammel*, se yldra *den ældre;* vealdan *styre, regjere*, he velt eller vylt *han styrer;* healdan *holde*, he helt; leás *lös*, lýsan *löse;* geleáfa *Tro*, gelýfan *at tro.*

e til *i*, (y): ren *Regn*, rinan *regne;* bernan *urere*, byrnan *ardere;* cveþan *sige*, þú cvyst (cvist) *du siger.*

ó — *é:* dóm, déman *at dömme;* frófer *Tröst*, fréfrian *at tröste;* fót, fét *Födder;* bóc *en Bog*, béc *Böger.*

o, *eo* — *y:* storm, styrman *at storme;* gold *Guld*, gylden *gylden;* vord *et Ord*, andvyrdan *svare;* veorc *Værk*, vyrcean *virke, arbejde;* heord *Hjord*, hyrde; leoht *lys*, lyht *lyser.*

u til *y:* scrúd *Prydelse*, scrýdan *pryde;* sundor *sönder*, asyndrian *adskille;* cuð *bekjendt*, cyþan *bekjendtgjöre.*

vi — *y:* vitan *at vide*, nytan *ikke vide;* villan *ville*, nyllan *ikke ville.*

10 §. Blandt Medlydenes Forandringer maa man især mærke sig at *g* sædvanlig bortfalder foran *d* og ð, saasom: mæden for mægden *Jomfru*, *Mö*, sæde for sægde *sagde*, mæð for mægð *Magt*, *Kraft*, lið for ligð *han ligger.*

Foran *n* bliver det enten ligeledes bortkastet, eller *gn* udvides til *gen* eller endelig undertiden omsættes til *ng;* saasom: væn *en Vogn*, ren *Regn* (ogsaa reng), þen *ens Mand*, *Undersaat* (isl. *i egn*) ogsaa þegen eller þeng.

Et væsentligt *g* forandres ofte til *h*, naar det staar sidst i Ordet efter en Selvlyd eller *r:* stígan *at stige*, stáh *steg;* gebúgan *bukke*, gebeáh *bukkede;* burh *en Borg*, *By;* beorh *en Höj*, men i Flertallet beorgas *Höje.*

c og *cc* bliver ofte foran *s* og ð, men især foran *t* til *h;* f. Eks. ahsian for aesian eller axian *spörge*, *æske*, séhð for sécð *söger* af sécan, sóhte *sögte*, streccan *strække* strehte.

ð forandres stundum især i Gjerningsordene til *d* saasom: seóðan *at kaage* soden *kaagt*, ic cvæð *jeg sagde* þú cvæde *du sagde*, he vyrð *han bliver* þú vurde *du blev.*

4. *Bogstavovergange*,

11. §. fra Angelsaksisk til andre Sprog ere ogsaa meget mærkelige, ikke blot til Etymologi eller Ordforklaring, men endog blot som Hjælpemidler til at gjenkjende de fra andre Sprog (Islandsk, Engelsk og Tysk) allerede bekjendte Ord i deres angelsaksiske Dragt.

Af Selvlydene svarer saaledes ofte

æ til *a*, f. Eks. fæder isl. *faðir* t. *Vater*, æcer isl. *akur* d. *en Ager*, væs *var*, þær isl. *þar*, *der*, hvæt isl. *hvat*, *hvad*, væl isl. *valr*, *de faldne i et Slag* o. m. fl. Stundum svarer ogsaa *æ* til *á*, som: hær isl. *hár*, *Haar*, dæd isl. *dáð*, *Daad*, þræd isl. *þráðr*, *Traad*, lætan isl. *láta*, *lade*. Stundum endog til *e*, f. Eks. gæst isl. *gestr en Gjest*, þæs isl. *þess*, *dets;* dog vil man let bemærke, at der i de allerfleste af disse Tilfælde findes simpelt *a* i Tysk eller andre beslægtede Sprog, saasom: *Haar*, *That*, *Draht*, *lassen*, *Gast* o. desl.

ea til haardt og korttonet *a*, saasom: bearn isl. *barn*, earm isl. *armr*, *ussel*, eald t. *alt*, *gammel*, eall isl. *allr*, *al (omnis)*, fleax eng. *flax* t. *Flachs*, *Hör*. Stundum ogsaa til haardt *ö* og *e* som þearf isl. *þörf*, *Tarv*, þú eart isl. *ert*, *du er*, mearh isl. *mergr*, *Marv*.

á til *ei*, som cásere *Kejser*, ác isl. *eik*, *en Eg*, tácn isl. *teikn*, *et Tegn*, gást t. *der Geist*, hál isl. *heill* d. *hel*, brád isl. *breidr*, *bred*, bát isl. *beit*, *han bed*, hám isl. *heim*, *hjem* o. m. fl. I disse Tilfælde kan man sikkert sætte Aksent over bestandig.

eá til isl. *au* tysk langt *o*, saasom: leás *laus*, *los*, reád *rauðr*, *roth*, streám *straumr*, *Strom*, beáh *baugr*, *Ring*, leán *laun*, *Lohn*; dead *dauðr*, *tod;* ligesaa eáre *eyra*, *Ohr* o. desl.

ý til isl. *ey* tysk langt *ö*, saasom: alýsan isl. *leysa* t. *erlösen*, lýfan isl. *leyfa*, *tillade*, gýman *geyma*, *gjemme*, *iagttage*, hýran *heyra*, *höre*. Ogsaa her kan man altid være sikker paa Aksenten.

eo til kort og höjt *e*, der i Islandsk ogsaa undertiden er bleven til *è*, *iö* eller *ia (je, jö, ja)*, f. Eks. veorc *verk*, sveord *sverð*, preost *prestr*, eom isl. *em*, *jeg er*, eorðe t. *die Erde*, isl. *jörð*, *Jord*, heord eng. *herd* t. *Heerde* isl. *hjörð*, *en Hjord*, beorh isl. *berg* ell. *bjarg* et Bjerg, feor isl.

fjarr t. *fern*, *fjærn*, feoll isl. *fèll*, *faldt*, heold isl. *hèlt*, *holdt*.

y til kort *i*, f. Eks. afyrran isl. *firra* t. *entfernen* d. *bortfjærne*, hyrde isl. *hirðir* t. *Hirt* d. *Hyrde*, þrydda isl. *þriði*, *tredie*. Undertiden ogsaa til *e*, f. Eks. yldra isl. *eldri*, *ældre*, yrnan *renna* sv. *rinna* d. *rinde*; syllan isl. *selja* d. *sælge*; cyrran. ell. cyran, *vende* t. *kehren*, o. desl.

eó svarer ogsaa ofte til det isl. *jó*, *jú* og *ý*, samt til det eng. *ee* og det tyske *ie*, hvor Islandsken har *è* (ɔ: je); saasom: ceósan *kjósa*, *vælge*, deóp *djúpr* eng. *deep* t. *tief*, seóc *sjúkr*, *syg*, deór *dýr* eng. *dear* ɔ: *dyr*, *dyrebar*, þeóv isl. *þýr*, *en Slave*, *Tjener*, veód eng. *weed*, *en vild Plante*, *Ukrud*. hreód eng. *reed*, *et Rör*, treóv eng. *tree*, *et Træ* isl. *trè* (af den angelsaksiske Form findes Spor i den isl. Ejef i Flert. *trjáa*); saa og feóh t. *Vieh* (*Penge*) isl. *fè*, kneóv t. *Knie*, *Knæ* isl. *knè*, geó t. *je*, *nogensinde*. I alle disse Tilfælde viser de övrige Sprogs Overensstemmelse at *eo* bör aksentueres.

é til det isl. *æ* (œ), dansk langt *ö*, saasom: fédan isl. *fæða* d. *föde*, dépan *döbe*, bén isl. *bæn*, *en Bön*, déman isl. *dæma*, *dömme*, vépan isl. *æpa*, *græde*, védan isl. *æða* eller *æðast*, *rase*. Dette *e* kommer af langt *ó*, som Angels. og Isl. har tilfælles, f. E. déman af dóm isl. *dómr*, vépan af vóp isl. *óp*, *Skrig*, védan af vód isl. *óðr*, *rasende*; og i alle disse Tilfælde er man sikker at baade det oprindelige *ó* og afledte *é* bör aksentueres. Tysken har her *u* og *ü*, f. Eks. *Wuth*, *wüthen*.

12. §. Af Medlydenes Overgange mærkes især. En dobbelt Medlyd svarer ofte til den enkelte med *j* efter i Islandsken; f. Eks. villan *vilja*, *at ville*, sellan *selja*, *at give*, *fly*, *sælge*, settan *setja*, *at sætte*, secgan *segja*, *sige*, fremman *fremja*, *udföre*, *bedrive*, o. m. fl.

Sjældnere svarer *rc* og *rd* til isl. *ck* og *dd*, saasom: deorc *döckr*, *mörk*, ord *oddr*, *en Spids*,

brord *broddr*, *en Brod*, bryrdan isl. *brydda*, *stikke igjennem*.

To sammenstödende Medlyd i Enden af et Enstavelses-ord i Islandsken adskilles ofte af Angelsakserne ved en indskudt Selvlyd især *e* eller *o*, saa at Ordet bliver tostavelset, f. Eks. fylled isl. *feldr* d. *fældet* og *fyldr* ell. *fyltr* d. *fyldt*; forbærned isl. *brendr*, *brændt*; hræfen isl. *hrafn*, *Ravn*, væter isl. *vatn*, *Vand*; brægen eng. *brain*, *Hjærne*; fugol ell. fugel isl. *fugl*, *en Fugl*, tungol ell. tungel isl. *tungl*, *Maanen*.

Omflytning især af *r* og *s* er meget hyppig i Angels., saasom: gærs isl. *gras*, *Græs*, forst *Frost*, fyrst *frestr* d. *Frist*, flaxe *flaska* d. *en Flaske*, axian ell. ahsian isl. *æskja*, *at æske*, *spörge*, fixas isl. *fiskar*, *Fiske*, bridd eng. *bird*, *en Fugl*, cræt eng. *cart*, *en Vogn*.

c foran de blöde Selvlyd er i Eng. bleven til *ch*; saasom: cídan eng. *chide*, *skjænde paa*, cicen eng. *chicken*, *en Kylling* (burde vel egentlig skrives *cycen* og udledes af coc, *en Hane*); *cc* bliver til *tch* som feccean *fetch*, *at hente*.

ge (ɔ: gj) og overhoved *g* foran de blöde Selvlyd er i Engelsk bleven til *y* (ɔ: j), eller efter en Selvlyd inde i Ordet til *i*; som: geoc *Yoke*, *et Aag*, geár *year et Aar*, fægen *fain*, *glad*, *villig*, fæger *fair*, *fager*.

sce (ɔ: skj) eller overhoved *sc* foran de blöde Medlyd er i den senere Engelsk gaaet over til *sh*; f. Eks. sceall *shall*, *han skal*, sceolde *should*, *skulde*, sceótan *shoot*, *skyde*, sceán *shone*, *skinnede*, scyld *shield*, *et Skjold*, scír *sheer*, *skjær*, o. m. fl. Det er mærkværdigt at disse tre Overgange i Engelsk fra det gl. Angelsaksiske, hvorved *c* er bleven til *ch* (ɔ: tsch), *g* til *y* (ɔ: j) og *sc* til *sh* (ɔ: sch) foran de blöde Selvlyd og *e* (som Jod), ere aldeles de samme, som have fundet Sted i Svensk og i det mindste de to sidste ogsaa i Norsk fra den

gamle Islandsk, men hvor den ældgamle oprindelige Lyd er beholdt i Dansken, f. Eks. i Ordene: *kènna* sv. *känna* d. *kjende; gjarna* sv. *gärna* d. *gjærne*, *skilja* sv. *skilja* d. *skille*. Hele Forskjellen er at de svenske have beholdt den gamle Retskrivning, de engelske antaget en ny. Italienerne have gjort næsten selvsamme Forandringer i de latinske Ord, men ligesom Svenskerne beholdt den gamle Skrivemaade, f. Eks. *cingere* (omgive), *scintilla* (en Gnist).

v beholdes i Angelsaksisk, ligesom i andre germaniske Sprog, foran *o*, *u*, *y*, hvor Islænderne bortkaste det; f. Eks. vord t. *Wort* isl. *orð*, *et Ord*, vundor t. *Wunder* isl. *undur*, *et Under*, vurm ell. vyrm t. *Wurm* isl. *ormr*, *en Orm*, vyrcean isl. *yrkja*, *arbejde*, *drive* (noget). Angelsakserne sætte ogsaa hyppig *v* foran *r*, som: vrìtan isl. *rita*, *at skrive*, vráð isl. *reiðr*, *vred*.

ht svarer til det tyske *cht* eng. *ght* isl. og sv. *tt*, der og for det meste er beholdt i Dansken, naar det ikke slutter Ordet; saasom: leoht t. *Licht* eng. *light*, beorht eng. *bright* isl. *bjartr*, *klar*, riht t. *Recht* isl. *rèttr* sv. *rätt* d. *Ret;* meahte t. *mochte* eng. *might* isl. *mátti* sv. og d. *maatte;* drihten isl. *drottin*, *Herre;* niht eng. *night* t. *Nacht* isl. *nátt at skrive*, sv. *natt* d. *Nat* o. m. fl.

ð til *nn* i sædvanlig Islandsk, *nd* i Dansk; dette ð findes og undertiden i den allerældste Islandsk; f. Eks. muð isl. *muðr*, *munnr* d. *Mund*, sið isl. *sinn* d. *Sinde*, *Gang*, toð isl. *tönn* d. *Tand*, soð isl. *saðr*, *sannr* d. *sand*.

Til Enstavelsesord, som endes paa en Selvlyd, föje Angelsakserne undertiden et *h*, svarende til det isl. og sv. *g*, saasom: feoh isl. *fè*, *Fæ*, *Penge;* slóh isl. *sló* ell. *slóg*, *slog*, seah isl. *sá* ell. *ság* sv. *såg*, *hann saa*. Undertiden tilföie de *v*, der svarer til det *v* eller *f*, som först i de Endelser, hvor en Selvlyd fölger paa, indskydes i Islandsk; saasom: melev isl. *mjöl*, *Mel*, i Hensynsformen: meleve isl. *mjölvi*.

Alle Kjönsmærker i Islandsk og Tysk, saavel Intetkjönnets *t*, *es* som Hankjönnets *r*, *ur* og *er*, bortfalde her aldeles, og det baade i Navneord og Tillægsord, f. Eks. cyning isl. *koníngr*, *en Konge*, smið isl. *smiðr*, *en Smed*, gód isl. *gott*, *góðr* og góð t. *gutes*, *guter* og *gute*, flere Eksempler forekomme i det oven anförte.

Desuden bortkaste Angelsakserne et blot *r* i Enden af Ordene, hvor det ikke hörer til Ordets Grundform; f. Eks. brýd isl. *brúðr*, *en Brud;* fét *fætr*, *Födder* af fót; bet isl. *betr*, *bedre* (som Biord); leng isl. *lengr*, *længer*, má isl. *meir*, *mér;* hyrde isl. *hirdir*, *en Hyrde;* men æcer for isl. *akur*, *en Ager* og vinter for *vetur*, *en Vinter*, ti her er Endelsens *r* væsentligt, som sees af Ejeformen: æceres isl. *akurs*, hvor det beholdes; hvilket ikke er Tilfældet med Endelsen *ir* i den gamle Islandsk, hvor *hirðir* faar *hirðis*, *læknir* en Læge *læknis*. Her har da den islandske Sproggransker et vigtigt Hjælpemiddel til at adskille bestemt *r* og *ur* i det gamle Sprogs Retskrivning.

13. §. Angaaende de angelsaksiske Navnes Anvendelse i Dansk, mener jeg det er en aabenbar Nödvendighed at omforme dem efter samme Regler som om de vare islandske, da vi én Gang ere vante til disse Former, og de angelsaksiske derimod ere os saa fremmede, at vi ikke en Gang ere i Stand til at gjenkjende dem i den skikkelse. Saaledes bör vi for *Vóden* skrive *Odin*, for *AElfréd* Alf-red, *Scyld* Skjold, *Ostriðe* Astrid eller Estrit, *Vulfstán* Ulfstén, *Vulfgár* Ulfgejr, *Ohtere* Ottar, *Hygelác* Huglejk o. desl.

At vi bruge egne danske Former hvor vi have dem, falder af sig selv, saasom: *Ulrik* for *Vulfric* isl. *Ulfrekr*, *Edvard* for *Eadveard* isl. *Játvarðr*, *Northumberland* for *Norðan-hymbraland* isl. *Norðymbraland.*

ANDEN

ANDEN AFDELING,

Formlære.

1. *Navneordene.*

1. §. Denne Ordklasse har her, ligesom i Isl. og Tysk, Polsk og Russ., Græsk og Latin, trende Kjön, nemlig: Intetkjönnet, Hankjönnet og Hunkjönnet; de to förstnævnte have som i alle de nævnte Sprog mest Lighed med hinanden, og det sidste er mest afsondret fra hine i dets Böjninger; da Intetkjönnet, foruden den store Overensstemmelse med Hankjönnet, tillige er det simpleste af alle, anföres det med Rette paa förste Plads. Bestemte Regler for Ordenes Fordeling imellem de tre Kjön er det ligesaa umueligt i Angelsaksisk som i de ovenanförte Sprog at give; best kjender man hvert Ords Kjön ved Sammenligning med Islandsk og Tysk, hvorved dog maa mærkes, at hvor Kjönnet i Islandsk og Tysk er forskjelligt, der fölger Angels. for det meste Tysken, (Om Artiklen se Stedordene) f. E.

Se nama	t. *der Name*	isl. *nafn-it*
se ráp	— *der Reif*	— *reip-it*
se ceáp	— *der Kauf*	— *kaup-it*
se strand	— *der Strand*	— *strönd-in* (Hunkj.)
seó sæ	— *die See*	— *(sær) siór-inn* (Hankj.)
seó lyft	— *die Luft*	— *lopt-it*

seó stræt — *die Strasse* — *stræti-t*
seó spræc — *die Sprache* — (sv. *språk-et*).
Dog findes og Eksempler paa det modsatte; saasom: seó bóc er ligesom isl. *bók-in* af Hunkjönnet, hvorimod Tyskerne sige *das Buch*, men disse Tilfælde ere sjældnere. Hyppigst finder man Hankjönsord i Angelsasisk at svare til Intetkjönsord i det nordiske, saasom: se beorh isl. *bjarg-it*, *Bjærget*, se hróf isl. *rjáfr-it*, *Taget*, se hvæte isl. *hveiti-t*, *Hveden*, o. m. fl. Kjönnets Gjenkjendelse har ellers her langt större Vanskeligheder end i Islandsk, da næsten alle de Endelser ere bortfaldne eller forblandede her, hvorved man kan stötte sig saa meget i det nordiske.

Imidlertid kan dog mærkes at alle Ord paa *a* höre til Hankjönnet, og svare til de isl. paa *i*, som i de övrige Stillinger faa *a*, f. Eks. se maga isl. *magi* (*maga*), *Mave*, se oxa isl. *uxi*, *Okse*, se boga isl. *bogi*, *Bue*, se mona isl. digt. *máni*, *Maane*. Dog maa man ved Anvendelsen af denne Regel vogte sig for at lade sig vildlede af *Lye*, der intet Begreb har haft om Ordenes Kjön, og derfor ganske iflæng giver dem den Slutningsselvlyd i Nævneformen, som han har fundet dem at have i en ganske anden Endelse. Hos ham findes saaledes ofte Hunkjönsord paa *a* (for *e*), fordi de i de övrige Stillinger endes paa *an* ligesom Hankjöns-ordene; og omvendt disse paa *e* (for *a*), efterdi de endes paa *ena* i Flertallets Ejeform ligesom Hunkjöns-ordene. Den samme Fejl begaar han sædvanlig i de Eksempler, hvor han tillige anförer et Tillægsord, som han har fundet i en anden Stilling, og ikke forstaaet at overföre til Nævneformen; saa at man af ham slet ikke kan öse nogen Kundskab om Ordenes grammatikalske Beskaffenhed, men blot om deres Betydning. Af de andre Endelser ere ingen saa sikre: *u* findes saaledes baade i Hankjöns og Hunkjönsord; f. Eks. *se sunu* Sönnen *seó lufu* Kjærligheden; og af de övrige gives der vel neppe nogen, som ikke findes i alle

tre Kjön. Hvis man derimod kjender Ordenes Böjning, vil man have temmelig let ved at finde Kjönnet; da, f. Eks. næsten alle de som blive uforandrede i Flert., ere af Intetkj., alle de som i Flert. faa *as* af Hankj., saa og alle de som i Enkts. Ejef. faa *a*, men de der i Enkts. Ejef. faa *e* af Hunkjönnet, som man kan se af de efterfölgende Böjningsmönstre. Naturligvis vejledes man ogsaa ofte af Artiklen eller Tillægsordene, især naar disse staa ubestemte; ti deres bestemte Böjningsart er næsten ens for alle Kjön.

Disse Vanskeligheder ved at opdage Ordenes Kjön finde dog kun især Sted ved Stamme-ordene; de afledtes Kjön erkjendes med temmelig Sikkerhed af Endelsen, og de sammensattes af det sidste Ord, hvorom se Orddannelses-læren i næste Afdeling.

2. §. Den sammensatte dobbelte Böjningsart, som de Islandske Navneord modtage naar Artiklen hænges bag ved dem, finder ikke Sted i Angelsaksisk, hvor Bestemmelsesordet, ligesom i alle andre germaniske Sprogarter og i Græsk, bestandig sættes foran, adskilt fra Navneordet. Men i övrigt ere Böjningerne omtrent de samme her som i Islandsk, kun ikke ved Forandringer i Ordene saa skarpt adskilte. Talformerne ere de sædvanlige to: Enkeltallet og Flertallet, og hvert af disse har fire Forholdsformer, hvoraf dog ofte nogle ligne hinanden ligesom i Tysk, og maa adskilles ved Hjælp af de omstaaende Ord.

Da Navneordene böjes paa forskjellig Maade, saa henförer man dem til flere Böjningsmaader. En vigtig Inddelingsgrund for disse er Kjönnet, da Ord af selvsamme Endelser, men forskjellige Kjön, böjes hel ulige; f. Eks. þæt rice *Riget*, har i Fl. ricu, *Riger*, men se ende *Enden* har endas; og se vinter har vintras, men seó ceaster *Borgen* har ceastra. Imidlertid gives der endnu en större Hovedforskjel, som bestaar deri at nogle Ord af hvert

Kjön have en meget ensformig Böjningsart, andre en mere kunstig, f. E. eáre *et Öre* har kun fire Endelser til de aatte Forholde i begge Tal, men treóv *et Træ* har 6 forskjellige Endelser til at betegne samme Forholde; disse tvende Ord afvige ogsaa langt mere fra hinandens Böjninger, skjönt de ere begge af Intetkjön, end f. Eks. þæt eáre og se steorra *Stjernen*, skjönt det sidste er af Hankjön; ti *eáre* og *treóv* have kun i en Form, men *eáre* og *steorra* i 6 Former fuldkommen Lighed med hinanden; fordi disse höre begge til det simplere System, men af hine hörer det ene (eáre) til det simple, det andet (treóv) til det kunstigere.

3. §. Den simplere Hovedart indbefatter lutter Ord, der endes paa en væsentlig Selvlyd (nemlig *e* i Intetkj., *a* i Hankj. og *e* i Hunkjönet); den kunstigere derimod alle Ord som endes paa Medlydene, saa og nogle paa et uvæsentligt *e* og *u*, dette *e* og *u* er ogsaa ofte bortkastet i andre gotiske Sprogarter, f. E. þæt ríce t. *das Reich*, se hyrde t. *der Hirt*, se fiscere t. *der Fischer*, se sunu t. *der Sohn*, og har i atter andre virkelig en Medlyd efter sig, saasom isl. *hirð-ir*, mœsog. *sunus* o. desl. I det simplere System ligne alle tre Kjön hinanden saameget, at man gjærne med Hickes kunde regne dem alle tre til én eneste Böjningsmaade eller Deklinatsion, dersom ikke Overensstemmelsen med de andre beslægtede Sprog heller tilraadte at antage dem for tre; i den kunstigere Hovedart derimod adskille de, der i Enk. ell. Fl. endes paa Selvlyden *u*, sig saameget fra de övrige, at man gjærne kunde antage adskillige Böjningsmaader til hvert Kjön af denne Hovedart, hvis de paa *u* ikke vare saa faa, at man bekvemmere anförer dem som smaa uregelrette Underklasser, hvor de henhöre efter deres Kjön og övrige Beskaffenhed. Antallet af Böjningsmaader er overhoved ikke saa vigtigt som Ordenes Fordeling i de behörige Klasser og Ordenen, hvori man lader disse fölge paa hinan-

den. Fölgende Tabel tjener til Oversigt over alle de regelrette Böjningsmaader:

	Den simplere Hovedart.			Den kunstigere Hovedart.		
	1 *Int.*	2. *Ha.*	3 *Hu.*	4 *Int.*	5 *Ha.*	6 *Hunkj.*
Enk. N.	- e	- a	- e	„ (e)	„ (e)	„ (u)
G.	- e	- an	- an	„ (e)	„ (e)	(e)
H.	- an	- an	- an	- e	- e	- e (a)
E.	- an	- an	- an	- es	- es	- e
Flert. N. og *G.*	— an			„ (u)	- as	- a
H.	— um			- um	- um	- um
E.	— ena			- a	- a	- a

4. §. Man opdager let, uagtet en betydelig Forskjel i Endelserne, at disse Böjningsmaader svare temmelig nöje til de islandske; at den 6. og 8. (i den förste danske Udgave af min isl. Sproglære den 5. og 8.) Böjningsmaade i Islandsken her ere inddragne under den 5. og 6., er en naturlig Fölge af Sprögenes forskjellige Beskaffenhed; da en Del af de Ord, der i Isl. fölge disse Böjningsmaader, ikke findes i Angels. og en Del gaa regelret efter 5. og 6. (i den förste Udg. 4. og 7.); men de overblevne vare for faa til at antages for hele nye Böjningsmaader. Skjönt Navneordene i begge Sprog for övrigt stemme saa nöje overens, maa man dog ikke tænke at alle de Ord, som ere fælles for begge, ogsaa i begge höre til samme Böjningsmaade: heri hersker betydelig Forskjellighed, og i disse Tilfælde fölger Angels., som sædvanligt, de tyske Sprog, og afviger fra de nordiske, f. E. cásere *Kejser* skulde efter Islandsken *(keisari)* höre til anden, men hörer virkelig til femte.

Ogsaa i det mœsogotiske vil man gjenfinde de angelsaksiske og islandske Böjningsmaader nöjagtig, endog til de afvigende Underklasser; det simplere System her svarer saaledes ganske til de 3, der i

Sproglæren bag ved Zahn's Udgave af Ulfilas S. 23., kaldes tillægsagtige (*beywörtliche*), hvilket ellers ikke synes nogen bekvem Benævnelse, da Tillægsordene ligesaavel have en Böjningsart, der svarer til den kunstige som til den simple hos Navneordene. Det kunstigere System i det angels. svarer til alle de övrige, baade de *schematiske* og den *archaiske*, hvorved jeg blot vil anmærke, foruden de underlige Navne, hvor besynderligt det er at alle Hunkjönsord af denne Hovedart kaldes afvigende, som om de nödvendig burde böjes ligesom Hankjönsordene, hvilket dog ikke udfordres i den simplere Hovedart. Imidlertid vil man lettelig se at *vaurd* (Ord) svarer til den 4:de angels., *vigs* (Vej) til den 5:te, og *staua*, (Dom) til den sjette, de övrige til de mindre Underafdelinger hver ved sitt Kjön.

5. §. De angelsaksiske Böjningsmaader til Navneordene ere, som man ved denne Sammenligning indser, de simpleste af alle trende gamle gotiske Sprogs.

Intetkjöns-ordene have her, som sædvanligt også i de slaviske samt Græsk og Latin, i begge Tal Nævneformen og Gjenstandsformen lige; ja desuden have alle Navneord i Angels., være sig af hvad Art og Kjön, de samme tvende Former lige i Flertallet.

Alle tre Kjön af den simplere Art ligne hinanden fuldkommen i Enkeltallets H. og E. samt alle Former i Flertallet.

Af den kunstigere Art gaar Intetkjönnet og Hankjönnet aldeles ens i Enkeltallet, hvor desuden N. og G. altid ere indbyrdes lige.

Hensynsendelsen i Flertallet er overallt *um;* dog maa man vel mærke sig at dette stundum skrives *on*, hvilket igjen (efter 1:ste Afd. 2. §.) ofte bliver skrevet *an*, men ingenlunde maa forveksles med den rette Endelse *an*, der blot findes i den simplere Art, og dog ikke i Flertallets Hensynsform. Ejendomsendelsen i samme Tal er overalt *a* ligesom i Islandsk,

dog har den sidste undertiden *en* undertiden *r* foran sig; saa at *a* kun i den kunstigere Art udgjör den hele Endelse, som i den simplere Art er *ena*, og i Tillægsordene naar de staa ubestemt *ra*, kvilket ogsaa stemmer særdeles nöje overens med Islandsken.

Den simplere Hovedart.

6. §. Denne Hovedarts trende Kjön stemme saa nöje overens, at alle tre Böjningsmaader kunne opstilles under et. Til Mönstre maa tjene: eáge *et Öje*, steorra *en Stjerne*, tunge *en Tunge*.

Enkelt.	1 *Böjningsm.*	2 *Böjningsm.*	3 *Böjningsm.*
Nævneformen	eáge	steorra	tunge.
Gjenstandsf.	eáge	steorran	tungan *)
Hensynsf.	eágan (eáge)	steorran	tungan
Ejeformen	eágan	steorran	tungan
Flertallet.			
Nævnef. og *Gjenstandsf.*	eágan	steorran	tungan
Hensynsf.	eágum	steorrum	tungum
Ejeformen	eágena	steorrena	tungena

Saaledes gaa og

eáre *Öre*	villa *Villie*	sunne *Sol.*
og *maaskje*	cuma *Gjest*	eorðe *Jord.*
clive *et Nögle*	nama *Navn*	vise *Art, Skik.*
lunge *ell. i Fl.*	lichoma *Legem*	vuce *Uge.*
lungan *Lunge*	hlisa *Rygte*	heorte *Hjærte.*
	tima *Tid*	vuduve *Enke.*

Intetkjönsord af denne Art synes der kun at

*) Her ser man den sande Oprindelse til Endelsen *n* eller *en* i de afhængige Former af nogle af de tyske Hunkjönsord paa *e*, f. Eks. *auf Erden* o. desl., hvilken man af Mangel paa Kundskab i de gamle germaniske Sprog har anset for et Slags Artikkel, da det dog er den simple gamle Hensynsendelse eorðan, overensstemmende med *Herzen*, *Herzens*.

gives meget faa i Angelsaksisken, dog er det vel mueligt at der ville findes flere, naar en bedre Ordbog en Gang bliver udarbejdet. Det er besynderligt at heorte er her af Hunkjönnet, men saaledes bruges det bestemt Matth. 15, 18. 19. og fft. 22, 37. I alle andre gotiske Sprog er det af Intetkjönnet, saasom: mœsog. *hairtò*, t. *Herz*, holl. *hart*, isl. *hjarta*, sv. *hjerta* d. *Hjærte*. Ja endog det russ. *serdce* og det lat. *cor (cordis)*. Kun det littauiske *szirdis* og det gr. *καρδια* ere af Hunkj. ligesom det angelsaks. *heorte*.

Af Hankjönsord og Hunkjönsord gives derimod en stor Mængde paa *a* og *e*, der alle synes at höre til denne Art, hvorvel *Lye* ogsaa anförer mange af de Hunkjönsord paa *e*, som höre til den 6 Böjningsmaade, men disse endes, saavidt jeg mindes nogensinde at have fundet, bestandig paa *u*, *o*, eller paa en Medlyd i Nævnef., og det er kun i de afhængige Stillinger, de forekomme med Endelsen *e*. *Ta* (en Taa), *tán*, *táum*, *táena* gjör ingen Undtagelse fra *tunge*, da det er et Enstavelsesord, og har Aksent.

Til denne Art höre videre alle Mandsnavne og Kvindenavne paa *a*, som: *Attila* (isl. *Atli*), *Maria* o. desl.

Fremdeles alle Tillægsord i *förste* og *höjeste Grad*, naar de staa med den bestemte Artikkel, og i *höjere Grad* bestandig; ti der have de som Tillægsord blot denne ene Form eller Art, der bruges hvad enten Bestemmelsesordet staar hos eller ikke; f. Eks. þæt leófe *det kjære*, se leófa, seó leófe, og þæt leófeste *det kjæreste*, se leófesta, seó leófeste, samt leófre *(det) kjærere*, leófra leófre (*Leófor* og alle desl. ere neml. blotte Biord).

Endelig ogsaa alle tillægsagtige Stedord og Talord med Bestemmelsen, saasom: þæt ylce *det samme*; se ylca, seó ylce; þæt þridde *det tredje*, se þridda seó þridde.

Landes

Landes og Steders Navne paa *a* findes snart uforanderlige, snart forandrede efter den lat. Böjningsmaade, f. Eks. Donua i Gjenstf. oð Donua þá eá *indtil Floden Donav*, Sicilia i Hensf. betvux þám muntum and Sicilia þám eálonde, *imellem Bjergene og Öen Sicilien.* Európa faar derimod Európam, Európe, Európe (ɔ: æ) i *Orosius.*

Flertallets Ejeform sammentrækkes undertiden, saa at *e* forved *na* udelades, f. Eks. Seaxan Sakser, i Ejef. Seaxna (hvoraf det isl. Tillægsord *saxneskr* saksisk og *engilsaxneskr* angelsaksisk).

Den kunstigere Hovedart

adskiller sine Kjön og Böjningsmaader tydeligere.

7. §. *Den fjerde Böjningsmaade* indbefatter alle Intetkjönsord paa en Medlyd saa og de paa *e*, der ikke höre til den förste Böjningsmaade, paa andre Selvlyd gives intet Ord af dette Kjön i Sproget. Den deler sig igjen i to Klasser: til den förste höre de fleste Enstavelsesord, især de der have en haard Selvlyd, formedelst paafölgende Sammenstöd af flere Medlyd; til den anden höre alle Tostavelsesord af Intetkjönnet paa *er (or)*, *el (ol)*, samt alle de af denne Böjningsmaade paa *e*, og nogle Enstavelsesord med en lang Selvlyd, hvorpaa fölger en enkelt Medlyd. Hele Forskjellen er at den förste faar i Flert. ingen ny Endelse, den sidste endes i Fl. paa *u*, og hvis Selvlyden var *æ*, forandres den til *a*, som sees af Böjningsmönstrene: vord *et Ord*, leáf *et Blad, Löv;* treóv *et Træ*, rīce *et Rige*, fæt *et Kar, Fad.*

Förste Klasse.

Enkeltallet.	*N.* og *G.*	vord	leáf
	H.	vorde	leáfe
	E.	vordes	leáfes
Flertallet	*N.* og *G.*	vord	leáf
	H.	vordum	leáfum
	E.	vorda	leáfa.

Saaledes gaa og:

hors *en Hest*	ear *Aks*
þing *en Ting*	reaf *Klædebon*
víf *en Kvinde*	land *Land*
veorc *Arbejde*	lamb *Lam*
bigspell *Eksempel*	bearn *Barn*
flód *en Flod*	gehát *Löfte.*

Ordet gehát forekommer vel dog neppe uden i Fl.

Feoh (Kvæg, Gods, Penge) har i H. feo og i E. feos, i Flert. forekommer ogsaa feo (f. Eks. *Oros.* p. 27). Saa og pleoh *Fare*, þeoh *Laar;* feorh *Liv* faar feore, feores.

I denne Klasse finder slet ingen Omlyd Sted saaledes som i Islandsk, hvor *land* i Fl. bliver til *lönd* og i H. til *löndum*, her heder det land og landum; naar man undertiden finder lond o. s. v. saa er det blot en Fölge af vaklende Retskrivning eller Udtale, hvor om se I. Afdeling 2 §.

Anden Klasse.

Enkelt.	*N.* og *G.*	treóv	ríce	fæt
	H.	tveóve	ríce	fæte
	E.	treóves	ríces	fætes
Flertallet.	*N.* og *G.*	treóvu	ricu	fatu
	H.	treóvum	rícum	fatum
	E.	treóva	ríca	fata.

Saaledes gaa og:

scip *et Skib*	gemære *Grændse*	fnæd *en Söm*
tvig *en Gren*	gelæte *Korsvej*	geat *Port*
hundred 100	víte *Straf*	bæð *Bad*
cneóv *Knæ*	gelese *Studering*	glæs *Glas.*

Tostavelsesordene sammentrækkes undertiden i de Former, hvor en Selvlyd fölger paa; saasom: heáfod *Hoved*, heáfde, heáfdes, volcen *en Sky* Fl. volcnu, tungel *et Himmellegeme* tunglu, tácen *et Tegn* tácnu, vundor *et Under* vun-

dru. Men de blive ogsaa ofte usammentrukne, saasom: nýten-u *et Nöd, Kvæg*, mægen-u *Kraft, Styrke, Mirakkel*, tyccen-u *Gjed-er*. fyþer-u *Vinge-r*, veofod-u *Alter-e*, yfel-u *Onde-r;* væsten *en Örk* fordobler stundum sit *n*, saasom: væstenne, væstennes og i Fl. væstennu o. s. v.

Ordene æg *et Æg* og cealf *en Kalv* faa i Fl. ægru og cealfru.

Nogle Ord bruges kun i Fl. saasom: lendenu *Lænd*, þystru *Mörke*, snytru *Snildhed*.

Isteden for *u* (eller *o*) findes i Fl. undertiden *a*, ligesom i Mœsogotisk og Latin, f. Eks. þa bebodu ell. beboda *Budene*, tácnu ell. tácna.

Til denne Böjningsmaade henhöre, foruden de ovenanförte, ogsaa de fleste der afledes af Gjerningsord med Forstavelsen *ge* uden nogen egen Endelse, som: gemet *Maal, Maade* af metan *maale*, gevrit *Skrift* af vrítan *skrive*, gefeoht *Strid, Fægtning*, o. mangf. desl.

8. §. *Den 5:te Böjningsmaade* indbefatter alle Hunkjönsord, som ikke endes paa *a;* de der endes paa en Medlyd eller *e* ere de regelretteste. Til Eks. kunne tjene: smið *en Smed*, ende, og dæg *én Dag*.

Enk.	*N.* og *G.*	smið	ende	dæg
	H.	smiðe	ende	dæge
	E.	smiðes	endes	dæges
Flert.	*N.* og *G.*	smiðas	endas	dagas
	H.	smiðum	endum	dagum
	E.	smiða	enda	daga.

Saaledes gaa og:

dæl *en Del*	mete *Mad*	stæf *Bogstav*
væstm *Frugt*	læce *Læge*	hvæl *Hvalfisk*
cyning *Konge*	veorþscipe *Værdighed*	mæg *Slægtning*.
stán *Sten*	hvæte *Hvede*	pæð *en Sti*.
scyppend *Skaber*	rædere *Læser*	
veg *Vej*	godspellere *Evangelist*	

Her findes ligesom i 4:de Böjningsmaade ingen

Omlyd, uden i de Enstavelsesord, hvis Selvlyd er *æ*, og hvor dette *æ* svarér til langt *a* i de andre Sprog, saasom i stæf isl. *stafr* t. *stab;* men ikke i dæl t. *Theil*, som faar dælas i Fl. ligesom þeav *Skik* þeavas o. a. desl., ikke heller i de Ord, der sammentrækkes, og hvor æ ikke findes i sidste Stavelse, saasom: æcer *en Ager* æceras ell. æcras (men ikke acras), hæfer *en Buk* o. desl.

Tostavelsesordene paa *l*, *r*, *n* vakle imellem at sammentrækkes eller blive usammentrukne: engel faar englas, englum, engla; fugel, fuglas; ealdor *Fyrste* ealdre, ealdres og i Fl. ealdras o. s. v. drihten *Herre* drihtne o. s. v. men heofon *Himmel* faar heofone o. s. v., dog forandrer det, naar det forlænges, ofte *o* til *e*, heofenas o. desl.

De paa *e* ere blot i N. og G. forskjellige fra de övrige, for resten betragtes de ganske som de intet *e* havde, f. Eks. cásere *Kejser* Fl. cáseras o. s. v.

Egennavne paa *s* modtage intet nyt *es* i Ejeformen; saasom: Mattheus gerecednys *Matthæus's Fortælling*, Urias víf *Urias's Kone.*

En Del af de Ord, som höre til denne Böjningsmaade findes ogsaa med Endelsen *a*, og gaa altsaa efter den anden Böjn.; dog oftest med en noget forandret Betydning, f. Eks. heofon *Himmel*, heofona (især) *Himmerige;* muð *en Mund*, muða *en Munding;* þeóv *en Træl*, þeóva d. s. Her maa man især vogte sig for at lade Endelsen *an* (for *um*) i Flertallets Hens. (se Sid. 22 §. 5.) forlede sig til at antage en urigtig Nævneform paa *a*, eller *e*, f. E. i Ottars Rejseberetning i Alfreds Orosius: butan fisceran and fugeleran and huntan, *undtagen Fiskere, Fuglefængere og Jægere;* butan styrer Hensynsf., og Nævnef. af disse Ord ere: fiscere, fugelere efter 5:te Böjn. samt hunta efter anden, hvilket skjönnes af Fl:s Nævnef. i det fölgende: butan þær huntan gevicodon oððe fisceras oððe fugeleras *undtagen hvor der opholdt sig Jægere eller Fiskere eller Fuglefængere.*

Besynderlige ere nogle Ord, der omsætte deres Medlyd i Flert., saasom: fisc *en Fisk* fixas, disc *Bord, Disk*, dixas, tusc *en Kindtand*, tuxas.

De Ord, som i Isl. danne Fl. paa *ir*, ere her enten inddragne under den almindelige Regel, som: scyldas, *Skjold-e*, veg-as *Vej-e*, monað, monðas *Maaned-er*, earn-as *Örn-e*, hvæl, hvalas *Hvaler*, eller forsvundne rent. Dog findes, som en Lævning af dem, nogle Folkenavne i Flert. uden Enkeltal, f. Eks. Dene isl. *Danir* Danskere, der gaar saaledes:

Flert.	*N.* og *G.*	Dene
	H.	Denum
	E.	Dena.

Saaledes og Romane og Romvare *Rommere*. Engle *Angler*. Sysele *Sjusler*, o. fl.

En anden Lævning af dem ere nogle faa Ord paa *u*, som danne Flert. paa *a*. Disse svare allernærmest til den 6 isl. Böjn. (i den förste Udg. af min Vejl. den 5:te) og til de paa *us* i det mœsogotiske, som: *sunus* en Sön. Her kan man tillige mærke sig Slægtskabsordene paa *or*, der svare til de Isl. paa *ir*, og nogle faa andre uregelrette, der svare til de Ord i Isl., hvis Flertal endes paa *r (ur)*. Til Eksempler kunne tjene: sunu *Sön*, bróðor *Broder*, man *et Menneske.*

Enkelt.	*N.* og *G.*	sunu	bróðor (er)	man
	H.	suna	bréðer	men
	E.	suna	bróðor (er)	mannes
Flert.	*N.* og *G.*	suna	bróðra (u)	men
	H.	sunum	bróðrum	manum
	E.	sunena (suna)	bróðra	manna

Saaledes gaa og:

vudu *et Træ*	módor *Moder*	fót *en Fod.*
magu *en Sön*	dóhtor *Datter*	tóð *en Tand.*
lagu *Vædske, Sö*	sveostor *Söster*	
sidu *Skik*	Fl. gebróðra (u) t. *Gebrüder*	
medu *Mjöd*	ge.veostra (u) - *Geschwister.*	

Ordet Fæder *Fader* er uforanderligt i Enk. (dog findes og i Ejef. *fæderes)*, men i Flert. gaar det som

smið, altsaa fæderas, fæderum, fædera. Sveostor faar i H. svyster.

Deofol *Djævel* og vinter fölge i Enk. smið med Sammentrækning deofle, vintre (a) o. s. v. men i Fl. deofla (u) o. s. v. samt vinter, vintrum, vintra (e). Sumor (er) *Sommer* sammentrækkes ej.

Freond (Ven) og feond (Fjende) faa i Fl. frynd og fynd, freondum, o. s. v. De övrige Ord paa *nd*, der svare til de isl. paa *andi*, gaa alle efter smið regelret, saasom: vealdend (Bestyrer, Regent); i Fl. vealdendas o. desl. De maa ikke forblandes med Nut. Tilf. paa *ende*, der böjes som Tillægsord.

9. §. *Den 6:te Böjningsmaade* indeholder alle Hunkjönsord paa en Medlyd og paa *u* (eller *o*), hvilke sidste dog sjelden forekomme uden i Enkeltallet. Til Mönstre vil jeg opstille vylen *en Slavinde* spræc *Tale* og gifu *Gave*.

Enkeltallet.	*N.* vylen	spræc	gifu
	G. vylne	spræce	gife (u)
	H. vylne	spræce	gife
	E. vylne	spræce	gife
Flert.	*N.* og *G.* vylna	spræca	gifa
	H. vylnum	spræcum	gifum
	E. vylna	spræca	gifena.

Saaledes gaa og:

mearc *Mærke*	bén *Bön*	hælu *en Kur*
adl *Sygdom*	lár *Lære*	lufu *Kjærlighed*
stefen *Röst*	dæd *Handlig*	faru *Rejse, Tog*
sælð *Lyksalighed*	stóv *Plads*	snoru *Sönnekone*
gesamnung *Synagoge*	þeód *et Folk*	sceamu *Skam*
voruld *Verden*	lád *Vei*	nafu *et Nav.*

Ligesaa alle Fruentimmernavne paa *u*, f. E. Ælfgifu, Eádgifu o. desl.

De der slutte med en enkelt Medlyd efter en korttonet Selvlyd, fordoble Slutningsbogstavet foran

Endelsen i de övrige Former, saasom: syn *en Synd* synne, sib *Fred* sibbe, saa og alle de paa -nes (nis, nys): þrynes, *Trefoldighed* þrynesse, untrumnes *Svaghed* i Fl. untrumnessa.

Tostavelsesord paa *el*, *er*, *en*, sammentrækkes her næsten bestandig, saasom: sável (sávl) *Sjæl* sávle o. s. v. ceaster *Borg* ceastra, frófer *Tröst* frófre, lifer *Lever* lifre, ellen *Kraft*, *Drabelighed* elne o. desl.

Hickes antager baade i Nævnef. og Gjenstandsf. *vyln*, men det er just Hunkjönsordenes Egenskab i Angelsaksisk, at adskille N. og Gjenstf. men gjöre H. og Ejef. lige: at ogsaa virkelig dette Ord er ganske regelret, kan sees af alle de Eksempler som *Lye* anförer, adó þás vylne heonon! *uddriv denne Trælkvinde herfra!* o. s. v. Ellers gives der virkelig enkelte afvigende Ord, saasom hand i Gj. hand i H. handa eller hande, f. Eks. Marc. 1: 31. *hyre handa gegripenre* ɔ: manu ejus prehensa, Fl. handa, handum, handa.

Ordene sæ *Hav*, æ *Lov*, og eá *Flod* forandres ikke i Enk., dog finder man, fornemmelig i Sammensætninger, sæs, eás i Ejeformen, og af eá findes desuden i Hensf. og Ej. þære ié Fl. eá H. eán.

Ordene paa varu, f. Eks. seó burhvaru *Byfolket* findes sjælden i Fl., som de övrige paa *u*, men dog forekomme de undertiden med Endelsen *e*, saasom: Romvare *Rommere*, Hierosolimavare *Jerusalemboere*, burhvare *Indvaanere*, der gaar ligesom Dene; se de uregelr. ved 5:te Böjn.

Af Ordet duru *en Dör* finder man, foruden de regelrette Former, ogsaa i H. þære dura og duran, f. Eks. Matth. 26, 71. og Marc. 1, 33.

Ogsaa i Mandsnavne, der ere dannede af Hunkjönsord, synes Ejef. at endes paa *e*, efter den oprindelige Böjning, f. Eks. Sigemund *Sigmund*, Sigemunde *Sigmunds* (isl. *Sigmundar*). Scyld. 13, 77.

Nogle fattes Enkelt. f. Eks. þá gifta *Bryllupet*, (*nuptiæ*) andre Flert., som: rest *Hvile*.

Mærkelige ere nogle uregelrette Ord, der svare temmelig nöje til den 8. Böjn. i min Vejledning til det isl., og hvis Hovedegenhed er, at de ingen Flertalsendelse faa, da det isl. uvæs. *r* bestandig bortfalder i Angels. Til Eksempler kunne tjene: niht *Nat*, gós *en Gaas* og bóc *en Bög*.

Enkelt.	*N.*	niht	gós	bóc
	G.	nihte	góse	bóc
	H. og *E.*	nihte	góse	béc
Flert.	*N.* og *G.*	niht	gés	béc
	H.	nihtum	gósum	bócum
	E.	nihta	gósa	bóca.

Saaledes gaa og:

viht (ell. vuht) *en Ting*	mús (mýs)	bróc (bréc) *Benklæder.*
	lús (lýs)	turf (tyrf) *Törv.*
	cú (cý)	burh (byrig) *Borg.*

Dog finder man af cú *en Ko* i Fl:s Ejef. cúna 1 Mose B. 32, 15.

Ofte forblandes turf og tyrf, burh og byrig, man finder derfor og i Flert. burga. Men nihtes (f. E. Marc. 4, 27.) er ligesom det tyske *des Nachts* blot et Biord (*om Natten*), og maa ikke forblandes med Ejeformen af Navneordet, þære nihte, f. Eks. þá þystru þære sveartan nihte *Den sorte Nats Mörke.*

---

2. *Tillægsordene.*

10 §. De angelsaksiske Till. ere ligesom de islandske meget simplere og lettere end Navneordene, efterdi de böjes alle næsten paa samme Maade. Vel inddeles de rettelig i to Klasser, men disse ere dog blot i Smaating forskjellige. De adskille i övrigt som i andre gotiske Sprog en *bestemt* og *en ubestemt Böjningsart*, og i hver af disse *tre Kjön* svarende til Navneordenes simple og kunstige Hoved-

art og trende Böjningsmaader i hver. De adskille fremdeles ogsaa de *tre Grader: den förste, den höjere* og *den höjeste*.

Den förste Grad.

11. §. Den bestemte Böjningsart stemmer i alle tre Kjön ganske overens med de tre förste Böjningsmaader, som udgjöre den simplere Art, af Navneordene; men den ubestemte afviger betydelig fra Navneordenes kunstigere Hovedart, hvorfor her fremstilles en Oversigt deraf ved fölgende Tabel.

		Intetkj.	*Hankj.*	*Hunkj.*
Enkeltallet.	*N.*	„	„	„ (u)
	G.	„	-ne	-e
	H.	-um		-re
	E.	-es		-re
Flert.	*N.* og *G.*		-e (u)	
	H.		-um	
	E.		-ra	

12. §. Disse Endelser gjenkjendes let i de beslægtede Sprog: Hankjönnets Gjenstandsendelse *-ne* er det isl. *-an* (i *góðan mann*), det tyske *-en* (*einen guten Mann*). Hunkjönnets *e* er det isl. *a* (*góða konu*), hvilket i Tysken er udstrakt ogsaa til Nævneformen (*eine gute Frau*). Intetkjönnets og Hankjönnets *um* og *es* er det isl. *um*, *s* (*góðum manni*, *góðs manns*) og det tyske *em* eller *en* og *es* (*einem guten Manne, eines guten Mannes*). Hunkjönnets *re* i Hensf. og Ejef. er det isl. *ri* og *rar* (*góðri*, *góðrar konu*) og der tyske *er*, der ligesom det angelsaksiske *re* er det samme i begge Tilfælde (*einer Frau*).

I Flertallet svare Endelserne *e*, *um*, *ra* ganske til de tyske *e*, *en*, *er* (*gute, guten, guter*), samt nogenledes til de isl. *ir* (*ar* „) og *um* og *ra* (*góð-*

ir menn, góðar konur, góð börn, góðum mönnum konum, börnum, góðra manna, qvenna, barna).

13. §. I övrigt er Tillægsordenes Böjning saare let og ensformig: Intetkj. og Hankj. ere lige i Enkelt:s H. og E., ligesom man ovenfor vil have bemærket at 4. og 5:te Böjn. stemmede overens i Enkeltallet; Hunkj:s H. og E. ere ogsaa indbyrdes ganske lige.

Alle Kjön ere lige i Flertallet, saavel bestemt som ubestemt. I samme Tal ere desuden N. og G. altid lige. Hensynsformen i Fl. er endelig ogsaa altid lig Intetkj:s og Hankj:s Hensf. i Enkeltallet.

14. §. De tvende Klasser adskille sig, omtrent som de der ere antagne i 4:de Böjn. ovenfor, blot ved Omlyd, og et tilföjet *u* i Hunkjönnet af den anden. Til Böjningsmönster paa *den förste* maa tjene gód *god*, der gaar saaledes:

	Ubestemt.			*Bestemt.*		
Enkt.	*Intkj.*	*Hank.*	*Hunk.*	*Intkj.*	*Hankj.*	*Hunkj.*
N.	gód	gód	gód	þæt góde	se góda	seó góde
G.	gód	gódne	góde	þæt góde	þone gódan	þá gódan
H.	gódum		gódre	þám gódan		þære gódan
E.	gódes		gódre	þæs gódan		þære gódan
Flert. N. og *G.*	góde			þá gódan		
H.	gódum			þám gódum (an)		
E.	gódra			þára gódena (ra).		

Saaledes gaa og:

sóð *sand*	leoht *lys*	vyrþe *værd*
seóc *syg*	rihtvís *retfærdig*	yrre *vred*
hál *hel, frisk*	heard *haard*	veste *öde*
leás *lös*	svift *hurtig*	ece *evig*
fæst *fast*	sveotol *tydelig.*	nive *ny*
gevis *vis*	avend *forandret*	getryve *tro.*

Overhoved fölge alle Enstavelsesord, hvis Selvlyd

ikke er *æ*, og alle de paa *e*, dette Mönster. De paa *e* betragtes i de Former, der have en egen Endelse, som om de intet *e* havde, f. Eks. vyrþne (isl. *verðan)*, vyrþum *(verðum)*, vyrþes *(verðs)*. Denne Regel fölge og Fortidens Tilf. paa *od*, *ed* som: getimbrod *bygt*, frumcenned *förstefödte.*

Saaledes gaa og alle Nutidens Tillægsformer (partic. præs.) baade ubestemt og bestemt paa det nær at de i Fl:s Ejef. af den bestemte Böjningsart sædvanlig beholde *ra* isteden for *ena*, f. Eks. þára rihtvillendra *de retsindiges* (for þára rihtvillendena, der vilde blive saa slæbende). Da disse Tillægsformer i Hankjönnet saa let kunne forveksles med de deraf dannede Navneord, der gaa regelret efter 5:te Böjn. og betegne den handlende Person, virkelig ogsaa af *Lye* uendelig ofte ere forblandede; vil jeg opstille Hankjönnet af Tillægsformen vegferende *vejfarende* og Navneordet vegferend *Vandringsmand* ved Siden af hinanden, saa at man des lettere kan indprente sig Forskjelligheden, der nöje iagttages af Forfatterne.

Enkeltallet.	*N.*	vegferende	vegferend
	G.	vegferendne	vegferend
	H.	vegferendum	vegferende
	E.	vegferendes	vegferendes
Flert.	*N.* og *G.*	vegferende	vegferendas
	H.	vegferendum	vegferendum
	E.	vegferendra	vegferenda.

I disse Ord ligger en dobbelt Forskjel imellem de germ. og skandinaviske Sprög: nemlig först at de som Tillægsformer have en dobbelt Böjningsart ubestemt og bestemt *(Ein reisender Mann, der reisende Mann)*, men i de nordiske Sprog kun en enkelt Böjningsart, som bruges baade bestemt og ubestemt; dernæst at de som Navneord höre til det kunstigere Böjningssystem, da de i det nordiske höre til det simplere, i det mindste med Enkeltallet.

Tostavelsesord pa *el* höre og til denne Klasse, som lytel *liden*, mycel *stor*, yfel *ond* o desl.

Vædla *fattig*, vræcca *ussel*, vana *manglende* o. desl. have blot den bestemte Böjningsart, hvad enten de staa bestemt eller ubestemt.

15. §. *Anden Klasse* indbefatter en Del Enstavelsesord, hvis Selvlyd er *æ*, som dog ikke ere mange, og desuden de fleste Flerstavelsesord, der ere afledte ved Slutningsstavelser. Til Böjningsmönster kan tjene smæl *lille*, *smaa* (smal), der gaar saaledes;

Ubestemt.

		Intetkj.	*Hankj.*	*Hunkj.*
Enkelt.	*N.*	smæl	smæl	smalu
	G.	smæl	smælne	smale (u)
	H.	smalum		smælre
	E.	smales		smælre
Flertallet.	*N.* og *G.*	smale (u)		
	H.	smalum		
	E.	smælra		

Bestemt.

þæt smale	se smala	seó smale
þæt smale	þone smalan	þá smalan
þám smalan	þám smalan	þære smalan o. s. v.

Saaledes og:

læt *sen*	eádig *salig*	hæðen *hedensk*
svæs *kjær*	þurstig *törstig*	totoren *forreven*
svær *tung*	gesælig *lykkelig*	forespreecen *omtalt*
hvæt *rask*	færlic *pludselig*	fæger *smuk*
glæd *glad*	gástlic *aandelig*	mæger *mager*
bær *bar*	cynelic *kongelig*	glæshluttor *spejlklar*

og overhoved Fortidens Tillægsformer af Gjerningsordenes anden Böjn. paa *en*, f. Eks. Olimphiade heó væs hátenu, *hun var kaldet Olympias*, af háten *kaldet*. Oros. 3, 7.

Tostavelsesordene sammentrækkes ikke altid, dog bliver hálig *hellig* sædvanlig þæt hálge, se hálga, seó hálge o. s. v. i de Former hvis Endelse begynder med en Selvlyd, men háligra manna (hellige Mænds), fordi Endelsen her begynder med en Medlyd; saa og fæger i Fl. fægru land, men i Ejef. fægerra landa.

Isteden for Endelsen *u* i Flertallet af denne Klasse, findes ikke sjælden *a*, især foran et Hunkjönsord, som endes paa *a*, f. Eks. mænigu ell. mænega þeóda *mange Folkeslag*.

Intetkjönnet af Tillægsordene bruges og böjes ikke sjælden som et Navneord, f. Eks. yfel *et Onde*, fæger *Skjönhed (det Skjönne)*, of yfele *af det onde*. Hvæt fægnast þú þonne heóra fægeres? *Hvorfor glæder du dig da ved deres Skjönhed?*

Forskjellen sees egentlig blot i Hensynsformen; men da denne Endelse *e* ogsaa ofte findes naar Ordene virkelig staa som Tillægsord, saa maa man desuden bemærke, at der, foruden den egentlige, ægte angelsaksiske Endelse *um*, ogsaa ofte findes blot *e* i Intetkjönnets Hensynsform, hvilket synes at komme af den isl. Endelse *u*, hvad enten man vil antage det for en senere indkommen Nordiskhed, eller for en Lævning af de Nordboers (Jyders) Sprog, som toge Del i den förste Udvandring, f. Eks. med micle flóde (isl. *með miklu flóði) med stærk Ström*. Da der efter de germaniske Sprogs Indretning ingen Forskjel er paa Intetkj:s og Hankj:s Hensf.; saa findes denne Endelse endog ofte i Hankjönnet, saasom: oðre siðe *en anden Gang* (isl. *öðru sinni)*.

Endelsen *e* er endelig endnu den sædvanlige Form, naar man bruger Tillægsordene i förste Grad som Biord, f. Eks. yfele *ilde*, af yfel, sviðe *hæftigen*, *saare* af svið *hæftig*, *stærk*.

Den höjere og *höjeste Grad.*

16. §. Disse Grader dannes regelret ved Endelserne

or og *ost*, f. Eks. heard heardor heardost, smæl smalor smalost, hræd *hastig* hraðor, hraðost. Hvorved dog maa mærkes at Endelsen *or* i höjere Grad bruges, ligesom den tilsvarende islandske *ar*, blot som Biord (adverbialiter), saa at den höjere Grad blot har en eneste Böjningsart, nemlig den bestemte med Endelsen *-re*, *ra*, *re*, der bruges, hvad enten Ordet staar bestemt eller ej, altid naar det staar som Tillægsord; f. Eks. (þæt) heardre, (se) heardra, (seó) heardre; (þæt) smælre, (se) smælra, (seó) smælre. Den höjeste Grad har derimod, ligesom den förste og ligesom i Islandsken, begge Böjningsarter baade den ubestemte og bestemte, af hvilke den ubestemte har den oven anförte Endelse *ost*, der tillige bruges naar ordet staar som Biord (ligesom den isl. *ast*); den bestemte har sædvanlig este, esta, este skjönt man og undertider finder *o* beholdt (*oste*, *osta*, *oste*), f. E. vuna þær þe leófost ys! *bo hvor det er dig kjærest!* her er leófost Biord (isl. *ljúfast* eller *kærast*). þá hæfde he þá gyt ánne leófostne sunu, *da havde han endnu en höjst elsket Sön;* her er det ubestemt Tillægsord (isl. *ljúfastan*). þes is mín leófesta sunu, *dette er min kjæreste Sön*, her er det Tillægsord i den bestemte Böjningsart (isl. *ljúfasti*). Đonne sceolon beón gesamnode ealle þá men, þe sviftoste hors habbað ɔ: *Dernæst skulle komme sammen alle de Mænd, som have (de) hurtigste Heste.* Her staar sviftoste ubest. i Fl., bestemt skulde det hede þá sviftostan, og som Biord sviftost.

Til Eksempel paa de forskjellige Böjningsarters Forholde i alle tre Grader kan tjene fölgende:

	den förste Grad.	*den höjere Grad.*	*den höjeste Grad.*
ubest.	svið *hæftig-t*	(þæt) sviðre	sviðost
best.	þæt sviðe *det hæftige*	(þæt) sviðre	þæt sviðeste (oste)
Biordet	sviðe *hæftigen*	sviðor	sviðost

17. §. Nogle forhöje Selvlyden ved Gradböjningen, og andre have andre Uregelretheder, de vigtigste af disse ere fölgende:

lang (lange)	lengre (leng)	lengest	æt lengste	*lang*
strang (stranglice)	strengre (strangor)	strengest	þæt strengste	*stærk*
eald	yldre	yldest	þæt yldeste	*gammel*
geong	gyngre	gyngest	þæt gyngste	*ung*
sceort (sceortlice)	scyrtre	scyrtest	þæt scyrteste	*kort*
mycel (mycle)	máre (má)	mæst	þæt mæste	*stor*
lytel	læsse (læs)	læst	þæt læste	*lille*
gód (vel)	betere (bet)	betest	þæt betste	*god*
yfel (yfele)	vyrse (vyrs)	vyrrest	þæt vyrreste	*ond*
eáð (eáðe)	eáðere (éð)	eáðost		*led*
heáh	hyrre	hyhst	þæt hyhste	*höj*
neáh	neare (near)	nyhst	þæt nyhste	*nær*
(feor)	fyrre (fyr)	fyrrest		*fjærn*
(ær)	ærre (ærer, æror)	ærest, -ost	þæt æreste	*för*
(æfter)	æftre	æftermest	þæt æftermeste	*siden*
þæt forme (forþ)	furþre (furþor)	fyrmeste	þæt fyrmeste	*först*
læt (late)	lætre (lator)	latost / lætemest	þæt lætemeste	*sén*
(síð)	síðre (síðor)	síðemest	þæt síðemeste	*silde*
norðevearð (norð)	(norðor)	norðmest (Oros. p. 21)		*nordlig*
niþeveárd (niþer)	niþere (niþror)	niþemest	þæt niþemeste	*nedre*
upveard (up)	ufere (ufor)	yfemest	þæt yfemeste	*övre*
úteveard (út)	utre (utor)	ytemest	þæt ytemeste	*ydre*
inneveard (inn)	innere (innor)	innemest	þæt innemste	*indre*
midd / middeveard	- - - -	midmest	þæt midmeste	*midterste*

De af förste Klasse, som forandre Selvlyden i de to sidste Grader, faa aldrig *or*, *ost*, men blot *re*, *est*, ogsaa naar de staa som Biord, men af de andre modtage de fleste disse Endelser, ja beholde endog ofte *ost*, naar de staa som Tillægsord i höjeste Grad; f. E. ríc *rig* rícor, rícost, þá rícostan, saa og alle de paa *lic*.

Tillægsordene paa *veard* höre vel ikke bestemt herhen, men da de dog og tjene til at erstatte den manglende förste Grad i mange Ord, og selv fattes den höjere og höjeste, saa anföres de vel ikke uden Grund paa dette Sted.

Den Brug at danne den höjeste Grad paa *mest* (taget af *mæst*) er vedligeholdt i det engelske *upmost* o. desl. Islænderne tilföje aldrig *mestr*, men undertiden i den höjere Grad *meir*: som *nærmeir*, *fjærmeir*, *sîðarmeir* o. desl. hvoraf vort *nærmere*, der ogsaa har sin höjeste Grad *nærmest* foruden *næst*, ligesom sv. *närmare närmast*. Men det indsees let at den, som desuden er det eneste Tilfæde af den Art, er dannet senere af os selv, og ikke optaget af Angelsaksisk, hvor den i dette Ord ikke findes.

De i Klammer indsluttede ere Biordene, hvis Dannelse jeg har villet tilföje, da nogle af dem forekomme saa hyppig, og tildels synes at ligge til Grund for Tillægsordenes Former.

Isteden for Endelsen *-or*, findes stundum *ur* eller efter det nordiske *ar*, og isteden for *-ost* ligesaa *ust* og *ast*. Isteden for *este* findes og, efter den vaklende angelsaksiske Retskrivning, *iste* eller *yste*, men alle disse Særheder ere meget sjældne.

---

3. *Stedordene.*

18. §. Denne Ordklasse har her, som i andre Sprog, betydelige Egenheder i Böjningen.

De

De personlige Stedord ere:

	1ste Person.	*2den Person.*	*3die Person.* *Intetkj.*	*Hankj.*	*Hunkj.*
Enkt. N.	ic	þú	hit	he	heó
G.	me (meh mec)	þe (þeh þec)	hit	hine	hí
H.	me	þe	him		hire
E.	mín	þín	his		hire

	Totallet	*Flertallet*	*Totallet*	*Flertallet*	*Flertallet*
N.	vit	ve	git	ge	hí
G.	unc	us	inc	eóv	hí (hie)
H.	unc	us	inc	eóv	him (heom)
E.	uncer	úre (user)	incer	eóver	hira (heora)

Formerne meh og þeh forekomme sjælden, og ansees for dansk-saksiske; de skulde vel altsaa ligesom isl. *mik*, *þik* (t. *mich dich*) blot bruges i Gjenstandsformen, men da de gamle Former me, þe ogsaa gjaldt for Hensf. saa var det naturligt at ligeledes disse bleve anvendte i begge Tilfælde.

For Gjenstf. i Fl. findes ligeledes to egne Former hos Digterne, nemlig usih (usic) og eóvih (eóvic); samt i Totallet af 2:den Person: incit, hvilket sidste Lye urigtig angiver for Nom. Dual.; men at det er Gjenstandsformen bevises af det Sted han anförer: Cædm. 62. 2. *restað incit* ɔ: *hviler eder;* ti hine restan er et tilbagevirkende Gjern., naar det bruges om Personer, ligesom *hvile sig* i Dansk. Saavel disse Former som user for úre tillægges aabenbar med Urette den dansk-saksiske Sprogart, da de ikke findes i de nord. Sprog, undtagen Ejestedordet ossir *vore*, som dog er et sjældent Digterudtryk i gl. Isl., og egentlig har hjemme i de tyske Sprog (t. *unser*, mœsog. *unsara*); er ogsaa mere regelret overensstemmende med de övrige angels. Ejeformers Dannelse i disse Stedord end *úre*, som

derfor snarere maatte formodes at være indkommet fra det nordiske *vor*.

Tilbagevisende Stedord for tredie Person (*sin*, *sig*) har Angelsaksisk ligesaalidt som den nyere Engelsk, men betjener sig blot af det sædvanlige personlige Stedord, saasom: þæt fólc hit reste *Folket hvilde sig*, he hine reste *han hvilde sig* o. s. v. Vil man bestemme den tilbagevisende Betydning udtrykkeligere; tilföjes sylf (self, seolf) *selv*, *samme*, der böjes som et Tillægsord baade ubestemt og bestemt.

19. §. *Eje-stedord* dannes blot af de to förste Personer; og det paa den Maade, at Ejeformerne tages og böjes ligefrem som ubestemte Tillægsord. De blive altsaa: mín, þín, uncer, úre, incer, eóver; de paa *er* sammentrækkes ofte, naar den tilföjede Endelse begynder med en Selvlyd; úre betragtes som det intet *e* havde, faar altsaa: úrum, úres o. s. v. For *úre* finder man og hos Digterne user, der i de Tilfælde, hvor Endelsen begynder med en Medlyd eller *r*, antager endnu en egen uregelret Böjning saaledes:

		Intetkj.	*Hankj.*	*Hunkj.*
Enkelt.	*N.*	user	user	user
	G.	user	userne	usse
	H.	ussum		usse
	E.	usses		usse
Flertallet.	*N.* og *G.*	user (usse)		
	H.	ussum		
	E.	ussa.		

Den tredie Person har ingen egne Eje-ord, man finder blot dens Ejeformer uforandrede: his, hire, hira, der baade svare til vort: *dets*, *hans*, *hendes*, *deres* og til *sit*, *sin*, *sine*; efterdi hit, he, heó baade er personligt og tilbagevisende. Vil man nöjere be-

stemme det tilbagevisende Begreb i his, hire, hira, da tilföjes ágen *egen*, der gaar som et regelret Till. dog blot ubestemt, og kan saaledes ansees som Ejestedord til sylf, f. E. tó his ágenre þearfe ɔ: *til sin egen Tarv.*

Imidlertid findes dog og, som tilbagevisende Ejestedord for 3 Person, af Digterne brugt sín, der siges at være laant af det nordiske, men ligesaavel kan antages for én forældet Tyskhed; da Ordet har ligesaavel hjemme i de tyske som i de nordiske Sprog, og i Angels. er saa gammelt at det allerede forekommer hos *Cædmon* †680; dog maa det mærkes, at det ikke som i Tysken svarer til *hans (ejus)*, men blot til *sin (suus)*.

20. §. *Bestemmende Stedord* ere: þæt, se, seó ɔ: *det, den (id, is, ea)*, hvilket tillige bruges som Artikel, og þis, þes, þeós, *dette, denne, denne her, (hoc, hocce)*, de böjes saaledes:

Enkt.	*Intkj.*	*Hank.*	*Hunk.*	*Intkj.*	*Hankj.*	*Hunkj.*
N.	þæt	se	seó	þis	þes	þeós
G.	þæt	þone	þá	þis	þisne	þás
H.	þám		þære	þisum		þisse
E.	þæs		þære	þises		þisse

Flert.		
N. og *G.*	þá	þás
H.	þám	þisum
E.	þára	þissa.

Isteden for þone findes ofte þæne, og for þám i begge Tal þæm, ligesaa for þára, þæra. *Seó* findes og ligesom det gamle isl. sjá i Hankjönnet isteden for se; men naar man anförer þeó som N. i Hunk., er det vel enten en Skrivefejl eller snarere Læsefejl, hvor der har staaet seó *(den)* eller heó *(hun)*, eller þe *(som)*; imidlertid stemmer det ganske overens med det frisiske *thiû*. Derimod findes þý for þám i Enkelt. ikke sjælden, baade i Int.

og Hankj., skjönt det egentlig er taget af det isl. *því* (þý). Man finder og þan, þon i Intetkjönnet og nogle biordagtige Udtryk isteden for þám.

Af þis (eller þys) finder man i begge Tal þissum for þisum og þisses for þises. Saa og þissere for þisse og þissera for þissa.

Det uforanderlige þe bruges ofte isteden for þæt, se, seó i alle Forholdsformer, dog helst i henvisende Betydning, og i senere Tider som Bestemmelsesord. Heraf har ogsaa det engelske Bestemmelsesord *the* sin Oprindelse. Undertiden sammenföjes det med þæt til þætte for þæt-þe ɔ: *det der, hvilket, som*, eller *at der, at;* efterdi þæt svarer baade til *das* og *dass* i Tysken; saa og se-þe *den der, hvilken, som*, der betragtes som ét Ord, f. E. ic vát þætte eall, þæt ic her sprece is við þinum villan ɔ: *jeg ved at* (egentlig *det at*) *alt hvad jeg her siger er dig imod.* Forþám se, se-þe hine forþencþ, se biþ ormód ɔ: *ti den som (hvilken) fortvivler om sig selv, han er afsindig.*

Þyllic for þýlic (isl. *þvílíkr*) ɔ: *deslige* er sammensat af þý og lic, og böjes som et ubestemt Tillægsord. Þislic eller þyslic af samme Betydning er u. Tv. senere indkommet af det danske *deslige;* det isl. *þesslígr* er vel hverken saa gammelt ej heller fuldt af samme Bemærkelse.

Ylc (ilc) *samme*, gaar som et regelret Tillægsord, især bestemt (þæt ylce, se ylca o. s. v.).

Af ylc er maaskje dannet svylc *saadan, slig* (t. *solcher*), der gaar som et ubest. Till.

Det bestemmende Stedord *þæt, se, seó* bruges ved en besynderlig Egenhed i det angelsaksiske ogsaa henförende, og det sædvanlig saa at det gjentages, og staar förste Gang bestemmende, sidste Gang henförende; vil man afveksle, bruges gjerne *þe* paa sidste Stæd, som det egentlig henförende; f. Eks. hátan þæt sælþa, þæt náne ne beóð ɔ: *kalde*

det Lyksaligheder som ingen (Lyksaligheder) er. Se man, se þæt svifte hors hafað ɔ: *den Mand, der har den hurtige (hurtigste) Hest.* Þæt micele geteld, þe Móises vorhte ɔ: *det store Pavlun (Tabernakel), som Moses forfærdigede.* Sý gebletsod se, þe com on drihtnes naman ɔ: *velsignet være den, der kom i Herrens Navn.* Saaledes gjentages og þe, saasom: þe þe on me þelýfþ ɔ: *den der tror paa mig.* Fremdeles ogsaa svylc, dog saa at paa sidste Sted sættes Biordet svylce (ɔ: *saaledes som, som om, qvaliter, quasi)* f. Eks. gif ic hæfde svylcne anveald, svylce se ælmihtega god hæfð ɔ: *dersom jeg havde saadan Magt, som den almægtige Gud har.* Ælc þing ongitan svylc, svylce hit is, *forstaa enhver Ting saadan (at være), som den er.*

Det bestemmende Biord svá og þær gjentages paa samme Maade; ved de dermed forenede Stedord, gjentages derimod blot svá, som den biordagtige Del af Udtrykket, f. Eks. Hú clipode Abeles blód tó Gode, buton svá svá ælces mannes misdæda vregaþ hine tó Gode butan vordum? ɔ: *Hvorledes raabte Abels Blod til Gud; uden saaledes som (ɔ: ligesom) enhver Mands Misgjerninger forklager ham for Gud uden Ord.* He spræc tó him eallon þrim svá svá tó ánum *han talte til dem alle tre (saaledes) som til En.* Þær þær ɔ: *der, hvor;* svá hvilc svá ɔ: *hvilket (en) som helst, der;* svá hvæt (hvá) svá ɔ: *hvad (hvo) som helst, der;* svá hvæþer svá ɔ: *hvilket (en), som helst (af to), der,* ogsaa svæþer svá ell. svæþer allene; ti det henförende Ord udelades ikke sjælden rent i dette Sprog. Saaledes og i Forbindelse med Tillægsord og Biord: svá gelíc svá ɔ: *saa lig som,* svá lange svá ɔ: *saa længe som.* o. desl. Denne Brug af þæt, se, seó stemmer temmelig nöje overens med det tyske *das, der, die,* som baade er Artikel, Demonstrat. og Relativ; men af de andre Ord forekommer den dog hverken i Tysk

eller noget andet mig bekjendt Sprog, saa bestemt og udstrakt som i Angels. I Dansk og Islandsk findes den slet ikke, men i Svensk bruges i det mindste *der* baade for *der* og *hvor (ibi* og *ubi).*

21. §. *De spörgende Stedord* ere: hvæt, hvá *hvad*, *hvo* ell. *hvem*, der ligesom i Dansken bruges blot i Enkelt. og gaar saaledes:

	Intetkj.	*Hankj.*
N.	hvæt	hvá
G.	hvæt	hvone (hvæne)
H.	hvám (hvæm, hví)	
E.	hvæs.	

Det bruges aldrig forbundet med Navneord, og med Till. styrer det sædvanlig Ejef., saasom: hvad ondt? hvæt yfeles? Det betyder ogsaa *noget*, *lidt*, ligesom det tyske *was*, f. Eks. hvæt lytles *noget lidet.*

Hvylc? *hvilken?* der svarer til svylc, og hvæþer? *hvilket af Delene*, *hvilken af to?* gaa som ubest. Tillægsord. Biordet hvæþere (hvæþre) betyder: *ihvilketsom*, *ikke desmindre*, *alligevel.*

Hú tjener til at gjöre Tillægsord og Biord spörgende, ligesom svá til at gjöre dem bestemmende; f. Eks. hú mycel? *hvor stor?* hú lange? *hvor længe?* svá mycel, *saa stor*, svá lange *saa længe.* Men til at gjöre en hel Sætning spörgende, bruges hvæþer i Intetkjönnet, ligesom det isl. *hvert* (lat. *utrum*, gr. *πότερον*), der stundum kan oversættes ved *mon*, men for det meste udelades rent i Dansken; f. Eks. Hvæþer ge nú séoan gold on treóvum? *Söge I nu (vel) Guld paa Træer?* Hvæþer (ell. hvær) þú durre gilpan? *mon du tör rose dig af?* Det har vel dog sin egentlige Brug i toleddede Spörsmaal, være sig uafhængige eller afhængige, hvor oððe ne ell. þe ne svarer dertil i sidste Led (ligesom gr. *πότερον -η*, isl. *hvert -eða)* f. Eks. Ic ville nú faran tó and geseón, hvæþer híg gefyllað med veorce þone hreám, þe me

tó com, oððe hit svá nys, þæt ic vite ɔ: *Jeg vil nu drage hen og se om de opfylde i Gjerningen det Raab, der kom for mig, eller det ikke er saa, (for) at jeg kan vide (det).* Sceáva hvæþer hit síg þínes suna, þe ne síg! *Se om det er din Söns eller ikke (er)!* man vil bemærke at hvæþer i alle afhængige Sætninger styrer Gjerningsordet i den betingede Maade. Andre spörgende Udtryk cvyst þú, *siger du?* vénst þú, *mener du?* svare blot til vort *mon*, *mon tro?* og udelades for det meste rent i Dansken.

21. §. De *ubestemte* Stedord, der ogsaa ikke uden Grund kaldes ubestemte Talord, ere fölgende:

æghvæt (-hvá), æghvylc, æghvæþer eller
gehvæt (-hvá), gehvylc, gehvæþer. Hertil svarer vort: *ihvad (hvo)*, *ihvilket (en)*, *af to*, Sv. *ehvad*, *eho* o. desl. eller: *hvad (hvo) som helst* o. s. v. Herhen höre og de oven anförte: sváhvæt (hvá), sváhvylc, sváhvæþer-svá, *hvad som helst* o. s. v. *-der*, hvilke alle böjes efter det sidste Ord i Sammensætningen, hvis Beskaffenhed ovenfor er angivet.

ælc, *enhver* (holl. *elc*, *elc een*), saa og eall *al*, genóh *nok*, *tilstrækkelig* gaa som ubestemte Till., dog hver med de Egenheder, som deres Beskaffenhed udfordrer, saasom: on ælcere tíde *til enhver Tid*, ealra betst *aller best*.

sum *nogen* (*aliquis*), manig (mænig) *mangen*, án *én* (*quidam*), ænig *nogen* (eng. *any*), nán *ingen* (isl. *neinn*), nænig *ingen som helst*, ænlep, ænlipig *enkelt*, *ensom* (isl. *einhleypr* ɔ: ugift) gaa ligeledet ubestemt. Sum findes ofte forenet med Flt:s Ejef. af Mængdetallene, og antages da at betyde *omtrent*, f. Eks. hund-seofontigra sum *omtrent 70 Mand stærk* I. Mos. B. 46, 27. sume ten geár *omtrent ti Aar.*

fela *mange* (t. *viel*) forandres ikke, men feáva *faa* har i H. feávum, begge bruges ellers som Delingsord med Ejeformen af Navneordene.

man *man* er egentlig et Navneord, hvorom ovenfor er talt; viht eller vuht *en Ting*, *noget* ligesaa, men dette sidste modtager to særegne Tillæg, der gjöre det til navneord-agtigt Stedord, nemlig aviht ell. avuht, der sammentrækkes til avht, áht (oht) *noget* (eng. *aught*) og nánviht, nánvuht, der bliver til návht náht (noht) *intet* (eng. *naught*; maaskje *not* ogsaa kommer heraf, ligesom det tyske *nicht* af *ne-wicht*).

Her kan og mærkes Ordet hvæthvegu (hvæthvega eller hvæthugu) ɔ: *noget*, *lidt*, *en Smule*, saa og hvæt hveguninga, ell. hvæt hveganunges d. s., der dog snarere ere at betragte som Biord. Man finder og æthvega og hvylchugu og hugu allene i samme Betydning.

oðer betyder ligesom isl. *annar*, baade *alius* og *secundus*, men *alter*, *en af to*, har her sit eget Ord auðer (áðer), dannet ligesom auht, og *neuter*, *ingen af to* nauðer ligesom nauht. Disse tillige med ægðer *en hver af to* (*uterque*) gaa som ubestemte Till. af 2:den Klasse, man finder altsaa i Fl. baade oðre, oðru og oðra o. s. v. ægðer bruges overensstemmende med hvæðer meget ofte som Biord: ægðer ge -ge ɔ: *saavel -som*.

22. §. De egentlige *Talord* ere dels Mængdetal, dels Ordenstal, begge opstilles her samlede for lettere Oversigt.

Mængdetallene:	*Ordenstallene:*
án	þæt forme se forma seó for-
twá twégen twá	þæt, se, seó oðer (me
þreó þrý þreó	þæt þrydde se þrydda seó
feówer	feórðe a e (þrydde
fíf (fife)	fifte a e
six	sixte a e
seofon (syfon)	seofoðe a e
eahta	eahtoðe
nigon	nigoðe

tyn

Mængdetallene:	*Ordenstallene:*
tyn	teoðe
endlufon	endlyfte
tvelfe (tvelf)	tvelfte
þreottyne	þrytteoðe
feóvertyne	feóverteoðe
fiftyne	fifteoðe
sixtyne	sixteoðe
seofontyne	seofonteoðe
eahtatyne	eahtateóðe
nígontyne	nígonteoðe
tventig	tventugoðe
þrittig (þritig)	þrittigoðe
feóvertig	feóvertigoðe
fiftig	fiftigoðe
sixtig	sixtigoðe
hund-seofontig	hund-seofontigoðe
hund-eahtatig (eahtatig)	hund-eahtátigoðe
hund-nígontig	hund-nígontigoðe
hund (hund-teontig)	hund-teontigoðe.
(hund-enlufontig)	
þúsend.	

23. §. Angaaende Böjningen, som egentlig er det der vedkommer os her, mærke man sig ved Mængdetallene fölgende:

án böjes som et regelret Till.; naar det staar bestemt (*ána*), betyder det *ene (solus)*; **tvá** og **þreó** gaa saaledes:

	Intetkj.	*Hankj.*	*Hunkj.*	*Intkj.*	*Hank.*	*Hunk.*
N. og *G.*	tvá	tvégen	tvá	þreó	þrý	þreó
H.		tvám			þrym	
E.		tvegra (tvega)			þreóra.	

Som **tvá** gaar og **bá**, **bégen**, **bá** *begge*, faar altsaa **bám begra**; isteden for **bá** allene findes og: **bátvá** (butu, butvu, buta).

Feóver bliver ogsaa i H. **feóver** f. Eks. Oros.

S. 22. on feóver dagum *i fire dage*, men i Ejef. faar det feóvera.

fif og six ere aldeles uforanderlige.

Af seofon findes, ligesom af *feóver*, en Ejef. seofona, i övrigt er det uforanderligt.

eahta, nigon, tyn, endlufon ere, saavidt jeg har sporet, uforanderlige, saa og de fölgende med *tyne* sammensatte.

Men tvelfe har regelret tvelfum, tvelfa naar det staar afsondret, f. Eks. án of þám tvelfum, án þára tvelfa *en af de tolv*, ellers bliver det uforandret tvelf, saasom: mid hys tvelf leorning-cnihtum *med sine tolv Disiple*, þæra tvelf apostola naman *de tolv Apostlers Navne*.

tventig og de övrige Tiere paa *tig* böjes også, dog uden Forskjel paa Kjön -tig, tigum, tigra. I N. og Gj. bruges disse Tiere baade som Navneord, der styre Ejef. og som Tillægsord, der forenes med Navneordet i samme Forholdsform, men i Hensf. og Ejef. synes de blot at bruges som Tillægsord; f. Eks. tventig geára *tyve Aar*, þryttig scillingas (og scillinga) *tredive Skillinger*, tventigum vintrum, þrittigum þúsendum, hundteontigra manna o. desl.

Det Ord hund, som sættes foran de sidste Tiere, svarer til det mœsog. tehund ell. hund som sættes bag ved de samme, og til den græske Endelse -κοντα, lat. *-ginta*, der ogsaa synes at staa i Forbindelse med *centum* (Hundrede).

Hundred og þúsend gaa efter 4 Böjn:s 2:den Klasse, og hund efter dens förste Klasse, men forekommer sjælden uden i N. og Gjenstf.

Naar Enere skulle föjes til Tiere, da sættes de foran med and, saasom: án and tventig *en og tyve*, six and fiftig *sex og halvtreds*, o. s. v. Men efter Hundrede sættes det mindre Tal bag efter, og Navneordet gjentages; ti sættes det mindre Tal foran, betyder det en Multiplikation, saasom: án hund

vintre and þritig vintre ɔ: 130 *Aar;* hundteontig vintra and seofon and XL vintra ɔ: 147 *Aar;* feóver hund vintra and þritig vintra, 430 *Aar.* Þreó hund manna and eahtatyne men ɔ: 318 *Mand.* Isteden for tvá hund findes og tu hund, de övrige stilles ligefrem sammen: þreó hund, fíf hund, tvá þúsendo o. s. v.

24. §. Ordenstallene böjes alle, paa oðer nær, som bestemte Till., oðer gaar altid ubestemt, ligesom isl. *annar* og d. *anden*, hvad enten det har Artikel eller ej.

Deres Endelse fra tvelfte til tventugoðe nemlig *teoðe*, synes stundum, i det mindste af *Lye* og andre Sproglærde, at være forblandet med Endelsen, som bruges fra tventugoðe af, nemlig *tigoðe;* ti Formen *þreotteogoðe feóverteogoðe* o. s. v. kan vel ikke blive andet end en Afændring af þrittigoðe, feóvertigoðe, hvorvel det anföres som 13:de, 14:de o. s. v. Stundum bevise alle de Steder *Lye* anförer blot den rigtige Form, f. Eks: alle de under *feoverteogeð* anförte bevise blot feóverteoðe; men hvor det paa andre Steder virkelig maatte findes, vilde jeg dog helst forklare det som en Fejl, indlöben undertiden ved Rommertallenes Afskrivning med Bogstaver, undertiden af andre Aarsager; efterdi saadan Forveksling synes for urimelig, til at kunne finde Sted i noget Sprog. Jeg har derfor blot opstillet de utvetydige Former.

Af hund, hundred, þúsend gives neppe noget Ordenstal, da alle tre ere Navneord.

Naar Enerne föjes til Tierne, da sættes de enten foran som Mængdetal med and, eller bagefter som Ordenstal, f. Eks. án and tventugoðe *en og tyvende*, fíf and tventugoðe *fem og tyvende*, eller þý tventigðan dæge and þý feórþan Septembris ɔ: *den* 24 *Sept.*

Ordet healf *halv* böjes som et ubest. Till., og sættes ligesom i Tysk bag det Ordenstal, som det

bestemmer, f. Eks. oþer healf hund biscopa ɔ: 150 *Biskopper;* þrydde healf *halvtredie* o. s. v.

25. §. Af disse Talord dannes endnu andre Arter, der ogsaa plejer at regnes herhen: *Mangfoldighedstal* endes paa *feald*, og gaa som Till., f. Eks. ánfeald, *enkelt*, twífeald *dobbelt*, þrýfeald *tredobbelt*, *trefold*; feóverfeald *firdobbelt*, hundseofontigfeald *halvfjersindstyvefold*, hundfeald, manigfeald. Af disse tal-agtige Tillægsord dannes igjen Biord paa *-lice*, som: twífealdlice *dupliciter*, Navneord paa *-nes*, som twífealdnes *duplicitas*, og Gjerningsord ved at forandre *feald* til *-fyldan*, som: twífyldan *fordoble* o. desl.

Til vort *Gang*, *Sinde* svarer det angels. sið (*Gang*, *Reise*), hvilket i Fls. H. (siðum, siðon, siðan föjes til Mængdetallene, ligesom det isl. sinn i Fl:s Hensf. sinnum, f. Eks. feóver siðon, fif siðon, eahta siðon, hundseofontig siðon o. s. v. De förste tre have dog egne Former til at udtrykke dette Begreb, neml. æne *én Gang* (*semel*), twyva *to Gange* (*bis*), þryva *tre Gange* (*ter*).

Fordelingstallene udtrykkes ved at gjentage Mængdetallene, saasom: seofon and seofon *septena*, *i*, *æ*, fif and fif o. s. v.

Som Taltegn brugte Angelsakserne de rommerske I, V, X, L, C, D, M efter de sædvanlige Regler.

---

4. *Gjerningsordene.*

26. §. Denne Ordklasse fattes her, som i andre tyske Sprog, *den lidende Böjningsart* ell. Form, hvilken altsaa maa udtrykkes ved Omskrivning med Hjælpeord, men har de sædvanlige Maader: *den fremsættende*, *betingede*, *bydende* og *personlöse* samt endnu en *Navneform* (*Gerundium*), og *Tillægsformerne* (*participia*).

De dele sig her, som i alle gotiske Sprog, i

tvende Böjningsmaader; i den förste er Datidsformen flerstavelset, og endes paa *-de* eller *-te*, den lidende Tillægsf. paa *d* eller *t;* i den anden er Datiden enstavelset med Omlyd, og den lidende Tilf. endes paa *en* eller *n*.

Efter Datidens Beskaffenhed inddeles videre den förste i 3, den anden i 6 (eller 3) Underklasser, som fölger.

Förste Böjningsmaade

27. §. Kan ansees at indbefatte lutter aabne eller rene Gjerningsord, der svare til de græske paa *αω*, *εω* og *οω*, samt til de regelrette latinske paa *áre*, *ére*, *ire* (som *amare*, *flere*, *audire*); skjönt deres Selvlyde ikke fremtræde saa tydelig i de gotiske Sprog som i de thrakiske. I Mœsogotisk komme de dog langt mere til syne end i Angelsaksisk; imidlertid mærker man ogsaa her lettelig Forskjellen imellem dem indbyrdes; da nogle endes i Datiden paa *-ode*; f. Eks. sceávian *skue*, i Datid. sceávode; andre paa blot *de* eller *te*, som: hælan *hele*, *læge* hælde, métan *möde* métte; og atter andre paa *-de* eller *-te* med Omlyd i den foregaaende Stavelse, som: tellan *tælle* tealde, þeccan *tække*, *dække* þeahte. Man indser let, endogsaa blot af de her anförte Eksempler, at Forskjellen imellem Endelsen *de* og *te* er ganske uvæsentlig, og beror blot paa den foregaaende Medlyds Haardhed eller Blödhed ligesom i Islandsk; men den övrige Forskjellighed er væsentlig, og skikket til derefter at inddele disse Ord i 3 Klasser, som nöjagtig svare til de tre islandske (i den svenske Udgave af min isl. Sprogl.) saavel som til de mœsogotiske hos Zahn: den förste angels. er den tredie hos ham (*spillon*), den anden her er den förste der (*haban*), og den tredie her svarer altsaa til den anden hos Zahn (*sokjan*). I den förste danske Udgave af min Vejledning til Islandsken, har jeg mindre rigtig forenet de to sidste til en Klasse, og blot anmærket, at nogle af de

didhörende Ord modtage Omlyd; imidlertid ere dog Mönstre opstillede paa begge, da *brenna èg brenni*, (S. 117.) svarer til den 2:den angelsaksiske, og baade *temja* og *vekja* til den 3:die her. „I det isl. bör disse to Klasser saa meget mindre forenes, som den tredie her indeholder mangfoldige Ord, der i Angels. og andre Sprog ere fordelte imellem de övrige. I de fleste andre Sproglærer finder man disse tvende Klasser adskilte efter den mindre rigtige Grund, om de have *de* eller *te* i Datiden, hvorved de Ord med Omlyd blive adspredte i 2. og 3. Klasse, f. E. i *Sjöborgs Schwedische Sprachlehre* regnes *gläda gladde* til en anden Böjningsmaade end *sätta satte*, men derimod *känna kände* og *vänja vande* til en og samme. I Tysken pleje Ordene med Omlyd at erklæres for uregelrette, efterdi de ere saa faa.

28. §. Til Böjningsmönstre paa alle tre Klasser maa tjene **Lufian** *elske*, **bærnan** *brænde* (*urere*), **syllan** *give*, *sælge*.

		1 *Klasse*	2 *Klasse*	3 *Klasse*
		Den fremsættende Maade		
Nut. Enk.	1.	lufige	bærne	sylle
	2.	lufast	bærnst	sylst
	3.	lufað	bærnð	sylð
Fl.	1. 2. 3.	lufiað (ige)	bærnað (bærne)	syllað (sylle)
Dat. Enk.	1.	lufode (ade)	bærnde	sealde
	2.	lufodest	bærndest	sealdest
	3.	lufode	bærnde	sealde
Fl.	1. 2. 3.	lufodon (edon)	bærndon	sealdon
		Den betingede Maade		
Nut.				
Enk.	1. 2. 3.	lufige	bærne	sylle
Fl.	1. 2. 3.	lufion (an)	bærnon	syllon
Dat.				
Enk.	1. 2. 3.	lufode	bærnde	sealde
Fl.	1. 2. 3.	lufodon (edon)	bærndon	sealdon

Den bydende Maade

Enk.	2. lufa	bærn	syle
Fl.	2. lufiað (ige)	bærnað (e)	syllað (sylle)

Den personlöse Maade

Nutid.	lufian	bærnan	syllan
Navnef.	(to) lufigenne	bærnenne	syllanne (enne)
handl. Tilf.	lufigende	bærnende	syllende
lidende Tilf.	(ge-) lufod	bærned	seald.

Saaledes gaa og:

neósian *spejde*	hýran *höre*	tellan *tælle* (tealde)
þeóvian *tjene*	cennan *föde*	cvellan *dræbe*
clypian *raabe*	adræfan *adsprede*	stellan *springe*
vunian *bo, blive*	védan *rase*	þeccan *tække* (þeahte)
ahsian *spörge*	grétan *hilse*	secgan *sige* (sæde)
seglian *sejle*	reccan *udvikle*	sécan *söge* (sohte)
eardian *bo*	belævan *forraade*	récan *passe* (rohte)
hergian *hærge*	fyllan *fylde*	bycgan *kjöbe* (bohte)
herian *rose*	gýman *vogte*	vyrcean *arbejde* (vorhte)
fullian *döbe*	cyþan *bekjendtgjöre*	bringan *bringe* (brohte)
fúlian *raadne*	lædan *lede*	þencean *tænke* (þohte)
yrsian *vredes*	éfstan *ile*	þincean *synes* (þuhte).

29. §. Til *den förste Klasse* höre alle de paa *ian*, de ere for det meste afledte af Navneord eller Tillægsord sjælden oprindelige eller Stamord, saa og alle de afledte paa *sian:* ricsian *regjere*, gitsian *begjere*, paa *gian*: syngian *synde*, myngian *paaminde*, og paa *sumian:* gehýrsumian *adlyde*, gesibsumian *forlige sig*, samt hvad andre Endelser der maatte gives, som til sidst slutte med *ian*.

Denne Klasse er her som i de andre beslægtede Sprog meget regelret; den förste Pers. endes bestandig paa *ige* for *ie* (der kunde læses *je* eller *i*), saasom sceávige *jeg skuer* (læs *skja-vi-e* eller *skja-vi-je*); dette *g* indskydes ifölge Retskrivningen allevegne hvor *e* fölger efter *i*, ja man finder det

endog foran *a*, enten allene eller med *e* (ɔ: *j*), saasom *sceávigan*, *sceávigean*, hvilket dog er en overflödig og mindre rigtig Betegnelsesmaade af *sceávian*.

Uagtet Selvlyden saaledes i Nutiderne for det meste er *i*, og i Datiderne *o*, saa skjönnes dog, ved Sammenligning med Islandsk, at dette egentlig er *A*-klassen i Angélsaksisk; angels. hatian svarer neml. til isl. *hata* (at hade), sómnian (samnian) til *samna*, *safna* (at samle), talian til *tala* (at tale,) genyðerian til *niðra* (fordömme, rive ned), o. m. fl. Aarsagen hvorfor *a* er blevet til *i* har vel blot været, at man vilde undgaa Endelserne: *a-e*, *a-an*, *a-að*, hvilke Islænderne derimod undgaa ved Bortkastelse af den ene Selvlyd; men at *a* er bleven til *o* i Datidsf. er vel blot fordi det har haft den dybe Lyd, som vi betegne med dobbelt *aa*, Svenskerne med *å*. At dette *o* i Fl. ofte bliver til *e* (*edon*), som: ic scávode, ve sceávedon, er ganske overensstemmende med hvad man ovenfor vil have bemærket (ved heáfod, vundor, ealdor, heofon og ved Endelserne *or* og *ost* i Tillægsordenes Grader), nemlig at *o* i en Endestavelse ved Ordets Forlængelse enten forandres til *e*, eller rent bortfalder, men dette sidste kunde ikke finde Sted her, da 1. og 2. Klasse derved skulde sammenblandes. I 2. og 3. Pers. i Nut. og i den byd. M. har man den oprindelige Selvlyd *a*, saasom: ceárast ɔ: *curas* ceárað ɔ: *curat* (bekymrer, kjærer sig om); ne ceára þú *noli curare* (quasi: *ne cura-to*), þolast, þolað *ταλᾳς*, *ταλᾳ* (taaler), þola (þú) *ταλα* (*συ*), borast, borað ɔ: *foras*, *forat* (du, han borer).

30. §. Til *anden Klasse* höre de indvirkende Gjerningsord, som afledes af de gjenstandslöse af anden Böjningsmaade, saasom: fyllan *fælde* af feallan *falde*, drencan ell. drencean *skjænke for en*, *beruse* af drincan *drikke*, bætan *bidsle* af bítan *bide*, veccan *vække* af væcan *vaagne*,

opstaa,

opstaa, saa og de allerfleste der komme af Navneord og Tillægsord, uden at have *i* til Kjændebogstav (ti disse höre til förste Klasse); saasom: ræpan *lænkebinde* af ráp *Reb*, rihtan *rette* af riht *ret*, gelýfan *tro* af geleáfa *Tro*, fyllan *fylde* af full *fuld*, gebétan *böde for* af bót *Bod*.

Ved denne Klasse maa man vel mærke om Kjændebogstavet er en haard eller blöd Medlyd, i sidste Tilfælde faar den i Datiden *de* og i den lid. Tilf. *ed*, i förste derimod i Dat. *-te* og i den lid. Tilf. *-t*; de blöde ere: d, ð (eller þ), f, v, g, saa og l, m, n, r, s; de haarde ere: t, p, c, h, x og s efter andre Medlyd, saasom:

alýsan *(forlöse)*	alýsde,	alýsed
amyrran *(forfejle)*	amyrde:	amyrred
métan *(möde)*	métte	(ge-)mét
dyppan *(dyppe)*	dypte	dypt.

Var det en dobbelt Medlyd, bortkastes altid den ene, naar en anden Medlyd kommer efter, saasom: spillan, spilst, spilð, spilde o. s. v. i alle lignende Tilfælde.

Hvor det vilde blive for haardt at föje *-st* og *-ð* til den blotte Rod i Ordet, der indskydes *e* i Nutidsf., som: nemnan *nævne* nemnest, nemneð, men dette skjer aldrig i Dat., som vilde forblande den anden og förste Klasse, i dette Ord bliver derimod Dat. nemde, og den lid. Tilf. regelret nemned; de paa *ðan* (*þan*), faa intet nyt *ð* til, saasom: cyðan *bekjendtgiöre*, he cyð *han bekjendtgiör*, men i Dat. cyðde (cyþde) og i den lid. Tilf. cyðed; de paa *dan* faa i 2. Person i Nut. *tst*, 3. P. sædvanlig blot *t*, stundum findes dog og *dest*, *deð*, som: lædan *lede* þú lætst, he læt, (eller lædest, lædeð); sendan *sende* þú sentst, he sent ell. sendest, sendeð (i Dat., lædde, sende, i lid. Tilf. læded eller læd og send). Saaog scrýdan *pryde* scrýt, scrýdde, scrýd (scrýdd) ell. scrýded, i Fl. scrýdde, fédan *föde* o. desl.

De paa *tan* og *dan*, med en Medlyd foran, faa intet nyt *t* eller *d* til i Dat., f. Eks. plihtan *sætte i Fare* plihte, settan *sætte* sette, sendan *sende* sende *(sendte)*, ahreddan *rædde* ahredde *(ræddede)*. De med *c* eller *cc* forandre dette til *h* foran *t*; som: neálæcean *nærme* neálæhte, reccan, rehte.

De paa *san* faa sædvanlig *t* for ð i 3. Pers., saasom: ræsan *styrte ind paa*, ræst *(farer ind paa)*, Dat. ræsde, den lid. Tilf. ræsed.

Nogle med en dobbelt Medlyd til Kjendebogstav svare til de islandske paa *ja*, og disse faa i den bydende Maade kun enkelt Kjendebogstav, men derimod Endelsen *e*, som: settan (isl. *setja*), sete *sæt!* saaog lecgan *lægge* (lede, geled), byd. lege *læg!* hvilket synes at vise, at den islandske Form er den oprindelige. De fleste af disse höre til 3:die Klasse som secgan *sige*, sege *sig!* eller til 2:den Böjningsmaade, som: licgan *ligge*, lige *lig!* biddan *bede*, bide *bed!* hebban *hæve*, hefe *hæv!*

Nogle gaa baade efter 1. og 2. Klasse, saasom: leofian og lybban (libban) *leve*, hogian og hycgan *tænke*, folgian og fyligan (ell. fyligean) *fölge*, dog ere Formerne efter denne Klasse sædvanligere i de Tilfælde, hvor den förste Klasse forandrer *a* til *i*; f. E.

frems. Nut.	ic lybbe	*bet. Nut.*	lybbe	*personlöst*	lybban
	þú leofast		lybbon		lybbenne
	he leofað	*Dat.*	leofode		lybbende
	ve, ge, hí lybbað		leofodon (edon)		(ge)leofod.
Dat.	leofode-st	*byd.*	leofa!		
	leofodon (edon)		lybbad		

Isteden for leofast og dertil hörende Former findes og lyfast o. s. v. Paa Islandsk har *èk lifi* ogsaa i den lid. Tilf. eller rettere Biformen (Supin.) *lifat*.

I övrigt maa man vogte sig for at forblande dem paa *ean* (ɔ: *jan*) med dem paa *ian* (ɔ: *i-an*), da *i* er en bestemt og væsentlig Selvlyd, kommet isteden for *a*, men *e* er et ubetydeligt indskudt *j*, der ifölge den vaklende Retskrivning udelades eller indskydes ganske i flæng efter *c* og *g*; som: veccan eller veccean *vække*, reccan eller reccean *fremsætte*, *udvikle*: af dem paa *ean* hörer intet til 1:ste Klasse; men de paa *ian* höre alle did, som: vacian *vaage*, pluccian *plukke* o. desl.

31. §. *Tredie Klasse* indeholder ikke mange flere regelrette end de alt anförte.

Den har ellers den Egenhed at dens lid. Tilf. altid sammentrækkes, hvad enten Kjændebogstavet fordrer Endelsen *d* eller *t*; som: gedvellan *forvilde* gedveald, bycgan boht. Secgan mister sit *g* foran *d*, og kommer til at hede sæde, sædon i Dat., sæd i den lid. Tilf.; hvorvel *sægde*, *sægd* ogsaa findes.

Ordet habban *at have* stemmer vel meget overens med lybban, men er dog mere uregelret, da det tillige tjener som Hjælpeord, vil jeg opstille det helt.

Fremsættende		*Betinget*		*Personlöst*	
Nut. ic	habbe (hafa)	*Nut.*	habbe (hæbbe)	*Nut.*	habban
þú	hæfst (hafast)		habbon	*Navnef.*	habbenne
he	hæfð (hafað)	*Dat.*	hæfde	*Tilf.*	hæbbende
ve, ge, hí	habbað (hafiað)		hæfdon		hæfd.
Dat.	hæfde-st	*byd.*	hafa		
	hæfdon		habbað (e)		

Saaledes og det nægtende nabban *ikke have*. Dette habban vogte man sig vel for at blande med hebban (hóf) *at hæve*, *löfte*, som hörer til anden Böjn.

Ordet villan har i 2. Pers. vilt, i Dat. volde, i övrigt gaar det som syllan; kun at det neppe forekommer i lid Tilf. Saa og nyllan *ikke ville*, nolde.

32. §. Nogle uregelrette Ord have ikke blot Omlyd i Datiden, men ogsaa i Nutiden, der tillige bliver enstavelset, og kommer til at ligne den anden Böjningsmaades Datid meget; de svare til dem, som jeg i förste Udgave af min Vejledn. til det Isl. (S. 122) har antaget for tredie Klasse; men da deres Antal neppe i noget af de got. Sprog overstiger en halv Snes, og de tillige indbyrdes afvige fra hinanden; saa antages de vel rettest for afvigende. De oversees af fölgende:

fremsættende Nutid.,				*Datid.*	*bet. Nut.*	
1. can,	2. cunne / canst	Fl.	cunnon	cuðe	cunne	*kjender*
an	(unne)		unnon	uðe	unne	*under*
mæg	miht / meaht		mágon	meahte / mihte	máge	*kan*
áh	áge		ágon	áhte	áge	*ejer*
vát	vást		viton	viste	vite	*véd*
nát	nást		nyton	nyste	nyte	*véd ikke*
mot	most		moton	moste	mote	*maa*
þearf	þearft / þurfe		þurfon	þorfte	þurfe	*behöver*
dear	(durre)		durron	dorste	durre	*tör*
sceal	scealt		sculon	sceolde	scyle	*skal.*

Dat. böjes som sædvanlig, f. E. cuðe, cuðest, cuðe, Fl. cuðon; og den beting. Dat. er altid lig den fremsættende, undtagen i Enkts. 2. Pers., som intet *st* modtager.

De fleste af disse bruges som Hjælpeord, og nogle af dem ere ufuldstændige; i det mindste har jeg ikke kunnet finde sceal og mot i den personlöse Maade; den er ellers lig Nutidens Flertal, blot med forandret Endelse, f. Eks. cunnan, unnan, mágan ágan o. s. v. De fleste synes og at fattes den lid. Tilf. *can* har cuð, gecuð; *an*, geunnen.

Af vitan findes og i Dat. visse (isl. *vissi*), i den personlöse M. vitan, vitanne; vitende og viten (Luc. 12, 2) som Tilf. foruden vitod, der egentlig

er Biform. Bydende bruges vite! Fl. vitað! (vite ge!).

Anden Böjningsmaade

33. §. indbefatter alle egentlig lukte eller urene Gjerningsord; imidlertid er det ikke Kjændebogstavet, men den förste Stavelses Selvlyd, der udgjör Grunden til disses Underinddeling i de gotiske Sprog, der heri synes at skille sig betydelig fra de trakiske, f. Eks. sigan *synke*, *dale* har i Dat. sáh, Fl. sigon, men fleógan *flyve* har fleáh, i Fl. flugon, bindan har band, bundon, men standan har stód, stódon, uagtet her er samme Kjændebogstav (*g* og *nd*); men vrítan *skrive* vrát vriton og arisan *staa op* arás, arison ligesom sigan, skjönt de have ganske forskjellige Kjændebogstaver (*g*, *t* og *s*), efterdi Hovedstavelsens Selvlyd i alle tre er den samme (*í*). Men i Latinen gaar *lædo* ligesom *ludo* og *lingo* ligesom *jungo*; der inddeles altsaa de lukte (urene) saavelsom de aabne (rene) Gjerningsord efter Kjændebogstavet. Imidlertid behöver Selvlyden ikke at være ganske den samme, f. Eks. lúcan *lukke* faar i Dat. leác Fl. lucon, lid. Tilf. locen, aldeles ligesom leógan *lyve* faar leág, lugon, logen, skjönt de have forskjellig Selvlyd (*ú* og *eó*); man inddeler dem derfor med rette ikke egentlig efter den Selvlyd, de have i förste Pers. eller i den personlöse Maade, der altid er det samme i denne Böjningsmaade, men efter den de modtage ved Omlyd i Datiden og den lid. Tilf.

Efter denne Grund inddeles de vel allerrettest i 6 Klasser, der oversees af fölgende.

Nutiden	Datiden	Flert.	Tillægsf.
{ 1. *Kl.* ic finde (*finder*)	fand	fundon	funden
{ 2. — trede (*træder*)	træd	trædon	treden
{ 3. — bite (*bider*)	bát	biton	biten
{ 4. — læte (*lader*)	let	leton	læten
{ 5. — beóde (*byder*)	beád	budon	boden
{ 6. — grafe (*graver*)	gróf	grófon	grafen.

De ere her ordnede efter deres indbyrdes Sammenhæng og Forhold, og svare paa fölgende Maade til de tyske hos Adelung, og de mœsogot. hos Zahn, samt til de isl. i den sv. Udg. af min Vejl.

De angels.	*de isl.*	*Zahn*	*Adelung*
1. *Klasse*	1. bind	4. binda	1. befehle
2. —	2. gef	3. giba	
3. —	3. bit	1. greipa	3. beisse
4. —	4. læt		2. lasse
5. —	5. flýg	5. biuga	4. biege
6. —	6. gref	2. graba	5. grabe.

I min Isl. Vejledning förste Udgave ordnede jeg dem især efter Adelung, men da Sprogets indre Lighedsregler uden Tvivl bör foretrækkes for ethvert Hensyn, har jeg ikke betænkt mig paa her at afvige derfra, og antage den Fölge, som i alle de beslægtede Sprog, ogsaa i Islandsk, vil være den rigtige. Man kunde gjærne regne hver to af dem sammen, saa at man fik tre Klasser her ligesom i 1. Böjningsmaade, men to Afdelinger i hver, den ene bestandig med ny Omlyd i Flert. og Tilf., den anden overalt med samme Omlyd i Fl. som i Enk. af Datiden, og det en lang og haard Selvlyd, samt uden Omlyd i den lidende Tilf., ligesom i Nutidens förste Pers., dersom derved vandtes noget; men at inddele disse Ord efter andre Grunde: saasom efter Selvlydens Lighed eller Ulighed i den lid. Tilf. og Datiden, ell. deslige, bringer dem i en ganske forstyrret Orden, hvorved de mest ulige komme i samme Klasse.

34 §. Den anden Böjn. forhöjer Selvlyden i 2. og 3. P. af Enk. i Nutiden ligesom i Tysk, men aldrig i den förste saaledes som i Islandsk; her kan man altsaa söge den oprindelige Form i förste Person, saasom: tere tyrst tyrð (*river*)
ɔ: *tero teris terit*

Forhöjningen er den sædvanlige: at langt *a* bliver *æ* kort *a* til *e* (eller *y*), *e* samt kort *ea* og *u* til *y* (el-

ler svagt *i*), *ú* eller *eó* til ý (eller haardt *i*) *ó* til *é*. Dog finder man og Endelsen udvidet til *est*, *eð* og Selvlyden beholdt, hvilket vel er en Lævning af de forskjellige Stammers Sprogarter, saasom: ic stande, þú stenst ell. standest, he stent ell. standeð.

Angaaende Kjændebogstaverne *d*, *t*, *s* gjælder samme Regler her, som ved förste Böjningsmaades anden Klasse (§. 30) ere anförte, saasom: ic ete, þú ytst, he yt; ic ríde, he rít, rídeð; ic cveðe, þú cvyst, he cvyð; ic, ceóse, þú cýst, he cýst.

I Datiden endes den 2:den P. paa *e*, og antager i Hovedstavelsen samme Selvlyd som Flert. og den beting. Dat., f. Eks. ic fand *jeg fandt*, þu funde *du fandt*; ic æt *jeg aad*, *spiste*, þu æte o. s. v. Undertiden finder man ogsaa *st* hængt til, som fundest, men det er sjældent og uægte. Endelsen *e* svarer til det isl. *ir*, som dog ikke findes uden i den beting. Datid, saasom: *þú fyndir*, *ætir* o. desl.

Den byd. Maade endes ligesom i 1:ste Böjns. 2. og 3. Klasse paa den blotte Medlyd, som er Kjændebogstav, undtagen hvor denne er dobbelt, og svarer til den islandske Form med enkelt Medlyd og *i* (*j*); ti disse modtage igjen den enkelte Medlyd og Endelsen *e* i den bydende Maade, saasom: gyfan *give*, gyf! men sittan *sidde* (isl. *sitja*) site! hebban *hæve* (isl. *hefja*) hefe! Derimod synes ingen Omlyd at finde Sted her som i Tysk, skjönt den findes i Nutiden, som cum *kom!* he cymð cveð *sig!* he cvyð, slap *sov!* he slæpð, dog findes slyh *slaa!* af sleán og sýh *se!* af seón.

Enstavelsesord, som komme til at endes paa en Selvlyd, tilföje *h*, og de paa *g* forandre dette for det meste til *h*, hvor det vilde komme til at slutte Ordet, hvilket er sædvanligt overalt i Sproget; f. Eks. þveán (isl. *þvá*) *at to*, byd. þveáh *to!* Dat. þvóh *toede*; leán (isl. *lá*) *at laste*, bet. Nut. leah, *Dat.* lóh, Fl. lógon; stígan *at stige*, Dat. stáh; dúgan *at du*, Dat. deáh, o. desl.

35 §. Til Böjningsmönstre maa tjene byrnan *brænde (ardere)*, etan *spise*, vritan *skrive*, lætan *lade*, beódan *byde*, bacan *bage*.

	1 Klasse	2 Klasse	3 Klasse
	Den fremsættende Maade		
Nut. Enk. 1.	byrne	ete	vríte
2.	byrnst	ytst	vríst
3.	byrnð	yt	vrít
Fl. 1. 2. 3.	byrnað (e)	etað (e)	vrítað (e)
Dat. Enk. 1.	barn	æt	vrát
2.	burne	æte	vrite
3.	barn	æt	vrát
Fl. 1. 2. 3.	burnon	æton	vriton
	Den betingede Maade		
Nut. Enk.	byrne	ete	vríte
Fl.	byrnon	eton	vríton
Dat. Enk.	burne	æte	vrite
Fl.	burnon	æton	vriton
	Den bydende Maade		
Nut. Enk.	byrn	et	vrít
Fl.	byrnað (e)	etað (e)	vrítað (e)
	Den personlöse Maade		
Nutid.	byrnan	etan	vrítan
Navnef.	byrnanne	etanne	vrítanne
handl. Tillf.	byrnende	etende	vrítende
lidende Tilf.	burnen	eten	vriten

	4 *Klasse*	5 *Klasse*	6 *Klasse*
	Den fremsættende Maade		
Nut. Enk. 1.	læte	sceóte	bace
2.	lætst	scýtst	bæcst
3.	læt	scýt	bæcð
Fl. 1. 2. 3.	lætað (e)	sceótað (e)	bacað (e)
Dat. Enk. 1.	let	sceát	bóc
2.	lete	scute	bóce
3.	let	sceát	bóc
Fl. 1. 2. 3.	leton	scuton	bócon
	Den betingede Maade		
Nutid. Enk.	læte	sceóte	bace
Fl.	læton	sceóton	bacon
Datid. Enk.	lete	scute	bóce
Fl.	leton	scuton	bócon
	Den bydende Maade		
Enk. 2.	læt	(sceót)	(bac)
Fl. 2.	lætað (e)	sceótað (e)	bacað (e)
	Den personlöse Maade		
Nutid.	lætan	sceótan	bacan
Navnef.	lætanne	sceótanne	bacanne
handl. Tilf.	lætende	sceótende	bacende
lidende Tilf.	læten	scoten	bacen.

36. §. Til *den förste Klasse* höre de Ord, der have et kort *i* foran Kjendebogst. *nn*, *ng*, *nc*, *nd*, *mb*, *mp*, hvilke alle faa i Dat. et kort *a* (*o*) og i lid. Tilf. *u*; saa og de der have kort *e* eller *eo* foran Kjendebogstaverne *ll*, *lg*, *lt*, *rp*, *rf*, *rg* o. desl. hvilke faa i Datiden kort *ea* (*æ*) og i lid. Tilf. *o*; saasom:

personl. 3.	*Nut.*	*Dat.*	*Fl.*	*lid. Tilf.*	
vinnan	vinð	van	vunnon	vunnen	*krige*
spinnan	spinð	span	spunnon	spunnen	*spinde*
onginnan	onginð	ongan	ongunnon	ongunnen	*begynde*
bindan	bint	band	bundon	bunden	*binde*
vindan	vint	vand	vundon	vunden	*dreje*
grindan	grint	grand	grundon	grunden	*male*
singan	singð	sang	sungon	sungen	*synge*
svingan	svingð	svang	svungon	svungen	*slaa*
vringan	vringð	vrang	vrungon	vrungen	*presse*
drincan	drincð	dranc	druncon	druncen	*drikke*
svincan	svincð	svanc	svuncon	svuncen	*slide*
gelimpan	gelimpð	gelamp	gelumpon	gelumpen	*hænde*
yrnan	yrnð	arn	urnon	urnen	*löbe*
gyldan	gylt	geald	guldon	golden	*betale*
sveltan	svylt	svealt	svulton	(svolten)	*dö*
svelgan	svylgð	svealh	svulgon	svolgen	*svælge*
belgan	bylgð	bealh	bulgon	bolgen	*vredes*
delfan	dylfð	dealf	dulfon	dolfen	*grave*
helpan	hylpð	healp	hulpon	holpen	*hjelpe*
berstan	byrst	bærst	burston	borsten	*briste*
þerscan	þyrscð	þearsc	þurscon	þorscen	*tærske*
hveorfan, hvyrfan	hvyrfð	hvearf	hvurfon	hvorfen	*dreje sig*
hverfan	hverfð	hværf			
steorfon	styrfð	stærf	sturfon	storfen	*dö*
veorpan	vyrpð	vearp	vurpon	vorpen	*kaste*
beorgan	byrgð	bearh	burgon	borgen	*bjerge.*

Datidsformerne paa *æ* for *ea* ere blot ubetydelige Forskjelligheder fra senere Tider, da Udtalen forvanskedes, ligesom man og finder *ongon*, *bond*, *song*, *gelomp* o. desl. for *ongan*, *band* o. s. v.

Af de sidst opstillede forekomme mange Former i den personlöse Maade og i Nutidens 1. Pers.; dog synes *e* at være den egentlige Selvlyd naar *rs* fölger paa, men *eo* naar *r* med et stumt Bogstav kom-

mer efter. Dog findes ofte *vurpan* for *veorpan*, o, desl. ligesom og i andre Ord i Sproget, som: sveord og svurd *Sværd*, veorþ og vurþ *Værd*, sceolðn og sculon *skulle* o. desl.

Her maa man vel mærke sig Ordet veorþan *blive, vorde*, der bruges som Hjælpeord, og ligesom adskillige Ord af de andre Klasser ombytter ð (þ) med *d* i visse Former.

Nut. Enk.	ic veorþe	*bet. Nut.*	veorþe (*vurðe*)
	þú vyrst		veorþon
	he vyrð	*Dat.*	vurde
Fl.	veorþað		vurdon
Dat. Enk. 1.	vearð	*byd. Enk.*	veorð
2.	vurde	*Fl.*	veorþað (*e*)
3.	vearð	*persl. Nut.*	veorþan
Fl.	vurdon	*Navnef.*	veorþanne
		handl. Tilf.	(veorþende)
		lid. Tilf.	(ge)vorden

37. §. Den *anden Klasse* indbefatter de Ord, der have langt *e* og *i* (dog ikke *é* og *í*) til Selvlyd foran et enkelt Kjendebogstav; de antage meget naturligen et langt *a* i Datiden hos Islænderne og de fleste andre gotiske Folkefærd, men i Angels. bliver dette lange *a* efter Sprogets sædvanlige Overgangsregler til *æ*, saasom:

personlöst	3. *Nut.*	*Datiden*	*lid. Tilf.*	
fretan	fryt	fræt-on	freten	*fortære*
genesan	(genyst)	genæs-on	genesen	*komme sig*
sprecan	sprycð	spræc-on	gesprecen	*tale*
metan	(myt)	mæt-on	meten	*maale*
biddan	bitt	bæd-on	beden	*bede*
sittan	sitt	sæt-on	seten	*sidde*
licgan	lið	læg-on	legen	*ligge*
ongitan	ongit	ongeat-on	ongiten	*forstaa*
gifan	gifð	geaf-on	gifen	*give*
bredan	bryt	bræd brudon	broden	*flette*

personlöst	3. Nut.	Datiden	lid. Tilf.	
brecan	brycð	bræc-on	brocen	*brække*
beran	byrð	bær-on	boren	*bære*
teran	tyrð	tær-on	toren	*rive*
scerań	scyrð	scær-on / scear-on	scoren	*skjære*
stelan	stylð	stæl-on	stolen	*stjæle*
niman	nimð	nam-on	numen	*tage.*

Uregelret er: geseón *at se*, gesýhð, geseah, Fl. gesávon, geseven eller gesegen Fl. gesene, og byd. geseoh eller gesýh. Her findes og et Ord, der forandrer ð (þ) til *d* i samme Tilfælde som *veorðan*, men ellers gaar regelret som *etan*, *tredan* o. s. v., nemlig cveðan *sige*, altsaa ic cveðe, þú cvyst, he cvyð, og i Dat. ic cvæð, þú cvæde, he cvæð, Fl. cvædon, beting cveðe, Dat. cvæde, byd. cveð! cveðað (e).

Desuden hörer endnu herhen Hjælpeordene vesan og beón *at være*.

Frems. Nut.	1. eom	*Beting. Nut. Enk.*		sý (seó sig)
	2. eart		*Fl.*	sýn
	3. is (ys)	*Dat. Enk.*		være
	Fl. synd (syndon)		*Fl.*	væron
Datid. Enk.	1. væs	*Byd. Nut. Enk.*	2.	ves
	2. være		*Fl.* 2.	vesað (e)
	3. væs	*Personlöst Nut.*		vesan-ne
	Fl. væron	*handl. Tilf.*		vesende
		lid. Tilf.		(gevesen)
Frems. Enk.	1. beó	*beting. Enk.*		beó
	2. byst		*Fl.*	beón
	3. byð	*byd. Enk.*		beó
	Fl. beóð		*Fl.*	beóð (beó)
		persl.		beón
			(to)	beónne
				beónde

Af dette Gjerningsord findes blot Nutidsformen, hvilken ofte bruges som Fremtidsform til *eom;* men

da det aabenbare er et andet Ord, har jeg heller villet opstille det adskilt.

38. §. *Tredie Klasse* indbefatter alle de Ord med et haardt *i (í)*, der svarer til det tyske *ei* og hollandske *y*, f. E. rídan, holl. *ryden*, t. *reiten*. Den er overmaade regelret, og det synes som Selvlyden blot i Datidens Enk. forandredes til *a* i 1. og 3. Pers.; men i Grunden forandres den betydelig derved at *í* mister Stregen, og antager Udtalen af det svage eller dybe *i*, som i *vis*, *til* o. desl., der nærmer sig meget til *e*, hvilket skjönnes af de enkelte Steder, hvor man finder disse Ord skrevne med behörig Aksent, som og af Overensstemmelse med alle andre gotiske Sprog især Islandsk; f. Eks. i alle *Nutider*:

	frems.		*beting.*	*byd.*	*persl.*	*Tilf.*
	ic ríde	he rít	ic ríde	ríd	rídan	rídende
isl.	*ríð*	*ríðr*	*ríði*	*ríð*	*ríða*	*ríðandi*
t.	*reite*	*reitet*	*reite*	*reit*	*reiten*	*reitend*

i *Datiderne* derimod:

	rád	Fl. ridon	ride	——	——	riden
isl.	*reið*	— *riðu*	*riði*	——	——	*riðinn*
t.	*(ritt)*	— *ritten*	*ritte*	——	——	*geritten*

Ja endog i nyere Engelsk gives mange Lævninger af denne Selvlydsforandring, saasom: *rise* staa op *risen* opstaaet (læs *rejs*, *rissen*); jeg har derfor ikke gjort mig nogen Betænkning her at anvende de virkelig höjst nödvendige Aksenter regleret efter Islandsken. Som flere Eksempler kan man mærke sig:

besvícan	besvícð	besvác	besvicon	besvicen	*forföre*
stígan	stíhð	stáh	stigon	stigen	*stige*
bídan	bídeð	bád	bidon	biden	*bie*
slítan	slít	slát	sliton	sliten	*sönderslide*
drífan	drífð	dráf	drifon	drifen	*drive.*
grípan	grípð	gráp	gripon	gripen	*gribe*
arísan	aríst	arás	arison	arisen	*staa op*
scínan	scínð	{ sceán / scán }	scinon	scinen	*skinne.*

Saa og: gnidan *gnide*, gevitan *forlade*, hnigan *böje sig*, vlitan *se*, vriðan *knytte*, liðan *sejle*, sniðan *skjære*, der dog ombytte ð med *d* i oven angivne Tilfælde.

Da det ikke var ganske almindeligt at bruge Aksenter, finder man efter en anden Retskrivning ogsaa ofte det svage *i* betegnet med *y*, som: *arisan*, *arist*, *aras*, *aryson*, *arysen* o. s. v.

39. §. *Fjerde Klasse* indbefatter kun faa med Selvlyden *e* i Datiden, men flere hvor den er bleven til *eó*; man kunde vel og bekvemt henföre dem med *eó* til sjette Klasse med *ó*; men da de dog altid udgjöre en Underafdeling, og efter andre germaniske Sprog höre til denne Klasse, der ogsaa uden dem bliver uforholdsmæssig lille, saa synes det best at anvise dem Plads her.

ondrædan	ondræt	ondred-on	ondræden	*frygte*
hátan *)	hæt	het-on	háten	*byde*
slapan	slæpð	slep-on	slapen	*sove*
hón (hangan)	ic hóh he héhð	heng-on	hangen	*ophænge*
onfón	ic onfóh he onféhð	onfeng-on	onfangen	*modtage*
blávan	blævð	bleóv-un	bláven	*blæse*
cnávan	cnævð	cneóv-un	cnáven	*kjende*
crávan	crævð	creóv-un	cráven	*gale*
sávan	sævð	seóv-un	sáven	*saa*
svapan	svæpð svapeð	sveóp-un	(svapen)	*feje*
gróvan	grévð	greóv-un	gróven	*gro*
róvan	révð	reóv-un	(ge)róven	*ro*
veaxan	þú vyxt he vyxð	veox-on	veaxen	*vokse*
beátan	beáteð	beót-on	beáten	*slaa*

*) Naar det betyder *hede* faar det i Datiden *hátte* ɔ: *hed* ell. *hedte*.

healdan	hylt / healdeð	heold-on	healden	*holde*
vealdan	vylt / vealde	veold-on	(ge)vealden	*styre*
feallan	fylð	feoll-ón	(ge)feallen	*falde*
veallan	vylð / vealleð	veoll-on	(ge-veallen)	*syde.*

Aldeles Uregelrette ere: **gán** *at gaa* og **dón** *at gjöre.*

gán / gangan	ic gá / ic gange	he gæð / ve gáð	eóde eódun	á-gan / gangen	ga! / gang	*gaa*
dón	ic dó	he déð / ve dóð	dyde dydon	gedon	dó!	*gjöre*
búan		(býð)	búde búdon	gebúen		*bo.*

40. §. *Femte Klasse* er overmaade regelret ligesom den tredie, med hvilken den og stemmer meget overens:

hreóvan	hrývð	hreáv hruvon	hroven	*fortryde*
ceóvan	cývð	ceáv cuvon	(ge)coven	*tygge*
scúfan	scýfð	sceáf scufon	scofen	*skubbe*
gebúgan	gebýgð	gebeáh gebugon	gebogen	*bukke*
belúcan	belýcð	beleác belocen	belocen	*indelukke*
þeón	þýhð	þeáh þugon / þungon	geþogen / geþungen	*trives*
vreón	vrýhð	vreáh vrugon	vrogen	*bedække*
fleón / fleógan	flýð	fleáh flugon	flogen	*fly* / *flyve*
teón / teógan	týhð	teáh tugon	getogen	*drage*

seóðan *kaage* forandrer sitt ð til *d* i samme Tilfælde som ovenfor er anfört ved **veorðan, cveðan, sníðan.** Men de med Kjendebogstavet *s* forandre det i samme Tilfælde til *r*, saasom:

ceósan	csýt 1. 3.	ceás	a. cure	Fl. curon	gecoren	*vælge*
forleósan	-lýst	-leás	-lure	-luron	forloren	*tabe*
hreósan	hrýst	hreás	hrure	hruron	gehroren	*styrte*

I övrigt finder man i Nutidens 1. og 2. Person meget ofte *i*, hvilket blot er Retskrivningsforskjel,

hvorved man har villet udtrykke det haarde ý uden Streg over, saasom: *cist*, *vrihð* o. desl., ligesom man omvendt i 3. Klasse finder y for svagt *i* saavel i Datidens 2. Pers. i Enk. og hele Flert. som i den beting. Dat. og den lid. Tillægsform efter samme Retskrivning.

41. §. *Sjette Klasse* er ogsaa temmelig regelret og overensstemmende med den 2. og 4. saasom:

viðsacan	-sæcð	-sóc-on	viðsacen	*benægte*
scafan	scæfð	scóf-on	scafen	*skrabe*
faran	færð	fór-on	faren	*fare*
sleán	slyhð	slóh slógon	slegen	*slaa*
þveán	þvyhð	þvóh þvógon	þvegen	*to*
standan	stent	stód-on	(ge)standen	*staa*
cuman	cymð	com-on	cumen	*komme*
hebban	hefð	hóf-on	hafen	*hæve.*

Det sidste Ord har de to Egenheder, at det ligesom biddan sittan o. desl. svarer til de isl. pa *ja* (*hefja*), og faar derfor *e* til i den bydende Maade; hefe! bide! site! samt at det ligesom lybban o. fl. forandrer Kjændebogstav.

Med faran, maa ikke forblandes *féran*, som svarer til isl. *færa* d. *före*, men ofte bruges om *at flytte, före sig selv* altsaa enstydigt med *faran*. Det gaar fuldstændig og regelret efter 1. Böjns. 3. Klasse.

Endnu et uregelret Ord er sverian *sværge*

Fremsætt.	*Beting.*	*Personlöst.*
Nut. ic sverige	*Nut.* sverige	*Nut.* sverian
þú sverast	sverion	*Navnf.* sverigenne
he sverað (svereð)	*Dat.* svóre	*handl. Tf.* sverigende
ve sveriað (e)	svóron	*lid. Tf.* gesvoren
Dat. svór-e (sverede)	*byd.* svera (svere)	
svóron	sveriað	

Hjælpe-

Hjælpeord og andre Arter af Gjern.

42. §. *Fremtidsformen* er i Angels. den samme som Nut. uden nogèt Hjælpeord, f. E. *Joh.* 16. 2. Hí dóð eóv of gesamnungum, ac seó tíd cymð þæt ælc þe eóv ofslyhð, vénþ þæt he ðenige gode. *De skulle uddrive eder af Synagogerne; ja den Tid skal komme at enhver som ihjelslaar eder, skal mene at han gjör Gud en Tjeneste.* Ligesaa i den betingede Maade, f. E. (*Alfriks Breve* 1, 3.) Ic trúvige þeah þæt sum vurðe abryrd þurh god, þæt hine lyste gehýran þá hálgan láre ɔ: *jeg haaber dog at en eller anden skal blive ansporet af Gud, (saa) at han skal* (ɔ: og) *faa Lyst til at höre den hellige Lære.* Ordene ic ville, sceal, o. s. v. have snarere egne og temmelig klare Bibegreber af *Villie, Pligt, Befaling*, end egentlig af *Tid*, hvorvel de og undertiden omskrive Fremtidsformen.

Förnut. (perfectum) dannes med hæbbe og *Fördatiden (plusqvamperfectum)* med hæfde, f. E. ic hæbbe, hæfde gesæd, *jeg har, havde sagt.* Þá hig hæfdon hýra lofsang gesungenne ɔ: *da de havde sungen deres (sin) Lovsang.* Men ofte uddrykkes ogsaa dette Tidsforhold med den sædvanlige Datidsform uden Hjælpeord, f. E. (*Alfr. Br.* 1, 7.) and þæt hí didon þurh ðæs deofles láre, þe hvílum ær Adam forlærde ɔ: *og det gjorde de efter Djævelens Indskydelse, som en Stund tilforn havde forfört Adam.* Dette hel simple Udtryk er aldeles misforstaaet i Wilkins leges Anglosax. pag. 162, hvor det oversættes saaledes: *et ut per Diaboli instinctum agerent tamdiu, antequam Adam seductus erat (!)* And þá ðá he fæste feóvertig daga *og da han havde fastet fyrretyve Dage.*

Lideformen udtrykkes derimod i alle Tider og Maader ved Omskrivning, nemlig i Nut. med eom eller veorþe, i Förnut. med eom (vorden), i

Fremt. med beó eller sceal beón, Dat. med væs, vearð, Fördatiden med væs (vorden) omtrent ligesom i Tysk.

Her bör og anmærkes adskillige andre Omskrivninger med Hjælpeordene. *Eom* med Navneformen udtrykker saaledes et Slags Pligt, saasom he is tó lufigenne *han er at elske*, *bör elskes*, med den handl. Tillægsform udtrykker det en bestemt Tidspunkt ligesom i Engelsk, f. E. Nú þú þus glædlice tó us sprecende eart, *nu da du (just) taler saa muntert med os.* He mid him sprecende væs *han talte just med ham* (eng. *I am speaking, he was speaking* o. desl.) Heó mid þám healfan dæle beforan þám cyninge farende væs, svylce heó fleónde være *Hun (Thamyris) drog med den halve Del (af Hæren) foran Kongen* (ɔ: *Kyros*), *som om hun flyede.* (Oros. 2, 4.). Ic gá rædan, *jeg skal til at læse* o. desl.

43. §. *Lideformede Gjerningsord (deponentia)* kan dette Sprog ikke have, efterdi det ingen Lideform har; men *upersonlige* gives her mange, f. E. dagian *dages*, rinan *regne* o. desl., hvilke dog ingen andre Egenheder have, end den at de blot forekomme i 3. Pers., f. E. hit rinð *det regner*. Nogle af disse blive dog paa en Maade personlige, derved at de tage Subjektet til sig i en afhængig Forholdsform, saasom: me þincð, þe þincð, him þincð, o. s. v. *mig, dig, ham tykkes, synes* (eng. *methinks*), him gedafenode *han burde* o. desl.

Andre modtage vel alle Personer, men betegne en Gjerning, der ligesom er indsluttet i Subjektet, disse faa Navn af *gjenstandslöse (intransit. v. neutra)*, f. E. slidan *snuble, glide* (eng. *to slide*), svimman *svömme* (eng. *to svim*). Nogle af disse udfordre alligevel at Stedordet af samme Person som er Subjekt tilföjes i en afhængig Form, för Tanken udtrykkes fuldstændig, f. E. ic me reste *jeg hviler (hvilede) mig*, he hine reste *han hvi-*

lede sig o. s. v. Men ej heller disse adskille sig i Böjningen fra de sædvanlige.

---

5. *Smaaordene.*

44. §. De Ordklasser, man indbefatter under denne almindelige Benævnelse, nemlig Biord, Forholdsord, Bindeord og Udraabsord, modtage ligesaa lidet her som i andre gotiske Sprog nogen egentlig Formböjning, som kan henregnes under Formlæren. Af Biordene modtage mange Gradforhöjelsen, hvilken sædvanlig tilkjendegives ved Endelserne *e*, *or*, *ost*, f. E. hrædlice *hastig*, hrædlicor, hrædlicost, eller med bortkastet *r* i den höjere Grad og med blot *st* (*est*) i den höjeste, f. E. lange, leng, lengst. Se herom Læren om Tillægsordenes Gradforhöjning §. 16. Man maa vel vogte sig for at forblande denne Biordenes höjere Grad med Tillægsordenes dertilsvarende i Intetkjönnet; Biordenes endes altid paa *or* eller uden *r*, Tillægsordenes altid paa *re*, f. E. af de to anförte Ord hrædlicre, lengre. Alle övrige Forandringer af disse Ord gjöre dem til ganske ny Udtryk, ere altsaa ikke at betragte som Böjninger, men som Afledninger eller Sammensætninger, f. E. út, úte, utan, b-utan, ymb-utan o. s. v. Disse maa altsaa opsöges i Ordböger, men om deres Dannelse tales i næste Afdeling. Reglerne om Forholdsordenes Styrelse höre til Ordföjningslæren, og skulle der i Korthed blive fremsatte.

TREDIE AFDELING.

Orddannelseslære.

1. §. Denne Lære er her, ligesom i alle gotiske, slaviske, lettiske, og thrakiske ell. frygiske Sprog, af yderste Vigtighed til at erkjende Ordenes Kjön, Böjningsmaade, Herkomst og egentlige Grundbetydning, hvilket i de döde Sprog synes ligesaa uundværligt til rigtigt at forstaa og vel at oversætte dem, som i de levende til smagfuldt at skrive og berige dem. Forsömmelsen af denne Materie har derfor og i gamle Sproglærer givet Anledning til mange besværlige og urimelige Regler, hvorved man har maattet udpille enkelte Stykker deraf, og anbringe dem overalt iblandt den övrige Materie.

2. §. Al Orddannelse skjer ved *Afledning* eller *Sammensætning*; i förste Tilfælde forandres et Ord ved Omlyd, eller ved Anbringelse af en eller flere ny Stavelser, som for sig selv allene ingen Betydning have, i sidste föjes derimod to eller flere særskildte Ord tilsammen, saa at deraf opstaar et nyt. I begge Henseender har Angels. megen Lighed med Islandsk og Tysk, dog hænder det ofte at hvad der i det ene Sprog udtrykkes ved Afledning i det andet betegnes ved Sammensætning, eller ved en ganske anden Afledsendelse, ligesom og i Formlæren det ene Sprog ofte bruger Hensynsformen, hvor det andet sætter Gjenstandsformen, det ene fordrer én Böjningsmaade det andet en anden til selvsamme Ord. Men ogsaa derfor bör man ved ethvert af disse Sprog mærke sig deres Egenheder i enhver

af disse Henseender, om man ikke vil forblande dem og forvirre sin Kundskab derom.

1. *Afledningen.*

3. §. Hensigten med Afledningen er enten at forandre et Ords Betydning, give det et modsat, nægtende, forværret Begreb o. desl. eller at forandre dets Ordklasse og Böjning, gjöre et Navneord til Tillægsord, et Stedord til Biord o. desl. Det förste skjer ved visse almindelige Forstavelser, som uden Forskjel föjes til alle eller mange Ordklasser, hvori det modsatte, nægtende o. s. v. Begreb skal udtrykkes, f. E. unsidu *Uskik*, unsýfer *smudsig* (t. *unsauber*), unsælan *löse*, unrihte *uret* (*non recte*) o. s. v. Det sidste derimod udfordrer særskildte Endelser for hver Ordklasse, som Ordet skal overflyttes til, passende til dens Böjninger og övrige Beskaffenhed, dette udtrykkes derfor ved Endestavelser, saasom: heáh *höj*, heálice *höjligen*, heán *ophöje*, heánes *Höjhed* o. desl. De förste maa derfor betragtes efter deres Betydning; de sidste efter de *Ordklasser*, hvortil de overflytte Ordene.

Forstavelser.

4. §. Nogle Forstavelser give Ordene en nægtende, forværrende eller modsat Betydning, disse ere især:

Un- (eng. og t. *un-* isl. *ó-*) f. E. uncyst *Fejl*, *Lyde* (isl. *ókostr*), unsib *Fiendskab*, *Ufred*, unclæn *uren*, unscyldig *uskyldig*, ungehýrsum *ulydig*, unaberendlic *utaalelig*, unboht *ukjöbt*, ungeboren *ufödt*, untýnan *oplukke*, unclænsian *besudle* o. m. fl.

n- (af ne *ikke*, lat. *n-* russ. *ne*) anvendes især i Stedord og Biord, f. E. nán *intet*, *ingen* (af án *ét*, *én*, ligesom isl. *n-einn*, eng. *n-one*, lat. *n-ullus* o. desl.) næfre *aldrig* (eng. *never*). Begynder Hovedordet med *h* ell. *v*, bortfalder dette, saasom: nabban *ikke have*, næs *var*

ikke: men begynder det med *vi*, sættes *y* isteden, saasom nyllan *ikke ville*.

or- (isl. *er- ör-*, af det isl. Forholdsord *úr*, gl. *or*, sv. *ur*, ɔ: *ud af*), f. E. ormód *fortvivlet*, orsorg *sikker*, orsorgnes *Sikkerhed*, *Sorglöshed*, ortrúvian *mistvivle*.

a-, *æ*- (svarer ofte til t. *er*-), f. E. avendan *forvende*, *fratage*, atýnan *aabne* (af tún t. *Zaun*), amansumian *udstöde*, avejallan *vælde ud*, ahafen *ophöjet* (t. *erhaben*), avæcan *opvaagne* (t. *erwachen*).

oð- (d. og sv. *und*-, t. *ent*- russ. *ot*-), f. E. oðyrnan *undlöbe*, oþdón *slaa ud*, *af*, oðsacan *benægte*, oðvendan *fravende* (t. *entwenden*), oðfleón *undfly* (t. *entfliehen*) o. m. fl.

mis- (isl. d. eng. *mis*-, t. sv. *miss*-), f. E. misdæd *Misgjerning*, mislic (mistlic) *allehaande*, *alskens*, mislædan *forföre*, mislícian *mishage* (isl. *mislíka*), misfón *gaar glip af* o. s. v. Dette synes at være Roden til missian, eng. *miss*, *at tage fejl*, isl. *missa*, t. *missen* ɔ: *miste*.

van- (isl. sv. d. *van*-): vanhál *vanför*, vanscrýdd *ilde klædt* o. desl. Denne Forstavelse kommer ud: Tv. af Till. vana, isl. gl. *vanr* ɔ: *som fattes*, f. E. án þing þe is vana *en Ting faltes dig*, og i Edda *handar em ec vanr* ɔ: *Haanden har jeg mist*.

and- (isl. *and*-, *önd*- t. *ant*- gr. *αντι*-), saasom: andvlit *Ansigt* (isl. *andlit*, t. *Antlitz*), (seó) andsvaru *et Gjensvar* (isl. *andsvör*), andveard *nærværende*, andsacian *fragaa* o. m. fl.

viðer- (af det isl. Forholdsord *viðr*, t. *wider*, angels. við): viðersaca *Avindsmand*, (t. *Widersacher*), viðervinna *Modstander*, viðermódnes *Vederværdighed*, viðerveard *fiendsk*, viðersacu *Modsigen*, viðersacian

modsige, *bespotte*. Denne Afledsstavelse er Roden til viðerian *modsætte sig*.

tó- er vel det sædvanlige Forholdsord, der svarer til vort *til*, eng. *to*, t. *zu*, men forekommer ogsaa ofte med en forværrende Betydning, hvor det synes at svare til den isl. Forstavelse *tor-* gr. *δυς*, f. E. toveorpan *kuldkaste*, tovendan *forstyrre*, tovriðán *fordreje*, todræfan *adsprede* o. m. desl.

for- er ligeledes det sædvanlige Forh. svarende til vort *for*, gl. isl. *for*, *fur*, siden *fyrir*, sv. *före*, *för*, men ogsaa dette giver ofte Ordene som det hænges for til en saa forværret Betydning, at det synes være et ganske andet Ord, hvilket bestyrkes af det tyske *ver-* som er saa forskjelligt fra *vor* og *für*; samt af det allemanniske *far-* forskjelligt fra *fora* (f. E. *farchoraner* ɔ: *reprobus*); saasom: forbeódan *forbyde*, fordéman *fordömme*, forcuþ *forvendt*, *fordærvet*, fordón *gjöre Endepaa*.

5. §. Andre Forstavelser tilkjendegive en Bestemmelse af Tid, Rum, Grad eller deslige: disse ere fornemmelig:

ge- (t. *ge-*, mösog. *ga-*) danner dels et slags Samlingsord, f. E. gebróðru *Brödre* (t. *Gebrüder*), gehúsan *Husfolk*, gemagas *Slægtninger*, gemacan *Mage-r*, gegylda *Gildebroder*, gevita *Medvider*, gefera *Fölgesvend*, gescý *Fodtöj*, gegadrian *forsamle*; dels giver det et indvirkende Begreb, hvorved man danner Gjern. af Navneord, f. Eks. geendian *at ende*, gescyldan *beskytte*, getimbrian *opbygge*. Men ofte synes det ingen mærkelig Nytte at gjöre, f. E. gesælð *Lyksalighed*, gelíc *lig*, gesund *sund*. Ofte er det vel blot Forögelse (augmentum) i Gjerningsordene, i hvilke det synes at tilhöre alle Datiderne (ikke blot som i Tysk, Tillægsformen); enDel af de Gjern., Lye anförer med

ge- burde vel saaledes bortfalde, som blotte Datider eller Tillægsformer af de samme Ord uden *ge-* Ofte gjör dog *ge* Betydningen figurlig isteden for sandselig, f. Eks. hŷran *höre*, gehŷran *lyde;* healdan *holde*, gehealdan *opholde*, *bevare;* fyllan *fylde*, gefyllan *opfylde* o. desl.

be- (t. *be-*) giver sædvanlig en indvirkende Betydning, f. E. behabban *omgive*, begangan *forrette*, *besörge*, behangen *behængt* (med noget), beheáfdian *halshugge*, behreóvsian *angre* o. m. desl. undertiden synes det dog og temmelig örkeslöst, f. E. belífan *blive tilovers*, *tilbage*, begyrdan *omgjorde* o. fl. Men mange af de med disse Forstavelser især *a-*, *ge-*, og *be-* dannede Ord forekomme aldrig uden i denne Skikkelse, f. E. belífan, gelíc, arísan o. fl.

ed- (isl. *endr* ɔ: igjen): ednivian isl. *endrnýa* d. *forny*, edvítan sv. *förevita* d. *bebrejde*, edleán *Gjengjeld*, edcenning *Gjenfödelse.*

sin- (mœsog. *sin-* isl. *sí-* ɔ: uafbrudt, stedse): sinþyrstende (isl. síþyrstr) d. *altid törstig*, singréne *Immergrön*, sinniht *evig Nat.* (Heraf Biordet simble, simle *bestandig* og maaskje det lat. *sem-per*, enten ligesom vi sige: *hele Tiden igjennem* eller ved en liden Fordrejelse af simble.)

sam- (lat. *semi-*, ɔ: halv): samvís *halvklog*, *(selvklog?)*, samcuce *halvdöd* (af cuce, cvic *levende* isl. *qvikr*), samlæred *halvlærd*, *(selvlærd?)*, Men denne Afledning er tvivlsom, og de fleste af de Tilfælde, som Lye anförer, synes at kunne forklares af Stedordet *samme*, hvortil der findes flere Spor i Angels. Dette ord *samme* svarer ogsaa ofte til *selber* i de germ. Sprog; f. E. *det samme* t. *das-selbe*,

og

og russ. *sam* ɔ: *selv*, f. E. *samo-uczeny* ɔ: *som har lært sig selv* o. m. fl.

sam- (isl. *sam-* af samod *sammen* lat. *simul*) samvyrcan *samvirke*, samråde *endrægteligen*, o. fl. Men dette synes at være en Nordiskhed, som senere er indkommen; ti ellers bruges samod uforkortet i Sammensætning; f. E. samodvyrcan o. desl.

æl- (isl. *al-* af eall *al*): ælmihtig *almægtig*, ælgylden *helt gylden* (isl. *algullinn*), algréne *helt grön*.

6. §. Stedord og Biord. have endnu nogle Afledninger, som foregaa i Begyndelsen af Ordene; de vigtigste ere:

hv- (spörgende): hvider *hvorhen?* hvylc *hvordan?*

h- s- (bestemmede, især med Hensyn til den talende Person), f. E. hider *herhen*, her *her*, svá *saaledes*, svilc *saadan*.

þ- (bestemmende, med Hensyn til en anden Ting): þæt *det*, þær *der*, þider-*derhen*, þanon *derfra*.

æg- ge- (sv. *e-*, d. *i-*) æghvær, gehvær *hvorsom helst*, *ihvor*; æghvider, gehvider *ihvorhen*; æghvylc, gehvylc *ihvilken—end*.

Slutningsstavelser.

7. §. Endetillæggene ere mangfoldige, men dog, som det synes, færre end i Islandsk; de adskille sig igjen efter de forskjellige Ordklasser, hvortil Ordet ved dem gaar over.

Navneordenes Afledsendelser.

8. §. Fölgende betegne Personer:

-a (isl. *-i*), t. e. se svica *Forræder-en*, cuma *Gjest*, vyrhta *Arbejder*, manslaga *Manddraber*, viðervinna *Modstander*, yrfenuma *Arvtager*, foregenga *Forgjænger*. Bruges ogsaa i andre Afledsord, som betegne döde Ting; f. E. gemana *Menighed*, gevuna *Vane*.

-ere (isl. *-ari*, d. *-er*): plegere *en Spiller*, sædere *Sædemand*, vrîtere *en Afskriver*, reáfere *Röver*, fulluhtere *Döber*.

-end (isl. *-andi* af den handl. Tilf. paa *-ende*, se 35. S.): démend *Dommer* (isl. *dómandi*), veriend *Forsvarer*, valdend *Bestyrer*, *Regjent*, hælend *Frelser*, æfterfylgend *Efterfölger* (ogsaa æfterfolgere).

-e (isl. *-ir*) f. E. hyrde *Hyrde*, *Vogter* (af hyrdan *vogte*). Bruges dog især i Afledsord paa livlöse Ting, f. E. cyle *Kulde*, blódgyte *Blodsudgydelse*, sige *Sejer*, cvyde *Udsagn*, *Yttring*, *Testament*, bryne *Brand*, *Forbrændelse*. Disse komme for det allermeste af Gjerningsord; hvorimod de som afledes af Till. med Endelsen *e* ere Hunkjönsord, f. E. rihtvíse *Retfærdighed*.

-el, *-ol* (isl. *-ill*, *-ull*): Forridel *Forrider*, forerynel *Forlöber*, bydel *Herold*; bruges ogsaa til livlöse Ting, f. E. gyrdel *Bælte*, stýpel *Taarn*, sceamol *Skammel*.

-ing (isl. *-ingr*, *-úngr*): cyning *Konge*, æðeling *Prins*, *Ædling*, o. desl.; danner ogsaa Familienavn, f. E. Brand (væs) Beldeging, Bældæg Vodening, Voden Friþovulfing, Friþovulf Finning, Finn Godvulfing, Godvulf Geáting.

-ling (isl. *-lingr*) danner Formindskelsesord, f. E. hæftling *en Fange*, ræpling d. s. (isl. *bandingi*), lytling *en liden*, *ringe Person* (isl. *smælingi*), cnæpling *en Dreng* (af cnapa), nýdling *Tvangstræl*, feórðling *en Hvid*.

-varu (isl. *-verjar*) betegner Indbyggerne i et Land eller en Stad; de som afledes med denne Endelse ere i Enk. Samlingsord af Hunkjönnet, i Fl. faa de *vare* og gaa som *Dene*, Eksempler se S. 29. og 31.

-*estre* (holl. *-ster*): vitegestre *Profetinde*, lærestre *Lærerinde*, rædestre *Læserinde*, sangestre *Sangerinde*, o. m. fl.

-*en* danner kun faa mandlige Navneord som: þeóden *Konge* digt. af þeód *Folk*, dryhten *Herre* af dryht *Folk*, *Undergivne*; men flere kvindelige, f. E. þinen *Tjenerinde* (af þen), þeóven *Slavinde* (af þeóv), vylen d. s. (af veal *Slave*); samt desuden mange Navneord af Hunkjönnet, (svarende til isl. *-n*, *-ni*), f. E. sægen *Udtryk*, *Sagn*, (isl. *sögn*), gýmen *Agtsomhed*, byrgen *Begravelse*, sylen *Gave*, byrþen *Byrde*, hivræden *Familie*, *Hus*; og mange flere paa *-ræden*, saasom gecvydræden *Overenskomst*, mægræden *Svogerskab*, geferræden *Fölge*, *Selskab*, *Menighed*. Nogle af dem paa *en* ere Intetkjönsord (svarende til de isl. paa *-in*, *-n*), f. E. mægen *Styrke*, *Magt* (isl. *megin*, *magn*), mæden *Jomfru*, vesten *Örken*, svefen *Dröm*, midlen *Midte*, fæsten *Fæstning*.

9. §. Fölgende Afledelser betegne en Gjerning, Tilstand, Egenskab ell. desl.

De korte Navneord, som dannes af Gjern. ved bortkastet Endelse, og som i nogle Tilfælde synes at udgjöre Roden til disse, ere her som i Tysk for störste Delen af Hankjönnet, f. E. vóp-as *Skrig*, *Graad*, (hvoraf vépan *græde*), gefeá *Fryd*, *Glæde*, (hvoraf gefeón *hovere*), hreám *Raab*, (hvoraf hrýman *raabe*); nogle af dem röbe dog tydelig at de ere afledte af Gjern. ikke omvendt, f. E. fyll *et Fald* af feallan *falde*, hlýp *Spring* o. desl.

-*m* danner en Del Navneord af Hankjönnet, saasom: fleám *Flugt* (af fleón *fly*), cvealm *Pest*, *Död* (af cvellan *dræbe*, heraf vort *Kvalm*), væstm *Frugt*, avylm *Udspring*, (af veallan *vælde frem*) o. fl.

-els oftest af Hankj., f. E. scyccels *Kappe* (isl. *skickja)*, væfels *Kjortel*, sticcels *Brod*, récels *Rögelse* (isl. *reykelsi)*, freols *Helligdag*.

-lác (isl. *-leikr*, sv. *-lek)* reáflác *Rov*, *Röveri*, scinlác *Vidunder*, *Kogleri*.

-hád (t. *-heit*, *-keit*, d. *-hed*, eng. *-hood)* cildhád *Barndom* (eng. *childhood)*, mædenhád *Jomfrudom*, preosthád *Præsteskab*, bróðorhád *Broderskab*, þeóvhád *Tjenerskab*.

-scype, *scipe* (svarer til isl. *-skapr*, sv. *-skap*, d. *skab*, t. *schaft*, eng. *ship* og danner her ligesom i Isl. mangfoldige Ord alle af Hankjönnet), f. E. leódscipe *Folkeslag*, þegenscipe *Mandighed*, veorðscype *Dyrkelse* (eng. *worship*), freondscipe *Venskab*, ealdorscype *Herredömme*.

-dóm (isl. *dómr*, d. *dom*, t. *thum*, eng. *dom)* ligeledes af Hankjönnet, f. E. visdóm (eng. *Wisdom)*, cristendóm, þeóvdóm *Trældom*, cyningdóm *Kongedömme*, bisceopdóm *biskoppelig Værdighed*, abbótdóm *Abbedi* eller egentlig *en Abbeds Værdighed*, *Embede*, freódóm *Frihed*.

-nað, *að*, *oð* (isl. *naðr*, *aðr)* ligesaa, f. E. huntnað, huntað *Jagt*, fiscað *Fiskeri*, monað *Maaned*, innoð *Moderliv*, varoð *Strandbræd*.

-uð, ð (isl. ð, eng. *-th*, sv. d. og t. *-d*, *-t*), f. E. geóguð *Ungdom* (eng. *youth)*, dúguð *Dyd*, (isl. *dygð*), yrmð *Uselhed* (af earm *ussel)*, sælð *Lyksalighed*, gesyhð *Syn*, strengð *Styrke*, frymð *Förstning*, myrð *Glæde*, *Lystighed*, treovð *Sikkerhed*, *Forbund*, (isl. *trygð*) o. m. fl. alle af Hunkjönnet.

-d, *t* er en anden Endelse, væsentlig forskjellig fra den foregaaende (ikke som i Isl. hvor det blot synes at bero paa den foregaaende Medlyd om Ordet faar *t*, *d* eller ð, f. E. *vakt*, *sæld*,

bygð). De saaledes dannede Ord ere for det meste af Hunkjönnet, saasom: gebyrd *Födsel*, gecynd *Natur*, miht *Magt*, æht *Ejendom*, vróht *Anklagen*, *Dadel*, gýmelýst *Skjödeslöshed* (af gýmeleás *skjödeslös*), og mange andre paa *lýst* eller *leást* af Till. paa *leás*, svarende til den isl. Intetkjönsendelse *-leysi* ɔ: *-löshed*.

-ot, *t* danner mange Hankjönsord af Gjern., f. E. gylt-as *Skyld*, arist (aryst) *Opstandelse*, agift *Tilbagegivelse*, manslyht-as *Manddrab* (jfr. isl. slâttr *Slæt*), ymbhvyrft *Omkreds*, geþoht *Mening*, *Tanke*, fulluht *Daab*, freót *Frihed*, þeóvot (þeóvet, þeóvt) *Livegenskab*.

-ing betegner en Handling, saasom: onbryrding *Ansporelse*, byrging *Smagen* (paa noget) o. desl. Men de aller fleste af disse dannes dog paa

-ung (isl. *ing*, *ung*, t. *ung*, d. *ing*), f. E. gitsung, gevilnung *Begjerlighed*, svutelung *Bekjentgjörelse*, clænsung *Renselse*, sceávung *Beskuelse*, eorðbeofung *Jorskjælv*, gesomnung *Forsamling* o. m. a.

-nes, *nys*, *nis* (t. *niss*, holl. *-nis*) disse ere i Angels., saa vidt jeg har fundet, alle af Hunkjönnet, f. E. mildheortnes *Barmhjertighed*, ecenys *Evighed*, besmitenes *Besmittelse*, totvæmednes *Adskillelse*, alýsednes *Gjenlösning*, gesceadvisnes *Forstandighed*, gelícnes *Lighed*, *Lignelse* o. m. fl.

-u, *-o* (t. *-e*) danner især Egenskabers Navne af Till., saasom: hætu *Hede*, denu *Dal*, lagu *en Lov*, andsvaru *et Svar*, (hvilke to dog synes at være laante af isl. *lög*, *svör* Int. i Fl.) mænigeo (mænigu) *Mængde* (t. *die Menge*) lengeo *Længde* o. fl. alle af Hunkjönnet (se. S. 30.)

-ern (af ærn *et lidet Hus, Rum)* danner nogle Intetkjönsord, som betegne et Sted, f. E. dómern *Tinghus*, cvartern *Fængsel*, heddern *Kjælder*.

-ed: vered *Mængde*, eóred *Skok*, hæmed *Samleje*, eóved *Faarehjord*, ogsaa alle af Intetkj.

-l: setl *Sæde*, botl *Bolig, Gaard*, spatl *Spyt*, o. fl. ligeledes af Intetkj.

10. §. *Tillægsordenes Afledsendelser.*

-ig (isl. *-igt, -ugt*, t. *-ig*, eng. *-y)* f. E. scyldig *skyldig*, mihtig *mægtig*, velig *rig*, eádig *lyksalig*, ælþeódig *fremmed, udenlandsk*, clúdig *klippefuld*, ænig *nogen* (af án), dreórig *bedrövet* o. mangf. fl.

-lic (isl. *-ligt*, t. *-lich):* verlic *mandlig*, víflic *kvindelig*, cildlic *barnlig*, gástlic *aandelig*, forgifendlic *tilgivelig* isl. *fyrirgefanligt* eller *fyrirgefanda* o. m. fl. Heraf ser man Oprindelsen til den isl. Endelse *an* som indskydes saa ofte foran *-ligt*; alle disse Ord, som tilkjendegive en Mulighed, dannes nemlig af den handl. Tilf., der ofte har den Betydning at noget kan, skal eller bör skje, ligesom den lat. Navneform (gerundium), der ogsaa i Grunden er den samme.

-sum (isl. *-samt*, t. *-sam*, eng. *-som):* gesibsum *fredsommelig*, gehýrsum *lydig*, langsum *langsom*, vinsum *söd*, o. fl.

-isc (isl. *-iskt*, t. *isch*, eng. *-ish):* cildisc *barnagtig*, hædenisc *hedensk*. Denne Endelse tjener dog især til at danne Till. af Navne paa Lande og Folkefærd, f. E. englisc *angelsaksisk, engelsk*, grecisc *græsk*, romanisc *rommersk*, denisc *dansk*, lundenisc *londonsk*, vylisc *kymrisk*, (eng. *welsh)*. Disse bruges og ofte som Navneord af Int. f. E. mennisc *menneskelig*, of þisum mennisce *af dette Folk*.

-ol (isl. *-ált*, *-ult*) betegner en Egenskab i Sjælen, f. E. sóðsagol *sandru* (isl, *sannsögult*, *ull*, *ul*) deópþancol *dybsindig*, forgytol *glemsom*, hætol *hadsk*, sprecol *snaksom*.

-en (isl. *-it inn*, *in*, t. *-en*) betegner især en Materie, og danner Till., der svare til vore Sammensætninger med Materiens Navn, f. E. stænen *af Sten*, (stænene væterfatu ɔ: *Stentruge*), treóven *af Træ*, fellen *af Skind*, fleaxen *af Hör*, (t. *fläcksen*), gylden *gylden*, *af Guld* (gold), sylfren *af Sölv* (seolfor), beren *af Björneskind*, yteren *af Odderskind*. Maaskje den tyske endelse *rn* (i *silbern* o. desl.) er at anse som en Afændring heraf, hvis man ikke rettere henförer den til næstfölgende.

ern (isl. *-rænt*, *rænn*, *ræn*, eng. *-ern*) betegner især Verdenskanterne, f. E. suþern *sydlig* (isl. *suðrænt*, eng. *southern*), norþern *nordlig*, *nordisk* (isl. *norrænt*, eng. *northern*).

-bær (t. d. *-bar*): lustbær *lystelig*, *lystig*, (t. *lustbar*), hlisbær *rygtbar*, væstmbær *frugtbar*.

-ed, *d*. (isl. *-at*, *-t*, tysk *-et*, *-t*,) tilkjendegiver at en Person eller Ting er forsynet med noget, og betragtes som Tillægsformer, skjönt intet tilsvarande Gjern. findes, derfor sættes og sædvanlig *ge-* foran de samme Ord, f. E. gehyrned *hornet*, gesceód *skoet*, *som har Sko paa*.

-iht (t. *-icht*): hæriht *haarig* forskjellig fra hæren *af Haar*, stæniht *stenig*.

-cund (isl. *-kynjat*, *kunt*) betegner en Tings Natur eller Oprindelse, f. E. heofoncund *himmelsk*, veoruldcund *verdslig*, godcund *guddommelig*, deofolcund *djævelsk*.

-veard (isl. *-vert*) t. *-värtig* og i Biord *värts* udtrykker en Stilling eller Retning, saasom: andveard *nærværende* (t. *gegenwärtig*); tóveard *tilkommende*, hámveard *hjemad*

(gaaende), æfveard *fraværende*, suþeveard *sydlig* o. m. fl. (Se S. 39).

-*tig* (isl. -*tugt*, *tiu*, t. *zig*), danner Tierne, f. E. fiftig *halvtreds*, hundtvelftig 120, *et stort Hundrede* o. fl. (se S. 49).

-*oðe* (sv. -*onde* d. -*ende*), danner Ordenstal, f. E. teoðe *tiende* (isl. *tiundi*), fiftigoðe *halvtredsenstyvende* o. fl. (se S. 49, 51).

-*feald* (isl. -*falt*, t -*falt*, eng. og d. *fold*): seófonfeald *syvfold*, *syvdobbelt* o. fl. (se S. 52).

Mange Till. som svare til de isl. paa *t*, *r*, synes i Angels. at dannes uden nogen Endelse efterdi alle disse Kjönsmærker her bortfalde, f. E. ofermód *overmodig*, orsorg *sorglös*. Nogle forandre dog Selvlyden, saasom: ofþyrst *törstig* (af þurst), ungehyrt *klejnmodig* (af heorte).

11 §. *Biordenes Afledsendelser.*

Til at danne Biord, især af Navneord bruger man i Angels. som i Isl. og andre Sprog ofte visse Forholdsformer maaskje, fra först af med et eller andet Forholdsord, udtrykt eller understaaet, f. E. Hensf. hvílum *undertiden* (ligesom Isl. og vi sige *stundum*) sticcemælum *af og til*, *stykkevis*. Endnu oftere betjener man sig af Ejef. saasom: sóþes *sandelig*, þances *for intet (gratis)*, ágnes þances *af sig selv (sponte sua)*. Endelsen -*es* anvendes og som Biordsendelse i mange Tilfælde, hvor Ejef. ikke dannes saaledes (ligesom isl. -*is*), f. E. nihtes *om Natten*, nedes *af Nöd*, *Tvang*. Ogsaa Ejef. i Fl. bruges saaledes: orceápunga *uden Betaling*, eallunga *aldeles*, yrringa *i Vrede*, *vredt*.

-*e* (isl. *a*-, lat. -*e*) er ellers den sædvanlige Endelse, hvorved man danner Biord af Till. f. E. georne

flit-

flittigen, *gjærne* (isl. *gjarna*), rihte *rettelig* (lat. *recte*), suðrihte *imod Sönden*, gelíce *ligeledes*, sviðe *meget*, svutele *aabenbare*, o. m. fl. hvilke ikke maa forblandes med Hensf. i Int. af Till., der og stundum endes paa *e* (for *um*), svarende til den isl. Hensf. paa *-u*, f. E. micle má, *meget mere* (isl. *miklu meir* lat. *multo magis*), micle sviðor *langt snarere* (isl. *miklu heldr*) o. desl. Se S. 37.

-lice (isl. *-liga*, eng. *-ly*) er i Grunden den foregaaende Endelse *-e* anbragt paa de Till., der slutte med *lic*, f. E. líchamlice *legemligen* (af líchamlic *legemlig*); men desuden föjes det og ligesom det eng. *ly* til utallige andre, som ikke have Endelsen *-lic*, f. E. fullice *fuldelig*, sóðlice *men*, ecelice *evindelig*, sceortlice *kortelig* (eng. *shortly*), deóplice *dybt*, digellice *hemmelig*, eáðelice *lettelig* o. m. fl.

-an, *on* (isl. *-an* gr. *θεν*) föjes især til andre Biord og tilkjendegiver en Bevægelse fra Stedet, f. E. norðan *norden fra*, vestan *vesten fra* hvanon *hvórfra* (isl. hvaðan, gr. *ἰθεν*), heonon *herfra*, þanon *derfra*.

-e (isl. *-i*, sv. og d. *-e*) föjes til Biord og betegner en Hvile paa Stedet, f. E. inne *inde*, úte, uppe o. desl.

Forholdsord og Bindeord bruges her som i andre Sprog ofte som Biord uden nogen Afledsendelse eller Forandring; f. Eks. six geárum ær ɔ: 6 *Aar tilforn.* Ofte udtrykke de tillige med Navneord eller Till. hvad andre Sprog betegne med Biord, saasom: of dúne ell. a dún *ned* (eng. *down*), be lytlum and lytlum *lidt efter lidt* (*paullatim*).

12. §. *Gjerningsordenes Afledsendelser.*

-ian er den simpleste og almindeligste, den anvendes paa forskjellige Ordklasser, f. E. þenian *tjene*, *dyrke*, væterian *vande*, hálgian *hellige*, gladian *glæde*, fægnian *fryde sig*, svutelian *aabenbare*, vyrsian *forværres*, gaderian *samle*, útian *afhænde*, geniðerian *ringeagte*, *rive ned*, gesibsumian *forlige sig*, o. m. fl. alle uden Omlyd, hörende til 1. Böjns. 1. Klasse. De svare til de isl. paa *a*: *vatna*, *helga*, *glaða*, *fagna* o. desl. (se S. 55. og 56.) De fleste af disse Ord, som komme af Till. uden nogen anden Afledning, faa sædvanlig en gjenstandslös (neutral) Betydning, men blive indvirkende naar Forstavelsen *ge* tilföjes, (se S. 79), f. E.

miclian *forstörres*	gemiclian *forstörre*
lytlian *formindskes*	gelytlian *formindske*
yrsian *vredes*	geyrsian *opirre*.

Undertiden synes dog denne Forstavelse ikke at forandre Betydningen, saasom: yfelian og geyfelian *at gjöre (en) ondt*, gearvian og gegearvian *at berede*. Undertiden udtrykkes det indvirkende med en anden Afledning, saasom: hátian *blive*, *være hed*, hæta *hede*, ealdian *ældes* yldan, *opsætte*.

-gian (isl. *-ga*; *-ka*, t. *-igen*): sárgian *svie*, *være syg*, *(dolere* af sár *Svie dolor)*, hergian *hærge* (af here *en Hær)*, syngian *synde* (isl. *syndga*, t. *sündigen)*.

-sian (isl. *-sa)*: clænsian *rense*, mærsian *ophöje*, *prise*, unrótsian *bedröves*, gemiltsian *ynkes over*, geuntreóvsian *forarges*, hreóvsian *angre*.

-nian (isl. *-na)*: vilnian *attraa*, vítnian *straffe*, (af víte *Straf)*, lacnian *læge*, (isl. *lækna*).

-an Foruden disse, som alle höre til 1:ste Böjns. 1. Kl., gives ogsaa i Angels. mange Gjerningsord,

som dannes med Omlyd af andre Gjern. eller af Tillægsord, erholde en indvirkende Betydning, og alle höre til 1:ste Böjns. 2. 3. Kl., f. E. hreám *Raab*, hrýman *raabe;* veorc *Værk*, vyrcan *virke*, *arbejde;* vearm *varm*, vyrman *varme*, forskjellig fra vearmian *blive hed;* heán *ringe*, hýnan *nedtrykke;* heald *nedböjet* (isl. *hallt*), hyldan *hælde;* earm *ussel*, yrman *plage*, *gjöre ulykkelig;* eald *gammel*, yldan *opsætte*, *forhale;* upp *op*, yppan *yppe*, *yttre;* út *ud*, ýtan *uddrive;* herhid höre og de paa *fyldan* f. E. þrífyldan *tredoble* o. desl. (se S. 52). De som komme af andre (gjenstandslöse) Gjern. synes især at dannes af Dat. saasom:

yrnan	*löbe*	*Dat.*	arn	ærnan	*lade löbe*
byrnan	*brænde*	—	barn	bærnan	*opbrænde*
drincan	*drikke*	—	dranc	drencan	*lade drikke*
sincan	*synke*	—	sanc	sencan	*sænke*
licgan	*ligge*	—	læg	lecgan	*lægge*
sittan	*sidde*	—	sæt	settan	*sætte*
drífan	*drive*	—	dráf	dræfan	*adsprede*
liðan	*fare (lide)*	—	láð	lædon	*lede*
arísan	*reise sig*	—	arás	ræran	*opreise*
feallan	*falde*	—	feoll	fyllan	*fælde*
fleón	*fly*	—	fleáh	aflígan	*slaa paa Flugt*
búgan	*böje sig*	—	beáh	bígan	*böje*
faran	*reise*	—	fór	féran	*före*
væcan	*vaagne*	—	vóc	veccan	*vække.*

Et tredie og forskjelligt Ord er vacian *vaage.*

-læcan (i Dat. *-læhte*, Tilf. *-læht*): geneálæcan *nærme sig* (isl. *nálægjast*), gerihtlæcan *retfærdiggjöre*, *berigtige*, efenlæcan *efterligne*, sumorlæcan *blive Sommer*, vinterlæcan *blive Vinter*, edlæcan *gjentage.*

2. *Sammensætningen.*

13. §. Angelsaksisken har, ligesom de andre gotiske Sprog, Rigdom paa sammensatte Ord saavel filosofiske som poetiske; ti det var Skik hos Ang. ligesom hos vore Forfædre, at oversætte alle Udtryk, som forekom hos fremmede Forfattere, og ikke beholde andre fremmede Ord end dem, som vare almindelige i daglig Tale ogsaa blandt Almuen, og altsaa fuldkommen natsjonaliserede. Nogle af de Kunstord, som Forfatterne have forsögt at oversætte, have troligvis aldrig været almindelige, men mange Sammensætninger ere dog öjensynligen dannede for den daglige Tale, og derfra optagne i Skriftsproget; f. E. af þeóv *en Træl*, *Tjener*, þeóv-veorc *Slavearbejde*, veorc-þeóv *Arbejdsslave*, vite-þeóv *en som er dömt til Trældom*, þeóvboren *trælbaaren* o. desl.

14. §. Paa den sidste Del udtrykkes altid til hvad Ordklasse det nydannede Ord hörer, om ikke ved Endelsen saa dog ved Böjningen, f. E. undercyning *Underkonge*, Hensf. þám undercyninge; underþeód *underdanig*, *undergiven*, Hensf. underþeódum; underþeódan *undertvinge;* underny̆ðan *neden under.* Sjælden hændes det at et Ord, som er sammensat af Till. og Navneord, ogsaa efter Sammensætningen beholder den for begge Dele sædvanlige Böjning, f. E. se cristendóm, Hf. þám cristenandóme, (Boeth. 1.), men i Oros. findes þæs cristendómes (f. E. 2. Bog 1. Kap).

15. §. Navneord sammensættes ofte uden al Forandring, f. E. vudu-hunig *vild Honning*, vudu-beám *et vildt Træ*, fic-leáf *Figenblad*, fic-treóv *Figentræ*, mæsse-preost *Messeprest*, stær-vritere *Historieskriver.* Ofte staar den förste Del i Ejeformen, saasom: cneórisse-bóc *Slægtebog*, Nunnanmynster *Nonnekloster* *), cumena-hús *Gje-*

*) Det tyske *Nonnenkloster* o. desl. er ogsaa en Levning af den gamle Böjning af Hunkjönsordene paa *e*, ligesom den S. 23 i Anmærkningen omtalte Hensf.

steherberge, Romanarice *det rommerske Rige*, Asianland *Asien*, dog dannes Landes og Stæders Navne meget ulige, undertiden af en Ejef. i Enk. som det synes, f. E. Rómeburh *Rom*, Babilonieburh *Babilon;* undertiden af en Ejef. i Fl., saasom: Crecaland *Grækenland*, Denamearc *Danmark*, Burgendaland *Bornholm;* undertiden af en forkortet Form, med bortkastet Endelse, f. E. Frŷsland, Cvenland, Eástland *Estland*, Veonodland *Venden.* Ja endog et og samme Navn findes ofte formet ulige. Tillægsord sammensættes sædvanlig uden al Forandring med Navneord og Till., f. E. heáhburh *Hovedstad*, heáhsetl *Trone*, heáhþúngen *fornem*, heardsælig *ulykkelig.* Med Gjerningsord sammensættes, ligesom i Svensk, ikke gjærne Navneord, man danner i saa Fald heller et Navneord af Gjern. först; skjönt det undertiden aldrig forekommer uden i slig Sammensætning; f. E. slæpern *Sovekammer* af slæp *Sövn*, stæl-hránas *Lokke-rener* af stelan *stjæle*, hvoraf man först har dannet et Slags Navne-ord stæl, som neppe forekommer allene; ti det sædvanlige er stalu. Undertiden synes dog Gjerningsordene i Sammensætning med Navneord at antage Endelsen *e*, svarende til isl. *-i*, d. *-e*, f. Eks. sprece-víse *Udtryksmaade.*

16. §. Till. og Gjern. sammensættes vel og med Navneord og Till., f. E. mægleás *uden Slægtninger*, líffæstan *levendegjöre*, men det er dog fornemmelig Biordene og Forholdsordene som her anvendes, f. E. forðberan *frembære*, forðfaran *afgaa* (ved Döden), understandan *forstaa*, underfón *modtage.* At opregne og beskrive alle deslige Sammensætninger vilde blive ligesaa overflödigt som vidtlöftigt. Mærkeligt er det ellers at nogle Smaaord herved forandre Betydning, saasom: undergitan *mærke*, underniman *fatte*, o. desl., om for og tó er allerede talt, ogsaa be faar undertiden en fratagande Betydning, f. E. bedælan *betage*, *beröve*, þæt þú ealles ne beó mínra bóca be-

dæled, *at du ikke aldeles skal mangle Böger af mig*; beheáfdian *halshugge* o. s. v. Smaaordene sammensættes og paa det frieste med hverandre og med andre Ordklasser, f. Eks. bæftan (for beæftan) *bag ved*, við-suðan *sönden for*, fullneah *næsten* o. desl.

17 §. Det sidste Ord i Sammensætningen er sædvanlig Hovedordet og det förste indeholder den nöjere Bestemmelse; undertiden synes dog omvendt det förste at indeholde Hovedtanken, og det sidste den tilföjede Bestemmelse, eller den Ordklasse, hvortil det overflyttes. De vigtigste af disse *Forord* og *Efterord*, som tjene til at bestemme andre, ere fölgende:

heáfod- *(Hoved)*: heáfod-leahtras *Blodsynder*, *(peccata capitalia)*, heáfodrícu *stort Rige*, *Monarki*, heáfodman *Hövedsman*, heáfodport *Hovedport*.

þeód- *(Folk)*: þeódvita *en stor Visman d*, þeódcyning *en stor Konge*, þeódsceaða *en stor Röver*, þeódlicetere *en stor Hykler*.

full- *(fuld)*: fultrúvian *lide paa* fulvyrcan *tilendebringe* fulrihte *ganske rigtig*, fuloft *meget ofte*.

heah- *(höj)*: heahfæder *Patriark*, heahsacerd *Ypperste-præst*, heahsangere *Oversanger*.

efen- *emn-* *(jævn)*: efenvyrhta *Medarbejder*, efenniht *Jævndögn*, efeneald *jævnaldrende*, emþeóv *Medtjener*, emnlang *lige (saa) lang*, emnsár *lige (saa) haard*, *smertelig*, emleóf *lige (saa) kjær*, emfeala *lige (saa) mange*.

I Slutningen af Ordene bruges til at danne Landes og Stæders Navne, ligesom i Isl., land, burh o. desl. saasom: Egyptaland, Lundenburh *London* (se S. 93.)

-rice *(Rige)*: bisceoprice *Bispedömme*, *Stift*, abbótrice *Abbedi*, cynerice *Kongerige*.

-cræft (Kunst, Lære): drýcræft *Trolddom, Heksekunst*, stæfcræft *Sproglære*, smiðcræft *Smedehaandværk*, vigcræft *Krigskunst*. Af disse dannes igjen Till. paa *-cræftig*, f. E. drýcræftig *troldkyndig* o. s. v.

-man (Mand): scipman *Sömand, Matros*, vífman *Fruentimmer* (heraf eng. *woman, women*), freóman *en fri Mand*, þeóvman *en livegen*, þeófman *en Tyv*.

-vis (vis) danner ligesom i Isl. en Del Till. som ikkun synes at have et svagt Bibegreb af Visdom, f. E. gesceadvís *forstandig*, rihtvís *retfærdig*, unrihtvís *uretfærdig*.

-fæst (fast) ligesaa, f. E. sigefæst *sejerrig*, þrymfæst *ærefuld, udmærket*, sóðfæst *sandfærdig*, rædfæst *bestemt, fast i sin Beslutning*, staðolfæst *stadig*, unstaðolfæst, *ustadig, usikker*, o. m. fl.

-full (fuld): synfull *syndig*, geleáffull *troende*, rihtgeleáffull *rettroende*, vurðfull *fortjent, æret*, mánfull *skjændig*. Af de tre sidst anförte dannes videre Navneord paa *-nis* og Biord paa *-lice*, saasom: gesceadvísnes *Forstandighed*, gesceadvíslice *forstandigen*, staðolfæstnis *Stadighed*, staðolfæstlice *sikkert*.

-leás (lös): egeleás *uden Frygt*, árleas *ærelös ugudelig*, synleás *uden Synd* (eng. *sinless*), sceamleás *skamlös* (eng. *shameless*). Heraf dannes Navneord dels paa *-nis* som árleásnis *Ugudelighed*, dels paa *lýst* eller *leást*, som: sceamleást *Uforskammenhed*, carleásnes eller carleást *Sorglöshed* o. s. v.

FJERDE AFDELING.

Ordföjningslære.

1. §. Den angelsaksiske Ordföjning har i Almindelighed mere Lighed med den tyske og latinske end med den islandske. De mange Oversættelser og Efterlignelser af latinske Forfattere, hvoraf Litteraturen for störste Delen bestaar, have uden Tvivl haft betydlig Indflydelse herpaa, hvorvel ogsaa en Del deraf synes at ligge i Sprogets egen Natur.

At dette som alle andre Sprog fordrer at Till. skal rette sig efter sit Navneord i Kjön og Tal og Forholdsform o. desl. forstaar sig af sig selv, og forudsættes her bekjendt. Hvad der bliver at bemærke indskrænker sig saaledes til angelsaksiske Egenheder.

2. §. *Sætninger i Almindelighed.*

Subjektet sættes gjærne foran Gjern., endog efter de Smaaord, som i Dansken fordre den omvendte Orden, f. E. On þære tíde þe Gotan of Sciððiu-mægþe viþ Romanaríce gevinn up-ahófon ɔ: *paa den Tid begyndte Goterne fra Skytien Krig med det rommerske Rige.*

Nægtelsen staar ogsaa sædvanlig foran Gjern. f. E. ne ondræde ge eóv ɔ: *frygter (eder) ikke!*

Eftersætningen tilkjendegives undertiden med þá ell. þonne, naar Talen er om Tid, f. E. þá Daríus geseah, þæt he ofervunnen beón volde; þá volde he hine sylfne on þám gefeohte forspillan, *Da Darius saa, at han skulde blive over-*

vun-

vunden; vilde han falde i Slaget. Men ellers har den ligesom i Engelsk intet Mærke, ikke engang i Ordföjningen, da Subjektet ogsaa her stilles foran, saasom: On þæm ylcan geáre, þe þis væs; Procos Numetoris fæder ongan rícsian in Italia þæm lande ɔ: *det samme Aar, som dette indtraf; begyndte Prokus Numitors Fader at regjere i Italien.* Ðá se hælend þæt on hys gáste oncneóv, þæt hí svá betvux him þohton; he cvæð tó hym: hví þence ge þás þing on eóvrum heortum? paa Eng. *when Jesus perceived- that they so reasoned-- he said unto them* o. s. v. Ogsaa Gjenstanden sættes sædvanlig foran Gjern., saa at dette ligesom i Latin eller Tysk kommer til sidst i Perioden, f. E. and ve sceolon mid biternysse sóðre behreóvsunge úre mód geclænsian, gif ve villað Cristes líchaman ðicgan (ɔ: ordret) *og vi skulle med en sand Angers Bitterhed rense vort Sind, om vi ville modtage Kristi Legeme.*

Imidlertid iagttages denne Ordfölge ingenlunde med slavisk Nöjagtighed, efterdi de mange bestemte Forholdsformer eller Böjninger i Ordene gjör det let at udfinde Sammenhænget, f. E. æfter gástlicum andgite ve etað þæs lambes heáfod, þonne ve underfóð Cristes godcundnysse on úrum geleáfan ɔ: *efter aandelig Forstand æde vi (Paaske-) lammets Hoved, naar vi modtage (antage) Kristi Guddommelighed i vor Tro.* Især synes Biordenes Stilling vilkaarlig, ligesom og Hjælpeordene i de omskrevne Tidsformer af Gjern. tjene til at gjöre Ordföjningen friere.

3. §. *Navneordene.*

I Gjenstf. sættes Tidens Navn paa det Spörsmaal *hvorlænge?* f. E. Hví stande ge her ealne dæg ídele? *hvorfor staar J her ledige den hele Dag?* þeah þe ic sceal ealle vucan fæstan ɔ:

skjönt jeg skal faste den hele Uge; þás vorhton áne tíde ɔ: *disse arbejdede en Time.*

I *Hensf.* staar den paa Spörsmaalet *naar? ved hvad Tid?* saasom: eft væs gevorden þá he restedagum þurh æceras eóde ɔ: *atter skjede det, da han om Sabbaten gik over Kornmarker.* Hvilket kan forklares med underforstaaet *on*, som ogsaa ofte findes udtrykt, f. E. on þære tíde *paa den Tid.* On oþrum dæge *den anden Dag.*

Men ofte forekommer ogsaa *Ejef.* paa det Spörsmaal *naar?* f. E. ussa tída ɔ: *i vore Tider;* þæs dages ɔ: *paa den Dag.*

De Ord, som udtrykke Maal, Vægt, Alder o. desl. staa i *Ejef.* f. E. tvegra elna heah ɔ: *to Alen höj*, sex peninga vyrþe ɔ: 6 *Penge værd*, vítes scyldig ɔ: *strafskyldig*, ánes geáres lamb ɔ: *et aargammelt Lam*, þreóra míla brád, 3 *Mil bredt.*

De Ord, som bestemme Tillægsordenes höjere Grad, sættes i H., men de som bestemme den höjeste i Ejef. saasom: se líchama væs sponne lengra þære þryh ɔ: *Legemet var et Spand længre end Ligkisten.*

De Navneord som udtrykke en Materie, hvoraf et vist Maal angives, sættes i Ejef., f. E. hund sestra eles *hundrede Fade Olie;* fíf pund vætres 5 *Pund Vand.*

Til de to Ejeformer i Græsken og de to Redskabsformer *(duo Ablat.)* i Latinen, svarer ganske og aldeles to Hensynsformer i Ång., t. e. up-a-sprungenre sunnan *da Solen var opgaaet (orto sole);* he hí up-a-hóf, hyre handa gegripenre *han löftede hende op, da han havde grebet hendes Haand* ɔ: *han greb hendes Haand, og löftede hende op.*

I Almindelighed udtrykker Hensf. Maaden, Middelet, Redskabet o. s. v. ligesom Hsf. og Redskabsformen i Latinen, f. E. heó clypode micelre

stefne *hun raabte med höj Röst.* Gevordenre gecvydrædenne þám vyrhtum *efter sluttet Akkord med Arbejderne.*

4. §. *Tillægsordene.*

Med Tillægsord og Tilf. forholder det sig i Ang. som i de nordiske Sprog (ikke som i Tysk), neml. at de rette sig efter det behörige Navneord, hvad enten de staa foran eller bagefter Gjern., som Omsagn eller hörende til Subjektet; Biordene have derimod sine egne Endelser (hvorom se S. 88.); f. E. Þá vurdon Janes duru eft betýned and his loca rustige, *da blev Jani Dör lukket igjen, og hans Ladse rustne.* For-þon-þe Alexandres folgeras næron ær þám svá gehátene, *fordi (at) Alexanders Efterfölgere vare ikke kaldede saa (Konger) tilforn.*

Till. bruges ubestemt i Udraabsformen, fornemmelig ved Navneord, f. E. Avyrgede voruldsorga! *forbandede verdslige Bekymringer!* eálá, leóf hláford! *ak, kjære Herre!* Dog ogsaa bestemt især i Forbindelse med Stedord, saasom: ic vrecca *jeg ulykkelige;* þú stuntà *du taabelige.*

I övrigt styre Till. her som i andre Sprog forskjellige Forholdsformer, f. E. Hensf. naar de bemærke en Lighed; saasom: gelíc eller gelícost þám þe *ligt, ligest det at* ɔ: *ligesom om;* og Ejef. naar de udtrykke et Maal ell. desl. samt en Overflödighed eller Mangel omtrent som i Latinen, saasom: hí fyldon tvelf viligean fulle þæra brytsena *de fyldte tolv Kurve fulde af Lævninger.* Leohtes leás *uden Lys* o. desl.

5. §. *Stedordene.*

Naar et kort Stedord staar i Hensf. sættes det helst saa nær Gjern. som mueligt, imellem Subjektet og Gjern., f. E. þá sæde him mon þæt Daríus hæfde eft fyrde gegaderod ɔ: *da sagde man ham (det) at Darius havde atter samlet en Hær.*

422242 A

Bestemmelsesordet föjes ogsaa til Egennavne saasom: se Jóhannes, þæne Heródem, o. s. v. stundum fordobles Bestemmelsesordet, f. E. he se bisceop (isl. *hann biskupinn)*, heó seó Abbódisse *Abbedissen;* undertiden anvendes det og efter andre Stedord ligesom i Græsken, f. E. on þinum þám hálgum naman *i dit (det) hellige Navn*.

Det henförende Stedord udelades ofte, naar det staar som Subjekt i smaa Indskudssætninger; f. E. þá væs sum consul, Boetius væs háten, *Da var der en Konsul, som hed Boethius* o. s. v.

Alle Delingsord styre her som i Latinen Ejeformen, f. E. náht yfeles *intet ondt.* Hvæt yfeles dyde þes? *hvad ondt har denne gjort?* Og denne Regel udstrækkes saavidt at man bruger Ejef. skjönt intet Delingsord findes udtrykt, blot et lignende Begreb ligger i det hele Sammenhæng; f. E. nis hit ná þe gecynde þætte þú hí áge, *det hörer ikke til din Natur at besidde dem*, her staar gecynde i Ejef. som om man vilde sige *det er ikke af din Natur.* Mæg ænig gódes beón of Nazareth? *kan noget godt komme fra Nazaret?*

Som en Fölge deraf, at Sproget intet tilbagevisende Stedord har, kommer *hit*, naar det gjentages, til at udtrykke *hinanden* og *hverandre*; f. E. and hý æt Tharse þære byrig hý gemétton *og de (Alexander og Darius) stödte paa hinanden ved Staden Tarsis.* Det udtrykker ogsaa i alle Former det henförende Stedord, naar þe gaar forud; f. E. þe ðurh hine ɔ: *ved hvem.* Chalisten, þone Filosofum he ofslóh, his emnsceólere, þe hý ætgædere gelærede væron ɔ: *han dræbte Vismanden Kallistenes, sin Skolekamerat*, *hvilke* (ɔ: med hvem han) *havde været underviste (til)sammen.* Þe hýra naman *hvis Navne* o. s. v.

6. §. *Gjerningsordene.*

Mærkeligt er det at de Gjern., som bemærke at benævne, i dette Sprog styre Nævnef., f. E. þá væs sum consul (þæt ve heretoha hátaþ) *da var der en Konsul (det kalde vi Herförer).* Forþý hit man hæt Víslemuða, *derfor kalder man det Veikselmundingen.*

I övrigt styre de angelsaksiske Gjern. ligesom de islandske og latinske sædvanlig Gjenstf.; naar det er en ligefrem umiddelbar Gjenstand som udtrykkes, f. E. man tovearp þone veall nyðer oð þone grund ɔ: *man slöjfede Volden (Muren).* Ac hine Pompeius of eallum þám lande aflýmde, and hine bedráf on Armeníe; *men Pompejus forjog ham af det hele Land, og drev ham tilbage til Armenien.*

Mange styre ogsaa Hsf. omtrent som i Isl. f. E. fyligan *fölge*, beódan *byde*, andvyrdan, andsvarian *svare*, gelýfan *tro*, hýrsumian *lyde.*

Og mange andre Ejef. saasom: vilnian, lystan *attraa*, vundrian *beundre*, fandian *friste*, *udforske*, þurfan *behöve*, fagnian *glædes ved*, onbyrigan *smage (paa)* o. fl. men det synes ligesaa vanskeligt i Angelsaksisk som i andre Sprog, at give almindelige Regler for disse Tilfælde.

Ved de upersonlige Gjerningsord staar sædvanlig baade Subj. og Gjenstandsordet foran, saasom: þá ongan he hine baðian ɔ: *da begyndte han at bade sig.* Ic me reste ɔ: *jeg hviler mig.* Cristenum cyninge gebyrað *det sömmer en kristen Konge;* men bestaar Subjektet af flere Ord, sættes Gjenstandsordet undertiden sidst, saasom: seófon þing gedafeniað rihtvísum cyninge *syv Ting tilkomme en retfærdig Konge.*

Naar vi sætte Biordene sidst i Sætninger, sætte Angelsakserne dem helst foran Gjern. saa at dette bliver det sidste, f. E. and hrædliče for þám

ége þanon a-fór *og af Frygt derfor drog han hastig bort derfra.*

Ligesaa adskilles gjerne Forholdsordet fra det Navn. eller Stedord som det styrer, og sættes foran Gjern. med stærkt Eftertryk i Sætningen, f. E. þæt þú þær náne myrþe on næfdest *at du havde ingen Förnöjelse deri*, isteden for þæron. Alexander him þá ondred for þære nearevan stóve, þe he on være *da frygtede Alexander (sig) formedelst den snævre Plads, hvorpaa han befandt sig.* þe ealle cvice vihte bý libbað, *som alle levende Væsener nære sig af (leve ved).*

7 §. *Forholdsordene.*

Disse Ords Styrelse afviger betydelig fra de tilsvarende i Islandsken, det er vel vanskeligt at angive den bestemt, formedelst de unöjagtige Udgaver af angelsaksiske Böger, hvor ulige Forholdsformer ofte ere forvekslede; fölgende synes at være det almindeligste og sikreste.

Nogle styre en eneste Forholdsform, fordi de udtrykke blot et enkelt Forhold, andre flere, i Fölge de forskjellige Forholde som de tilkjendegive.

Gjenstandsformen allene styre:

geond *over, udover, igjennem*

ymb (ymbe) *omkring, om, over*

þurh *igjennem, ved*

ongean, agean *imod, hen til*, f. E. feohtende ongean hine *fægtende imod ham*, dog findes det og med Hensf., maaskje naar det staar bag efter, eller naar Meningen er *i Möde*, f. E. þá com him þær ongean ɔ: *der kom da imod ham.*

viðæftan *bagved* | viðforan *forved*

viðinnan *inden, indenfor* | viðutan *uden for*

abutan *uden om* | ymbutan *uden omkring.*

Hensynsformen allene styre.

be *ved*, *formedelst*, *om*	bý *ved*, *af*
of *af*	fram *fra*
æt *ved*, *ad*	neah *nær(ved)*
tó *til*	intó *i*, *til*
ær *för*, *förend*, *for*	æfter *efter*
feor *langt fra*	unfeor *ikke langt fra*
gehende *nær ved*	tóveard *hen imod*
beheonan *paa denne Side*	begeondan *paa hin Side*
benorðan *nordenfor* o. s. v.	við norðan *nordenfor*
betveox *iblandt*	betvýnan *imellem*
bufan *oven paa*	beneoþan *nedenfor*
butan *uden for*, *foruden*	binnan *inden for*
on-ufan *oven paa*	on-innan *inden i*
tó-eácan *uberegnet*, *foruden*	tó-emnes *langs ud med*.

Dog gives der ogsaa i Angels. Spor til den isl. Konstruksion af *tó* med Ejef; f. E. tó æfennes *om Aftenen* (Boeth. 15.)

Ejeformen styrer: andlang *langs med*, f. E. andlang Vendel-sæs *langs med Middelhavet*.

Baade Gjenst. og Hensf. styre:

for *for*	on *paa*
beforan *foran*	ofer *over*
oð *indtil*	under *under*
gemang *iblandt*	tó-geanes *imod*
upp-on *paa*	mid *med*, *hos*
inn-on *inde i*, *ind i*, *paa*	út-on *ude i*, *ud i*, *paa*.

Uagtet Hovedregelen er her som i Isl., Tysk, Græsk og Latin at disse Ord styre Gjenst. naar de betyde en Bevægelse til Stedet, og Hensf. naar de tilkjendegive en Hvile paa Stedet; hersker ikke des mindre heri en betydelig Ulighed imellem disse Sprog. Nogle Eksempler skulle gjöre den angelsaksiske Sprogbrug i denne Henseende tydeligere: þá he þá beforan þone graman cyning gelæd væs ɔ: *da han saa blev fört for den forbitrede*

Konge: beforan þinre ansýne *for dit Aasyn.* — for eall cristen fólc gebiddan *bede for alle kristne Mennesker:* for hvilcum antingan? *af hvilken Aarsag?* — oð Rín þá eá *indtil Floden Rin:* oð Daniele þám vitegan *indtil (t. biss auf?) Profeten Daniel.* — seó yrnþ on þæs garsecges earm *den löber (ud) i en Arm af Verdenshavet;* on þá ealdan vísan *paa gammel Vis;* Requies þæt is rest on englisc ɔ: *Requies heder rest (Hvile) paa Angelsaksisk:* on þám hean munte *paa det höje Bjerg.*

Gjenst. Hens. og Ejef. styrer við, dog i forskjellig Betydning, saasom: við þone garsecg *ved Verdenshavet;* við þínum villan *imód din Villie;* he éfste við þæs heres *han ilede imod Hæren.*

Der gives vel endnu flere sammensatte Forholdsord, mueligen og Eksempler paa andre Forbindelser af disse end de her fremsatte; men dette synes dog at være det almindelige og regelrette, og man maa her som overalt ellers abstrahere fra det vaklende i Sproget, og endnu mere fra Trykfejl i skjödeslöse Udgaver.

8. §. *Bindeordene.*

Disse ere mangfoldige dels enkelte dels sammensatte. Nogle bestaa af to eller flere særskilte skjönt sammenhörende Ord, f. E. ge -ge eller ægðer ge -ge *saavel-som* hvæðer þe -þe *om (enten) eller* náðer ne-ne *hverken- ikke heller;* oððe-oððe *enten-eller*, man finder ofte oþer tvega eller oþer þára *et af to* sat foran dette Udtryk; svá-svá *saa-som;* á þý (þe) — þe (þeah) *saa meget des — som (jo);* and eác *saavelsom* svá þeah *alligevel;* mid þý *efterdi;* for þám, for þý *derfor ti;* for þám þe *efterdi;* f. E. Ðeah nú god gefylle þára veligra manna villan ge mid golde ge mid seolfre ge mid eallum deórvyrþnessum

sum *skjönt nu Gud opfylder de riges Önske med Guld og Sölv og alskens Dyrebarheder.* Ðá væron ægþerge sviftran ge unvealtran *de vare baade hurtigere og stadigere.* Hvæðer væs Johannes fulluht þe of heofonum þe of mannum? *enten var Johannes' Daab af Gud eller Mennesker?* Ac ælc com·oþer þára oððe on hý sylfe oððe on þá eorðan *men ethvert (Spyd) faldt (et af to) enten paa dem selv eller paa Jorden.* Geþenc nú hvæðer ænig man beó á þý unveorðra, þe hine manige men forseón *betænk nu om nogen er saameget uværdigere (i sig selv), som mange foragte ham eller er vel slettere, fordi mange foragte ham?*

Mærkeligere endnu ere de der styre Gjern. i den bet. Maade: saasom: þæt *at* (t. *dass*), f. E. hvæt dó ic, þæt ic ece líf áge? *hvad skal jeg göre, at jeg kan eje (arve) det evige Liv?* þeah *endskjönt*, f. E. þeah þe god him bebude *skjönt Gud befalede ham.* Svylce *som om*, f. E. svylce þú hí gescópe *som om du havde skabt dem.* Þý læs þe *at ikke*, f. E. þý læs þe ænig tveónung eóv derian mæge *at ikke nogen Tvivl skal plage eder;* modsat tó þon þæt, f. E. tó þon þæt he his ríce gebrædde *(paa det) at han kunde udbrede sit (hans) Rige.* Gif *dersom, om*, f. E. gif vén sý *om der er Haab, om man kan vente, om muelig vis.* Hvæðer *om*, f. E. læt! uton geseón hvæðer Helias cume, *bi! lad os se om Elias kommer.* Sam-sam *hvad enten-eller*, f. E. sam hit sý sumor sam vinter *hvad enten det er Sommer eller Vinter.*

Dog er det her, som i Lat., fornemmelig i afhængige Sætninger at alle disse fordre den bet. Maade, ellers findes mange af dem og med den frems. f. E. Þá axode he hyne, hvæþer he áht gesáve, *da spurgde han ham, om han saa noget;* hvæþer is éðre tó- hvæþer þe *enten er det lettere at- eller..?* Ðá cvæðon híg betvux him: gif ve sec-

gað of heofone; þonne cvyð he: forhvám ne gelýfde ge him, *Da sagde de indbyrdes: om vi sige (at den var) af Gud; da vil han sige: hvorfor troede I ham da ikke?*

9 §. *Nægtelsen.*

Ordet *ne* er den sædvanlige Nægtelse *ikke*, det sættes altid foran Gjern. ligesom russ. *ne*, lat. *non*, f. E. Hví fæstað Johannis leorningcnihtas, and þíne ne fæstað? *hvorfor faster Johannes's Disiple, men dine faste ikke?* — ne mágon hí fæstan ɔ: *de maa (bör) ikke faste.*

ná er det eng. *no*, vort *nej*, hvorvel det oftere udtrykker *ingen* i sammensætning, eller *nogen* med en Nægtelse forud, f. E. ná-hvær (eng. *no-where*) *ingensteds*; ogsaa *ikke* i Modsætninger, hvor ac (*men*) kommer efter, f. E. ná svilce ge secgað, ac ɔ: *ikke saadanne som I (man) siger, men* o. s. v.

nalles *ikke* maaskje sammentrukket af *ná læs*, ell. *ná elles*, f. Eks. nalles þæt án *ikke det allene.*

nas *og ikke*, synes ej at komme af *na-væs*, som Lye mener; men snarere at være en sammentrukken Form af *nalles*, om ikke en urigtig læst Forkortelse af dette Ord; ti det forekommer saa sjælden at jeg ikke er sikker paa dets Ægthed, da jeg aldrig har haft Adgang til angelsaksiske Haandskrifter, f. E. þý hit bið þæs monnes gód, nas þæs anvealdes, gif se anveald gód bið ɔ: derfor er det Mandens og ikke Æmbedets Gode, om Æmbedet bestyres vel (er godt). Of his ágenre gecynde nas of þínre ɔ: *af sin egen Natur og ikke af din.*

Uagtet Nægtelsen, som man af disse Eksempler vil have set, ofte udtrykkes her ligesom i andre Sprog med et enkelt Ord, skjer det og ofte med et dobbelt, og det saaledes at den ene Nægtelse sættes ved Navneordet, den anden ved Gjern. Især ansees de med *ne- n-* sammensatte nægtende Ord ikke at nægte fuldstændig, om ikke *ne* tilföjes endnu en Gang, f. E. nán man ne sivað nivne scyp

tó ealdum reáfe ɔ: *ingen Mand syer en ny Klud paa et gammelt Klædebon.* Om ogsaa flere deslige Ord indeholdes i Sætningen, gjentages alligevel *ne* for sig selv, f. F. ne geseah næfre nán man god *aldrig har noget Menneske set Gud.* Ge vénaþ þæt ge nán gecyndelic gód ne gesælþa on innan eóv selfum næbben ɔ: *I mene at I intet naturligt Gode eller Lyksalighed have i eder selv.* Hörer Nægtelsen til et Gjerningsord bruges ofte baade *ne* og *ná*, og Gjern. sættes imellem, f. E. Ne beþurfon ná þá hálan læces, ac þá þe untrume synd, *de friske behöve ikke Lægen, men de som ere syge.* Ne eom ic ná Crist ɔ: *ikke er jeg Kristus.*

Ikke heller, og ikke udtrykkes med *nè ne*, naar *ikke (ne)* gaar forud, saasom: ne fare ge ne ne fyligeað *gaar ikke (og) fölger ham ikke (heller)!* Men efter náðer *hverken* fölger blot et enkelt *ne* ved hvert Led af Modsætningen, f. E. Matt. 6, 20. Goldhordiað eóv sóðlice goldhordas on heofenan, þær náþor om ne moðþe hit ne fornymð, and þær þeófas hit ne delfað, ne ne forstelað; man har her Eksempel paa begge Udtryk.

FEMTE AFDELING.

Verselære.

1. §. Den angelsaksiske Poesi har, ligesom den islandske og de andre gamle gotiske Folkefærds, en ganske egen Indretning, hvis Hovedmærke ikke som i de frygiske Sprog, bestaar i Stavelsemaal, men i *Bogstavrim*. Dette Bogstavrim bestaar deri, at i to nærstaaende og sammenhörende Verselinier forekomme tre Ord, som begynde med et og samme Bogstav, saaledes at det tredie eller sidste Ord staar foran i den anden Linie, og de to förste begge anbringes i den förste Linie. Begyndelsesbogstaverne i disse tre Ord kaldes *Rimbogstaver*, og især ansees det i det sidste af dem som *Hovedstaven*, hvorefter de to andre i den förste Linie, som kaldes *Bistave*, maa rette sig, f. E. i Skjoldungedigtet 2, 17.

Þá væs æfter viste	*Man efter Maaltidet*
vóp up-á-hafen.	*hæved' et Skrig.*

Her er det de tre Ord *væs*, *viste og vóp* som indeholde Rimbogstaverne, hvilke her ere *v*; af disse er det i *vóp* Hovedstaven, de to andre Bistavene. Er Hovedstaven derimod en Selvlyd, bör Bistavene vel og være Selvlyde, men dog ikke de samme, f. E. Ult. 1, 118.

eotenas and ylfe	*Jætter og Alfer*
and orceas ɔ:	*og Spögelser.*

Her er *o* i *orceas* Hovedstaven, og *eo* samt *y* Bistavene, alle tre ganske forskjellige.

2. §. Om dette Bogstavrim maa man ellers endnu mærke sig fölgende Bestemmelser: Rimbogstaverne maa altid findes i Ord, som have Tonen paa den Stavelse, der begynder med dem; men en tonelös Afledsstavelse (*ge*, *be*, *a*) kan gjerne gaa forud i samme Ord, uden at forstyrre Bogstavrimet. Regelen er og at der ikke maa være flere end tre Ord i de to sammenhörende Linier, som begynde saaledes; men en ubetonet Forstavelse regnes ikke heller heri at gjöre nogen Hinder. Hovedstaven behöver ikke heller at staa allerforrest i den anden Linie, ofte gaar et eller flere Smaaord forud, dog ikke saadanne som erholde Tone og Eftertryk i Oplæsningen; disse forelöbige Smaaord er det som kaldes *Maalfylding:* naar man afdeler Vers, som have været skrevne ud i et, maa man vel vogte sig for, at forblande den med selve Verset, hvorved Bogstavrimet, Versebygningen og undertiden Meningen forrykkes. I korte Vers findes undertiden kun ên Bistav i den förste Linie; især om Hovedstaven var sammensat: *sc*, *st*, *sv*, da Bistaven ogsaa bör være sammensat, som skulde dels klinge haardt, dels blive vanskeligt at tilvejebringe i tre Ord saa nær efter hverandre. Til Eksempel paa alt dette vil jeg anföre et Vers af Skjold. 1, 108.

In Caines cynne	*Den evige Herre*
þone cvealm gevræc	*paa Kains Slægt*
ece drihten,	*hævnede Drabet,*
þæs þe he Abel slóg:	*at han Abel slog;*
ne gefeah he þære fæhðe,	*han fik ej Glæde deraf,*
ac he hine feor forvræc	*men Herren fordrev ham*
metod for þý máne	*for denne Udaad*
mancynne fram. ɔ:	*fra Menneskekjönnet.*

I de förste to Linier ere tre Rimbogstaver, nemlig c i *Caines*, *cynne* og *cvealm*, *þone* er her Maalfylding; i de næste to findes blot tvende Rimbogstaver, som ere Selvlydene *e* og *a* i *ece* og *Abel*, her er *þæs þe he* Maalfylding. I det andet Halv-

vers er först *f* Rimbogstav i Ordene *gefeah, fæhðe* (ɔ: Fejde, Fiendskab) og *feor* (ɔ: fjærn, langt bort), uagtet *ge* i *gefeah*, efterdi denne Afledsstavelse er tonelös; ej heller skader det at *forvræc* ogsaa begynder med *f*, da denne Stavelse *for*, ligesom det danske *for* i *fordrev*, ligeledes er aldeles tonelös; Ordene *ac he hine* udgjöre her Maalfyldingen: i de to sidste Linier er alt regelret.

3. §. De to med Bogstavrimet forbundne Linier behöve ikke i Angels., som i Isl. er sædvanligt, at være forbundne i Meningen; dog skjer det sjælden eller aldrig her, som i lat. og græske Vers, at en Mening sluttes og en ny begynder midt i en Linie, formodentlig efterdi Linierne i Angels. ere saa korte. Af denne Omstændighed, at sammenrimede Linier saa ofte ere adskilte i Meningen, fölger fremdeles at de angelsaksiske Digte sjelden som de isl. ere afdelte i regelrete Sangvers, med 6 eller 8 Linier i hvert; men hvorvel denne Indretning undertiden spores, f. E. i det nysanförte aatteliniede Vers, hvorpaa ogsaa fölger et andet regelret aatteliniet: synes det ligesom indtruffet af en Hændelse, og det almindelige er fortlöbende Vers uden Afdeling i Strofer, f. E. i et Brudstykke af en versifiseret Oversættelse af Judits Bog:

þæs se hlanca gefeah	*Den slunkne Ulv*
vulf in valde	*sig fryded i Skoven,*
and se vanna hrefn	*og den sorte Ravn*
væl-gifre fugel	*den graadige Fugl*
vestan begen,	*begge fra Vesten,*
þæt him þá ðeódguman	*fordi Mændene agted'*
þohton tilian	*at yde dem Föde*
fylle on fægum o. s. v.	*af (Helte) som skulde dö.*

Her hörer den förste Linie ikke til den anden, men til den foregaaende, hvorimod den anden og tredie den fjerde og femte, samt den sjette og syvende her höre sammen; her dannes altsaa ingen ordent-

lig Strofe. Dette gjör ofte den angelsaksiske Poesi vanskeligere at udrede end den islandske, hvor man af Versenes mekaniske Indretning og Forbindelse kan slutte saa meget til Meningens Gang og Anlæg. Et andet mærkeligt Eksempel herpaa er Slutningen af *Menologium Saxonicum*, som Olafsen har anfört i sit Prisskrift om den gamle nordiske Digtekunst S. 220, men hvor han synes at have misforstaaet et Par Ord; det lyder saa:

Meotod ána vát	*Herren ene ved*
hvyder seó sávul sceal	*hvorhen Sjælen*
syððan hveorfan:	*skal siden vende,*
and ealle þá gástas,	*og (hvor) deres Aander*
þe for gode hveorfað,	*som for Guds Sag falde*
æfter deáð-dæge	*efter Dödsdagen*
dómes bidað.	*oppebie Dommen.*
On fæder fæðme	*I Faderens Favn*
is seó forð-gesceaft,	*er Opholdsstedet*
digol and dyrne,	*hemmeligt og skjult,*
drihten ána vát,	*Herren ene kjender (det),*
nergende fæder;	*den frelsende Fader;*
nænig eft-cymeð	*(ti) ingen kommer igjen*
hider under hrófas,	*hid til vore Hytter,*
þe þæt her for sóð	*som kunde det sikkert*
mannum secge,	*for Folk berette,*
hvylc sý meotodes gesceaft,	*hvordan Herrens Bolig er*
sige-fólca geseta,	*Sejer-folkets Sæde,*
þær he sylfa vunaþ.	*hvor han selv troner.*

Her er det den 9. og 10., den 11. og 12., den 13. og 14., samt den 15. og 16. Linie, som efter Meningen höre sammen; men tværtimod den 10. og 11. den 12. og 13. o. s. v. som ved Bogstavrimet ere forbundne.

4. §. Verseliniernes Længde er ikke her saa nöje bestemt, som i Latin ved Fodmaalet; det eneste som i Angelsaksisken har Indflydelse paa Ver-

semaalet synes ligesom i Isl. at være de lange eller betonede Stavelser, som have Eftertryk i Sammenhænget, med enhver af disse fölger gjerne en eller to korte undertiden flere, om Ordenes naturlige Tonefald i Oplæsningen tillader at udtale dem kort, men disse lange og korte synes ikke at være fordelte efter andre Regler end dem Öret og Versefaldet foreskrive; dog forekomme sjælden to eller flere betonede Stavelser allene, uden at være ledsagede af nogen kort. Det forstaar sig at Maalfyldingen ligesaalidet her som i Islandsk regnes med i det egentlige Versemaal; det betragtes blot som et Slags Optakt eller Forslag, hvilket man löber over saa hastig som muеligt. I denne Beregning gjælder det ogsaa for Maalfylding, hvad der i den förste Linie staar foran den förste Bistav. Dette gjælder i det mindste om Indretningen af den Verseart, hvorpaa vi hidtil have set Eksempler, og som kunde synes at være den eneste, der gives i den angelsaksiske Digtekunst. Anvende vi det f. E. paa det sidst anförte Vers, saa finde vi i anden Linie först *hyder seó* som er Maalfylding, dernæst *sávul sceal* som udgjör tre Stavelser, hvoraf dog kun to nemlig den förste og sidste ere lange, den mellemste *(ul)* er tonelös eller kort, og tjener til at lette Forbindelsen imellem de lange. Den tredie Linie har ingen Maalfylding, men begynder straks med en lang, hvorpaa fölger en kort, og derpaa endnu en lang og en kort, denne Linie indeholder altsaa og to lange. Den fjerde har vel ingen egentlig Maalfylding, efterdi her er kun en Bistav, med mindre man ogsaa vil give dette Navn til hvad der i sligt Fald gaar foran den förste betonede Stavelse; men ihvorledes man end vilde kalde det, saa höres let at *and* bliver Optakt, og at Verset egentlig först begynder med *calle þá*, som er en lang med to korte, hvorpaa fölger *gástas* en lang og en kort, altsaa har ogsaa denne to lange. Den femte har först þe

for

for, som er Maalfylding, det övrige er beskaffent ligesom den tredie. I den sjette er *æfter* Maalfylding, derpaa fölger to lange, hvoraf den sidste er ledsaget med en kort, hvilket er det omvendte af anden Linies Indretning. Den syvende er aldeles indrettet som den tredie. Af alt dette sees at saa ulige som disse Verselinier synes i deres Bygning, saa ere de dog alle afmaalte efter én Regel, nemlig have alle to lange Stavelser, hvormed i det mindste fölger en kort foruden Maalfyldingen, som kan findes eller være borte uden Forskjel.

5. §. Foruden Bogstavrimet synes den nordiske Poesi fra Arilds Tid, i det mindste længe för Kristendommens Indförelse, ogsaa at have haft *Linierim* og *Slutningsrim.* Linierimet bestaar deri at tvende Stavelser i en og samme Verslinie have enten baade Selvlyd og derpaa fölgende Medlyde tilfælles, hvilket kaldes *Helrim*, eller ulige Selvlyd og blot de paafölgende Medlyde tilfælles, hvilket kaldes *Halvrim.* Slutningsrimet er bekjendt nok, som Hovedmærket i den nyere Poesi, og er atter enten enstavelset (mandligt) eller tostavelset, (kvindeligt). Uagtet intet angelsaksisk Digt med Linierim eller Slutningsrim, saavidt vides, er os opbevaret, er det dog troligt at begge disse Slags Rim fra umindelige Tider have været anvendte af Angelsakserne og de andre germaniske Folkefærd. Hvad Slutningsrimet angaar synes det især afgjort vist; ti angelsaksiske Digtere som Bonifacius † 755, Aldheim † 809, Beda den ærværdige, Alcuin o. fl. have efterladt sig rimede latinske Digte, hvilket forudsætter at denne Versindretning var ældre og almindelig bekjendt paa deres Tid. *Turner* har i sin *History of the Anglosaxons* givet en Udsigt over den angelsaksiske Literaturs, og i et eget Afsnit Poesiens Historie, han tror her at have sporet Rimet lige op til det 4. Hundredaar; men han har ikke haft noget

Begreb om Bogstavrimet, som er den angelsaksiske Poesis Særkjende, hvilket han endnu anser for uopdaget eller umueligt at opdage; han har saaledes ikke mærket Bogstavrimet i de latinske Digte, han anförer, uagtet det paa mange Steder er saare klart og regelmæssigt; f. E.

*A*lthelmum nam *a*ltiss*imum*
cano *a*tqve clariss*imum;*
*s*ummum satorem *s*ol*ia*
*s*edet qvi per æthral*ia*. &c.

Bogstavrimet forenes ogsaa med gamle latinske Versearter, f. E. med de adoniske Vers i fölgende:

Te *h*omo laudet,
*a*lme creator!
*p*ectore, mente,
*p*acis amore:
non modo *p*arva
*p*ars qvia mundi est,
*s*ed qvia *s*ancte
*s*olus imago (&c.)

Hvorledes det end forholder sig med Sprog og Mening, saa er Bogstavrimet tydeligt, hvilket viser at det ligesom har været en Natsionalfordring til al Poesi, uden hvilket den skulde tabt sin vante, ejendommelige Klang for Angelsakserne.

Mærkeligt er et eget Slags Bogstavrim, som findes i disse latinske Digte, hvilket ikke sammenrimer to Linier, men giver hver for sig to (eller tre) Rimbogstaver uden Hovedstav, f. E. i Bonifacii Brev:

*N*itharde *n*unc nigerrim*a*
imi *c*osmi *c*ontagi*a*
*t*emne fauste *T*artar*ea*
*h*æc contra *h*unc supplici*a*. (&c.)

Dog iagttages dette sjælden ret nöje helt igjennem de Stykker, hvor det findes. Denne Indretning af Bogstavrimet, nærmer sig meget til den finske Natsionalpoesi, og findes aldrig i den gamle nordiske, undtagen i 3. og 6. Linie af seksliniet Fornyrdalag og i enestaaende Linier af nyere Versearter. Det er maaskje denne Rimarts förste Oprindelse, lige-

som det og er den Skikkelse, den sidst har antaget hos dem af de nordiske Folk, hos hvilke den nu er forsvunden, f. E. i en færöisk Vise:

Ajn eer rujman éàv *Ujs*landi komin,
skriva uj *b*éùk so *b*raja:
néàka *h*éàvi ee um héàna '*h*ojrt
summar kan ee à graja. ɔ:
En Ríma (Vise) er kommen fra Island hid,
skreven i Bogen hin brede;
noget haver jeg om hende hört,
noget kan jeg udrede. o. s. v.

og i en dansk Kjæmpevise om Kong Diderik (Nyerups Udgave 1. 5, 28).

Först vog han den *l*ede *L*indorm,
og saa hendes *e*lleve *U*nger
dog *k*unde han ikke af Bjerget *k*omme
for *Æ*dder og *O*rmetunger.

Beda har undertiden indrettet sine latinske Hexametre saa, at et Ord i Midten rimer med et i Enden, hvilket synes at være et Slags Fordrejelse eller egen Anvendelse af Linierimet, men i det mindste beviser det de egentlige Rims Ælde og Almindelighed. Dette Slags Rim findes og i de nyere islandske *Rima'r*, f. E.

Lömb í fri*ð*i lætr og ki*ð*
ljónit hreysti-snjalla (*o. s. v.*) ɔ:
Den i Styrke udmærkede Löve
lader Lam og Kid i Fred. o. s. v.

Paa Angelsaksisk selv findes som sagt kun lidet af alt dette, i det minste i de hidtil ved Trykken bekjentgjorte Levninger; men det syntes ikke desmindre interessant nok til at fortjene at anföres, efterdi man deraf med temmelig Sikkerhed kan slutte til Natsionalpoesiens gamle Beskaffenhed. Til et angelsaksisk Eksempel paa flere af de her anförte Besynderligheder kan ellers tjene den korte Sang i *Chron. Saxonicum* ved Aar 975. den lyder saa:

Her *Eádgár* geför	*Da hensov Edgejr,*
*A*ngla reccend,	*Anglers Fyrste,*
*V*est-seaxená *vine*	*Vestsaksers Ven,*
and *M*yrcene *m*undbora:	*Merkers Beskytter:*
cuð *væs víde*	*bekjendt var vide*
geond feala þeóda	*blandt mange Folk*
*a*fera *Eá*dmundes	*Edmunds Sön*
ofer 'ganotes lád *).	*over 'Maagens Vej (Havet).*
Cyningas hine *vide*	*Konger ham vide*
*v*urðodon síde,	*ærede höjt,*
bugon tó cyninge,	*holt sig til Drotten,*
svá væs him gecynde:	*saa var hans Natur:*
næs se flota svá rang	*Ingen Flaade var saa fiendsk*
ne se here svá strang,	*ingen Hær saa stærk,*
þæt on *A*ngelcynne	*at i Anglernes Land*
*æ*s him' gefetede,	*den hentede Bytte,*
þá hvíle þe se æþela cyning	*saa længe den ædle Konge*
cynestól rehte.	*bestyrede Regjeringen.*

Her er i förste Linie kun én Bistav, 3. 4. have hver to Bistave uden Hovedstav og uden Forbindelse; i andet Vers synes at være tydelige Spor til Rim, man kunde hjælpe paa 3. Linies Rim, ved at læse cynge for cyninge, men om disse Slutningsrim ere anbragte med Flid eller af en Hændelse er dog usikkert, eftersom de ikke findes i alle Linierne, og hele Stykket synes meget forvansket. Maaskje man isteden for de fire sidste Linier burde læse:

þæt on *A*ngelcyn fuhte	*som paa Engelland fægtede*
þá se *æ*þela rohte.	*da den ædle regjerede.*

Men i hvad man end vil dömme om dette Stykke; saa er det af det foregaaende indlysende, at Bogstavrimet er Hovedsagen i Angelsaksernes Poesi, og at de ogsaa have haft Slutningsrim saavel tostavel-

*) *Saaledes har jeg forsögt at bringe Mening i Ordene; Teksten i Chron. Sax. lyder saa:* cuð væs þæt víde g. f. þ. þæt aferan Eádmund ofer ganetes bað.

set som enstavelset, formodentlig ogsaa Linierim, hvilket dog er mindre sikkert.

2. *Versearterne.*

6. §. De islandske Versearter henföres med rette til tre Hovedklasser efter Rimet og den övrige Bygning, den förste Art Syngesproget, eller maaskje rettere Taleverset isl. *Fornyrdalag*, har blot Bogstavrim, den anden Helteverset *dróttqvæði* har tillige Linierim og et strængere Stavelsemaal; den tredie Folkeverset *rúnhenda* tillige Slutningsrim. Men disse Hovedklasser inddeles igjen i mange Underarter, fornemmelig efter de lange Stavelsers Antal.

Ogsaa dette kunne vi temmelig trygt anvende paa den angelsaksiske Digtekunst. Vel beklager Hickes at vi ikke kjende Tonefaldet eller Stavelsemaalet i Ang. og ere derfor ikke i Stand til at udfinde Digternes hemmelige Regler for Versebygningen, vi kunnne ikke vide, siger han, om heáfodsvima ɔ: *Hoved-svindel* er fem- eller firstavelset; om hleóv-maga þeóv ɔ: *Brödres*, *Slægtningers Tjener* er seks- eller firstavelset o. s. v., hvilket dog snarere vilde være Ukyndighed om Udtalen end om Stavelsemaalet: men vi kjende begge Dele tværtimod fuldkommen tilstrækkelig til at kunne oplöse Versene, hvorpaa allerede er givet Eksempel. Den som har et levende og klart Begreb om den isl. Udtale, eller blot om den svenske eller danske, kan umulig tvivle om f. E. seolf isl. *sjálfr* (*siálfr* eller *seálfr*) sv. *sjelf*, og eorl isl. *jarl* (*iarl*, *earl*) er enstavelset eller tostavelset, om heáfod isl. *havfuð* sv. *hufvud* d. *Hoved* er tostavelset eller trestavelset o. s. v. eller om Udtalen af Ordene paa *e*, f. E. brohte ɔ: sv. og d. *bragte* t. *brachte* o. desl. ja endog uden Bekjendtskab med andre Sprog, synes det som der ikke udfordes meget dyb Granskning til at udfinde, at hine Tvelyde have været udtalte i en Stavelse, hvorvel man endnu kan være uvis om Lyden; samt at (ic) vorhte, (þú) vorhtest o. desl. har været en

Stavelse længre end vorht *(gjort, virket).* Tonefaldet opdages ogsaa saare let ved den ringeste Bekjendtskab med Tysken, eller blot ved at oplæse de ang. Vers, og til disses Afdeling endelig har man et fortræffeligt Hjælpemiddel i de gamle Haandskrifter selv, hvor der som alleroftest meget nöjagtig skilles imellem Verslinierne med Punktum. Men saa ringe Opdagelsesaand har Hickes haft, at han, efter at have selv opstillet rigtige Vers i Hundredetal, endnu ikke har kunnet falde paa at adskille to, hvor Punkten af en Hændelse har været glemt, eller maaskje blot utydelig i det gamle Haandskrift. Han lærer os derfor: *carmina consistere ex versibus seu potius versiculis trium, quatuor, qvinqvé, sex, septem, octo & qvandoqve novem syllabarum, & qvi excedunt &c.* Men for den som ikke vil sammensætte eller forfatte angels. Vers, men blot oplöse de forhaandenværende, er det let at bestemme Stavelsemaalet saameget som behöves; Hovedstavelsen i ethvert Ord har Tonen (se S. 3. §. 4.); sammensatte Ord, som bestaa af to selvstændige og for sig betydningsfulde Ord, have Tonen paa det förste af disse. Efter denne simple Regel skulle vi betragte de enkelte Versearter.

7. §. De ovenfor anförte Vers have alle, svarende til det islandske *Fornyrdalag*, to lange Stavelser i hver Linie, hvormed dog bör fölge nogle korte, helst en kort efter hver lang; de komme derfor sædvanlig til at bestaa af fire Stavelser, men det er ikke dette hele Antal som bestemmer Versemaalet; ti de kunne ogsaa bestaa af tre, nemlig naar den ene lange ingen kort har i Fölge med sig, og af fem, neml. naar den ene lange har to korte o. s. v. Tager man nu ikke heller Hensyn til Maalfyldingen, som bör afsondres, og ikke bringes med i Beregningen; saa kan man med Hickes faa ud, *at de angels. Vers bestaa af* 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 *Stavelser og derover*, med andre Ord, kan være saa lange og korte som man behager, det er, at

sige have intet Versemaal, og ere altsaa ikke Vers, til hvilket Begreb nödvendig synes at höre en Indretning eller Inddeling af Ord efter Takt og bestemt Maal. Men iagttager man de anförte Regler, vil man finde at Versemaalet er ligesaa bestemt her som i noget andet Sprog, skjönt efter egne Regler. Disse hidtil anförte Vers, som alle have et lige Antal af lange Stavelser, höre altsaa og alle til en eneste Verseart nemlig Taleverset eller Fornyrdalag; undertiden bestaar en Verslinie af et eneste Ord, f. E. (om Enoch).

nales deáðe svealt	*han döde ej*
*m*iddangeardes,	*den verdslige Död,*
svá her *m*en dóð.	*som Folk her gjöre.*

Her udgjör *middangeardes* en hel Verslinie, og det er fuldkommen rigtigt; ti Ordet indeholder to lange Stavelser *midd* og *geard*, hvormed fölger to korte *an* og *es*. Den anden Linie har först til Maalfylding *svá her*, derpaa *men* som indeholder Hovedstaven *m*, og *dóð*, hvilke begge ere lange; den behöver saameget mindre at ledsage disse med nogen kort, som den har en tostavelset Maalfylding foran. Et andet enstavelset Vers om Salomon nemlig:

ge*t*imbrede	*han bygde*
*t*empel gode.	*Gud et Tempel.*

indeholder derimod en Fejl, hvis ikke af en Hændelse et Ord (f. E. heah *höjt*) er bortfaldet; ti *getimbrede* har blot én lang Stavelse nemlig *timb*, som er forlidet, uagtet Linien i det hele har fire Stavelser, hvilket Antal just er det sædvanlige. Dette Antal saavel som Ordenes ere altsaa kun Bisager i Versemaalets rigtige Beregning.

8. §. Vi skulde saaledes være færdige med denne simple og lette Verseart, hvis ikke nogle Lærde i de nyeste Tider havde forsögt af afdele den saa at to Verselinier regnes for én. Jeg henskyder

denne Sag til enhvers Öre og Sands for Poesi, som oplæser f. E. dette Vers i Boethius:

Eálá þú *sc*ippend	*O, du de klare*
*sc*irra tungla,	*Stjerners Skaber,*
*he*ofones and eorðan!	*Himlens og Jordens!*
þú on *he*ahsetle	*du paa den evige*
ecum rícsast;	*Trone hersker;*
and þú *ea*lne hræþe	*og hastelig den hele*
*h*eofon ymb *h*veorfest;	*Himmel omdrejer;*
and þurh þíne *h*álige miht	*og ved din hellige Magt*
*t*unglu genýdest,	*tvinger Himmellegemerne*
þæt hí þe *t*ó-hýrað!	*at lyde dig.*

og nu tænker sig det afdelt saaledes:

Eálá þú scippend scírra tungla,
heofones and eorðan, (þú on) heahsetle
ecum rícsast; (and þú) ealne hræþe
heofon ymb hveorfest; (and þurh þíne) hálige miht
tunglu genýdest, (þæt hí þe) to-hýrað!

Dog maa det, förend Dommen fældes, endnu tillades mig at bemærke at denne Sammenstöbning af hver to Linier strider: 1) imod de skandinaviske Folkès Brug, saa langt som vi kunne spore den tilbage i Tiden og indtil denne Dag, f. E. i Stærkodders Sange, og i Beskrivelsen i Skalda over den Verseart, som efter ham har faaet Navn af *Starkaðarlag*, samt i den nu levende Præstes *Srá. Jóns Þorlákssonar* Oversættelse af *Miltons* tabte Paradis, hvoraf 1. og 2. Bog er trykt i 13. og 14. Bind af det isl. *Lærdómslistafèlags* Skrifter; saa og Assessor *Gröndals* Oversættelse af *Popes Temple of Fame*, af hvilke Mænd den ene lever paa den nordligste, den anden paa den sydligste Kant af Island. 2) Imod Angelsaksernes formodentlig endnu ældre Brug, som i mange Haandskrifter omhyggelig adskille Versene ved Punkter, hvorom man kan overtyde sig overalt hos Hickes, f. E. S. 185.

AEala ðu scippend. Þú on heahsetle.
Scirra tungla. Ecum rícsast.
Hefones and eorðan. And ðu ealne hræþe. o. s. v.

3) Imod alle Regler for den gamle gotiske Poesi, som lære os at hver to Linier forbindes med Bogstavrim i alle Tilfælde og i alle Versearter, undtagen hvor der efter to sammenhörende kommer en enestaaende:*) ja imod selve Benævnelsen af Rimbogstaverne, nemlig at de to i den förste Linie kaldes *Bistave (stuðlar)*, og den i den anden, *Hovedstav (höfuðstafr)*, fordi den altid staar foran, altsaa har en mere bestemt Plads, og er lettere at finde; men dette vilde bortfalde og Navnet blive urimeligt, om den flyttedes midt ind i Verset. 4) Imod Ligheden med de andre Versarter, der have længre Linier, men alle samme Indretning af Bogstavrimet, nemlig at hver to Linier ere forbundne med hverandre; vilde man derfor sammenstöbe to Linier til én i de korte Vers, da burde man nödvendig gjöre det samme ved de længere, altsaa f. E. gjöre fölgende til én Verselinie:

Almáttugr guð allra stètta yfirbjóðandi engla ok þjóða:
almægtige Gud over alle Ordener, Englers og Folkes Overherre!

det er at sige 16 lange Stavelser efter den islandske Beregningsmaade. 5) Det strider desuden aabenbare imod den hele gamle nordiske Digtekunstes Aand, der aldrig nogensinde erkjender Versafsnittet (Cæsuren) som findes i de lat. og gr. Hexametre og Pentametre, og derfor aldrig har længre Vers end som svare til 4 Verselede hos Græker og Rommere. Ogsaa Maalfyldingen synes meget naturlig at tilföjes foran Hovedstaven, da den som oftest indeholder ubetydelige Bindeord eller Forholdsord, der sammenföje begge Linierne; men at kaste sligt, som ofte kan udgjöre tre eller fire Stavelser, midt ind i Verset, uden at bringe det med i Beregningen af

Versemaalet, skulde blive i höj Grad urimeligt. Se f. E. den 8. Linie i det sidst anförte Vers, hvor Ordene: *and þurh þine* er en Maalfylding, hvilken man efter en Hvilepunkt, naar man begynder en Linie, let kan skikke forud i en lavere og lettere Tone, men som midt i Verset (4. Linie efter den anden Afdeling) synes aldeles at fordærve det hele, da derved komme 5 korte Stavelser sammen, hvoraf de 4 ikke höre med til Versemaalet: og dette er ikke blot et enkelt Tilfælde; men skulde just efter Sammenstöbningsreglen blive det almindelige, da Maalfyldingen egentlig altid har sin Plads foran Hovedstaven, altsaa bestandig skulde komme midt ind i Verset. Ikke at tale om Meningen, som herved ofte kom til at afbrydes ufuldendt ved Enden af Linien, og derimod til at sluttes midt i Verset, hvilket ogsaa, som vi i det foregaaende have set, er tværtimod den gamle gotiske Digtekunstes Brug, der sjælden slutter en Mening midt i en Verslinie.

9. §. Hickes tror at denne Verseart skulde befindes at være aldeles den samme som de pindariske Vers i Græsken, og at man her skulde udfinde alle de samme Verslede som i Græsken baade de enkelte og sammensatte, hvis man blot kjendte Stavelsemaalet; og man kan ikke nægte at for saavidt som de græske Verselede indbefatter enhver muelig Fordeling af lange og korte Stavelser, skal man let kunne oplöse eller afdele ethvert menneskeligt Foredrag i slige Lede; men vil man forsöge at skandere et af de anförte Eksempler eller hvilket som helst andet ang. Vers efter det græske Fodmaal, skal man snart opdage at det har været ligesaalangt fra Skaldens Tanke, som fra Hickes at afmaale sin lange Fortale efter græsk Versemaal. Et andet Sted sammenligner han det angelsaksiske Tale-vers, ligesom Olafsen det islanske, med de adoniske Vers, og det har virkelig megen Lighed med disse; men at ogsaa denne Sammenligning halter,

vil man let overtyde sig om, ved at læse tre eller fire angels. Verselinier i Sammenhæng; den er vel ogsaa blot foranlediget derved at begge have korte Linier, og begge tvende Hvilepunkter for Rösten, hvilket nödvendigvis ofte maa frembringe Lighed, men i alt övrigt ere de ogsaa ulige, da de adoniske Vers afmaales efter bestemte Verselede, men Taleverset udfyldes med ligegyldig fordelte korte Stavelser og Maalfylding.

Langt mere videnskabeligt Værd og Sandhed har uden Tvivl en Bemærkning, som jeg skylder Prof. Fin Magnusen, nemlig at de gotiske Folkefærds Tale-vers synes at ligge til Grund for det græske Hexameter. Det er nemlig bekjendt at Hexametret er de trakiske Folkefærds ældste Natsjonalpoesi ligesom Taleverset de gotiskes, og se vi til Indretningen selv, da er Ligheden i höj Grad paafaldende, og Hexametret synes blot at være en noget (dog saare lidet) inskrænket Afændring af den friere altsaa raaere og troligvis ældre Form, som Taleverset fremviser; til Eksempel vil jeg opstille nogle græske og latinske Hexametre, valgte ganske i flæng, efter Reglerne for Taleverset.

Την μεν γαρ
κακοτητα και ιλαδον
εστιν ἑλεσθαι
ῥηϊδιως·
λειη μεν ὁδος
μαλα δ'εγγυθι ναιει,
Της δ'αρετης
ιδρωτα θεοι
προπαροιθεν εθηκαν
αθανατοι·
μακρος δε και ορθιος
οιμος επ' αυτην,
και τρηχυς
το πρωτον, επην δε
εις ακρον ἱκηται·
ῥηϊδιη δε
επειτα πελει,
χαλεπη περ εουσα.

Arma virumqve
cano, Troiæ
qui primus ab oris
Italiam
fato profugus
Lavinia venit
littora: multum
ille et terris

jactatus et alto,
vi superûm,
sævæ memorem
Junonis ob iram.
Multa qvoqve

et bello passus
dum conderet urbem,
inferret-qve
deos Latio,
genus unde Latinum.

Denne Oplösning frembringer hverken pindariske eller adoniske Vers, men saa fuldkommen det gotiske Talevers, at her i disse 18 Vers af Hesiod og Virgil ikke er en eneste Afvigelse fra eller Fejl mod Taleversets Regler, men alt læses fuldkommen ligesaa flydende efter Syngesprogets som efter Hexametrets Indretning. Man faar her, ligesom i Angels. og Islandsk, nogle Vers paa ét Ord og nogle paa mange, f. Eks. i det græske Linie 4. og 11. og i det lat. Lin. 16. og 3. samt sædvanligvis fire eller fem Stavelser, skjönt ogsaa undertiden 7, 8. f. Eks. i det gr. Lin. 9. og 2. og i det lat. Lin. 18. Dog dette er kun Bisager, men ogsaa disse stemme overens ligesom den væsentlige Bygning. Man har her i hver Linie to lange Stavelser eller Hvilepunkter for Stemmen, hver af dem har sædvanlig en kort undertiden to i Fölge med sig, hvilket dog ikke behöves mer end ved én af dem, f. Eks. i den 1. Linie: την er lang, dermed fölger μεν, som her bliver kort, γαρ har derimod ingen kort i Fölge med sig. Lin. 7 er της lang og har to korte efter sig, det sidste της derimod ingen; ligesaa den 8. og 10. o. fl. Lin. 6 har til Maalfylding μαλα δ' ligesaa har Lin. 14. το, og Lin. 15. εις til Maalfylding saa og i det lat. her er Lin. 3. *qvi*, Lin. 15. *dum* og Lin. 18. *genus* Maalfylding; den hele övrige Indretning bliver ogsaa her ligesaa flydende Fornyrdalag, som noget Sted i Edda eller Skjoldungedigtet, hvorimod det trakiske Versemaal aldeles bortfalder. Imidlertid kan dog ikke hele Hesiod og Virgil ligesaa let forvandles til Talevers som disse Steder, undertiden kommer man neml. ved denne Oplösning til at dele Ordene, hvilket stöder meget

i den isl. Digtekunst, men da dette i pindariske Vers og i Korsangene hos Sörgespildigterne ikke er usædvanligt, kan det vel ikke heller her ansees som nogen betydelig Indvending.

Derimod kan dette ikke omvendes, og Taleversene kunne ikke nær saa bekvemt forvandles til Hexametre, hvilket har sin naturlige Grund deri at Hexametret er noget mere indskrænket. Syngesproget kan meget bekvemt antage den Fordeling af lange og korte Stavelser som findes i Hexametret, hvilken just er den sædvanlige, men Hexametret kan ikke tillade alle de Friheder som Syngesproget tager sig, hvor enhver Linie, altsaa og den tredie, uden Forskjel kan slutte med en enestaaende lang Stavelse, eller en lang med en kort efter, eller en lang med to korte, hvilket förste og siste Hexamemetret ikke tillader i Slutningen af dets tredie (sidste) Del, ligesom ej heller den lange Maalfylding altid kan forenes med Hexametres Fordringer. Ofte intræffer det dog temmelig nöje, f. E. i Völuspaa:

Hljóðs bið ek | allar | helgar | kindir | meiri ok | minni mögu | Heimdallar | vild'at ek | Valföður | vèl fram- | teljak?

Tier alle hellige Væsener, större og mindre
Heimdals Sönner! vildu at jeg aabenbarer Odins Under?

og i Skjoldungedigtet 4, 5.

Ve synt | gumcynnes | Geáta- | leóde and | Hige- | láces heorð ge- | neátas: | væs mín | fæder | fólcum ge- | cyþed.

Vi ere af Göte-folkets Stamme og Hugleiks
lönnede Folk: min Fader var Hærene bekjendt.

hvilke ere ganske taalelige Hexametre, hvorimod Bogstavrimet herved forstyrres, ligesom Fodmaalet ved Hexametrenes Forvandling. Uagtet saaledes begge Folkestammer have forandret denne Verseart hver paa sin Maade, synes det dog afgjort at Grundideen deraf er den samme hos begge, og at fölgelig Poesien ikke mindre end Sproget selv stemmer overens i sit Grundvæsen hos begge.

10. §. At den har været tilfælles for alle gotiske Sprog bevises best ved Eksempler: den neder-rinske

Harmonia evangelica Cottoniana, hvoraf Hickes i sin angels. Sproglære (1. Del. af Thes.) S. 189. og Nyerup i sine *Symbolæ ad Litteraturam Teutonicam* S. 130. anförer Begyndelsen, er helt igjennem forfattet i denne Verseart, f. E.

*M*anega waron,	*Mange var der*
the sia iro *m*ód gespon,	*som Sindet drev*
that sia bigunnon	*til at begynde*
word *g*odes reckean.	*at tolke Guds Ord.*

Og et andet Sted, Hickes S. 190. Nyerup S. 143.

Thú bist thie *w*aro (qvat	*Du er den sande (sagde Peder)*
*w*aldendes suno Petrus)	*Herskers Sön*
*l*ibbiandes godes,	*den levende Guds,*
the thit *l*ioht giscóp	*som skabte dette Lys,*
Crist cuning ewig,	*den evige Konge Krist,*
so welliat wi *q*uethan	*saa vil vi sige*
alla jungron *th*ína,	*alle dine Disiple, (og)*
that *th*ú sis god selbo.	*at du er Gud selv.*

Til en Pröve af det bambergske Haandskrift af samme Bog, maa tjene fölgende af Docen laante Sted, som indeholder Kristi Svar paa Disiplernes Spörsmaal, naar den yderste Dag skulde komme:

That habad so bi*d*ernid (qvad	*Det har Herren (sagde han)*
*d*rohtin the gódo, he)	*den gode saa skjult,*
jac so *h*ardo far*h*olen	*og Himmeriges Fader,*
*h*imiríkjes fader,	*Verdens Behersker*
*w*aldand thesaro *w*eroldes;	*saa fuldkommen dulgt,*
so that *w*iten ni mag	*at intet Menneske*
enig *m*annisc barn	*kan vide det,*
hvan thjú *m*arje tíd	*naar den herlige Tid*
gewirdid an thesaru *w*eroldi,	*skal komme over Verden.*
ne it ok te *w*aran ni kunnun	*Ja Guds Engle*
*g*odes engilos	*véd det ej til visse*
thie for imu *g*eginwarde	*skjönt de altid ere*

simlun sindun, *nærværende for ham*;
sie it ok giseggian ni mugun. *de kunne det ej sige*.

Den samme Indretning findes i de frankiske eller allemanniske Stykker om Hildebrand og Hadebrand, som Brödrene Grimm i Kassel 1812 have udgivet og bearbejdet med saa megen Lærdom. Ikke desmindre har Sammenstöbningen af to Verselinier til én paa et par Steder hindret dem fra at adskille Maalfyldingen fra Hovedverset, og opdage det rigtige Bogstavrim og Strofafdeling. Men disse gamle germaniske Digte taale dette saameget mindre, som de synes at have længre Maalfylding og hyppigere Verset uvedkommende Indskud, samt mindre regelrette Vers, hvorved man lettere er udsat for at forvildes her end i den angelsaksiske og islandske Poesi.

11. §. Denne Verseart er og saa udbredt og bestemt hos Angelsakserne, at jeg ikke har truffet nogen væsentlig Afændring deraf i noget angelsaksisk Stykke; ikke en Gang det seksliniede Talevers, som hos Islænderne er en gammel bestemt, og regelret Afart deraf. Den Afveksling, som Versemaalet selv tillader efter sin oprindelige Natur, kan ikke her komme i Betragtning.

12. §. Ikke heller har jeg forefundet noget angelsaksisk Vers i nogen anden tydelig bestemt Verseart, at imidlertid det isl. *dróttqvæði* eller *Heltevers* har været bekjendt og brugeligt hos Angelsakserne, sluttes af et Sted hos Turner, hvor han beretter at *Æthilvald* foruden Hexametre og Pentametre har efterladt sig et Slags lat. Vers, ikke indrettede efter Fodmaal, men bestaaende af 8 Stavelser i hver Linie, altsaa det isl. Lilielag, hvis Hovedindretning er, at hver Strofe har 8 Linier, og hver af disse fire lange Stavelser, som ledsages hver af sin lange, stundum og korte, uden Maalfylding, samt at det sædvanlig har Linierim, hele i den förste og halve i den anden af de ved

Rimbogstaver forbundne Linier. Men det vilde ikke lönne Umagen her nöjere at beskrive denne eller de andre Arter af Helteverset, da der formodentlig intet angelsaksisk Eksempel gives paa nogen af dem.

13. §. *Runhenda* eller Folkeverset, bestaar også sædvanligvis af regelret afmaalte lige lange Linier, med afvekslende lange og korte Stavelser, efter de langes Antal (2, 3, 4) indeles det i flere Arter, kun de korteste have Maalfylding, men alle udmærke sig ved Slutningsrim. At dette har været almindeligt hos Angelsakserne sees klarlig af de ovenanförte latinske Eksempler, men om Læserne ikke ville antage det S. 116 anförte mistænkelige Vers, véd jeg ikke heller herpaa at opvise noget angelsaksisk Eksempel; ti de Steder som Hickes anförer af Kædmons poetiske Bibelomskrivning, hvor et Par Linier i en hel Bog af klare Talevers hændelsevis komme til at rime sig, bevise lige saa lidt som Rimene hos Virgil eller Horats, og kunne ikke anföres for Alvor af nogen Kjender.

14. §. I det senere Sprog, nemlig den gamle Engelsk, som aflöste Angelsaksisken, hvor Bogstavrimet forsvandt, og erstattedes med et Slags ensformigt Fodmaal, fremtræder Slutningsrimet tydeligt, undertiden blot i hveranden Linie, hvorpaa ogsaa hos de andre gamle germaniske og nordiske Folk findes Eksempler. Til en Pröve vil jeg anföre nogle Vers af et gammelt engelsk Digt, hvoraf Hickes leverer nogle Brudstykker S. 222. Kap. 24. Stedet handler om Guds Egenskaber.

38. He vot hvet ðencheð and hvet dóþ
alle qvike vihte,
nis no loverd svich is Crist
ne no king svich is drihte.

39. Hevene and erðe and all ðat is
biloken is on his honde,

he

he déð all þæt his ville is
on sea and éc on londe.

40. He viteð and vialdeð alle ðing,
he iscóp alle sceafte,
he vrohte fisc on ðer sae
and fogeles on ðar lefte.

41. He is ord abuten orde
and ende abuten ende,
he is afre on eche stede
vende (ðe) ver ðú vende.

Man har her tillige et Eksempel paa Sproget i Overgangstilstanden, der synes at staa næsten midt imellem den rette gamle Angelsaksisk og den nyere Engelsk, den gamle regelrette Sprogbygning er her meget forstyrret, skjönt ikke aldeles forsvunden.

---

38. 1. vot *angels.* våt ɔ: *véd.* 2. vihte *angels.* vihta *eller* vuhta *Fl. af* viht, *Ting*, *Væsen isl.* vættr. 3. loverd *angels.* hláford *isl.* lávarðr *engelsk* Lord ɔ: *Herre*; svich *angels.* svylc *eng.* such ɔ: *slig*, *saadan som.* 4. drihte *for angels.* drihten ɔ: *Herren.*
39. 1. Hevene *for* heofon, *eng.* heaven ɔ: *Himmel.* 4. éc *for* eác *ogsaa*, and eác ɔ: *saa og.*
40. 1. viteð ɔ: *bestemmer.* vialdeð *for* vealdeð *ell.* vylt ɔ: *styrer.* 2. iscóp *for* gescóp ɔ: *skabte.* 4. lefte *for* lyfte *Hensf. af* lyft *Luft.*
41. 1. ord ɔ: *Begyndelse (isl.* oddr ɔ: *Spids).* 3. afre *for* æfre, *eng.* ever *altid.* eche *for* ælcere *Hensf. i Hunkj. af* ælc *enhver*, *eng.* each.

TILLÆG.

Om Sprogarterne.

1. §. I en sjette Afdeling burde vel handles om Sprogarterne, hvoraf Angelsaksisk ligesom andre Tungemaal uden Tvivl har haft flere; men de ere nu af liden Vigtighed og for længe siden forsvundne, undtagen for saavidt de ere opbevarede i Dokumenter fra forskjellige Egne. Af disse skulde man muligvis, om de ordnedes efter Stederne, kunne gjöre sig Begreb om enhver af de 7 Stammers Dialekter, de have dog troligvis ikke været meget forskjellige, da Folket havde saa lang Tid til at sammensmelte til et helt, ogsaa virkelig var forenet til et Kongerige förend Litteraturens fornemste Tidsrum begyndte, og hvad der er forfattet för den Tid er dog troligvis kommet til os i den Form, hvori det senere er afskrevet, og det af Personer som det ikke kunde falde ind at lægge nogen Vægt paa en gammel og aflagt Ordform eller Udtale. I det mindste spores i de paa Tryk udgivne angelsaks. Böger intet som egentlig kan kaldes Sprogart, om man ikke vil give en vaklende Udtale og Retskrivning hos en og samme Forfatter dette Navn, hvilket forekommer mig höjst urigtigt, da man paa den Maade i ethvert gammelt Sprog, især i dets begyndende Dannelse, hos enhver Forfatter skulde faa uendelig mange Sprogarter.

2. §. Vel inddeler Hickes Angels. i tre Dialekter, den förste til de Danskes Indfald i England (337 Aar), den anden til Normannernes Erobring af

Landet (274 Aar), den tredie til Henrik 2. Men det falder let i Öjnene at dette er Tidsrum i Sprogets Historie ikke Sprogarter. Af det förste haves heller intet sikkert uden et Brudstykke hos Beda af Kædmons Bibel-omskrivnig, hvilket dog aldeles ikke skiller sig fra Sproget under Knud den store. Hickes anförer vel endnu den cottonske Harmonia evangelica paa Vers, men den er affattet, paa Nederrinsk og ikke paa Angelsaksisk, hvorom enhver kan overtyde sig af de S. 126 anförte Eksempler; og det er ubegribeligt at Hickes, har kunnet anföre den her, uagtet han S. 189, hvor han har indrykket store Stykker af den til Pröve paa Versebygningen, dog uden at opstille dem som Vers, udtrykkelig kalder den frankisk. *Eodem genere carminis*, siger han, *etiam usus est Germanorum qvisqvis ille fuit*, *qvi Francice composuit harmoniam illam 4 evangeliorum*, *qvæ Liber Canuti inscribitur in bibl. Cottoniana* o. s. v. Til det andet Tidsrum, som han kalder *dialectus danosaxonica*, henförer han især to interlinierede Haandskrifter af Evangelisterne, hvoraf det ene kaldes *det rushworthske* og det anden *det cottonske*. Men det er besyndeligt at han ikke har mærket Modsigelsen mod sig selv, naar han skildrer denne Sprogart som barbarisk og i höj Grad fordærvet, uagtet hele den angelsaksiske Litteratur indfalder i samme Tidsrum. Sagen er, han mener ikke som han siger det *dansksaksiske* historiske Tidsrum, men blot den *nortumberlandske Sprogart*, som troligvis har været blandet og forstyrret nok, efterdi Nortumberland ofte stod under nordiske Fyrster, og næsten halv var bebygt af Nordboer. Det tredie Tidsrum, som han atter inddeler i to Dele *det normann-saksiske* og *det halv-saksiske*, ligger uden for Sprogets Grændser; ti det indtraf da Sproget oplöstes og omdannedes til Engelsk.

3. §. Uagtet man saaledes ingenlunde kan være enig med Hickes i Bestemmelsen af de angel-

saksiske Sprogarter, have dog virkelig de Eksempler, han anförer af de to nysomtalte Haandskrifter, saa mange og betydelige Afvigelser fra Angelsaks. at man med Rette kunde antage det for en egen Sprogart, som man kunde kalde *den nortumberlandske*. Her forekommer ofte œ, f. E. nellaþ ge dœme *I skulle ikke dömme*, for déman. Her endes Gjern. ofte paa *a* eller *e*, ligesom *n* ogsaa bortfalder i den simplere Hovedart af Navneordene og i den bestemte Form af Till., o. desl. saasom: þá ælmessa for ælmessan af seó ælmesse *Almisse;* ðone stranga for þone strangan af strang *stærk;* þæs ilca godspelleres for ilcan *den samme Evangelistes;* habba for habban *have;* buta for butan *foruden*. I Fl:s Ejef. findes ofte Endelsen *-ana*, hvilket synes at være det isl. *-a-nna*, og at udtrykke Artiklen, som ellers ikke i dette Sprog hænges bag ved Navneord, f. E. ne geþencas fif hláfana for: ge ne geþenceað þæra fif hláfa *I tænke ej paa de 5 Bröd*. *s* sættes ofte i steden for ð (eller þ) i Gjerningsordenes Endelser saasom ve habbas for habbað *vi have;* and mid þý ge him (hine) findas, seggas me *og naar I finder ham, saa siger mig det;* hvæt sœcas ge *hvad söge I, lede I efter?* Heraf sees tillige at Forskjellen imellem *að* og *e* i Flert., nemlig at *e* bruges naar det personlige Stedord fölger umiddelbar efter, er her forsvunden. Gecennes sunu for gecenð *hun skal föde en Sön*. Ðær ne hrust ne éc mohþe (moðþe) gespilles *hvor hverken Rust ej heller Möl fordærver (den)*. Ogsaa den anden Pers. faar ofte *s* for *st*, saasom: þú gesohtes *du sögte*, hvær vunas eller byes-to? *hvor bor du?* Den förste Pers. endes i 1. Böjn. 1. Kl. paa *a* (for *ige)* ligesom i Islandsk, f. E. ic fulva iuih *jeg döber eder;* men i de andre Klasser endes den ofte paa *o* og *u*, f. E. ic sendo *jeg sender;* ic cveþu *jeg siger;* ic avecco *jeg opvækker;* hvilket dog synes at være en Lævning

fra de gamle germaniske Sprog, af Angelsakserne selv flyttet med til Landet, da det er en Overensstemmelse med de lettiske og frygiske Sprog, som Nordboerne ikke have bevaret, *o* findes og ofte for *e* i andre Endelser, især i Hunkjönsord, f. E. þære yldo for ylde af yld *Alder*, *Ælde*, *Old*. Desuden findes i denne Sprogart Selvlydene ofte forvekslede og Sprogets Böjning og Indretning ofte forsömt; dog ikke nær saa ofte som Hickes angiver, f. E. naar han S. 100. vil bevise hvor barbarisk den er til at forstyrre Ordenes Kjön og Forholdsformer, anförer han: ðý leas ðū viþspurne tó stáne fót þinne, *at du ikke skal stöde din Fod mod (en) Sten*, og tilföjer: *ubi fót þinne pro fót þin: masculinum scilicet pro neutro*. Dette viser tvertimod at Sprogarten er temmelig regelret, men röber tillige en Ukyndighed hos Forfatteren i Angels. og alle de andre gotiske Sprog, som synes utilgivelig i et Værk, der indeholder en mœsogotisk, frankisk, angelsaksisk og islandsk Sproglære. I alle got. Sprog er nemlig *Fod* ligesom i Angels. af Hankjönnet (saaog *pes*, *πους*), og hele Stedet her i alle Maader grammatikalsk rigtigt, ligesaa vel som den rette angels. Oversættelse, hvor det heder: þe læs þe þin fót æt stáne ætsporne. Hele Forskjellen er at *fót* staar i Nævneformen her, men i Gjentstf. i den anden Oversættelse, efterdi Sætningen har der en anden Vending. Det næste Eksempel, han anförer, er uden Tvivl ogsaa fejlagtigt, det lyder saa: fore ansiónne þin *for dit Aasyn*. Her tager han *þin* for Intetkjönnet ligesom i nys anförte Sted; da dog Endelsen *e* i *ansjónne* viser at Oversætteren rigtig har böjet dette som Hunkjönsord, og altsaa blot brugt þín her som Ejeform af þú uforandret, hvilket og forefindes i andre gotiske Sprog. Men at rette alle deslige Fejltagelser, skulde blive for vidtlöftigt her, og at beskrive denne Sprogart nöjere efter Hickes, saa længe intet derpaa er udgivet ved Trykken, skulde

blive lidet frugtbringende; men önskeligt havde det vist nok været, om Hickes isteden for den utilfredsstillende Beskrivelse derover paa 6 Blade i Folio, havde givet os nogle betydelige og sammenhængende Pröver paa denne Sprogart af Angels., som er den eneste vi med rette kunne antage.

Imidlertid gjenfinder man ogsaa i de renere angels. Stykker hist og her en Del af de Egenheder, som udmærke denne Sprogart, saasom *a* for *an*, og *o* for *e* i Endelserne, samt *eo* for *y*, og *e* for *èo*, *ea* inde i Ordene, hvilket formodentlig har sin Grund i Afskrivernes Sprogart, og skulde, om dette Sprog nogensinde blev en Gjenstand for Kritikken, muligvis kunne lede til at bestemme Tid og Sted, hvor Haandskrifterne ere skrevne. Nogle af disse Egenheder ere tilfælles med Frisisk og Nederrinsk, altsaa uden Tvivl medbragte af den angliske Stamme, som indtog Nortumberland, og kunne ikke tilskrives Nordboerne, i hvis Sprog de ikke findes; men tjene meget mere til at bevise at Anglerne vare af ram germanisk og ingenlunde af skandinavisk Herkomst.

Kort

ANGELSAKSISK LÆSEBOG,

AF
DET NY TESTAMENT.

Quatuor D. N. Jesu Christi Evangeliorum versiones perantiquæ duæ, Gothica scil. & Anglosaxonica &. c. opera Fr. Junii & Th. Mareschalli. Dordrechti 1665.

(Matth. 5, 45.)

Ge gehýrdon þæt gecveden væs: lufa þínne nextan, and hata þínne feond; sóþlice ic secge eóv: lufiaʓ eóvre fynd, and dóʓ vel þám þe eóv yfel dóʓ, and gebiddaʓ for eóvre ehteras and tælendum [1]) eóv; þæt ge sín eóvres fæder [2]) bearn, þe on heofonum ys, se-ðe déʓ þæt his sunne up-a-springʓ ofer þá gódan and ofer þá yfelan, and he læt rinan ofer þá rihtvísan and ofer þá unrihtvísan. Gif ge sóðlice þá lufiaʓ, þe eóv lufiaʓ, hvylce mede habbaʓ ge [3])? hú ne dóʓ mánfulle svá? And gif ge þæt án dóʓ, þæt ge eóvre gebróðra vylcumiaʓ, hvæt dó ge máre? hú ne dóʓ hæþene svá? Eornustlice [4]) beóʓ fulfremede, svá eóver heofonlica fæder is fulfremed.

Begýmaʓ þæt ge ne dón [5]) eóvre rihtvísnesse beforan mannum, þæt ge sýn geherede [6]) fram him, elles næbbe ge [7]) mede [8]) mid eóvrum fæder, þe on

1) Rettere tælendan med underforstaaet Artikel þá; ti for styrer ikke Hensf. i denne Bemærkelse, hvilket og sees paa ehteras Forfölgere. 2) Staar her i Ejef. se S. 29. 3) Rettere habbe ge; ti Flertals-formen af Gjernings-ordene paa e bruges altid naar det personlige Stedord staar bagefter. 4) ɔ: altsaa, derfore. 5) Fl. af den bet. Nut. 6) Lid. Tilf. af herian berömme. 7) 2. P. i Fl. af nabban ikke have. 8) Gjenstf. i Enkt. af seó med Lönnen (t. die Miethe).

heofenum ys. Eornustlice þonne þú þíne ælmessan sylle, ne bláve man byman [1]) beforan ðe, svá liceteras [2]) dóð on gesomnungum and on vycum [3]), þæt hý sín geárvurþode fram mannum; sóð ic eóv secge híg onfengon hýra mede. Sóðlice [4]) þonne þú þíne ælmessán dó [5]), nyte [6]) þín vynstre hvæt dó þín svyþre; þæt þín ælmesse sý on diglum, and þín fæder hit agylt [7]) þe, se-þe gesýhð on dihlum.

And þonne ge eóv gebiddon [8]), ne beó ge svylce liceteras, þá lufiad þæt híg gebiddon hí standende on gesomnungum and on strætahyrnum, þæt men híg geseón; sóð ic secge eóv [9]), hí onfengon hýra mede. Đú sóðlice, þonne þú þe gebidde, gang intó þínum bedclyfan [10]) and, þínre dura belocenre, bide þínne fæder on dihlum; and þín fæder, þe gesýhð on diglum, he hyt agylt þe. Sóðlice þonne ge eóv gebiddon, nellen [11]) ge sprecan fela svá hæþene, híg vénað þæt híg sýn gehýrede on hýra menigfealdan spræce, nellen ge eornostlice him geefenlæcan [12]); sóðlice eóver fæder vát hvæt eóv þearf [13]) ys, ær þám þe ge hine biddað. Eornustlice gebiddað eóv þus. Fæder úre! þú þe eart on heofenum, sí þín nama gehálgod: tó-becume þín ríce: gevurðe þín villa on eorþan, svá svá on heofenum: úrne dæghvamlican hláf syle us tó dæg: and forgyf us úre gyltas, svá svá ve forgifað úrum gyltendum: and ne gelæd [14])

---

1) Trompet. 2) Hyklere. 3) H. i Fl. af vyc, vic Gade (isl. vik, lat. vicus). 4) men, lat. verum. 5) 2. P. i den bet. Nut. af dón. 6) 3. P. i den bet. Nut. af nytan ikke vide. 7) Skal betale (se S. 73). 8) Fl. af den bet. Nut. af ic me gebidde jeg forretter min Andagt. 9) ɔ: jeg forsikrer eder (isl. eg segi yðr satt). 10) Hensf. af bedclyfa Sængekammer (clyfa ɔ: isl. klefi lat. conclave). 11) 2. P. i Fl. af den bet. Nut. for nyllon af nyllan ikke ville. 12) ɔ: ligne, efterligne. 13) Synes at være et Till. i Int., (Isl. þarft ɔ:) fornödent, men rettere var maaskje: hvæs eóv þearf is; da þearf blev Navneord (isl. þörf Tarv, Behov). 14) Min Gisning for gelædde, som er Datid.

þū us on costnunge, ac alýs us of yfele. Sóðlice [1]. Vitodlîce [2]) gif ge forgifað mannum hýra synna; þonne forgyfð eóver se heofenlica fæder eóv eóvre gyltas: gif ge sóðlice ne forgyfað mannum, ne eóver fæder ne forgyfð eóv eóvre synna.

AF KONG ALFREDS BOETHIUS.

---

1. On þære tíde þe [3]) Gotan of Sciððiumægþe viþ Romanaríce gevin [4]) up-a-hófon, and mid heóra cyningum [5]), Rædgota and Eallerica væron hátne, Romanaburh a-bræcon, and eall Italiaríce, þæt is betvux þám muntum and Sicilia ðám èálonde, in anvald gerehton [6]). And þá æfter þám foresprecenan cyningum Ðeódric feng tó þám ilcan ríce, se Ðeódric væs Amulinga, he væs cristen, þeah he on þám arrianiscan gedvolan [7]) ðurhvunode. He gehet Romanum his freondscipe, svá þæt hí mostan heóra ealdrihta vyrðe beón [8]); ac he þá gehát sviðe yfele gelæste, and sviðe vráþe [9]) geendode mid manegum máne [10]). Þæt væs tó-eácan oþrum unarímedum [11]) yflum þæt he Jóhannes þone papan het ofsleán. Ðá væs sum consul, þæt ve heretoha [12]) hátaþ, Boetius væs háten, se væs in bóc-cræftum and on voruldþeavum [13]) se rihtvísesta; se þá ongeat [14]) þá ma-

---

1) Sandelig ɔ: amen. 2) ɔ: efterdi, ti. 3) Artiklen, t. die. 4) ɔ: Krig. 5) Her underforstaaes det henf. Stedord þe. 6) Datidsf. af gereccan sige, bestemme, befæste. 7) Gedvola ɔ: Vildfarelse. 8) Efter Ordene: blive værd deres gamle Rettigheder ɔ: beholde deres Privilegier. 9) Ulykkeligen. 10) Mên, Skade, Ulykke. 11) Utallige; H. i Fl. af unarímed. 12) N. for Gjenstf. ved de Gjern. som betyde at kalde, benævne. 13) þeav ɔ: Skik, Sæd. 14) Dat. af ongitan indse, forstaa.

nigfealdan yfel, þe se cyning Deódric viþ þám cristenandóme and viþ þám romaniscum vitum [1]) dyde; he þá gemunde þára éþnessa [2]) and þára ealdrihta, ðe hí under þám cáserum hæfdon heóra eald-hlá fordum: ðá ongan he smeágan and leornigan [3]) on him selfum, hú he þæt ríce þám unrihtvísan cyninge a-ferran [4]) mihte, and on riht-geleaf-fulra and on rihtvísra anvald gebringan; sende þá digellice [5]) ærendgevritu tó þám cásere tó Constantinopolim (þær is Creca heah-burh, and heóra cyne-stól), for-þám se cásere væs heóra eald-hláford-cynnes, bædon [6]) hine þæt he him tó heóra ealdrihtum gefultumede [7]). Dá þæt ongeat se væl-hreóva [8]) cyning Deódric, ðá het he hine gebringan on carcerne, and þær inne belúcan. Dá hit ðá gelomp þæt se árvyrða þær [9]) on svá micelre nearonesse [10]) becom, þá væs he svá micle sviðor on his móde gedrefed, svá his mód ær sviðor tó þám voruld-sælþum gevunod væs, and he ðá nánre frófre be-innan þám carcerne ne gemunde, ac he gefeoll nivol of dúne on þá flór [11]), and hine a-strehte sviðe unrót and ormód, hine selfne ongan vépan [12]), and þus singende cvæþ:

2. Dá lióð, þe ic vrecca geó lustbærlice song, ic sceal nú heofiënde [13]) singan, and mid sviðe ungeradum vordum gesettan, þeah ic geó hvílum gecoplice funde [14]); ac ic nú vépende and gisciënde [15]) of geradra vorda misfó. Me a-blendan þás ungetreó-

1) Vita ɔ: Vismand, Hövding. 2) E. i Fl. af éþness ɔ: Lethed, Frihed. 3) Undersöge og betragte. 4) Bortfjærne, fratage isl. firra. 5) Hemmeligen. 6) ɔ: De bade, nl. Boeth. og de övrige som havde Del i Anslaget. Her er Subjektet forandret, som sædvanligt i Isl. 7) Bet. Dat. af gefultumian hjælpe. 8) Den grusomme. 9) Min Gisning for væs, som ikke kan forenes med Dat. becom. 10) Nearones Trængsel af nearo trang. 11) Men han faldt næsgrus ned paa Gulvet (Jorden). 12) Begræde. 13) Klagende, af heofian. 14) skjönt jeg tilforn undertiden fandt (paa) velvaglte (Udtryk). 15) Hulkende, af giscian.

van voruld-sælþa, and me forletan [1]) svá blindne on þis dimme hol; ðá bereáfodon (me) ælcere lustbærnesse [2]); þá ðá ic him æfre betst trúvode, ðá vendon hí me heóra bæc tó, and me mid ealle fremgevitan [3]). Tó hvon sceoldan, lá! míne friend seggan þæt ic gesælig mon [4]) være? Hú mæg se beón gesælig, se-ðe on ðám gesælþum ðurhvunian ne mot?

3. Ðá ic þá ðis leóþ, cvæð Boetius, geomriënde [5]) a-sungen hæfde, ðá com ðær gán in tó me heofencund. Vísdóm, and þæt mín murnende [6]) mód mid his vordum gegrétte [7]); and þus cvæþ. Hú ne eart þú se mon, þe on mínre scóle være aféd and gelæred? ac hvonon vurde þú mid þissum voruld-sorgum þus sviþe gesvenced [8])? buton ic vát þæt þú hæfst ðára væpna tó hraþe forgiten [9]), ðe ic þe ær sealde. Ðá clipode [10]) se Vísdóm and cvæþ: Gevítaþ nú, a-virgede [11]) voruld-sorga! of mínes þegenes móde! for-þám ge sind þá mæstan sceaþan [12]). Lætaþ hine eft-hveorfan [13]) tó mínum lárum! Ðá eóde se Vísdóm near, cvæþ Boetius, mínum hreóvsiëndan [14]) geþohte, and hit svá niovol hvæt-hvegu up-a-rærde, a-drígde [15]) þá mínes Módes eágan, and hit fran bliþum vordum, hvæþer [16]) hit on-cneóve his fóstormódor? Mid-þám-þe ðá þæt mód viþ his bevende; ðá gecneóv hit sviðe sveotele [17]) his ágne módor, þæt væs se Vísdóm, þe hit lange ær týde [18])

1) Forlode, have forladt. 2) Bereáfian (beröve) styrer Personen i Gjenstf. og Tingen i Ejef. 3) Flert. af Dat. gevát af gevítan overgive. 4) ɔ: Man en Mand. 5) Geomrian sukke, klage. 6) Murnan sörge, eng. to mourn. 7) Grétan hilse, t. grüssen. 8) Svencan plage, undertrykke. 9) Forgitan (glemme) styrer Ejef. tó hraþe for snart, isl. of hraðliga. 10) Clypian raabe, tale. 11) Virigan forbande. 12) Sceaþa Röver, Misdæder. 13) Eft (tilbage, atter) maa ikke blandes med æfter efter. 14) Hreóvsian angre, klage. 15) a-drígan aftörre, eng. to dry (up). 16) Om, isl. hvárt. 17) Tydeligen. 18) Týan undervise, (isl. tjóa, tjá vise, fremsætte.

and lærde, ac hit ongeat his láre sviþe to-torene and sviþe to-brocene mid dysigra [1]) hondum, and hine þá fran hú þæt gevurde. Ða andsvyrde se Vísdóm him and sæde, þæt his gingran [2]) hæfdon hine svá to-torenne, þær þær hí tiohhodon [3]), þæt hi hine ealne habban sceoldon, ac hí gegaderiað monifeald dysig [4]) on þære fortruvunge and on þám gilpe [5]), butan heóra hvelc [6]) eft tó hyre bóte gecirre.

AF ABBED ALFRIKS UDSIGT

over

DET GAMLE TESTAMENT.

A Saxon Treatise concerning the old and new Testament, written abovt the time of King Edgár 700 yeares ago &c. And herevnto is added a second edition of A Testimonie of Antiqvity (with an Anglosaxon sermon on Easterday) London 1623.

Se ælmihtiga scippend gesvutelode hine sylfne þurh þá micelan veorc, ðe he gevorhte æt fruman [7]), and volde þæt þá gesceafta gesávon his mærða [8]), and on vuldre [9]) mid him vunodon on ecnisse, on his underþeódnisse him æfre gehýrsume; for-ðám-þe hit ys sviþe vólic [10]) þæt þá gevorhtan gesceafta þám ne beó gehýrsume, þe hí gesceóp and gevorhte. Næs [11]) þeós voruld æt fruman, ac hí [12]) gevorhte god silf, se-þe æfre þurhvunode buton ælcum anginne on his miclan vuldre and on his mægen-þrym-

---

1) Dummes o: Daarers. 2) Yngre, af geong ung. 3) tiohhian indbilde sig. 4) Daarskab. 5) Gilp Praleri, Indbildning. 6) Med mindre nogen af dem. 7) I Begyndelsen. 8) Herligheder, (isl. mærð). 9) Vuldor Ære, Glands. 10) Skjændigt, grueligt. 11) Var ikke, for ne væs. 12) Hende, den, Gjenstf. af heó hun.

nisse [1]) eall svá mihtig svá he nú ys, and eall svá micel on his leohte, for-ðán-ðe he ys sóð leoht and líf and sóðfæstnisse [2]); And se ræd [3]) væs æfre on his rædfæstum geþance, þæt he vyrcan volde þá vunderlican gesceafta, be-ðán-ðe he volde þurh his miclan vísdóm þá gesceafta gescippan, and þurh his sóðan lufe híg líffæstan on þám lífe þe hi habbað.

Her is seó hálige þrinnis on þisum þrim mannum (*eller* hádum [4]): se ælmihtiga fæder, of nánum oðrum gecumen, and se micla vísdóm, of þám vísan fæder æfre (of him ánum butan anginne) acenned [5]), se-þe us alýsde of úrum þeóvte syððan mid þære menniscnisse, þe he of Marian genam. Nú is heóra begra lufu him gemæne: þæt is se hálga gást, þe ealle þing gelíffæst, svá micel and svá mihtig þæt he mid his gift ealle þá englas on-lyht [6]), þe eardiað [7]) on heofenum; and ealra manna heortan, þe on middan-earde [8]) libbað, þá þe rihtlice gelýfað [9]) on þone lyfigendan god; and ealra manna synnan sóðlice forgifð, þám-þe heóra synna silf-villes behreóvsiað, and nis [10]) nán forgifenis butan þurh his gife [11]). And he spræc þurh vitegan [12]), þe vitegaden ymbe Crist; for-þám-þe he ys se villa and vitodlice lufu þæs fæder and þæs suna, svá svá ve sædon ær. Seófonfealde gifa he gifð man-cynne, git be ðám [13]) ic avrát ær on sumum oðrum gevrite on engliscre spræce, svá svá Isaias se vitega hit on béc sette on his vitegunge.

Se ælmihtiga scippend ðá ðá he englas gesceóp, þá gevorhte he þurh his vísdóm tyn engla verod [14]) on þám forman dæge on micelre fægernisse, fela þú-

---

1) Mægenþrymnis Majestæt. 2) Kanskje rettere on sóð-fæstnisse i Sandhed. 3) Anslag, Plan, isl. ráð. 4) Personer. 5) A-cennan föde, avle. 6) Oplyser. 7) Eardian bo. 8) Middaneard Verden, Jorden, isl. digt. Miðgarðr. 9) Gelýfan tro, t. glauben, eng. believe, 10) Er ikke, for ne is. 11) Gifu Gave, Naade. 12) Vitega en Profet. 13) Dog derom, 14) Skarer.

senda on ðám frumsceafte, þæt hí on his vuldre hine vurðedon [1]), ealle líchamleáse, leohte and strange [2]) buton eallum synnum on gesælþe libbende, svá vlitiges [3]) gecyndes svá ve secgan ne mágon, and nán yfel ðing næs on ðám englum ðá git, ne nán yfel ne com þurh godes gesceapennisse, for-ðán-ðe he sylf ys eall-gód, and ælc gód cymð of him. And þá englas þá vunodon on þám vuldre mid gode; hvæt [4]) þá binnan six dagum, þe se sóða god þá gesceaftá gesceóp, þe he gescippan volde, gesceávode se án engel, þe þær ænlicost [5]) væs, hú fæger he silf væs, and hú scínende on vuldre, and cunnode [6]) his mihte, þæt he mihtig væs gesceapen, and him vel gelícode his vurðfulniss þá, se hátte Lucifer, þæt ys *leoht-berend*, for þære miclan beorhtnisse [7]) his mæran hives [8]). Ðá ðuhte him tó huxlic [9]) þæt he hýran sceolde ænigum hláforde, þá he svá ænlic væs, and nolde vurþian þone þe hine gevorhte, and him ðancian æfre ðæs þe he him forgeaf, and beón him underðeódd þæs þe sviðor geornlice for þære micelan mærðe þe he hine gemæðegode [10]). He nolde ðá habban his scippend him to hláforde, ne he nolde þurhvunian on þære sóðfæstnisse, þæs sóðfæstan godes sunu, þe hine gesceóp fægerne;

ac volde mid riccetere [11]) and nam him gegadan [12])
him ríce gevinnan, ongean godes villan,
and þurh módignisse tó his unræde
hine macian tó gode: on eornost gefæstnod [13])

Ðá

---

1) Vurðian dyrke, ogsaa veorðian af veorð Værd, heraf veorðscipe Dýrkelse, eng. worship. 2) Stærke. 3) Vlitig skjön, dejlig. 4) Et Overgangsord i Fortællinger, ligesom isl. nema, o: men, kan jeg tro, skal jeg sige os, o. desl. 5) ænlic udmærket. 6) Cunnian forsöge, pröve, mærke. 7) Beorhtnis Klarhed. 8) Af hans herlige Ansigtsfarve; hiv sv. hy, eng. hue. 9) daarligt, uværdigt. 10) Havde skjænket. 11) med Magt og Vold. 12) Gegada Tilhænger, sammensvoren, sv. gadda sig tillsamman sammensværge sig. 13) Fast besluttet til sin Udaad, til sin daarlige Plan; unræd isl. óráð o: Uraad.

Ðá næfðe [1]) he nán setl, hvær he sittan mihte, for-ðán-ðe nán heofon nolde [2]) hine a-beran, ne nán rice næs, þe his mihte beón ongean godes villan, þe gevorhte ealle ðinc. Ðá afunde [3]) se módiga hvilce his mihta veron, þá þá his fét ne mihton fur-ðon [4]) ahvar [5]) standan, ac he feoll ðá adún tó deofle avend, and ealle his gegadan of ðám godes-hirede intó Helle-vite be heóra gevirhtum [6]).

AF SAMMES UDSIGT OVER DET NY TESTAMENT.

Ðá æfter sumum fyrste férde [7]) se apostol, svá svá he gelaðod væs þurh þá geleáffullan, tó gehendum [8]) burgum, bodigende geleáfan, . . . He becom þá tó ánre byrig, svá svá he gebeden væs, gehende Ephesan, and þær bisceop gehádode [9]), and þá circlican þeavas him-sylf þær getæhte [10]) þam gehádodum preostum, ðe he þær gelogode [11]), and mid micelre mærþe þæt mennisc þær lærde tó godes geleáfan mid glædre heortan. Ðá geseah Jóhannes sumne cniht [12]) on þám fólce iunglicre ylde and ænlices hives; stranglic on væstme and venlic [13]) on nebbe, sviðe glæd on móde and on angite [14]) caf, and begann tó lufiënne on his liðum [15]) þeavum þone

19

1) Havde ikke. 2) Vilde ikke. 3) For offand, eng. he found. 4) Ne fur-ðon ikke en Gang. 5) Nogensteds. 6) Efter deres Gjerninger. Dette Stykke fra Verset af synes vel og at være Vers, men er muеligvis forstyrret af en Afskriver, saa at Bogstavrimet ikke bliver rigtigt overalt. 7) Rejste, Datid. af féran. 8) Gehende nærliggende. 9) Gehádian indsætte, indvie. 12) Tæcan lære, eng. teach; þeavas Sæder, Skikke; gelogian ansætte. 13) En Dreng, en ung Person. 14) Væstm Legemsbygning, venlic eller vynlic smuk, vakker. 15) For anginne, efter den eng. Oversættelse understanding. Caf skarp, hurtig.

iungan cniht, þæt he hine Criste gestrýnde [1]. Ðá beseah Jóhannes svá upp tó þám bisceope, þe þá nívan væs gehádod, and him þus tó-cvæð: vite þú, lá bisceop! þæt ic ville þæt þú hæbbe þisne iungan man mid þe on þínre láre æt hám, and ic hine þe befæste [2]) mid heálicre gecneordnisse [3]) on Cristes gèvitnysse and þissere gelaðunge [4]). Hvæt þá se bisceop blíðelice underfeng þone foresædan cniht, and sæde þæt he volde his gýmene habban mid geornfulnysse, svá he him bebeád, on his vununge mid him [5]). Jóhannes þá eft geedleahte [6]) his vord, and gelome [7]) bebeád þám bisceope mid hæsum [8]), þæt he þone iungan cniht gevissian [9]) sceolde tó ðám hálgan geleáfan, and he hám þá gevende eft tó Efesan-byrig tó his bisceopstóle.

Se bisceop ðá underfeng, svá svá him beboden væs, þone iungan cniht, and him Cristes láre dæghvamlice tæhte, and hine deórvurðlice heold, oð ðæt he hine gefullode, mid fullum trúvan þæt he geleáffull være, and he vunode svá mid him on árvurðnysse [10]), oð þæt se bisceop hine let faran be his villan, vénende [11]) þæt he sceolde on godes gife þurhvunian on gástlicum þeavum. He geseah þá sóna, þæt he his sylfes geveold [12]), on ungerípedum [13]) freódóme and unstæððigum þeavum, and begann þá tó lufiënne leahtras [14]) tó sviðe and fela unðeávas mid his efenealdum cnihtum, þe unrædlice férdon on heóra ídelum lustum, on gevemmednyssum and vóclicum gebærum [15]). He and his geferan [16]) þá begunnon tó

1) Gestrýnan avle, erhverve, vinde. 2) Befæstan betro, overdrage. 3) Gecneordnis Omhu. 4) Menigheds. 5) Hos sig i sit Hus. 6) Ge-ed-læcan gjentage. 7) Ofte. 8) Befalinger Begjeringer, Hensf. i Fl. 9) anvise, undervise, opdrage. 10) ár-vurðnys Ære og Agtelse. 11) Dette har jeg sat isteden for ville vénde. 12) Gevealdan styre med Ejef. ɔ: at han var sin egen Herre. 13) Ungeríped, umoden (Frihed). 14) Laster. 15) Gevemmednys Fordærvelse og skammelig Opförsel. 16) Gefera Selskabsbroder.

lufienne ðá micclan druncennísse on nihtlicum gedvylde [1]), and híg þá hine ongebrohton, þæt he begann tó stelenne on heóra gevunan, and he gevenede svá hine sylfne simble tó heóra synlicum þeavum, and to márum [2]) morðdædum mid þám mánfullum flocce. He genam þá heardlice [3]) þurh heóra láre on his orþance [4]) þá égeslican [5]) dæda, and svá svá módig hors, þe ungemidled [6]) byð, and nele gehýrsumian þám þe him on uppan sitt, svá férde se cniht; on his fracedum [7]) dædum and on morðdædum micclum gestrangod, on orvénnysse [8]) his ágenre hæle, svá þæt he ortrúvode on his drihtnys mildheortnysse, and his mildheortnysse and his fulluhtes ne rohte [9]), þe he underfangen hæfde. Him þuhte þá tó václic [10]) þæt he volde gefremman þa leásan leahtras, ac he leornode æfre máran and máran on hys mánfulnysse, and ne let nánne his gelícan [11]) on yfele. He ne geþafode [12]) þá þæt he underþeód være yfelum gegadum, þe hine ær forlærdon, ac volde beón yldest [13]) on þám yfelum flocce, and gevorhte his geferan tó vealdgengum [14]) ealle on vídgillum dúnum [15]) on ealre hreóvnysse [16]).

Eft þá æfter fyrste férde se apostol tó þære foresædan byrig, þe se bisceop onvunode, þe þone cniht hæfde on his gýmene æror, svá svá Jóhannes het, and he hine befæste; and he sviðe blíðe [17]) væs

1) Gedvyld Vildfarelse, Grasatgang. 2) Máre större. 3) Haardelig ɔ: hastig. 4) Orþanc Sind og Hu. 5) égeslic frygtelig, gruelig. 6) Utæmmet. 7) Fraced slet, ugudelig. 8) Or-vénnys Fortvivlelse, isl. örvænting. 9) Og ikke bekymrede sig om hans Barmhjertighed og sin Daab; rohte er Dat. af récan, isl rækja. 10) Svagt, af vác, isl. veikt. 11) Lod ingen (blive) sin Lige ɔ: overgik alle. 12) Geþafian tillade, taale. 13) ældst ɔ: fornemst, af eald (gammel) kommer ogsaa caldor Fyrste; jfr. ital. signore af senior. 14) Veald-genga Skov-gjænger ɔ: Röver. 15) Paa vidtstrakte Bjerge. 16) Hreóvnys. Raahed, Grumhed. 17) Vel modtaget, vel tilfreds.

æt þám bisceopstóle. Syððan he gedon hæfde his drihtenes þenunga [1], and þá þing gefyllede, þe he fore gelaþod væs, he cvæð þá ánrædlice [2]: eálá þú, lá bisceop! gebring me nú ætforan þæt þæt ic þe befæste on mínes drihtnes trúvan, and on þære gevitnysse, þe þú vissian scealt on þissere gelaðunge! He vearð þá ablicged [3], and vénde [4] þæt he bæde [5] sumes oþres sceattes oððe sumes feós, þæs þe he ne underfeng fram þám apostole; ac he eft beþohte þæt se eádiga [6] Jóhannes him leógan nolde [7], ne hine þæs biddan, þæt he ær ne befæste, and he forhtmód váfode [8]. Jóhannes þá geseah þæt he sæt ablicged, and cvæþ him eft þus tó: ic bidde æt þe nú þæs iungan cnihtes, þe ic þe befæste, and þæs bróþor sávle þe me ve sorh ys [9]. Ðá begann se ealda incuðlice siccettan [10], and mid vópe [11] vearð vitodlice ofergoten, and cvæþ tó Jóhanne: he, leóf! ys nú deád. Ðá befran Jóhannes færlice [12] and cvæþ: hú ys he lá deád, oððe hvilcum deáðe? He cvæþ him eft þus tó andsvare: he ys gode deád, for-þán-þe he leahterfull and geleáfleás æt-bærst [13], and he ys gevorden nú tó vealdgengan, and þæra sceaðena ealdor, þe he him-sylf gegaderode, and vunáð on ánre dúne mid manegum sceaþum, þám þe he nú ys ealdor and heretoga.

Hvæt þá Jóhannes mid ormætre [14] geomerunge cvehte [15] his heáfod, and cvæþ tó þám bisceope: gódne hyrde let ic þe, þæt þú þæs bróþor sávle

---

1) Tjeneste, Æmbede. 2) Alvorlig, ivrig. 3) Forbavset. 4) Vénan haabe, tro, indbilde sig, t. wähnen. 5) Den beting. Dat. af biddan (bede, begjere), som styrer Ejef. 6) Eádig, lyksalig, hellig, isl. auðugr rig. 7) Vilde ikke ɔ: kunde ikke ville. 8) Frygtsom forbavsedes ɔ: forbavsedes, forstummede af Frygt. 9) Ordret: som mig om Sorg er. ɔ: som jeg sörger for. 10) Sukke. 11) vóp Graad. 12) Pludselig, straks. 13) Dat. af ætberstan löbe bort. 14) Hensf. i Hunkj. af ormæte umaalelig, ubeskrivelig. 15) Cveccan ryste (noget) forskjelligt fra cvacian ryste (selv), eng. quake.

heolde [1]; ac beó me nú gegearcod [2] án gerædod [3] hors and latteóv [4] þæs veges, þe liđ to þám sceađum, and man him sóna funde þæs þe he frimdig væs [5], and he fram þære ciricean sóna sviđe éfste [6], ođ þæt he geseah þæra sceaþena fær, and tó þám veardmannum vitodlice becom. Đá gelæhton [7] þá veardmen his veald-leđer [8] fæste, þæt he mid fleáme [9] huru ne æt-burste [10]; ac he nolde him æt-fleón, ne nánes fleámes cépan [11], ac he clypode ofer eall: ic com me-sylf tó eóv, a-lædađ me nú tó, butan láþe, eóverne ealdor [12]. Híg clipodon þá mid þám [13] þone cniht him rađe [14] tó, þe híra heáfodman væs, and he com þá gevæmnod [15]: and he mid sceame vearđ sóna ofergoten, þá þá he oncneóv þone Cristes apostol, and began tó fleónne fram his andveardnysse. Jóhannes đá heóv [16] þæt hors mid þám spuran, and vearđ him æfterveard [17], and his ylde ne gýmde, clypode þá hlúde and cvæþ tó þám fleóndum: eálá þú mín sunu! hví flýhst þú þínne fæder? hví flýhst þú þisne ealdan and ungevæpnodan [18]? Ne ondræd þe, lá earming [19]! git þú hæfst lífes hiht [20]; ic ville a-gildan gescead [21] for þínre [21] sávle Criste, and ic lustlice ville mín lif for þe syllan, svá svá se hælend sealde hine sylfne for us, and míne sávle ic ville for þínre: æt-stand huru [22])

---

1) Den bet. Dat. af healdan holde, opholde; græsse. 2) Udrustet af gearcian. 3) Tilreden. 4) Vejviser. 5) Det som han begjerte. 6) éfstan ile, af ófost Hast. 7) Gelæccan gribe. 8) Styre-læder ɔ: Töjle. 9) Fleám Flugt. 10) Den bet. Dat. af ætberstan. 11) Bryde sig om, med Ejef. 12) Leder (förer) nu eders Hövedsmand til mig, uden (at gjöre mig noget) ondt; láđ (led, ond) staar her i Int. som Navneord (S. 39). 13) Med det ɔ: saaledes. 14) hrađe hastig. 15) ɔ: gevæpnod 16) Hug, isl. hjó. Dat. af heávan, t. hauen. 17) Satte efter ham, og iagttog ikke (tænkte ikke paa) sin Alderdom. 18) Dette har jeg sat isteden for ungevæpnode. 19) Ulykkelige! af earm, ligesom isl. aumíngi af aumr. 20) Haab. 21) Regnskab. 22) Staa stille i det mindste!

nú and gehýr þás vord, and gelýf þæt se hælend me a-sende tó þe. Ðá æt-stód se vealdgenga, syððan he þás vord gehýrde; and a-leát [1]) tó eorðan mid eallum líchama, and a-vearp his væmna [2]), and veóp [3]) sviðe biterlice, and he bifiënde feoll tó Jóhannes fótum mid geomerunge and þoterunge [4]), mid teárum ofergoten, biddende miltsunge be-þám-þe he mihte [5]), and behýdde [6]) his sviðran hand, ofsceamod forðearle [7]) for þære morð-dæde, ðe he gedon hæfde, and for þám manslihte, þe he slóh mid þære handa. Ðá svór se apostol, þæt he sóðlice volde him mildsunge begitan [8]) æt þám mildheortan hælende, and eác he sylf a-leát tó him and gelæhte his sviþran, for ðære þe he ofdrædd væs for his morðdædum, and alædde aveg vépende to circean, and for hine gebæd mid bróðorlicre lufe, svá svá he him behet [9]), tó þám hælende gelome, and eác mid fæste fela daga on án [10]), oð þæt he him mildsunge beget [11]) æt þám mildheortan Criste. He hine fréfrode eác mid his fægera láre, and his a-fyrhte [12]) mód sviþe fægerlice mid his frófre geliðevæhte [13]), þæt he ne vurde ormód, and he nates-hvon [14]) ne gesvác [15]), ær-þán-þe his sávul væs við innan gegladod þurh þone hálgan gást, and he mildsunge hæfde ealra his misdæda. He hine hádode eác tó þæs hælendes þeóvdóme, ac us ne segð ná seó racu [16]), tó hvám [17]) he hine sette, buton þæt he sealde sóðe gebýsnunge [18]) eallum dædbétendum [19]) þe tó drihtene gecyr-

1) Dat. af a-lútan böje sig. 2) Væpna, væpnu Fl. af væpen Vaaben. 3) Dat. af vépan græde, eng. weep, isl. æpa. 4) Klage og Jammerskrig i Hensf. 5) Saa vidt som han var i Stand dertil (til at tale og bede) 6) Behýdan skjule, seó sviþre hand den höjre Haand. 7) overmaade. 8) Udvirke, skaffe. 9) Behátan love. 10) I ét ɔ: efter hverandre. 11) For begeat, Dat. af begitan. 12) Forfærdede, nedslagne. 13) Lindre. 14) Ingenlunde. 15) Gesvícan holde op. 16) Beretningen. 17) Hvortil. 18) Gebísnung Eksempel. 19) Bodfærdige, Hensf. i Fl.

rað [1]), þæt híg mágon a-rísan gif hý rædfæste beóð fram heóra sávle deáþe and fram heóra synna [2]) bendum, and heóra scippend gladian mid sóðre dædbóte, and habban þæt eœ líf mid þám leófan hælende, se-þe aríxað on ecnysse, amen.

DRONNING EDGIFES ERKLÆRING 960.

Af Till. til LYES ORDBOG 2:den Del.

Eádgifu cyþ þám arcebisceope and Cristes-cyrcean hyrede [3]) hú hire land com æt Culingon. Þæt is þæt hire læfde hire fæder land and bóc [4]), svá he mid rihte beget [5]), and him his yldran lefdon [6]). Hit gelamp þæt hire fæder aborgude [7]) 30 punda æt Godan, and betæhte [8]) him þæt land þæs feós tó anvedde, and he hit hæfde 7 vinter. Ðá gelamp emb [9]) þá tíd þæt man beonn [10]) ealle Cantvare tó vigge [11]) tó Holme: þá nolde Sigelm hire fæder tó vigge faron mid nánes mannes scette [12]) unagifnum, and agef þá Godan 30 punda, and becvæþ [13]) Eadgife his déhter land, and bóc sealde. Ðá he on vigge afeallen væs, þá ætsóc [14]) Goda þæs feós ægiftes, and þæs landes vyrnde [15]), oð þæt [16]) on syxtan geáre; þá spræc hit fæstlice Byrhsige Dyrincg, svá

---

1) Gecyrran vende sig, t. kehren. 2) Dette har jeg sat isteden for synnum, som synes at være en Trykfejl. 3) Hyred Familie, Kloster. 4) Brev, Skjöde. 5) For begeat ɔ: erholdt. 6) For læfdon efterlode. 7) For aborgode eller borgode ɔ: laante. 8) Betæcan anvise overlade. 9) For ymbe. 10) Kanskje beorn for bearn af beyrnan lade löbe, opfordre. 11) Til Strid, Slag. 12) Sceatt ɔ: Skat, Ejendom. 13) Becveþan testamentere. 14) ætsacan nægte. 15) Vyrnan isl. varna ɔ: forholde. 16) Min Rettelse for þæs.

lange oþ þá vitan, þe þá væron, gerehton [1]) Eádgife þæt heó sceolde hire fæder hand geclænsian be svá miclan feó; and heó þæs áð lædde [2]) on ealre ðeóde gevitnesse tó Æglesforda, and þǽr geclænsude hire fæder þæs agiftes be 30 punda áðe. Ðá gyt heó ne moste landes brúcan, ær hire frynd fundon æt [3]) Eádveárde cyncge, þæt he him ¦ æt land forbeád, svá [4]) he æniges brúcan volde, and he hit svá alet. Ðá gelamp on fyrste [5]) þæt se cynincg Godan oncuðe svá svyðe, svá him man æt-rehte [6]) béc and land ealle þá þe he áhte, and se cyning hine þá and ealle his áre [7]) mid bócum and landum forgeaf Eádgife, tó ateónne [8]) svá svá heó volde. Ðá cvæþ heó, þæt heó ne dorste for gode him svá leánian svá he hire tó geearnud [9]) hæfde, and agef him ealle his land, buton tvám sulungum [10]) æt Osterlande, and nolde þá béc agifan, ær heó vyste hú getrivlice [11]) he hi æt landum healdan volde. Ðá gevát Eádveard cyncg, and fencg Æðelstán tó ríce. Ðá Godan sæl [12]) þuhte, þá gesohte he þone kynincg Æðelstán, and bæd þæt he him geþingude viþ Eádgife his bóca edgift, and se cyncg þá svá dyde; and heó him ealle agef buton Osterlandes béc, and he þá bóe, unnendre handa [13]), hire tó-let, and þára oþerra mid eáðmettum geþancude [14]), and ufen-an þæt tvelfa sum hire áð sealde for geborenne and ungeborenne [15]), þæt þis æfre

gesett

1) Gereccan bestemme, tilsige, befale. 2) Lædan lede, her: aflægge. 3) Fik af ham, fik ham til. 4) Saa fremt. 5) ɔ: nogen tid efter. 6) ætreccan frakjende (fattes i Lyes Ordbog, og er oversat urigtig her ved exponeret). 7) ár Ejendom, Besiddelse, (af Hunkj.) 8) Ateón anvende, behandle. 9) Earnian isl. árna fortjene. 10) Sulung et Plovsland. 11) Trolig, ærlig. 12) Lejlighed (af Hankj.) 13) Med undende Haand ɔ: gjerne, isl. fegins hendi. 14) Takkede for de andre (Skjöder) med Ydmyghed. 15) Og et Antal af tolv (Mænd) aflagde hende oven i Kjöbet Ed for födt og ufödt.

gesett spræc være. And þis væs gedon on Æðelstánes kynincges gevitnesse, and his vytena æt Hamme viþ Læve; and Eádgifu hæfde land mid bócum þára tvégea cyninga dagas, hire suna. Ðá Eádréd geendude [1], and man Eádgife berýpte [2]) ælcere áre; þá namon Godan tvégen suna Leófstán and Leófric on Eádgife þás tvá foresprecenan land æt Culingon and æt Osterland, and sædon þám cilde Eádvige, þe þá gecoren væs, þæt hý rihtur [3]) hióra væren þonne hire. Þæt þá svá væs oð Eádgár astiðude [4]), and he and his vytan gerehton þæt hý mánfull reáflác gedon hæfden, and hí hire hire áre gerehton and agefon. Ðá nam Eádgifu be ðæs cynincges leáfe [5]) and gevitnesse and ealra his bisceopa þá béc, and land betæhte intó Cristes-cyrcean, mid hire ágenum handum up-on þone altare lede, þán hyrede on ecnesse tó áre, and hire sávle tó reste; and cvæþ þæt Crist sylf mid eallum heofonlicum mægne þone avyrgde on ecnesse, þe þás gife æfre avende oððe gevanude [6]). Ðus com þeós ár intó Cristes-cyrcean hyrede.

AF

KNUD DEN STORES VERDSLIGE LOV.

Ðis is ðonne seó vorldcunde gerednes 7), ðe ic ville mid mínan vitena-rædè [8]) þæt man healde ofer eall Englaland.

1) Hensov. 2) Berýpan beröve. 3) For rihtor rettere.
4) Astiðian, stivne, dö. 5) Tilladelse isl. Leyfi.
6) Gevanian formindske, gjöre Indgreb i, isl. vana.
7) Gerædnis ɔ: Beslutning, Befaling, Forordning.
8) Saaledes anföres dette Sted af Lye (under Vita), uden Tvivl rettere end vitenan ræde, som Lambard og

1. Ðæt is þonne ærest, þæt ic ville þæt man rihte laga upparære [1], and æghvylce unlaga georne afylle [2], and þæt man aveódige and avyrtvalige [3] æghvylce unriht svá man geornost mæge of ðissum earde [4], and arære up godes riht, and heonan-forþ læte manna gehvylcne ge earmne ge eadigne fólc-rihtes veorþne [5], and him man rihte dómas déme.

2. And ve læraþ [6] þæt, þeah hvá agylte and hine sylfne deópe forvyrce, ðonne gefadige man ðá steóre [7], svá hit for gode sý gebeorhlic [8] and for voruld aberendlic; and geþence sviþe georne se-ðe dómes geveald áge, hvæs he sylf georne [9], ðonne he ðus cveð: *et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus*, þæt is on englisc: "and forgif us, drihten! úre gyltas, svá ve forgyfað ðám ðe viþ us agyltað." And ve forbeódað þæt man cristene men for ealles tó lytlum huru tó deáþe ne forræde [10], ac elles geræde man friþlice steóra [11] folce tó ðearfe, and ne forspille man for litlum godes handgeveorce, and his ágenne ceáp [12], ðe he deóre gebohte.

3. And ve forbeódað þæt man cristene [13] men ealles tó sviþe of earde ne sylle, ne on hæþendóme huru ne gebringe, ac beorge man georne; þæt man

---

Wilkins har. Det kan oversættes: med mit Rigsraad ligesom vitena-gemót ɔ: Herredag. Vitena er Ejef. i Fl.
1) Upp-a-ræran opreise, oprette. 2) A-fyllan fælde, nedlægge. 3) Aveódian bortluge af veód Ukrud, eng. weed. Avyrtvalian oprykke, udrydde. 4) Eard Land. 5) Saaledes LL. for earme ge eadigene folcrihtes vyrþe. 6) Læran lære, foreskrive, byde. 7) Anordne, læmpe man Straffen. 8) LL. for gebeorhlice og strax aberendlice. Gebeorhlic ɔ: forsvarligt, af gebeorgan bjerge, forsvare. 9) Er ikke Biordet (gjerne), men den bet. Nut. af geornan, gyrnan, attraa, begjere, isl. girnast. 10) Forrædan raade ilde, fordömme. 11) Straffe, Fl. af steór Straf, Böder, t. die Steuer. 12) Kjöb, Ejendom (af Hankj.) 13) LL. for cristen.

ðá sávla ne forfare [1]), ðe Crist mid his ágenum lífe gebohte.

4. And ve beódaþ þæt man eard georne clænsian agynne on æghvylcum ende, and mánfulra dæda æghvær gesvíce; and gif vicceun [2]), oþþe vígleras [3]), morþvyrhtan [4]) oþþe hórcvénan ahvær on lande vurþan [5]) agytene [6]), fýse [7]) hig man georne út of þysan earde, oþþe on earde forfære [8]) hig mid ealle, buton hí gesvican, and ðe deópor gebétan. And ve beódaþ þæt viðersacan [9]) and útlagan [10]) godes and manna of earde gevítan, buton hig gebúgon, and þe geornor gebétan. And ðeófas and ðeódsceaþan tó timan [11]) forvyrþan [12]), buton hig gesvícan.

5. And ve forbeódaþ eornostlice ælcne hæðenscype. Hæðenscype bið þæt man *idola* veorþige, þæt is þæt man veorþige hæþene godas, and sunnan oþþe monan, fýre oþþe flódvæter, vyllas [13]) oþþe stánas oþþe æniges cynnes vudu-treóva, oþþe viccancræft lufige, oþþe morþveorc gefremme on ænige výsan, oþþe on hlote [14]) oþþe on fyrte [15]), oþþe on svylcra gedvymera [16]) ænig þing dreóge [17]).

6. Manslagan and mánsvaran, hádbrecan [18]) and ævbrecan [19]), gebúgan and gebétan oþþe of cyþþe [20]) mid synnan gevítan.

---

1) Forfaran gjöre ulykkelig, fortabt, isl. fara med Hensf., lat. perdere. 2) Fl. af vicce en Heks, eng. witch. 3) Fl. af viglere Markskriger, t. Wiegler, sv. vinglare. 4) Fl. af morðvyrhta Morder. (af vyrcan, morð). 5) For veorðon vorde S. 67. 6) Befundne, trufne Fl. af a-gyten Tilf. af agytan. 7) Fýsan forjage hastig af fús hastig, beredt. 8) ɔ: Forfare! ödelægge, se Anm. 1. 9) Herved tænkes maaskje paa Kjættere eller bandlyste. 10) Landsforviste i Enkt. útlaga, eng. outlaw, isl. útlagi 11) Paa Timen. 12) Forgaa ɔ: henrettes. 13) Vyll, Hankj. en Kilde, eng. vell, d. et Væld. 14) Enten med Lodkastning. 15) Fakkel, Blus oversættes det. LL. har fyrhte. 16) Koglerier. 17) Dreógan udföre, begaa, isl. drýgja. 18) Gejstlige som overtrædo sine Ordensregler. 19) Ægteskabsbrydere. 20) LL. for cyþe, Fædreneland, isl. kynni.

7. Liccèteras [1]) and leógeras, rýperas and reáferas [2]) godes graman habban [3]) æfre, buton híg gesvýcan, and ðe deópor gebétan. And se-þe ville eard rihtlice clænsian and unriht alecgan [4]), and rihtvýsnesse lufian, ðonne mot he georne ðillices stýran [5]), and ðillic ascunian [6]).

8. Utan [7]) eác ealle ymb fryþes-bóte and feósbóte smeágan sviþe georne: svá ymbe fryþesbóte svá ðám bundan [8]) sý sélost, and ðám þeófan sý láþast; and svá ymbe feósbóte, þæt áne mynet gange ofer ealle ðás þeóde, butan ælcon false, and þæt nán man ne forsace. And se-ðe ofer ðis false [9]) vyrce, ðolige ðære [10]) handa ðe he þæt false mid vorhte, and he híg mid nánum ðingum ne gebicge, ne mid golde ne mid seolfre. And gif man þonne ðæne geretan teó [11]), þæt he be his leáfe þæt false vorhte; ládige [12]) hine mid ðrýfealdre láde, and gif seó lád ðone berste, hæbbe þonne [13]) ylcan dóm ðe se þe þæt fals vorhte.

9. And gemeta and gevihta [14]) rihte man georne, and ælces unrihtes heonon-forþ gesvíce.

10. Burgbóte and bricgbóte and scipforþunga [15]) agynne man georne, and fyrþunga [16]) eác svá, á þonne þearf sý for gemenelicre neóde.

---

1) Hyklere. 2) Tyve og Rövere. 3) De have! bet. Nut. 4) LL. for alegan. 5) Styre; rette; straffe. 6) Sky, fly. 7) Et Udraabsord: lad os ogsaa. 8) For bundum Hensf. i Fl. af bunda (?) en Bonde. 9) Fals LL. 10) Dette har jeg sat isteden for ðæra, som er Ejef i Fl. 11) Teón anklage. 12) Ládian befri, fralægge sig. lád Befrielse, Fralæggelse. 13) ɔ: om Befrielsen slaar den (ham) fejl, have (han) da samme Dom o. s. v. Men heller vilde jeg þonne berste, hæbbe þone ɔ: om Befrielsen da slaar fejl, have (han) den samme Dom som den der begik Forfalskningen. 14) Maal og Vægt i Fl. 15) Udrustninger. 16) Maaskje: Fyrþrunga. Befordring, Skyds

EN BESVÆRGELSE

til at befordre Markens Frugtbarhed.

Af Prof. Nyerups *Symbolæ ad Litteraturam Teutonicam antiqviorem, Hafniæ* 1787.

Her ys seó bót, hú þú meaht þíne æceras bétan [1]), gif hí nellaþ vel vexan, oððe þær hvilc ungedefe[2]) þing on-gedon bið, on drý [3]) oððe on lyblåce.

Genim þonne on niht, ær hyt dagige, feóver tyrf on feóver healfa þæs landes, and gemearca hú hý ær stódon. Nim þonne ele and hunig and beorman [4]) and ælces feos meole [5]), þe on þæm lande sý, and ælces treóvcynnes dæl, þe on þæm lande sý gevexen, butan heardan beåman, and ælcre nam-cuþre vyrte dæl, butan glappan [6]) ånon; and dó þonne hálig-væter [7]) ðær-on, and drýpe (man) þonne þriva on þone staðol þára turfa, and cveðe þonne ðás vord: *crescite* ɔ: vexe (ge) & *multiplicamini* ɔ: and gemænigfealde (ge),, & *replete* ɔ: and gefylle (ge) *terram* ɔ: þás eorðan! *in nomine patris et filii et spiritus sancti [sit] benedicti*, and *Pater noster* svá oft svá þæt oðer, and bere siþþan þá tyrf tó circean, and mæssepreost a-singe feóver mæssan ofer þán turfon, and vende man þæt gréne tó ðán veofode [8]), and siþþan gebringe man þá tyrf þær hí ær væron, ær sunnan setl-gange, and hæbbe him [9]) gevorht of cvic-beáme [10]) feóver Cristes-mælo [11]), and avrite on ælcon ende: Matthéus and Marcus, Lúcas and Jó-

1) Böde, forbedre, isl. bæta. 2) Lye oversætter dette Ord ved inqvietus, det er vel beslægtet med isl. dafna trives, saa at ungedefe þing bliver noget ondt for at hindre deres Gröde. 3) Troldkarl, her: Trolddom. 4) Beorma Gjær, (Bærme). 5) En Smule, isl. moli. 6) Fattes hos Lye, maaskje: Borre, lat. lappa. 7) Vie-Vand. 8) Veofod Alter. 9) Sig. 10) Levende Træ ɔ: som gror, modsat: fældet Træ. 11) Krusifikser.

hannes, lege þat Cristesmæl on þone pyt neoþeveardne [1], cveðe þonne: *crux Mattheus, crux Marcus, crux Lucas, crux sanctus Jóhannes.* Nim þonne þá tyrf, and sete þær-ufon-on, and cveðe þonne nigon siðon þás vord: *crescite*, and svá oft *Pater noster*, and vende þe þonne eástveard, and onlút [2] nígon siðon eádmódlice, and cveð þonne þás vord eástveard:

Ic stante arena [3]
ic me bidde,
bidde ic þone mæran
bidde þone miclan drihten,
bidde ic þone háligan
heofonrices veard,
eorðan ic bidde
and upheofon,
and þá sóþan
sancta Marían,
and heofones meaht
and heah-reced [4];
þat ic mote þis gealdor [5]
mid gifc drihtnes [6]
tóþum ontýnan [7];
þurh trumne [8] geþanc [9]
aveccan þás væstmas
us tó voruld-nytte,
gefylle þás foldon
mid fæste geleáfan,
vlitigian [10] þás vancg-turf [11]
svá se vitega cvæð:
þætse hæfde áre [12] on eorðríce,
se-þe ælmyssan
dælde dómlice [13]
drihtnes þances [14].

Vende ðe þonne þríva sunganges [15], astrece [16] (þe) þonne on andlang, and arim [17] þær Letanias, and cveð þonne *Sanctus, sanctus, sanctus* oð ende, sing þonne *Benedicite* ave nedon earmen [3] and *Magnificat* and *Pater noster* 3, and bebeód [18] hit Criste and sancta Marían and þære hálgan róde [19] tó lofe and tó veorðunga [20], and þán tó áre, þe þat land áge, and eallon þám þe him underðeódde synt.

---

1) Nederst i Hullet (som man har gravet Törvene op af). 2) Onlútan bukke sig, (lude). 3) Om disse Ord skal være Latin eller Angels., og hvad Meningen er, kan jeg ikke sige. 4) Reced ɔ: Hus, Sal, Pallads. 5) Gealdor ell. galdor Tryllesang, Trolddom, er her af Intekj. 6) ɔ: med Held og Lykke. 7) Oplukke denne Galder med Tænderne ɔ: fremsige den. 8) Trum stærk, fast, 9) Tanke, Tro. 10) Forskjönne. 11) ɔ: þisne vang. 12) ár Formue, Velstand. 13) Synes her at betyde rundeligen. 14) for Guds Skyld. 15) Ret om. 16) hine astreccan udstrække sig, kaste sig ned. 17) Opregne, opramse. 18) Anbefal. 19) Ród, isl. róða ɔ: Kors. 20) Til Pris og Ære.

Þonne þat eall sie gedon, þonne nime man uncuð [1]) sæd æt æhmes-mannum, and selle him tvá svylo svylce man æt him nime, and gegaderië ealle his sulh-geteóga [2]) tógædere; borige þonne on þán beáme [3]) stor [4]) and finol [5]) and gehálgode sápan, and gehálgod sealt: nim þonne þat sædrete [6]) on þæs sules [7]) bodig [8]), cveð þonne:

Erce, erce, erce
eorðan módor
geunne 9) ðe se alvalda
ece drihten
æcera vexendra
and vríðendra, 10)
eácniendra 11)
and elniendra! 12)
sceafltahen 13)
se scine væstma,
and þære brádan
bere væstma,
and þære hvítan
hvæte væstma,
and . . . ealda
eorðan væstma.

Gennne him
ece drihten
and his hálige,
þe on heofonum synt:
þæt hys yrð 14) sí gefriþod
við ealra feonda gehvæne,
and heó sí geborgen
við ealra bealva gehvylc,
þæra lybláca
geond land saven!
Nú bidde ic þonne valdend,
se-þe ðás voruld gesceóp,
þat ne sý nán tó þæs cvidol víf
ne tó þæs cræftig man
þæt avendan ne mæge
vord þus gecvedene!

Þonne man þá sulh forð-drífe, and þá forman furh on-steóte, cveð þonne:

H l ves ðú, folde!
fíra 15) módor,
beó ðú gróvende
on godes fæðme:
fódre gefylled
frum tó nytte.

Nim þonne ælces cynnes melo, and abace [16]) man

1) Ubekjendt ɔ: fremmed. 2) Sulh en Plov; geteógo Töj, Værktöj, t. Gezeug (fattes hos Lye). 3) Bom, Plovstjert. 4) Virak. 5) Fennikel, eng. fennel. 6) Synes at være sammensat af sæd, fattes hos Lye. 7) Ejef. af sulh. 8) Bodig Skroget, Kroppen, eng. body. 9) Geunnan forunde, styrer Ejef. 10) Vríðian spire, gro. 11) Eácnian undfange, trives. 12) Elnian forstærke, her: forstærkes, af ellen, Styrke isl. eljun. 13) Sceaf et Neg (Hankj.) det övrige af Ordet er u. Tv. fejlskrevet; scine synes at være vort skjön; væstma bvd. M. af væstmian, frugtbargjöre. eller E. i Fl. af væstm Frugt; bere ɔ: Byg; hele Strofen er dunkel. 14) Sæd, Korn. 15) Fíras Mænd, Mennesker, isl. fírar. 16) Den best. og byd. Nut. forbindes ofte i dette Stykke.

(on) inneverdre handa brádne hláf, and gecned hine mid meolce and mid hálig-vætere; and lecge under þá forman furh, cveðe þonne:

Full æcer fódres
fira cinne
beorht blóvende
ðú gebletsod veorð!
þæs háligan noman,
þe ðone heofon gesceóp
and ðás eorðán,
þe ve on-lifiað,
se god se þás grundas gevorhte
geunne us gróvende gife;
þus corna gehvylc
cume tó nytte.

Cveð þonne þriva: *Crescite: in nomine patris (et filii et spiritûs sancti) [sit] benedicti, amen,* and *Pater noster* þriva.

ET BRUDSTYKKE AF KÆDMON,

om hvis Ægthed man er enig.
Findes i den angels. Beda 4, 24. og hos Hickes S. 187.

Nú ve sceolon herigean 1)
heofon-ríces veard 2)
metodes 3) mihte
and his mód-geðanc 4);
veorc vuldor-fæder 5),
svá he vundra gehvæs
ece drihten
ord onstealde 6).
He ærest scóp
eorðan bearnum
heofon tó hrófe 7),
hálig scippend:
ðá middangeard
moncynnes veard,
ece drihten
æfter teóde, 8)
fírum foldan
freá 9) ælmihtig.

PRÖVE

1) D. s. s. herian love, prise. 2) Vogter, Hersker. 3) Metod ell. meotod Herren. 4) Sjæls Anslag, Raad. 5) Staar her i Ejef. 6) Den simple Orden er: svá he, ece drihten, onstealde vundra gehvæs ord; onstellan ɔ: indrette, anlægge; ord ɔ: Begyndelse, Ophav. 7) hróf Tag. 8) Teógan forfærdige, skabe; maa vel adskilles fra teón drage, trække; i Datiden teáh. 9) Et digt. Ord paa Herre, isl. Freyr Guden Frey.

PRÖVE AF KÆDMON,

som ansees for uægte, tagen af Hickes S. 182.

Om Isaks Ofring

"Gevít þú ófestliee,
Abraham! féran,
lástas 1) lecgan,
and ðe læde mid
ðín ágen bearn:
þú scealt Isaac me
onsecgan 2) sunu þinne
sylf tó tibre 3);
siððan þú gestígest
steápe dúne,
hrincg þæs heán landes,
þe ic þe heonon getæce, 4)
up ðínum ágnum fótum;
þær þú scealt ád gegærvan 5)
bælfýr 6) bearne þínum,
and blótan 7) sylf
sunu mid sveordes ecge,
and þonne sveartan lige
leófes líc forbærnan
and me lác bebeódan 8).
Ne forsæt 9) he þý siþe 10),
ac sona ongann
fýsan tó fore 11),
him væs freá-engla
vord on dr: sne, 12)
and his valdend leóf.
þá se eádga
Abraham sine
niht-reste of-geaf 13),
nalles nergendes
hæse viðhogode, 14)
ac hine se hálga ver
gyrde 15) grægan sveorde,
cyðde 16) þæt him gástavcardes
égesa 17) on breostum
á vunode:
ongan þá his esolas bætan
gamolferhþ 18)
goldes brytta,
heht 19) him geonge tvégen
men mid-siþian,
mæg 20) væs his ágen þridda
and he feórþa sylf.
þá he fús gevát

1) Lást Spor, Fjed. at lægge (dine) Spor ɔ: vandre, reise d. s. s. féran. 2) Tilregne, tilsige, her: hellige. 3) Tiber Offer (Intetkj). 4) Getæcan lære, vise. 5) Baal berede. 6) En stor Ild, egentl. Baal-ild. 7) Ofre, slagte. 8) Bringe mig et Offer. 9) Forsittan forsömme, isl. sitja af sèr. 10) Hensf. af sið Reise, Gang. 11) Reise isl. för, gl. d. Fore. 12) I Frygt, Ærefrygt. 13) Overgav. 14) Efter Ordene: og ikke tænkte han mod den frelsendes Bud. 15) Hine gyrdan omgjorde sig. 16) Cyðan forkynde, vise. 17) Aandeherskerens (ɔ: Guds) Frygt. 18) Gammel-sindet ɔ: vìs. 19) For het Dat. af hátan byde, lade. 20) Svoger, dernæst: Paarörende i Almindelighed, her: Sön, isl. mágr, forblandes stundum med magu Sön, digt. isl. mögr.

fram his ágenum hofe
Isaac lædan
bearn unveaxen,
svá him bebeáð metod;
éfste þá sviþe
and onette 1)
forþ fold-vege,
svá him freá tæhte
vegas ofer vesten:
oþ þæt vuldor-torht 2)
dæges þriddan
up ofer deóp væter
ord aræmde: 3)
þá se eádiga ver
geseah hlifigan 4)
hea dúne,
svá him sægde ær
svegles 5) aldor.
Þá Abraham spræc
tó his ombihtum 6):
rincas 7) míne!
restað incit her
on ðissum vicum;
vit eft-cumaþ,
siððan vit ærende
uncer tvega
gást-cyninge
agifen habbað.
Gevát him þá se æþeling
and his ágen sunu
to þæs gemearces 8)
þe him metod tæhte,
vadan ofer vealdas;
vuda bær sunu,
fæder fýr and sveord.
Þá þæs friegean 9) ongann
ver vintrum-geong
vordum Abraham:
vit her fýr and sveord,
freá mín! habbað,
hvær is þæt tiber,
þæt ðú torht-gode 10)
tó ðám bryne-gielde 11)
bringan þencest?
Abraham maðelode 12)
hæfde on án gehogod
þæt he gedæde 13)
svá him drihten het:
him þæt sóð cyning
sylfa findeð, 14)
moncinnes veard,
svá him gemet þinceð.
Gestáh ðá stið-hýdig 15)
steápe dúne
up mid his eaforan,
svá him se eca bebeád,
þá he on hrófe gestód
heán landes,
on þære þe him se stranga
tó - - -
vuldor-fæst 16) metod
vordum tæhte:

---

1) Onettan skynde sig. 2) Æreglandsen ɔ: Solen. 3) Aræman opvække, hæve. 4) Fremskinne, hæve sig. 5) Svegel Firmament, Himmel, 6) Ombiht Slave, Tjener. 7) Rinc Mand, isl. reckr. 8) Gemeare udmærket Sted; tó med Ejef. synes at være en Normannisme. 9) Spörge, isl. fregna gl. frega (eller friggja) hvoraf Dat. frá og Tilf. freginn. 10) Den straalende Gud. 11) Brynegield Brændoffer. 12) Maðelian sige, tale. 13) Rettere gedeode for gedyde gjorde (som Herren befalede ham). 14) Skal finde. 15) Sammensat af stið stiv, haard isl. stinnr og hýdig varsom, agtsom; er vel her det samme som stiðferhð uböjelig, fast i Sindet. 16) Min Gisning for verfæst, som maaskje er en urigtig læst Forkortelse.

ongan ðá ád hladan,
æled veecan, 1)
and gefeterode
fét and honda
bearne sínum,
and ðá on bæl ahóf
Isaac geongne,
and ðá ædre 2) gegráp
sveord be gehiltum,
vold' his sunu cvellan
folmum 3) sínum,
fýre sencan
mæges dreore 4).
Þá metodes ðegn
ufan engla sum
Abraham hlúde 5)
stefne cýgde 6).
He stille gebád
áres 7) spræce,
and ðám engle oncvæd 8).
Him ðá ófstum tó
ufan of roderum 9)
vuldorgást godes
vordum mælde 10):
Abraham leófa!
ne sleah ðín ágen bearn;
ac ðú cvicne abregd
cniht of áde
eaforan ðínne;
him ann 11) vuldres god!
Mago 12) Ebrea!
Þú medum 13) scealt
þurh þæs hálgan hand
heofon-cyninges
sóþum sigor-leánum
selfa onfón,
ginfæstum 14) gifum:
þe vile gásta-veard
lyssum 15) gildan
þæt ðe væs leófra his
sibb and hyldo 16)
þonne ðín sylfes bearn.

I. Sang af
SKJOLDUNGEDIGTET.

Þá væs on burgum
Beovulf Scyldinga
leóf leód-cyning
longe þrage,
5. fólcum gefræge
fæder ellor,
(Ne) hvearf aldor of earde
oþ þæt him eft on-vóc

---

1) Vække ɔ: optænde Ild. 2) Strax, hastig. 3) Hænder Hensf. i Fl. lat. p a l m a, heraf isl. f á l m a, dan. f a m l e. 4) Blod, isl. d r e y r i. 5) Höjt, om ikke h l ú d r e med höj (Röst) skulde være rettere. 6) C ý g a n kalde. 7) Sendebudets, Engelens, gl. isl. á r Fl. æ r i r Sendebud. 8) Svarede. 9) S e r o d o r Firmamentet. 10) talte, isl. m æ l t i, er en tydelig Normannisme, om ikke en urigtig læst Forkortelse for maðelode. 11) Ynder, har kjær, Nut. af u n n a n. 12) Sön, her Fader. 13) Belönninger. 14) Meget faste ɔ: udmærkede, isl. digt. g i n h e i l a g r höjhellig. 15) Med Hyldest, Naade, Naadesbevisning. 16) Hyldest.

2. V. Sammenhænget er: Þ á v æ s B e o v u l f o n S c y l-

heah Healfdene,
h old, þenden lifde,
gamol and guð-reóuv
glæde Scyldingas.
Þ-m feóver bearn
for gerímed
in vorold vócon:
veoroda ræsva
Hroro-gár and Hróð-gár
And Helga til:
hýrde ic þæt Elan cvén
\- - -
heaðo-scylfingas
heals gebedda.
Þá væs Hróðgáre
here-sped gyfen
v ges veorðmynd,
þæt him his vine-magas
georne hýrdon,
oð ðæt seó geógoð geveox
maga-driht micel:
him (þ) on mód be-arn
þæt (he) heal-reced
hátan volde
medo-ærn micel
men gevyrcean,
þone yldo bearn
æfre gefrunon;
and þær-on-innan
eall gedælan
geongom and ealdum,
svylc him god sealde,
buton folc scare
and feorum gumena.
Þá ic víde gefrægn
veorc gebannan
manigre mægþe
geond þisne middangeard.
Fólcstede frætvan
him on fyrste gelomp
ædre mid yldum
þæt hit vearþ eal gearo
heal-ærna mæst,
scóp him Heort naman
se þe his vordes geveald
víde hæfde.

dinga burgum. Beovulf er det isl. Böðúlfr. 4. lang Tid. 6 ellers (og tillige) en for Folkene (Hærene) berömt Fader. 7. Ne er min Gisning 8. för ham atter opstod ɔ: födtes 10. Healdan siges om Hyrder; græsse, styre; þenden imedens. 11. guðreóv haard i Krigen af guð isl. guðr, gunnr Valkyrie, Krig; hreóv ɔ: raa, haard; jfr. væl-hreóv grum. 16. Hærenes Anförer, ræsva er det isl. ræsir Konge, veorod ell. vered er maaskje Stamordet til isl. verðúng. 18. til god, fortræffelig. Helga isl. Helgi er et Mandsnavn. 20. Bogstavrimet saavel som Meningen udviser tydelig, at en Linie fattes, som har indeholdt Gjerningsordet. 21. heaðo tilföjes for at betegne noget ædelt, udmærket. 22. gebedda Ægtefælle. 24. heresped Anförsel, Kommando, sped o: Magt. 25) Ære, Anseelse, Kommando i Krigen. 29) stor Familie, mange Börn. 30) Beyrnan on mód falde (en) ind. 31) at (han) et Sal-hus, en stor Mjödsal, vilde befale Folk at bygge. 35. som Menneskens Börn altid skulde spörge. 41. undtagen Del af Folket (Landet) og Mændenes Liv. 44. gebannan er maaskje her Navneord: Befalinger 47. pryde, forskjönne Residensen. 49 ædre snart 55. beót Trusel, aleh for aleáh Dat.

He beót ne aleh,
beágas dælde,
sinc æt symle,
sele hlifade
heah and horn-geap,
heaðo-vylma bád
láðan liges.
Ne væs hit lenge þá gen
þæt se secg hete
áþum sverian,
æfter vælniðe
væcnan scolde.
Þá se ellen-gæst
earfoðlice
þrage geþolode,
se-þe in þystrum bád
þæt he dógora gehvám
dreám gehýrde
hlúdne in healle;
þær væs hearpan sveg,
svutol sang scopes
sægde se-þe cuþe
frumsceaft fíra
feorran reccan:
cvæð þæt se ælmihtiga
eorðan vorh(te),
vlite-beorhtne vang
svá væter bebúgeð:
gesette sige-hréþig
sunnan and monan
leóman tó leohte
landbúendum:
and gefrætvade
foldan sceatas
leómum and leáfum,
líf eác gesceóp
cynna gehvilcum,
þára þe cvice hvyrfaþ.
Svá þá driht-guman
dreámum lifdon
eádiglice,
oð ðæt án ongan
fyrene fremman
feond on helle.

---

af aleógan, glemme, forsömme. 57, (og) Skatte ved Gildet; af sinc kommer isl. sínkr gnieragtig, symbel er det isl. sumbl. 59) horn skal her sikkerlig betyde Hjörne, geap oversættes krum, dette inneholder altsaa en Beskrivelse paa Bygningen. 61. den væntede paa den stærke Hede, og den lede Lue ɔ: skulde opbrændes i Tiden. 62. þá gen derefter. Imellem 63 og 64 synes to Linier at fattes. secg Mand, isl. seggr, 65. vælnið Tyranni, Grusomhed 67. Da den stærke Aand 69. þrage en Tid lang, af Nævnef. þrag Tid, (isl. þrá) 72. dreám Triumf, Höjtid 73. hlúd höj, lydelig. 74. sveg Lýd. 75. scop Digter, Skald. 77. Mændenes Oprindelse 78. reccan ell. reccean (rehte) isl. rekja opspore, forfölge, maa vel skilles fra récan (rohte) isl. rækja agte, skjötte om og reócan (reác) ryge 81. vlite-beorht skjön, herlig 83. hréðig isl. hróðigr stolt, men sejer-stolt ɔ: sejerrig. 85. Leóma, isl. ljómi, Lys lumen staar her i Fl. lumina ad lucendum 88. sceát (Hankj.) isl. skaut Pol, Ende, Kant, maa vel skilles fra sceat ell. sceatt (Hankj.), Fl. sceattas Skat; Porsion. 89. med Grene og Blade, isl. lim, lauf. 92. af dem som levende vende ell. vandre ɔ: leve. 95. lyksaligen. 97. fyren isl. firn Vid-

Væs se grimma gæst
Grendel háten,
mære ſtapa,
se-þe móras heold
fen and fæsten,
fífel-cynnes eard
vonsæli ver
veardode hvíle,
siððan hine scyppend
forscrifen hæfde.
In Caines cynne
þone cvealm gevræc
ece drihten
þæs þe he Abel slóg:
ne gefeáh he þære fæhðe;
ac he hine feor forvræc
metod for þý mâne
mancynne fram.
Þanon uncydras
ealle onvócon,
eotenas and ylfe
and orceas,
svylce gigantas,
þá við gode vunnon,
lange þrage
he him ðæs leán forgeald.

---

under, uhört Daad. 101. Maaskje: Mose- ell. Sump-træder 102. mór Bjerg, om her ikke snarere bör tænkes paa det moor som Lye oversætter uligo, t. das Moor ell. Mohr. Ordet Morads, som den tyske Recensent af Skjoldungedigtet troede her at gjenfinde, har et andet Tonefald end Verset udfordrer, og er desuden alt for nyt. 103. fæsten Borg, her tænkes maaskje paa Fængsel, Helvede. 104. Fífelcyn (jfr. isl. fífl-megir) Daare-slægten ɔ: de faldne Engle. 105. von-sælig ɔ: usalig. 106. hvíl (Hunkj.) t. Weile en Tid, en Stund. 109. o. flg. se S. 109. 117. Maaskje rettere un-cyndas isl. ókynd et Uhyre, monstrum. 120. orc oversættes hos Lye ved orcus, larva Spögelser 121. Svylce gl. d. desligest ɔ: saa og. 122. vinnan við krige imod.

Til Slutning vil jeg endnu anföre Læsningen af den paa Tabellen anbragte Skriftpröve. Den angels. Trykpröve findes med sædvanlige Bogstaver i Læsebogen S. 159, L. 13 o. fl. men Pröven af den angels. Skrift er taget af ett gammelt pragtfuldt lat. Haandskrift, codex aureus *kaldet, som indeholder det ny Testament, og gjemmes paa det Kongelige Bibliotek i Stokholm, men som har tilhört en Angelsakser, der paa det* 11. *Blad har tilskrevet denne Anmærkning paa sit Modersmaal i Randen over og under den gamle lat. Tekst:*

In nomine domini nostri Jesu Christi. Ic Ælfréd aldormon and Verburg mín gefera begetan ðás béc æt hæðnum herge mid uncre clæne feó, ðæt ðonne væs míd clæne golde, and ðat vit deodan for godes lufan and for uncre saule ðearf, and forðon ðe vit noldan ðæt ðás hálgan beoc lencg in dære hæðenesse vunaden, and nú villað heó gesellan inntó Cristes-cyrcean, gode tó lofe and tó vuldre and tó veorðunga, and his ðrovunga to ðoncunga and ðæm godcundan geferscipe tó brúcenne, ðe in Cristes-cyrcan dæghvæmlice godes lof ræerað, tó ðæm gerade, ðæt heó mon aréde eghvelce monaðe for Ælfréd and for Verburge and for Alhðryðe, heóra saulum tó ecum lécedóme, ðá hvíle ðe god gesegen hæbbe, ðæt fulviht æt ðeosse stóve beón mote. Ec svelce ic Ælfréd dux and Verburg biddað and halsiað on godes almæhtiges noman and on allra his háligra, ðæt nænig mon seó tó ðon gedyrstig, ðætte ðás hálgan beoc aselle oððe aðeóðe from Cristes-circan, ðá hvíle ðe fulviht standan mote. . . .

I Randen staar de 3 Navne:

Ælfred, Verburg, Alhðryð eorung: *

[r] Om denne Cod. kan eftersees M. O. Celsii Historia Bibliothecæ regiæ Stockholmiensis p. 179. & seqv., hvor den hele Anmærkning, dog yderst fejlfuld, er indfört. Ihre har leveret en lat. Oversættelse og nogle Rettelser til Teksten, som jeg har set i Haandskrift; men ogsaa dette er temmelig fejlagtigt, og Rettelserne synes gjorte efter Gisninger; da Indskriften selv er overmaade tydelig skreven, og let at forstaa.

Ved Sammenligning af Tryk- og Skriftpröven ser man let hvor saare langt den angelsaksiske Tryk er fra at afbilde Skriften, hvor hensigtslöst det derfor er at trykke Angels. med andre end de sædvanlige latinske Bogstaver. Ja det er maaskje endog fejlagtigt, eftersom den angels. Skrift er intet andet end den lat. saaledes som den ogsaa i lat.

Böger brugtes til den Tid: paa samme Grund burde man derfor skaffe sig ny Typer til næsten hvert Hundredaars Munkeskrift hele Middelalderen igjennem; ti Skrivehaanden forandrede sig ofte, förend Bogtrykkerkunsten blev opfunden, og det rette lat. Alfabet restitueret.

Rettelser og Anmærkninger.

Fort. S. 5. L. 33. *læs*: Kantboerne.
— — 7. — 29. *læs* Form af Tillægsordene.
8. 27. L. 21 *For* Hunkjönsord *læs*: Hankjönsord.
S. 28. L. 21. *tilföjes*: Dog böjes de regelret hos andre; f. E. Oros. S. 58. 59. *Ninus*, *Ninuse*, *Ninuses*, *Sié Silvievæs Remuses módor* o. desl.
— 51. L. 29. Ordene paa *varu* regnes ogsaa i Fl. rigtigere til denne Böjn.; ti Ejef. i Fl. er *-varena*, f. E. *þára burhvarena* Oros. S. 62. Men i Fl:s N. afvige de forsaavidt de endes paa *e* for *a*. Andre afvigende endes i Fl. paa *u*, f. E. *þá mænigu* ɔ: *Mængderne*.
— 59. L. 10. *eáþere* og *éþre*, f. E. *hwæþer is éþre? hvilket er lettest?* Marc. 2, 9. For *led* læs: *let*.
L. 28. *nyþeveard*, o. s. v. synes rettere at skrives med *y*; ti man finder og *neoþeveard* o. s. v.
L 22. *upveard* og *ufeveard* f. E. Matth. 27, 51.
— 49. L. 22. *Efter þúsend tilföjes*: (hundtvelftig).
— 50. L. 3—8. *Forandres saaledes*: De fölgende fra *fif* til *endlufon* ere uforanderlige, naar de staa i Forbindelse med Navneord; men naar de staa allene, findes de i det mindste i nogle Endelser böjede som *Dene*, f. E. af *six* findes i E. *sixa*, af *seófon* i N. *seófone*, E. *seofona*, af *tyn* i N. *tyne*, H. *tynum*; men om de have været fuldstændige i alle Endelser er vanskeligt at afgjöre; da de forekomme saa sjelden, *eahta* synes aldeles uforanderligt.
— 59. L. 34. *forandres saaledes*: Ordet *villan* har i Nut. *ic villa þú vilt, he vile*, Fl. *villaþ*.
— 80. L. 30. *Læs*: *samcucu halvdöd af cucu levende*.
— 123. — 19. *læs*: indskrænket.

Bogstaverne.		
	A, Æ	a
	B	b
	C	c
	D	d
	E	e
	F	f
	G	ᵹ
Ƕ	H	h
	I	i
	(K	k)
	L	l
	M	m
	N	n
	O	o
	P	p
	(Q	q)
	R	ꞃ
	S	ꞅ
	T	t
	U	u
V	Ƿ	ƿ
	X	x
	Y	ẏ
	Z	z
	Ð	ð
	Þ	þ
	Æ	æ

Forkortelser.

⁊	and	*og*	ł	oððe	*eller*
ꝥ	þæt	*dat*	soðl	soðlice	*sandelig*
þon	þonne	*da*	þā	þam	*dem*

Angelsaksisk Tryk.

------------ Ðeodric wæs Amulinga. he wæs Cristen. þeah he on þam Arrianiscan gedwolan ðurhwunode. He gehet Romanum his freondscipe. swa ꝥ hi mostan heora ealdrihta wyrðe beon. Ac he þa gehat swiðe yfele gelæste ⁊ swiðe wraþe geendode mid manegum mane.

Angelsaksisk Skrift.

✝ In nomine dñi nr̄i ihū xp̄i, Ic Aelfred aldormon ⁊ Werburg mingefera begetan ðas bec æt hæðnum herge mid uncre clæne feo ðæt ðonne wæs mid clæne golde ⁊ ðæt wit ðeodan for godes lufan ⁊ for uncre saule ðearf.

Ond forðon ðe wit noldan ðæt ðas halgan beoc lencg in ðære hæðenesse wunaden, ⁊ nu willað hie gesellan innto Cristes circan gode to lofe ⁊ to wuldre ⁊ to weorðunga -------- Alhðryð

[illegible]

MAY 1

MAY 16

MAY 16